

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

ISSN 2410-213X

МЕЖДУНАРОДНЫЙ
НАУЧНЫЙ
ЖУРНАЛ

МІЖНАРОДНИЙ
НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ

№ 1 / 2016

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

*Свидетельство
о государственной регистрации
печатного средства массовой информации
КВ № 20971-10771Р*

Сборник научных трудов

Выпуск 1

Том 2

Киев 2016

Редакционная коллегия

Главный редактор: **Коваленко Дмитрий Иванович** — кандидат экономических наук, доцент
Заместитель главного редактора: **Золковер Андрей Александрович** — кандидат экономических наук, доцент
Заместитель главного редактора: **Безверхий Константин Викторович** — кандидат экономических наук, доцент

Глава редакционной коллегии: **Тарасенко Ирина Алексеевна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Чабан Виталий Васильевич** — доктор технических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Румянцев Анатолий Александрович** — доктор технических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Сергейчук Олег Васильевич** — доктор технических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Беликов Анатолий Серафимович** — доктор технических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Дегтярь Андрей Олегович** — доктор наук по государственному управлению, профессор
Член редакционной коллегии: **Дегтярь Олег Андреевич** — доктор наук по государственному управлению, доцент
Член редакционной коллегии: **Сунцова Алеся Александровна** — доктор экономических наук, профессор, академик Академии экономических наук Украины
Член редакционной коллегии: **Денисенко Николай Павлович** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Международной академии инвестиций и экономики строительства, академик Академии строительства Украины и Украинской технологической академии
Член редакционной коллегии: **Кухленко Олег Васильевич** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Чубукова Ольга Юрьевна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Драган Елена Ивановна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Захарин Сергей Владимирович** — доктор экономических наук, старший научный сотрудник, профессор
Член редакционной коллегии: **Лойко Валерия Викторовна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Скрипник Маргарита Ивановна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Селиверстова Людмила Сергеевна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Ефименко Надежда Анатольевна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Мигус Ирина Петровна** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Смолин Игорь Валентинович** — доктор экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Шинкарук Лидия Васильевна** — доктор экономических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Украины
Член редакционной коллегии: **Гоблик Владимир Васильевич** — доктор экономических наук, кандидат философских наук, доцент, Заслуженный экономист Украины
Член редакционной коллегии: **Ниценко Виталий Сергеевич** — доктор экономических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Задерей Петр Васильевич** — доктор физико-математических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Ильина Антонина Анатольевна** — доктор философских наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Сутужко Валерий Валериевич** — доктор философских наук, доцент (Российская Федерация)
Член редакционной коллегии: **Стеблюк Всеволод Владимирович** — доктор медицинских наук, профессор криминалистики и судебной медицины, Народный Герой Украины, Заслуженный врач Украины
Член редакционной коллегии: **Свиридов Николай Васильевич** — доктор медицинских наук, главный научный сотрудник отдела эндокринологической хирургии, руководитель Центра диабетической стопы
Член редакционной коллегии: **Сопов Александр Валентинович** — доктор исторических наук, профессор (Российская Федерация)
Член редакционной коллегии: **Коньков Георгий Игоревич** — кандидат технических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Рамский Андрей Юрьевич** — кандидат экономических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Колтун Виктория Семеновна** — кандидат наук по государственному управлению, доцент
Член редакционной коллегии: **Чаленко Надежда Владимировна** — кандидат экономических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Бугас Наталия Валериевна** — кандидат экономических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Русина Юлия Александровна** — кандидат экономических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Белялов Таят Энверович** — кандидат экономических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Бадзым Александр Сергеевич** — кандидат экономических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Квасова Ольга Петровна** — кандидат экономических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Саньков Петр Николаевич** — кандидат технических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Артюхов Артем Евгеньевич** — кандидат технических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Баула Ольга Петровна** — кандидат химических наук, доцент
Член редакционной коллегии: **Вицентий Александр Владимирович** — кандидат математических наук, доцент (Российская Федерация)
Член редакционной коллегии: **Олейник Анатолий Ефимович** — кандидат юридических наук, профессор
Член редакционной коллегии: **Химич Ольга Николаевна** — кандидат юридических наук
Член редакционной коллегии: **Фархитдинова Ольга Михайловна** — кандидат философских наук

В журнале опубликованы научные статьи по актуальным проблемам современной науки.

Материалы публикуются на языке оригинала в авторской редакции.

Редакция не всегда разделяет мнения и взгляды авторов. Ответственность за достоверность фактов, имен, географических названий, цитат, цифр и других сведений несут авторы публикаций.

При использовании научных идей и материалов этого сборника, ссылки на авторов и издания являются обязательными.

© Авторы статей, 2016

© Международный научный журнал, 2016

Полное библиографическое описание всех статей Международного научного журнала представлено в: НЭБ «КиберЛенинка», НЭБ Elibrary.ru, Polish Scholarly Bibliography.

Журнал зарегистрирован в международных каталогах научных изданий и наукометрических базах данных: PИИИ; Open Academic Journals Index; ResearchBib; Scientific Indexing Services; Turkish Education Index; Electronic Journals Library; Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg Carl von Ossietzky; RePEc; InfoBase Index; International Institute of Organized Research; CiteFactor; Open J-Gate, Cosmos Impact Factor.

CONTENTS

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

Ворошилова Ганна ОлександрівнаСУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ У ФОРМУВАННІ
ГЛОБАЛЬНО-КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ 6**Гоблик Володимир Васильович**ВИКОРИСТАННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ
У ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ 8**Горлачук Валерій Васильович, Дзюбак Катерина Миколаївна**КОМПРОМІС МІЖ ДЕРЖАВОЮ І СУСПІЛЬСТВОМ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ 11**Даниляк Лідія Ярославівна**ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНОЇ І ДЕРЖАВНОЇ МЕДИЦИНИ:
МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ 15**Дзюбак Катерина Миколаївна**ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ВИЗНАЧЕННЯ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ 18**Dobosevych Nataliya**

MANIPULACJE WYSTĘPUJĄCE W KOMUNIKACJI BIZNESOWEJ 20

Домбик Ольга МиколаївнаВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РОБОЧИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ 22**Дудкевич Юлія Андріївна, Погасій Сергій Олександрович**ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКУ ГОТЕЛЮ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ 29**Калюжна Галина Яківна**

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ 34

Кислицын Евгений Витальевич ТИПЫ ОЛИГОПОЛИСТИЧЕСКИХ РЫНКОВ И ПУТИ ИХ ИССЛЕДОВАНИЯ: РЫНОК ПРИРОДНОГО ГАЗА.....	37
Колодій Христина Василівна ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ...	39
Колесник Марина Олександрівна, Погасій Сергій Олександрович ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОБОТИ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	41
Коробкова Олена Миколаївна ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	47
Косенко Тамара Григорьевна АНАЛИЗ ПРОИЗВОДСТВА И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОРМОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ	50
Лавров Марк Віталійович ПРОБЛЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ЗМІНИ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ	52
Лойко Валерія Вікторівна, Авдєєва Наталя Євгенівна ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	54
Лойко Валерія Вікторівна, Журавський Богдан Олександрович СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	59
Лукьянов А. Н. ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПЛАНА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	63
Манюк Наталія Анатоліївна, Савчук Тетяна Миколаївна ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ.....	66
Norkina Olga PROBLEMS OF INVESTMENT PROGRAMS PROFITABILITY.....	70
Оболенцева Л.В., Александрова С.А., Петренко К.О. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТСЬКОГО ІМІДЖУ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ.....	72
Островський І. В. ТЕХНОГЕННІ І ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ВИРОБНИЦТВ	77
Ошерович Инна Львовна ПРОБЛЕМЫ АКТУАЛЬНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВЫХ АГЕНТСТВ STANDARD&POOR'S, MOODY'S, FITCH В 2015 ГОДУ	79
Полчанінова Ірина Леонідівна, Опанович Вадим Григорійович ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГОТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ	83

Приходченко Тетяна Анатоліївна 86 ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ..... 86	86
Пугачевська Катерина Йозефівна, Пугачевська Катерина Сергіївна ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ..... 89	89
Ремига Юлія Сергіївна ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ЛАНЦЮГ ДОСТАВКИ»..... 91	91
Тумченко О. М. EFFECTS AND ALTERNATIVE IDEAS OF TAX REFORM IN UKRAINE..... 94	94
Троценко Вероніка Володимирівна, Погасій Сергій Олександрович ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ У ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ..... 102	102
Хасянов Олег Ренатович, Нуретдинова Юлія Вікторівна ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ НА ПРИМЕРЕ СПК ИМЕНИ Н.К. КРУПСКОЙ..... 106	106
Чугайнова Анастасія Александрівна, Халецька Марина Игорівна, Лобовиков Алексей Олегович ЭКОЛОГО–ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОБЕЗВРЕЖИВАНИЯ НЕФТЕСОДЕРЖАЩИХ ОТХОДОВ БИОТЕНОЛОГИЧЕСКИМИ И ТЕРМИЧЕСКИМИ МЕТОДАМИ..... 109	109
Шаймарданов Парда Мавлянович БУХГАЛТЕРСКАЯ ДОКУМЕНТАЦИЯ В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНИЯ 114	114
Шевчук Ярослав Васильович ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ..... 116	116
Шокот Оксана Анатоліївна АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ..... 122	122

Ворошилова Ганна Олександрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри соціально-економічних дисциплін

Київського національного університету культури і мистецтв

м. Київ, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ У ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛЬНО-КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

На сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин глобалізаційні процеси охопили всі сфери світового господарства, в тому числі і міжнародний ринок туристичних послуг. Як наслідок, відбувається зростання рівнів інтегрованої туристичних галузей та окремих підприємств різних країн, з одного боку, та загострення конкурентної боротьби між країнами за розподіл туристичних потоків, з іншого. Водночас, сучасною тенденцією в економіці розвинених країн є зростання частки туристичних послуг як у структурі валового внутрішнього продукту, так і в структурі споживання. Також характерним є інтенсивний розвиток нових інформаційних технологій, електронної торгівлі у сфері туризму. Такі процеси створюють загрози туристичним галузям країн із більш низькою конкурентоспроможністю національних підприємств, несформованістю ринкових механізмів та недосконалою державною туристичною політикою. Це стосується, перш за все, країн із трансформаційною економікою, до яких належить і Україна.

Інтенсивність міжнародних туристичних прибуттів в значній мірі залежить від стану політичних відносин між країнами-постачальниками туристів та приймаючих держав. Істотний вплив на географічний розподіл та динаміку туристичних прибуттів має політична ситуація в регіонах та окремо взятих країнах. Політична нестабільність, військові конфлікти, природні катаклізми, фінансові та економічні кризи в значній мірі знижують туристичну активність у такі провідні туристичні регіони як Єгипет, Туніс, Туреччина, Ізраїль тощо. Так, через тривалий конфлікт в Україні, можна спостерігати різке падіння показника міжнародних туристичних прибуттів (-48,5%) у 2014 році, порівняно із даними попереднього року [1; с. 8] (таблиця 1).

Окрім цього, існує значна невідповідність туристичної інфраструктури України міжнародним стандартам, неефективність використання потенціалу туристичних ресурсів, відсутність державної політики відносно розвитку туристичної індустрії та інші негативні чинники. Усе це вимагає, перш за все, підтримки туристичної галузі з боку держави, яка повинна вклю-

Таблиця 1

Міжнародні туристичні прибуття у світі (2012–2014 рр.)

Позиція	Країна	Кількість, млн чол.			Зміни (%)		
		2012 р.	2013 р.	2014 р.	12/11	13/12	14/13
1	Франція	81,9	83,6	83,7	1,8	2,0	0,1
2	Сполучені Штати Америки	66,6	69,9	74,7	6,1	5,0	6,8
3	Іспанія	57,4	60,6	64,9	2,3	5,6	7,1
4	Китай	57,7	55,6	55,6	0,3	-3,5	-0,1
5	Італія	46,3	47,7	48,5	0,5	2,9	1,8
6	Туреччина	35,6	37,7	39,8	3,0	5,9	5,3
7	Німеччина	30,4	31,5	33,0	7,3	3,7	4,6
8	Великобританія	29,3	31,1	32,6	-0,1	6,1	5,0
9	Росія	25,7	28,4	29,8	13,5	10,2	5,3
10	Мексика	23,4	24,2	29,1	0,1	3,2	20,5
...	Україна	23,0	24,7	12,7	7,5	7,2	-48,5

Джерело: за даними [1, с. 8–10].

чати прийняття єдиної цільової Програми розвитку туризму у державі з виділенням головних стратегічних та пріоритетних напрямів діяльності; розробку комплексної концепції розвитку туристичної, міжнародно-туристичної галузі в Україні з урахуванням фінансових можливостей, а також реальних та послідовних заходів; розробку регіональних програм розвитку туристичної сфери, а також їхнього узгодження з загальнодержавною програмою розвитку туризму; формування системи нормативно-правового забезпечення міжнародно-туристичного бізнесу, а також членство України в міжнародних спеціалізованих організаціях, об'єднаннях та структурах, підписання та реалізацію двосторонніх міждержавних, міжурядових домовленостей відносно туризму.

Глобалізація кардинально змінює пріоритети в системі конкурентних переваг регіонів: вона позбавляє регіони традиційних переваг, оскільки локальні ресурси набувають глобального характеру. Глобалізація не лише мінімізує значення традиційних регіональних конкурентних переваг, але й нівелює роль відстані як захисного бар'єру у конкурентних процесах. Отже, глобалізація перетворює регіони на повноправних учасників міжнародних економічних відносин, але разом з тим актуалізує для них необхідність ідентифікації та захисту унікальних локальних конкурентних переваг як імперативів підвищення міжнародної конкурентоспроможності в умовах глобальної конкуренції.

Дослідження ЮНВТО дають можливість стверджувати, що незважаючи на кризові явища в світі, військові конфлікти в певних регіонах, які спостерігаються останнім часом та викликають спад в індустрії міжнародного туризму в певних регіонах, в цілому тенденція щодо динаміки міжнародних туристичних прибуттів буде зберігатись і надалі. Міжнародний туризм — галузь, яка є дуже стійкою до кризових явищ, що підтверджуються даними ЮНВТО за останні роки. Так, показники міжнародних туристичних прибуттів у світі збільшились на 4,3% у 2014 році та склали 1133 млн чол., порівняно із попереднім роком та даними 2012 року, коли даний показник сягнув 1 млрд чол. [1; 2].

Аналіз основних туристичних регіонів світу дає можливість стверджувати, що у 2015 році найбільш

потужними туристичними регіонами виявились Азійський та Тихоокеанський регіони, для яких приріст міжнародних туристичних прибуттів виріс з +4% до 5%, Європейський регіон (з +3% до 4%), Середній Схід (з 2% до 5%) та Африка (+3% до +5%) [1, с. 3].

Незважаючи на стрімке зростання популярності Азійського регіону, Європейський регіон залишається найбільшим світовим туристичним регіоном, що становить 51% світового туристичного маршруту (582 млн.чол.) [1, с. 3]. Це є результатом глобалізації та масштабної популяризації наддержавних туристичних інтересів, а також концентрації, фактично, всіх вирішальних факторів у конкурентоспроможності туристичних напрямків, оскільки, потрібно зазначити, що всі ці фактори є вкрай суттєвими. Важливі відмінності багатьох природних та антропогенних факторів (клімат, природа, історична та культурна спадщина, розвиток готельної інфраструктури, фольклор, спортивні розваги та товариські місцеві організації тощо) у цьому регіоні позитивно впливають на конкурентоспроможність окремих держав та регіонів.

Іншою сучасною тенденцією, яка спричиняє суттєвий вплив на формування туристичних потоків є прискорення процесів урбанізації — підвищення ролі великих міст (мегаполісів) у світовій економіці, в яких спостерігається високий рівень ділової активності (Пекін, Токіо, Сан-Паулу, Дакка, Бангладеш, Токіо). Так, частка таких міст, як Будапешт, Сеул, Копенгаген, Дублін, Хельсінкі, Рандстад, Брюссель, у ВВП відповідних країн складає близько 50%, а частка Осло, Лондона, Окленда, Праги, Стокгольма, Токіо та Парижу — приблизно третину [3].

Отже, можна констатувати перетворення національних регіонів на стратегічних гравців світової економічної арени, які паралельно з традиційними суб'єктами міжнародної конкуренції (держави, міжнародні організації, транснаціональні компанії, фізичні особи, регіональні союзи, інтеграційні угруповання) активно інтегруються в систему глобальних конкурентних відносин. Саме в даному контексті надзвичайної актуальності набуває аналіз механізму модифікації компетенцій національних регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності в умовах динамізації процесу глобалізації та розвитку міжнародного туризму.

Література

1. UNWTO Tourism Highlights. 2015 Edition. — Madrid: UNWTO Publications Department, 2015. — 15 p.
2. UNWTO Tourism Highlights. 2011 Edition. — Madrid: UNWTO Publications Department, 2011. — 12 p.
3. Названы самые загруженные мегаполисы мира [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://lenta.ru/news/2015/10/08/trafficworld/>

Гоблик Володимир Васильович
доктор економічних наук, доцент
Мукачівський державний університет

Гоблик Владимир Васильевич
доктор экономических наук, доцент
Мукачевский государственный университет

Hoblyk V.
doctor of economic sciences, associate professor,
Mukachevo State University

ВИКОРИСТАННЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПОДОЛАННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МИРОВОГО ОПЫТА ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ КРИЗИСНЫХ ЯВЛЕНИЙ ПЕРЕХОДНОГО ПЕРИОДА

USING THE EXPERIENCE OF FOREIGN INVESTMENT ATTRACTION IN THE PROSES OF OVERCOMMING DURING THE CRISIS TRANSITION

Анотація. У статті проведено аналіз та узагальнено світовий досвід залучення інвестицій на прикладі економіки Китаю. Запропоновано заходи щодо покращення інвестиційного клімату в державі, використовуючи досвід зарубіжних країн в сьгоднішніх українських реаліях.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, регіон, економічне зростання, місцеве самоврядування.

Аннотация. В статье проведен анализ и обобщен мировой опыт привлечения инвестиций на примере экономики Китая. Предложены меры по улучшению инвестиционного климата, используя опыт зарубежных стран в нынешних украинских реалиях.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, инвестиционный климат, регион, экономический рост, местное самоуправление.

Summary. The article analyzes and summarizes the world experience of investment attractiveness as the example of China's economy. Analyzed measures of improve the investment climate in the country, using the experience of foreign countries in the current Ukrainian realities.

Key words: foreign investment, investment climate, region, economic growth and local government.

Україна для іноземних інвесторів є потенційним партнером і при створенні сприятливого інвестиційного клімату може залучити надзвичайно величезні інвестиційні кошти. Проте на теперішній час надходження зовнішніх інвестицій є не значними. Оцінка причин такого становища та вивчення світового досвіду країн, які вдало вирішують поставлені проблеми, надасть змогу аналізувати інвестиційну діяльність країн та залучити їх досвід. Метою даної

статті є аналіз і узагальнення світового досвіду залучення інвестицій, визначення позитивних чинників які впливають на інвестиційну діяльність провідних країн. Однією з таких країн є Китай, де за останні три десятиліття найбільш динамічно зростала економіка.

Починаючи з 80-х років китайський уряд активно заохочує іноземних інвесторів до співпраці. Спочатку політика держави щодо залучення іноземних інвестицій була прагматичною та орієнтованою на контроль.

Іноземне інвестування дозволялось у обмеженій кількості секторів та локацій (напр. СЕЗ). Дозволялось заснування спільних підприємств двох типів, а можливість 100% власності іноземним інвестором взагалі виключалась. Іноземні дочірні підприємства повинні були експортувати всю свою продукцію. Китаю бракувало основних елементів ефективного механізму залучення інвестицій, як наприклад, матеріально-технічної бази, мобільної робочої сили, верховенства права. В якості компенсації Китай запропонував іноземним інвесторам фінансові стимули в спеціальних економічних зонах, такі як податкові канікули на п'ять років та зниження вдвоє ставки податку на доходи підприємств.

В 90-х роках завдяки зростанню інвестиційних потоків та покращенню умов діяльності Китай спростив багато обмежень. Було дозволено підприємства з повністю іноземним капіталом, і їх кількість швидко зростала. Спростили вимоги щодо експорту продукції та дозволили їй продаж внутрішнім споживачам. Зняли заборону на приватну власність на автомобілі. Після цього більшість світових мультинаціональних компаній хлинули на китайський ринок.

В Китаї діє каталогізована система інструкцій щодо проектів залучення інвестицій. Вона складається з 4 каталогів, в яких міститься інформація щодо заборонених, обмежених, дозволених та рекомендованих проектів. Каталог обмежених проектів надає перелік секторів, у яких дозволене іноземне інвестування, але процедура вивчення і затвердження проектів може бути довшою та більш строгою. Інвестуванню, яке передбачене каталогом рекомендованих проектів, створюються особливі умови, оскільки воно відповідає політиці розвитку Китайської республіки, яка спрямована на сприяння розвитку високотехнологічних та капіталомістких секторів, а також центральних та західних регіонів країни. Крім того, нещодавно до даного переліку додалися проекти, спрямовані на збереження енергії, захист навколишнього середовища та ефективне використання та переробку ресурсів.

З середини 2000 років в Китаї починають з'являтися сумніви щодо доцільності такого потужного впливу іноземних інвестицій. Частина китайських підприємств заявила про жорстку конкуренцію з боку іноземних компаній у їхній сфері, а також про те, що таке потужне інвестування призводить до іноземної монополії в деяких стратегічно важливих секторах, що є загрозою для національної безпеки. Крім цього, зросло занепокоєння тим, що така надмірна залежність від іноземного інвестування може призвести до проблем економічного зростання, які спостерігалися в 90-х роках в Латинській Америці.

В результаті, Китайський уряд, відкидаючи можливість створення бар'єрів для інвестицій, все ж намагається спрямовувати їх на заповнення прогалин економіки у високотехнологічних секторах та екоіндустрії. А у 2008 році у відповідь на численні прохання внутрішніх підприємств Китайський уряд обмежив фінансові пільги іноземним інвесторам, але почав надавати гарантії щодо не погіршення податкового режиму на весь термін реалізації інвестиційного проекту. Таким чином, іноземні інвестори в Китаї користуються значними перевагами, які пропонує місцева політика залучення інвестицій, зокрема знижені податок на дохід, на користування ресурсами та землею, експортні/імпортні мита, а також пріоритет у доступі до основних інфраструктурних об'єктів і послуг та фінансова підтримка для новачків. Зони вільної торгівлі (найбільші — Далянь, Гуаньчжу, Хайнан, Шанхай, Тяньжін), безмитні зони та численні зони економічного розвитку пропонують інвесторам запропоновані пільги.

Отже, використовуючи досвід Китаю в українських реаліях, можна стверджувати, що, залучення інвестицій в значній мірі залежить від: низькою собівартістю виготовленої продукції та послуг (кваліфіковані робочі кадри, система податків), розвинена інфраструктура, в тому числі якість доріг, зовнішні і внутрішні ринки збуту, трансакційні витрати інвестора, якість людського капіталу, національний склад населення, мова, культура, розвиток малого обслуговуючого бізнесу, енергопостачання), політична і економічна стабільність.

Оцінюючи становлення та інвестиційного механізму в розвиток української економіки необхідно відмітити, що зовнішні, тобто інвестиції інших становлять у різних регіонах держави лише 3–8% від загальної кількості інвестованих коштів [2]. Це свідчить про низьку зацікавленість іноземних підприємців до інвестування в національну економіку та її регіонів з двох причин: перше-це високий рівень корупції на всіх шаблях державної влади, а звідси і високий ризик вкладання інвестицій; друге, низького рівня поінформованості закордонних інвесторів про перспективні об'єкти для інвестування в межах окремих регіонів.

З ціллю покращення регіонального інвестиційного клімату в Україні можна рекомендувати заходи, які успішно використовуються в розвинених державах світу, а також були свого часу апробовані постсоціалістичними державами при переході від командно-адміністративної системи до ринкової.

Насамперед це стосується впровадження преференційних режимів для залучення іноземних інвестицій на довгострокову перспективу, а гарантією держави є прийняття законів, з врахуванням стратегії

розвитку держави та її регіонів. При цьому важливо вміле поєднання іноземні інвестиції та внутрішнє інвестування у відповідних пропорціях, що вберігає регіональні економічні комплекси від нестабільності в умовах глобальної конкуренції.

По-друге, органи влади та органи місцевого самоврядування повинні створити всі умови для покращення інвестиційного клімату на відповідних територіях, подбати про інфраструктурне забезпечення інвестора, і найголовніше від залучення інвестицій. Робота підприємств з іноземними інвестиціями повинна покращувати соціально-економічний розвиток регіонів та рівень життя населення.

По-третє, інвестиції надходять в ті регіони, де постійно дбають про підвищення якості людського капі-

талу, розвивається науково-освітня та консалтингова сфера, насичується інформаційний простір регіону.

По-четверте, при розробці стратегії розвитку регіону в сучасних умовах інвестиції необхідно передбачувати, застосувати в нових формах транскордонної співпраці, орієнтованої на інноваційні сфери економіки прикордонних регіонів нашої держави [3].

По-п'яте, регіони, інвестиційна політика яких визначає характер формування інвестиційного клімату повинні приділяти першочергову увагу розвитку науково-освітньої бази, підготовці та перепідготовці кадрів для підприємницьких структур, насамперед з погляду реалізації інноваційних проектів, дбати про збільшення чисельності науково-педагогічних кадрів та обсягів виконання науково-технічних робіт.

Література

1. Inward FDI in China and its policy context. [Internet resource] / Vale Columbia Center on Sustainable International Investment Official Website. Available from: http://www.vcc.columbia.edu/files/vale/documents/China_IFDI_final_18_Oct_0.pdf
2. Дані зі сторінки Державного комітету статистики України (www.ukrstat.gov.ua).
3. Гоблик В. В. Формирование инвестиционного климата в странах с развивающейся экономикой / Гоблик В. В. // Международный научно-аналитический журнал «Евразийская интеграция: экономика, право, политика». — Санкт-Петербург, 2013. — № 13. — С. 84–92.

Горлачук Валерій Васильович

*доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри економіки підприємства та землеустрою
Чорноморський державний університет імені Петра Могили*

Дзюбак Катерина Миколаївна

*аспірант кафедри економіки підприємства та землеустрою
Чорноморський державний університет імені Петра Могили*

Горлачук Валерий Васильевич

*доктор экономических наук, профессор,
заслуженный деятель науки и техники Украины,
заведующий кафедрой экономики предприятия и землеустройства
Черноморский университет имени Петра Могилы*

Дзюбак Екатерина Николаевна

*аспирант кафедры экономики предприятия и землеустройства
Черноморский университет имени Петра Могилы*

Gorlachuk V.

*doctor of economics, professor
Petro Mohyla Black Sea State University*

Dziubak K.

*PhD student
Petro Mohyla Black Sea State University*

**КОМПРОМІС МІЖ ДЕРЖАВОЮ І СУСПІЛЬСТВОМ ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОГО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

**КОМПРОМИСС МЕЖДУ ГОСУДАРСТВОМ И ОБЩЕСТВОМ КАК ФАКТОР
ЭФЕКТИВНОГО СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ**

**THE COMPROMISE BETWEEN THE STATE AND SOCIETY
AS A FACTOR OF EFFECTIVE AGRICULTURAL LAND USE**

Анотація. У статті розглянуто питання компромісу між державою і громадянами для реального провадження ефективного сільськогосподарського землекористування. Визначено, що найбільш продуктивною стратегією розвитку сільськогосподарського землекористування є розвиток ринково орієнтовної системи у межах адміністративно-територіальних утворень. Сформульовано модель ефективного землекористування, яка базується на принципах соціально-екологічної орієнтованості, ринково орієнтованого землеустрою, на енергетично ефективному механізмі використання ґрунту.

Ключові слова: проект землеустрою, корпоратизація, земельні паї, модель землекористування, земельна реформа.

Аннотация. В статье рассмотрен вопрос компромисса между государством и гражданами для реального осуществления эффективного сельскохозяйственного землепользования. Определено, что наиболее продуктивной стратегией развития сельскохозяйственного землепользования является развитие рыночно ориентированной системы в пределах административно-территориальных образований. Сформулирована модель эффективного землепользования, которая базируется на принципах социально-экологической ориентированности, рыночно ориентированного землеустройства, на энергетически эффективном механизме использования грунта.

Ключевые слова: проект землеустройства, корпоратизация, земельные паи, модель землепользования, земельная реформа.

Summary. In the article discussed the questions of compromise between the state and citizens to proceedings of real efficient agricultural land use. Determined that the most productive agricultural land use development strategy is the development of market-oriented system within the administrative-territorial formations. There are formulated a model of effective land use based on principles of social and environmental oriented, market-oriented land use, energy-efficient mechanism for the use of soil.

Keywords: draft land management, corporatization, land shares, model of land use, land reform.

Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального землекористування. Економічна ситуація, що склалася в Україні та її регіонах, політична нестабільність, відсутність інвестиційної політики держави та інших економічних суб'єктів свідчать про провал земельної реформи, яка замість створення передумов для нарощування економічної потужності сільськогосподарських підприємств, спроможних конкурувати зі світовими аграрними бізнес-структурами, призвела до поглиблення кризових явищ в аграрному секторі економіки, до подальшого збіднення населення, зростання безробіття, зникнення середнього класу, погіршення стану дітей, молоді, сім'ї та ін.

В таких умовах назріла свідомо обґрунтована необхідність у створенні нової економічної моделі землекористування, нових методологічних підходах до формування ефективної ринково орієнтованої системи сільськогосподарського землекористування. Саме тому відзначається, що ключовим елементом реформи у землекористуванні та дієвим інструментом осмислення негативних тенденцій його еколого-економічного розвитку [1, с. 347] повинен стати процес децентралізації прав і повноважень центральних органів влади, при якому пропонується об'єднати українське суспільство з метою раціонального використання земельних ресурсів та створення на цій основі системи ефективних сільськогосподарських землекористувань.

Розрізненість поглядів серед політичної еліти та вчених-практиків на вирішення зазначеної проблеми, частина яких декларує сучасну земельну реформу ефективною та обґрунтовано завершеною, інша ж пов'язує її завершення зі зняттям мораторію на продаж земельних часток (паїв), призводить до соціального колапсу та армагедону економічного розвитку країни. Безумовною логічною тенденцією до всебічних перетворень в аграрному секторі вітчизняної економіки є створення інноваційної соціально-орієнтованої моделі розвитку ефективних сільськогосподарських землекористувань.

Досвід управління землекористування за ринкових умов свідчить, що позитивні зміни в ньому можуть відбутися тільки під впливом корпоративної форми організації виробництва, яка є «своєрідним каркасом національних економік розвинених країн, до

якої гармонійно інтегрується малий та середній бізнес [2, с. 54].

Концепцію розвитку вітчизняного сільськогосподарського землекористування слід розглядати через призму максимально можливого об'єднання всіх наявних на відповідній території земельних часток (паїв) у єдиний земельний масив, використовуючи їх на засадах спільної часткової власності на земельну ділянку, що відповідає статті 87 Земельного кодексу України. Саме в цьому проявляється можливість реалізації активної земельної політики, укріплення передумов у соціальній сфері стабілізації і підвищенні екологічного стану ґрунтів, зростання вартості земельного капіталу, формування конкурентних переваг землекористування, впровадження науково-технічних інновацій, створення умов інвестиційної привабливості землекористування, формування довгострокових цілей щодо його розвитку.

В першу чергу українська земля потребує об'єднання одноосібних господарств, створених на земельних частках (паях), на яких реально працюють власники цих паїв та «орендарі» без оформлення договорів про оренду паїв. Здійсненню таких проектів об'єднання земельних часток (паїв) буде сприяти рішення громад про розірвання договорів оренди із агрохолдингами, які не виправдали сподівань власників паїв на кращі умови проживання людей на селі [3, с. 215]. Нині українські агрохолдинги для економіки агропромислового сектора не мають ніякої цінності, вони носять антисоціальний характер, не забезпечують дотримання ресурсозберігаючих технологій виробництва сільськогосподарської продукції, екологічно чистих технологічних процесів, екологічно безпечної продукції.

Так, якщо у 1990 році поголів'я худоби у сільському господарстві складало 32,5 млн умовних голів, то у 2000 році — 14,4, а в 2013 році — 11,9 голів; якщо у 1990 р. в ґрунт вносилося майже 700 млн т органічних добрив, то з 2013 р. — лише 9,6, тобто менше у 20 разів. Кількість працівників, зайнятих в сільському господарстві, за період 1990–2013 роки скоротилась у 8 разів [4, с. 4].

Одним з недоліків агрохолдингу є також відсутність інституційно врегульованої системи оподаткування, за якої податки залишаються за місцем їх реєстрації, а не території, на якій здійснюється використання землі, не проводяться адекватні відрахування

на розвиток сільських територій. За таких обставин можливість лавірування агробізнесменів зі сплатою податків до бюджету країни призводить до процвітання тіньової економіки, яка у 2014 році побила всі антирекорди, до консолідації великого капіталу в руках нечисленної групи людей. Адже за даними дослідження Oxfam International, опублікованого 18.01.2016 на відкритті Всесвітнього економічного форуму, 62 найбагатших людини у світі в даний час володіють до половини світового стану, розрив між багатими та іншою частиною населення планети різко зріс за останні 12 місяців, тобто за 2015 рік. Багатство цих осіб зросло з 2010 року на 44%, тоді як у 3,5 млрд бідних людей скоротилося на 41%. При цьому, як відзначають експерти, приблизно 7,6 трільона доларів, що належать фізичним особам, розміщені в офшорних зонах. Це призводить до недоотримання державою, громадянство яких мають ці особи, щорічно 190 млрд доларів, з огляду на те, що транснаціональні корпорації і багаті еліти не слідує тих же правил, як і інші, відмовляючись платити податки в їхніх країнах. 188 з 201 провідних світових компаній зареєстровані в пільгових податкових зонах [5].

Єдиний шанс для нашого аграрного сектора економіки вийти на вітчизняний та міжнародний ринки з конкурентоспроможним продуктом, реалізації соціальних та економічних інтересів держави і суспільства полягає в об'єднанні зусиль територіальної громади щодо спільного використання землі у вигляді господарських товариств, виробничих кооперативів, фермерських господарств [6, с. 68]. Відповідно до цього, процес розвитку ринково орієнтованих сільськогосподарських землекористувань повинен бути гармонійно імплементований у межі адміністративно-територіальних утворень. Така стратегія розвитку сільськогосподарського землекористування, будучи найбільш продуктивною, повинна спиратись на подолання розрідненості вкраплених контурів земельних часток (паїв) суб'єктів господарської діяльності на землі, об'єднавши їх у суцільні, компактні земельні масиви, позбавивши тим самим низки недоліків у рамках просторового їх розміщення. Аксіоматичним є той факт, що вкраплені контури земельних часток (паїв) знижують частку доданої вартості у порівнянні з паями, які знаходяться у зведеному земельному масиві за рахунок нижчої їх продуктивності, додаткових виплат, зумовлених виробництвом сільськогосподарської продукції, процесом управління, виробництвом та ін.

В умовах реформування адміністративно-територіального устрою та створенням добровільних об'єднань місцевих територіальних громад у територіальні общини, логічними можуть бути три стратегії формування землекористування:

- перша — стратегія концентрації, яка передбачає об'єднання всіх землекористувань всіх адміністративно-територіальних утворень, що входять до общини;
- друга — стратегія стабільності, яка знаходить відображення у безперервному циклічному процесі функціонування адміністративно-територіальних утворень в межах новостворених общин;
- третя — стратегія поєднання, що передбачає поєднання вище наведених альтернатив.

Звичайно, питання формування організаційно-правових форм господарювання на землі визначається проектом землеустрою, який враховує ментальні особливості учасників об'єднання, соціально-економічні, політичні, екологічні, культурні та інші місцеві особливості. Проект землеустрою як найважливіша функція управління земельними ресурсами, є не тільки проектом організації територій, але і бізнес-планом розвитку сільськогосподарського підприємства, у якому комплексно вирішується питання перспективного розвитку галузей та організації використання землі. Саме землеустрій сільськогосподарських підприємств стає основою переходу від хаотичного управління до управління як єдиного органу природокористування, що сприяє стабілізації суспільства в безперервному пошуку і використанні нових способів ефективного землекористування в умовах постійних змін зовнішнього середовища. Він концентрує в собі нові параметри порядку щодо інноваційно-орієнтованого використання земельних ресурсів, є засобом реалізації інтересів общин.

Наведені аргументи на користь землеустрою не викликають сумнівів, тому важливо відійти від ортодоксії використання земель на засадах вільнодумства, ступивши на шлях реального покращення економічної ситуації у сільськогосподарському землекористуванні.

Враховуючи передбачувальну можливість общин диктувати свої умови ведення ефективного використання земельного потенціалу, зокрема встановлювати певні обмеження щодо використання земельних ділянок, пропонується державі розробити та застосувати компромісні мотиваційно-заохочувальні заходи для ведення екологічно орієнтованого землекористування, серед яких: створення пільгового режиму прискореної амортизації сільгосптехніки, сприяння у першочерговому просуванні виробленої продукції на внутрішній та зовнішній ринки, можливість розширення обсягів державних закупівель виробленої сільськогосподарської продукції, стимулювання через систему квот на користування природними, в т.ч. земельними ресурсами, надання субсидій суб'єктам господарювання на землях з підвищеною екологічною безпекою.

З огляду на складність та суперечливість протікання еволюційних процесів в політико-економічному просторі України, дієвим фактором для створення міцного плацдарму ефективного сільськогосподарського землекористування ми вважаємо ведення конструктивного діалогу між владою через її інституціональні структури та суспільством, зокрема представниками сільських територій, які щодня сам на сам стикаються з безліччю проблем, пов'язаних з обробітком землі, вирощуванням продукції, доставкою її до покупця, з матеріальним забезпеченням своєї родини мінімальним споживчим кошиком тощо.

Тому, враховуючи невдачі на початковому етапі земельної реформи, яка загнала економіку у глухий кут,

та етнічні, ментальні, патріотичні особливості українського селянства [7, с. 22], ми дійшли висновку, що фундаментом справжньої земельної реформа є науково обґрунтований процес надання землі в оренду на засадах спільної часткової власності на землю з метою створення на її території горизонтальних корпоративних структур з різними організаційно-правовими формами господарювання на землі, рішуче відмовившись від агрохолдингізації у нинішньому варіанті її функціонування та будь-якого продажу землі як зовнішнім покупцям, так і громадянам країни.

Література

1. Третьяк А. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: монографія / А. Третьяк. — Херсон: Гринь Д. С., 2012. — 440 с.
2. Панарін О. Народ без еліти: між відчаєм і надією / О. Панарін // Персонал. — 2006. — № 5. — С. 50–63.
3. Сорока М. Державне стратегічне планування розвитку регіонів України: теорія, методологія, практика: монографія / М. Сорока. — Донецьк: Юго-Восток, 2012. — 519 с.
4. Гадзало Я., Жук В. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю / Я. Гадало, В. Жук // Наукова доповідь на загальних зборах НААН 26 березня 2015 р. — К., — 13 с.
5. Доклад: 62 самых богатых человека владеют половиной состояния планеты [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://maxpark.com/community/politic/content/4974506>.
6. Гуцуляк Ю. Управління земельними ресурсами в умовах ринкової економіки / Ю. Гуцуляк. — Чернівці: Прут, 2002. — 124 с.
7. Гордієнко М. Етнонаціональна політика у сучасному українському суспільстві / М. Гордієнко // Персонал. — 2006. — № 5. — С. 22–27.

Даниляк Лідія Ярославівна
асистент кафедри обліку і аудиту
факультету управління фінансами та бізнесу
Львівський національний університет ім. Івана Франка
м. Львів. Україна

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИВАТНОЇ І ДЕРЖАВНОЇ МЕДИЦИНИ: МЕХАНІЗМ ФІНАНСУВАННЯ

В багатьох країнах світу, в тому числі Європи, реалізується державна система охорони здоров'я, яка фінансується шляхом страхового фонду, джерела фінансування якого у кожному випадку різні. Звичайно, передовий досвід все частіше має змішаний вигляд, адже потребує різних джерел фінансування. Страхова медицина залишається формою багатого суспільства та держави в цілому. В бідному суспільстві страхову медицину збудувати неможливо, а отже, реформування системи охорони здоров'я на пряму пов'язане із затвердженням загальних принципів реформування економіки [2]. Залежно від того, які етапи міститиме реформа економіки, такі перехідні положення повинна містити реформа охорони здоров'я України, але для того, щоб не допускати помилок, необхідно враховувати закордонний досвід розвинутих країн світу.

Про шлях реформування та розвитку приватної медицини в Польщі можна стверджувати, що найбільшою зміною в системі охорони здоров'я є формування нових механізмів фінансування медичної галузі. На сучасному етапі громадяни Польщі ще не до кінця зрозуміли той факт, що бюджет охорони здоров'я перестав бути державним. Зазвичай суспільство скаржиться на те, як працює система охорони здоров'я, але водночас вже відбулася часткова адаптація до змін, впроваджених протягом останніх десятиліть. Зараз система побудована таким чином, що 9% заробітної плати автоматично відраховуються на забезпечення системи охорони здоров'я. При цьому держава не може перерозподілити ці кошти ні на якісь інші галузі. Це робить бюджет системи охорони здоров'я вільним від будь-яких політичних чи економічних зрушень та забезпечує його стабільність і можливість подальшого чіткого планування видатків. Управління цими коштами здійснюється Національним фондом здоров'я (National Health Fund).

У Польщі система надання медичної допомоги працює так: функціонують заклади з надання первинної допомоги — загальної лікарської, спеціалізовані амбулаторії та стаціонари. Первинна допомога надається

за такою схемою: лікар-терапевт має свою стабільну кількість пацієнтів, наприклад 4 тис., на лікування яких він щомісяця отримує певний пул коштів. Спеціалізована допомога, наприклад кардіологічна, фінансується за фактом виконаних робіт. Коли терапевт направляє пацієнта до кардіолога, кошти на оплату послуг лікаря нараховуються окремо за весь звітний період. І нарешті, видатки на забезпечення медичної допомоги на госпітальному рівні розраховуються за принципом окремого розрахунку вартості кожної процедури/маніпуляції. Така система, безперечно, має свої недоліки. Лікаря загальної практики з міркувань матеріального характеру вигідно направляти своїх пацієнтів до вузьких спеціалістів, але кількість їх консультацій лімітована Фондом, який здійснює оплати цих консультацій. Коли цей ліміт вичерпується, пацієнта направляють до медичного закладу, що в результаті обходиться дорожче для бюджету. Державна та приватна медицина в Польщі завжди співіснували і співіснуюватимуть разом. Це необхідно системі охорони здоров'я і цьому сприяє багато факторів. Одним з них є постійний стрімкий розвиток технологій і зростання очікувань людей від медицини. Наразі немає сенсу та можливості в державних інвестуваннях у розвиток усіх галузей медицини. З цим може впоратись і приватний сектор. Потужні заклади галузі надають медичну допомогу такого масштабного і складного рівня, який ніколи не зможе забезпечити приватна медицина, оскільки це буде нерентабельно. Це може бути виконано лише за фінансової підтримки бюджету Фонду. Така система співіснування не є новою, а головним питанням є регулювання співвідношення часток державного та приватного медичного сектору, дотримання правил і високих стандартів, які забезпечували б якість та ефективність надаваних послуг.

На сьогодні частка державного сектору медицини становить 70%, а приватного — 30%. Але джерела фінансування та структура постачання медичних послуг пацієнтам не є однорідними. Деякі види медичних послуг є стовідсотково приватними, наприклад

стоматологічні. А функціонування таких великих медичних закладів, як шпиталі, на 90% забезпечується державою. Знову ж таки, це пояснюється тим, що надання високоспеціалізованих послуг є раціональним лише у великих лікарняних закладах. Відкриття і утримання такого закладу в приватному порядку не є рентабельним. Чим простіший рівень надаваних послуг, тим дешевше та практичніше впроваджувати їх у приватному секторі.

Такий умовний розподіл сфер функціонування зумовлює той факт, що конкуренція між приватними та державними закладами існує лише на рівні малоінвазивних методик, простих процедур, поміж дрібних структур. Стосовно прозорості конкурентного співіснування — тут все вкладається в певну схему. Національний фонд охорони здоров'я, який є розпорядником отриманих від податків коштів, може укласти контракт з медичним закладом. Фонд має певний перелік оціночних критеріїв. Якщо заклад, який бажає стати підрядником Фонду, відповідає цим критеріям, його заносять у базу з присвоєнням певного номера. Таких закладів може бути багато в певному медичному секторі, наприклад у наданні кардіологічної допомоги. Після складання повного списку закладів-претендентів розпочинається тендер на замовлення послуг. Але суть полягає у тому, що вибраний заклад може бути як державним, так і приватним, все залежить від співвідношення ціна/якість. Таким чином, якщо заклад відповідає всім критеріям, має відповідне обладнання та надає якісну допомогу, немає різниці, чи він приватний чи державний — люди довіряться йому і звертатимуться за допомогою.

Не останню роль відіграє факт одночасної праці лікарів у державних та приватних медичних структурах. Це досить поширене явище в Польщі, адже більшість лікарів працюють одночасно в декількох закладах. Так, лікар працює в державному закладі до 14:00, а ввечері — у приватному офісі. Таким чином, різниця в якості надаваної медичної допомоги між державними та приватними закладами охорони здоров'я полягає не у кваліфікаційному рівні лікарів, а в наявному обладнанні, зовнішньому вигляді та рівні сервісу в закладах. Однією з проблем, з якими зіштовхнувся уряд Польщі при впровадженні такої системи пару років тому, стала невідповідність державних лікарень установленим критеріям, внаслідок чого лікарні втратили контракти. Це викликало багато дискусій, оскільки за ними стояли місцеві органи влади, які зазнали втрат.

Стосовно подальших перспектив розвитку приватної медицини в Польщі, частка приватного сектору надалі зростатиме. Питання лише в тому, який відсоток він буде становити. Це безпосередньо залежить від економічної ситуації в країні. Проте приватний

сектор все одно надалі розвиватиметься, оскільки існує багато спеціалізованих видів медичної допомоги, які знаходяться в занедбаному стані. Наприклад, наразі в Польщі склалася досить складна ситуація щодо онкологічної служби порівняно із західними країнами. Основною проблемою є те, що в більшості випадків захворювання виявляється на пізніх стадіях. Коли йдеться про онкологічного пацієнта, лікарі завжди повинні концентруватися на часі. Оскільки він відіграє вирішальну роль у вирішенні питання щодо одужання і тривалості життя, адже необхідно максимально скоротити проміжок часу між виявленням хвороби та початком її лікування.

На жаль, у Польщі велику проблему становить саме пізня діагностика онкологічних захворювань. Це зумовлено недосконалістю скринінгових програм з профілактики та діагностики, які не в змозі охопити всю популяцію. Часто допускають діагностичні помилки й самі лікарі. Все це призводить до того, що рак виявляється вже на інкурабельних стадіях, коли променеву та хіміотерапію можна проводити лише як паліативну допомогу для подовження життя, а не повного одужання пацієнта. Наприклад, у Великобританії рак зазвичай виявляють на ранніх стадіях, тоді ж призначається лікування, після якого люди живуть повноцінним життям. Тому в Польщі онкологія є тією галуззю медицини, яка завжди потребуватиме інвестицій у розвиток. А значить, завжди заслуговуватиме на підвищену увагу приватного сектору.

Вивчаючи досвід Канади щодо організації та розвитку приватної медицини, важливо розрізнити певні концепції: власність (існують різні типи та рівні приватної та громадської власності); фінансування медичної допомоги; та природа страхування (приватне страхування, державні програми, соціальне страхування). Лікарі у багатьох європейських країнах мають приватну практику, існують приватні заклади, що надають медичні послуги — наприклад, діагностичні лабораторії; однак уряди і підмандатні уряду соціальні фонди фінансують 70–90% усього медичного догляду. Приватне страхування відіграє незначну роль, і безпосередні витрати пацієнта — відносно невеликі.

У США переважає система приватного страхування, яка передбачає приватне надання послуг та фінансування. У Великобританії, навпаки, надання послуг та фінансування відбувається на державних засадах. У Канаді надання послуг приватне, але фінансується за рахунок державних програм медичного догляду. Таким чином медицина в Канаді не є соціалізованою — існує система державного фінансування лікарень та медичних послуг, які надаються приватно — «Medicare». Лікарні в Канаді — це неприбуткові корпорації, які самі керують своїми справами, хоча за

законом зобов'язані надавати звітні документи державним регуляторним установам, а їхні співробітники не є державними службовцями.

Цікавим є порівняння ситуації стосовно фінансування медичної галузі. Так, за станом останніх років, у Канаді частка населення, яке вважає здоров'я своєю головною турботою (що випереджає інші проблеми, такі як фінансові, житлові негаразди та злочинність), становить близько 30%, в Україні — понад 50%. Водночас витрати на охорону здоров'я Канади на той період становлять 10,3% ВВП, а України — значно менше. Стосовно структури приватних та державних витрат на медичні послуги, частка державного фінансування в Канаді становить 71%, а приватного — 29%. З них оплата лікарських послуг, стаціонарне лікування та інші капітальні витрати майже 100% забезпечуються за рахунок державних коштів. Приватну частину витрат загалом становлять послуги інших фахівців, окрім лікарів, та купівля медичних препаратів. У країнах, де переважає приватний медичний сектор, і урядовий

вплив на нього обмежений чи погано структурований, система охорони здоров'я працює не найкращим чином, доступність до медичних послуг для малозабезпечених чи соціально незахищених верств населення низька, а контроль за ростом цін у сфері охорони здоров'я — недостатній [1, с. 16–17].

Україна має реальні шанси на успішне реформування системи охорони здоров'я, завдяки якому буде досягнуто продуктивної співпраці державного та приватного сектору, але на це потрібно дві речі: експертне знання про те, які провести реформи і сильна політична воля, а також державі потрібно звернути увагу на потреби приватного сектора та створити адекватний, прозорий і гнучкий механізм підтримки.

Високорозвинені країни Європи засвоїли простий, але важливий урок: безкоштовної медицини не існує. По суті, медицина не тільки не є безкоштовною, але й стрімке зростання витрат на неї, що значно додає проблем до бюджетів європейських країн, робить охорону здоров'я справді коштовною річчю.

Література

1. А. Городецька. Приватна і державна медицина в Україні в умовах реформування: симбіоз замість конкуренції? / А. Городецька // Український медичний часопис № 5 (85). — 2011. С. 128.
2. Реформа приватної і державної медицини: український досвід на прикладі центру онкології кібер клінік: [електронний ресурс]. Режим доступу: <http://oncportal.net/forum/threads/2146/>

Дзюбак Катерина Миколаївна

*аспірант кафедри економіки підприємства та землеустрою
Чорноморський державний університет імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна*

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ВИЗНАЧЕННЯ НОРМАТИВНОЇ ГРОШОВОЇ ОЦІНКИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Вітчизняна практика використання сільськогосподарських угідь, насамперед ріллі, свідчить про недостатнє методологічне та практичне забезпечення процесу переходу до сталого розвитку аграрного сектору економіки, що виступає стримуючим фактором у процесі їх ефективного використання. Наслідком даних маніпуляцій є економіко-екологічні проблеми використання землі, які заважають перебудові всієї системи управління земельними ресурсами.

Під час розроблення показників та механізмів економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель використовується нормативна грошова оцінка земель. Одним з індикаторів визначення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення є агровиробничі групи ґрунтів, які до них прилягають.

Важко переоцінити роль ґрунту у житті людини, оскільки вона отримує від нього все необхідне для підтримання своєї життєдіяльності. Ґрунт і його родючість являють собою найважливіше і незамінне джерело харчових продуктів для суспільства, головне багатство, від якого залежить наше життя [1, с. 17]. Він виступає нині чи не головним засобом сільськогосподарського виробництва. Головна формуюча функція родючості виражається вмістом гумусу у ґрунті, який служить не тільки біоенергетичною основою родючості, але і виступає регулятором всіх ґрунтових процесів. Тобто гумус як субстрат для живлення мікроорганізмів і ґрунтових грибів прямо визначає родючість ґрунту [2, с. 238]. Поки є гумусовий горизонт, природна родючість ґрунту тримається на відповідному, для даних природних умов, рівні, забезпечуючи високу якість виробленої сільськогосподарської продукції. Відповідно до цього необхідно забезпечувати бездефіцитний баланс гумусу в ґрунті у процесі біологічного кругообігу речовин в екосистемах.

Але проведені дослідження проблем і можливостей гумусозбереження свідчать про термінову необхідність оновлення матеріалів з обстеження якісного стану ґрунтів, оскільки в їх основу покладено крупномасштабне ґрунтове обстеження 1957–1961 років та

дані економічної оцінки земель, проведеної ще у 1988 році. Нині ці матеріали, що були сформовані ще за часи радянського періоду, є застарілими, отже не містять об'єктивної інформації про якісні зміни, які відбулися за останні 50–60 років.

Грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення також визначена на підставі економічної оцінки земель, проведеної у 1988 році, а тому не здатна актуально генерувати позитивні соціально-економічні зрушення. Наразі чітко простежується невідповідність нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь балам бонітету, що визначають відносну придатність ґрунтів за основними факторами природної родючості для вирощування сільськогосподарських культур. Так, станом на 01.01.2015 р. ціна Миколаївських та Одеських чорноземів при балах бонітету відповідно 40 і 49 є значно нижчою від оцінки у Волинській і Рівненській областях, де бал бонітету ґрунтів складає лише відповідно 28 і 29, при тому, що питома вага особливо цінної ріллі складає в середньому 38,3%, тоді як у Волинській і Рівненській областях відповідно 12 і 25,7%. Фактично лідером за грошовою оцінкою ріллі є Херсонська область, складаючи більше як 28,9 тис. грн/га, хоча за якісними параметрами ґрунтів вона повинна бути поряд з Миколаївською та Одеською областями, а то й нижча, оскільки бал бонітету складає лише 34 [3, с. 113]. З чого випливає, на перший погляд, алогічність наведених значень нормативної грошової оцінки на фоні балів бонітету ґрунтів.

Але при виконанні робіт з визначення нормативної грошової оцінки в основу покладено не тільки бал бонітету ґрунтів, але й матеріали економічної оцінки землі, що враховують економічні умови ведення сільського господарства, тобто рівень інтенсивності виробництва (технічна оснащеність, внесення органічних і мінеральних добрив, меліорація земель, прогресивність характеристик засобів виробництва, застосовуваних для виробництва сільськогосподарської продукції та ін.). Крім того, економічна оцінка земель, на відміну від бонітування, враховує місцезнаходження земельних ділянок по відношенню до

пунктів реалізації продукції, шляхів сполучення та ін. [4, с. 72]. Власне, ефект синтезу балів бонітету ґрунтів, рівня інтенсивності землеробства та просторового розміщення землі і визначили розмір нормативної грошової оцінки земель.

Проте невдале проведення земельної реформи призвело до зникнення засобів інтенсифікації землеробства, зведення до мінімуму інвестування, а нові форми власності на землю і господарювання на землі не залишили шансу для зростання попиту на згадувану оцінку земель. Тому цілком закономірним є висновок про відсутність залежності чистого результату нормативної грошової оцінки земель від рівня інтенсивності землеробства.

Проблемним та дискусійним питанням при визначенні грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення є факт врахування рентного доходу, який створюється при виробництві зернових культур [5, с. 34]. Сучасна економічна наука і практика виходить з того, що рента, як виявилось, це та частина продукції, виражена в грошах, що утворилась від впливу сил природи – світла, тепла, вологи, повітря тощо, які не залежать від волі суб'єкта господарювання на землі.

Але як визначити долю впливу приведених природних факторів на ріст рослин досі невідомо та й, на нашу думку, неможливо, хоча Порядок нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів, затверджений спільним наказом Держкомзему України, Міністерства аграрної політики України, Міністерства будівництва, архітектури та ЖКГ України та Української академії аграрних наук від 27.01.2006 № 18/15/21/11, передбачає розрахунок рентного доходу. Необхідно зазначити, що цей Порядок носить більш політичний

характер, ніж економічний, оскільки країна очікувала, насамперед, фіскальних важелів економічної політики, тобто узаконених правил гри між суб'єктами земельних відносин, у формі оподаткування результатів господарської діяльності на землі, встановлення їх видів і кількості, ставок. Шляхом відповідних маніпулювань (саме маніпулювань, оскільки достовірної інформації про урожайність зернових, виробничих витрат не було) розрахунками було встановлено, що загальний рентний дохід складає 9 ц зернових, а грошова оцінка була визначена як добуток загального рентного доходу на ціну одного центнера зерна у гривнях і на термін капіталізації рентного доходу, який встановлено на рівні 33 років.

Виходячи з вище викладеного, при визначенні нормативної грошової оцінки земель пропонуємо використовувати показник виробництва валової продукції, вираженої у грошах, за умови науково обґрунтованої системи удобрення ґрунту та сівозмін. Йдеться про те, що можна з року в рік вносити підвищені дози мінеральних добрив, підвищені дози гербіцидів і фунгіцидів, отримувати врожай зерна 70–80 ц/га, а можна, завдяки правильній системі сівозмін, без зайвого внесення мінеральних добрив, отримувати щорічно 40–50 ц/га зерна високої якості. Власне, такий підхід в економіці землекористування повинен бути пріоритетним при визначенні реального валового збору продукції.

Такий підхід передбачає підвищення нормативної грошової оцінки ріллі, в результаті чого очікується досягнення стабільно високої врожайності сільськогосподарських культур при високій їх якості, зростання обсягів надходжень від сплати податків до місцевих бюджетів, підвищення мотивації до реалізації проєктів раціонального використання і охорони земель.

Література

1. Управління відтворенням і збереженням родючості ґрунту у контексті сталого розвитку природокористування / За ред. В. В. Горлачука. – Миколаїв: ІЛІОН, 2004. – 40 с.
2. Довідник із землеустрою / За ред. Л. Я. Новаковського. – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Аграрна наука, 2015. – 492 с.
3. Управління землекористуванням: Підручник / За ред. В. В. Горлачука. – Миколаїв: ІЛІОН, 2006. – 376 с.
4. Сидоренко О. І. Еколого-меліоративний моніторинг: Практикум / О. І. Сидоренко, М. М. Бабанін, О. В. Морозов. – Херсон: Грінь Д. С., 2013. – 180 с.
5. Вьюн В. Г. Организационно-экономический механизм рационального природопользования в сельскохозяйственном производстве. – Днепропетровск: Пороги, 1994. – 160 с.

Dobosevych Nataliya

*Studentka kierunku Zarządzania
Politechniki Rzeszowskiej
Rzeszów, Polska*

MANIPULACJE WYSTĘPUJĄCE W KOMUNIKACJI BIZNESOWEJ

Z wywieraniem wpływu manipulacji ludzie spotykają się bardzo często, prawie codziennie, chociaż nie zawsze zdają sobie z tego sprawy. Zwłaszcza wysokiego poziomu rozwoju, w moim zdaniu, techniki manipulacyjne osiągnęły w działaniach sił politycznych oraz administracji przy konieczności zaangażowania innych ludzi do podjęcia skutecznych decyzji.

Manipulacje niewerbalne w komunikacji biznesowej jest to ogromny zakres wiedzy i umiejętności dotyczący wpływu na podejmowanie decyzji przez innych osób lub całych grup z celem osiągnięcia pożądanego skutku, jak również całej systemy przeciwdziałań temu zjawisku. Jedynym skutecznym sposobem ochrony przed wywieraniem takiego wpływu zostaje świadomość niebezpieczeństwa i samoobrony, które są w stanie podjąć nie wszyscy, ponieważ przewiduje to wyższy poziom rozwoju człowieka i społeczeństwa.

O ile komunikacja biznesowa jest to proces przekazywania i wymiany informacji, rozpatrzmy najważniejsze procesy zachodzące w nich podczas próby manipulowania. Są to presja psychologiczna i transponowanie informacji. Manipulator rozpoczyna swoje działania już mając pewną dozę pewności sukces. Ta pewność zawarta w celu stworzenia niezbędnej przewagi nad partnerem, co pozwala opanować nad nim. W celu opisanego aspektu relacji użyjemy pojęcia siły i słabości oponenta.

Klasyfikacja rodzajów sił wygląda następująco:

- Właściwa siła – zestaw niektórych zalet, które partner posiada prawie zawsze, mianowicie to:
 - a. Status: pozycjonowanie i rola, stanowisko, wiek;
 - b. Orientacja w komunikacji biznesowej: umiejętności, kwalifikacja, wiedza, argumenty.
- Przyciągane (pożyczone) siły – są to te przewagi, w stworzeniu których ważną rolę odgrywają inne ludzi, najczęściej nawet niewystępujące w sytuacji:
 - a. Wsparcie przedstawicielskie – opiera się na siłę osób trzecich;
 - b. Zalety tradycyjne – opiera się na siłę uogólnienia, norm postępowania, tradycje, wartości, moralności.
- Siła procesowa – są to korzyści, które można uzyskać w trakcie samego procesu interakcji z partnerem:
 - a. Moc dynamiczna – tempo mówienia i pauzę, inicjatywę w komunikacji;

- b. Zalety pozycyjne – eksploatacja emocjonalnego tonu wcześniejszych stosunków pracy
- c. Umowa – wynik wspólnych działań zawierających moc prawną, moralną lub racjonalną w zależności od rodzaju tych działań.

Poziom informacyjny logicznie jest niższym, jednak z jego pomocą realizuje siebie cały rząd zmiennych wyższych, takich jak organizacja przestrzeni interakcji, uzyskania dostępu do celu działania, nastawienia i inne. Ponadto, możliwość zaangażowania wpływu psychologicznego najbardziej zależy od posiadanych umiejętności osoby wykorzystania narzędzi komunikacji [1, c. 34].

Manipulacja w komunikacji biznesowej najpierw opiera się na taki proces psychologiczny jak podejmowanie decyzji. Jest to pewnego rodzaju wybór z spośród dostępnych alternatyw. Charakterystyczną cechą tego procesu jest to coś, co zawsze reprezentowane jest dla naszej świadomości, a nie to co wychodzi za jej granicy.

Należy brać pod uwagę jeszcze jedną psychologiczną cechę osobowości. Mózg postrzega słowo na dwa sposoby – racjonalne i logiczne oraz emocjonalne i pomysłowe. Wiele słów mają w sobie ukryty emocjonalny komponent „dobrze” lub „złe”. Przy tym one prowokują niejednoznaczne zdefiniowane asocjatywne obrazy wzorkowe i słuchowe. Manipulując słowami można sformować w człowieka nieuświadomione przez niego pozytywny lub negatywny stosunek do wszystkiego [2, c. 22].

Manipulacja często ma ukryty charakter, dlatego nie zawsze jest łatwo wyznaczyć fakt jej istnienia w jakiegokolwiek konkretnej sytuacji. Jednakże można przypuścić, że obserwując działania naszego oponenta możemy wyodrębnić tę, które są spotykane najczęściej. Przede wszystkim należy przypomnieć sobie technikę zgromadzonego doświadczenia komunikacji z konkretną osobą. Logicznym jest założenie, że poddając pod wpływ manipulacji oddziaływanej na nas, nie popełnimy tego błędu w kolejne razy.

Co może sygnalizować nam o próbie manipulowania?

Brak równowagi w podziale odpowiedzialności za działania i podejmowania decyzji. Są to przypadki, w których osoba manipulowana nagle „powinna” coś zrobić. Lub odwrotnie – z tej osoby nagle, bez wyraźnego powodu usunięto odpowiedzialność za podjęcie decyzji.

Deformacja elementów zrównoważonych sytuacji. Należy zwrócić uwagę na niezwykle formę i prezentację informacji oraz drobne szczegóły [3, c. 42]. Na przykład osoba jest zobowiązana do podpisania ważnego dokumentu i przy próbie skupić się na jego treści oponent może spytać: „Jakim piórem Pan woli podpisywać dokumenty – granatowym czy czarnym?”. Załóżmy że ta osoba odpowie – „Granatowym”. Ten wybór będzie iluzją lub fałszywym uczuciem alternatywy. Oprócz tego, że uwagę tego człowieka próbują przynieść na coś, co nie dotyczy sprawy, tak jeszcze proponują wybór bez wyboru. W niektórych ludzi dodatkowo wynika nieświadomione uczucie wdzięczności za przejawiony interes do jej osoby, a odpowiadając na pytania podobnie sama zgadza się z tym, że podpisywać ten dokument będzie ulubionym piórem.

Psychologowie często korzystają też z techniki „negatywnego polecenia”. Metoda ta może być stosowana podczas rozmowy biznesowej, jeżeli w żart, bez żadnego podtekstu powiemy: „Zachowujcie ostrożność przy poprzednim rozpatrywaniu danych dokumentów, trzeba sprawdzić wszystko dokładnie, w terażniejszym świecie dużo oszustów”. Po wypowiedzeniu podobnych słów, osoba może uczuć absolutnie zaufanie potencjalnego partnera i stracić kontrolę, a w skutku podpisać wszystko, co ją poproszą. Jeżeli kiedykolwiek pojawi się takie uczucie, lepiej przenieść rozpatrywanie dokumentów na następny dzień.

Istnieje wiele sposobów, aby chronić się od wywierania wpływu manipulacji, jednak wszystkie one składają się i dotyczą sześciu podstawowych technik obronnych. Mianowicie to odejście, wyparcie, blokowanie, zarządzanie, stagnacja i lekceważenie.

Odejście – zwiększenie dystancji lub przerwanie kontaktu. Zwykłym przejawieniem danej konstrukcji jest zmiana omawianego tematu, przerywania rozmowy opierając na sprzyjające temu przyczyny, odejście od kontaktu z

osobą nieprzyjemną czy też w przypadkach skrajnych – alienacji oraz rezygnacja z kontaktu z ludźmi.

Wyparcie polega na zwiększeniu dystancji i wyeliminowaniu agresora. Często wyraża się to w zwolnieniu agresora, zwrócenie uwagi na błędy występujące w trakcie współpracy, osądzenie, wyśmiewanie cech osobistych.

Blokowanie jest to pewnego rodzaju kontrola czynności wykonywanych w sposób przeszkadzający dla wykonującego. Powszechne zastosowanie wyraża się w formie barier sensownych i semantycznych, np. „Nie rozumiem o co chodzi”, lub barier rolowych „Jestem w pracy” – rola pracownika.

Wszystkie te podstawowe techniki obronne można połączyć między sobą uwzględniając stopień aktywności/pasywności. Każdą utworzoną parą będzie charakteryzowała się z trzech punktów widzenia: odejście i wyparcie – zmiany dystancji z agresorem, blokowanie i zarządzanie – ukryte próby kierowania czynnościami, stagnacja i lekceważenie – korekta oddziaływania informacji.

Na podstawie tego zrobimy wniosek, że niespecyficzne formy mechanizmu obronnego zaczynają działać przy wynikaniu samego faktu zagrożenia. Ponieważ manipulacja najczęściej ma charakter ukryty, pojawienie się zagrożenia również ma charakter nieświadomy. Czynności obronne nie postrzegają się przez naszą świadomość, a w wypadkach gdy zostaną wykryte – zawsze znajdzie się w miarę logiczne usprawiedliwienie [4, c. 52]. Na przykład przy technice odejścia wyrażającej się na próbach zmienić cokolwiek w otoczeniu zewnętrznym: „Czy mogą otworzyć okno? Jest tu bardzo gorąco” lub też takie specyficzne formy jak lekkie kiwanie głową w płaszczyźnie poziomej w momencie, gdy adresat manipulacji już gotowy zgodzić się na podejmowania określonej decyzji (nieświadome zarządzanie), zwolnienia aktywności fizycznej w momencie po wywieraniu wpływu (nieświadoma stagnacja).

Literatura

1. Łabuz, *NLP w negocjacjach handlowych*, Helion, Gliwice, 2010, s. 56, 91.
2. D. Goleman, *Inteligencja emocjonalna w praktyce*, Media Rodzinne, Poznań, 1999, s. 60, 78.
3. J. C. Maxwell, *Tworzyć liderów*, Medium, Warszawa, 1995, s. 27.
4. M. Król-Filewska, P. Fijewski, *Asertywność menedżera*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2007, s. 62, 71.

Домбик Ольга Миколаївна,
аспірант кафедри бухгалтерського обліку
Львівська комерційна академія
Домбик Ольга Николаевна,
аспирант кафедры бухгалтерского учета
Львовской коммерческой академии
O. Dombyk,
postgraduate, Lviv Academy of Commerce

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РОБОЧИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

ВНУТРЕННИЙ КОНТРОЛЬ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ РАБОЧИХ АКТИВОВ ПРЕДПРИЯТИЙ ГОСТИНИЧНО-РЕСТОРАННОГО БИЗНЕСА: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

INTERNAL CONTROL SPECIALIZED WORKING ASSETS OF THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS: METHODOICAL ASPECT

Анотація. У статті досліджено методику внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Охарактеризовано основні завдання системи контролю досліджуваних предметів. Запропоновано форми внутрішніх звітів, що дають можливість формувати належну інформацію для прийняття управлінських рішень. Висвітлено етапи проведення внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів за центрами відповідальності. Розглянуто основні напрями удосконалення методики внутрішнього контролю досліджуваних активів за сучасних умов господарювання.

Ключові слова: внутрішній контроль, система управління, спеціалізовані робочі активи, контрольні процедури, внутрішня звітність, підприємства готельно-ресторанного бізнесу

Аннотация. В статье исследована методика внутреннего контроля специализированных рабочих активов предприятий гостинично-ресторанного бизнеса. Охарактеризованы основные задачи системы контроля изучаемых предметов. Предложены формы внутренних отчетов, позволяющие формировать соответствующую информацию для принятия управленческих решений. Освещены этапы проведения внутреннего контроля специализированных рабочих активов по центрам ответственности. Рассмотрены основные направления совершенствования методики внутреннего контроля исследуемых активов в современных условиях хозяйствования.

Ключевые слова: внутренний контроль, система управления, специализированные рабочие активы, контрольные процедуры, внутренняя отчетность, предприятия гостинично-ресторанного бизнеса

Abstract. In the article, the method of internal control specialized working assets enterprise's of the hotel and restaurant business is researched. The main objectives of the control system the researching subjects are characterized. The internal reporting forms, making it possible to form adequate information for management decisions are proposed. The stages of internal control specialized working assets for centers of responsibility are elucidated. The main directions of improvement the methodic of internal control the researching assets are considered in the current economic conditions.

Keywords: internal control, management system, specialized working assets, control procedures, internal reporting and enterprises of hotel and restaurant business.

Вступ. У сучасних кризових умовах господарювання питання забезпечення та раціонального використання спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу впливає на ефективність основної діяльності досліджуваних суб'єктів господарювання. Система внутрішнього контролю за такими активами є одним з найбільш проблемних об'єктів контрольного процесу та має багато дискусійних положень теоретико-методичного і практичного характеру. Це пояснюється тим, що досліджуване майно є неоднорідними та представлене значною номенклатурою, що вимагає індивідуалізації контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо системи внутрішнього контролю в управлінні підприємством у своїх працях досліджували вчені В.І. Бачинський, Т.А. Бутинець [3], Р.М. Воронко, Н.І. Дорош, П.О. Куцик [7], Р.О. Костирко, М.Д. Корінко, М.В. Корягін, Я.Д. Крупка, В.Ф. Максимова, В.О. Озеран [8], В.П. Пантелєєв, С.М. Петренко, К.І. Редченко [9], Т.В. Фомина В.О. Шевчук [14] та ін. Проте слід зазначити, що в сучасній економічній літературі залишаються не вирішеними певні проблемні аспекти внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

Мета статті і постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасної системи внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу, визначення основних проблем розвитку та наукове обґрунтування напрямів удосконалення його.

Виклад основного матеріалу. Як показують результати дослідження, контроль щодо спеціалізованих робочих активів присутній на всіх підприємствах готельно-ресторанного бізнесу, оскільки облік забезпечується у розрізі відповідальних осіб, а перед складанням звітності здійснюється інвентаризація. Проте він має несистемний характер у системі управління, що призводить до відсутності повного оперативного та достовірного інформаційного забезпечення менеджменту щодо прийняття управлінських рішень.

При цьому, основними проблемними аспектами внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів досліджуваних підприємств є те, що служба внутрішнього контролю у більшості випадків обмежується ретроспективними даними системи обліку.

Стверджуємо, що ефективно управляти досліджуваними активами неможливо без оперативної та достовірної інформації про їх наявність, рух та використання в господарській діяльності підприємства. Важливим у формуванні належного інформаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень

є своєчасне отримання інформації, яка формується контролем на низькому та середньому рівні управління – на рівні структурних підрозділів і відповідальних осіб.

Слід відзначити про відсутність у вітчизняній науковій літературі комплексних наукових досліджень з питань контролю стосовно виділених активів. Питання методики внутрішнього контролю якщо і досліджувалися, то за певними об'єктами: основними засобами [2, 12, 13], іншими необоротними матеріальними активами [12, 13, 15, 16] та малоцінними швидкозношуваними предметами [1, 4, 10, 15, 16]. Варто окремо відзначити наукові дослідження Р.Р. Шумило [15, 16], пов'язані з удосконаленням системи внутрішнього контролю малоцінних необоротних і швидкозношуваних активів.

Складність системи внутрішнього контролю досліджуваного майна зумовлюється тим, що вони виступають активами, які використовуються при здійсненні діяльності (основні засоби, інші необоротні матеріальні активи) та активи, що споживаються (малоцінні та швидкозношувані предмети). При цьому, слід відмітити, що споживання активів здійснюється при наданні клієнтам послуг.

Тому наявні наукові доробки не враховують особливостей діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу та специфіку надання послуг, що потребує комплексного вдосконалення ряду проблемних аспектів методичного характеру системи внутрішнього контролю такого майна.

Метою внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу є встановлення достовірності первинних даних, їх наявності та руху, повноти відображення в системі обліку та достовірності визначення первісної і залишкової вартості активів.

Внутрішній контроль спеціалізованих робочих активів суб'єктів дослідження слід розглядати в залежності від етапів (послідовності) проведення: попередній, поточний (оперативний) і наступний види контролю (табл. 1).

Особливістю попереднього контролю є застосування контрольних процедур до моменту здійснення операцій, що стосуються руху активів [6]. Це означає, що на етапі попереднього контролю формуються основи подальшого здійснення контрольних процедур, які використовуються на етапах поточного та наступного видів внутрішнього контролю.

Оперативний і наступний етап контролю за спеціалізованими робочими активами необхідно розглядати за суб'єктами контролю: центрами відповідальності (склад, готель, ресторан, спортзал, перукарня, відділ прокату тощо); матеріально-відповідальними особами

Таблиця 1

Характеристика етапів проведення внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу

Назва етапу	Характеристика
Попередній	передбачає проведення контрольних процедур до моменту прийняття управлінського рішення; встановлюється доцільність вибору каналів надходження та вибуття активів, визначається ефективність використання з точки зору доцільності та визначається достовірність здійснення господарських операцій
Поточний (оперативний)	відслідковування та оцінка здійснюваних операцій, пов'язаних з рухом та використанням активів; оперативне виявлення та своєчасне усунення порушень стосовно нераціонального їх використання; перевірка достовірності відображення інформації в системі обліку
Наступний	передбачає перевірку операцій після їх проведення, що здійснюється шляхом проведення інвентаризації; встановлення достовірності відображення фізичного руху та руху вартості активів; перевірка адекватності прийнятих рішень

Примітка. Систематизовано автором

(завідувач складу, менеджер служби номерного фонду, шеф-кухар, офіціанти, бармени тощо). Суб'єкти контролю мають бути наділені відповідними правами та обов'язками для здійснення контрольних функцій над об'єктами контролю. Для цього, слід розподілити обов'язки посадових осіб за оприбуткування, зберігання, використання, споживання та списання досліджуваних активів. Крім цього, слід розрізняти майно, що підлягає індивідуальному або колективному користуванню, а також інтенсивність його експлуатації.

Враховуючи організаційну структуру та особливості використання спеціалізованих робочих активів виокремлюються різні рівні відповідальності в залежності від їх руху. На нашу думку, найбільш логічніше виокремити два рівні відповідальності персоналу:

- відповідальність на рівні керівників підрозділів підприємства;
- відповідальність працівників підприємства.

Слід відзначити, що особливість здійснюваних процесів на суб'єктах дослідження дає підстави стверджувати про необхідність застосування колективної матеріальної відповідальності (в готелі — працівники рецепції та покоївки, на кухні — кухарі, у торговельно-му залі ресторану — офіціанти).

Керівники наявних центрів відповідальності (завідувачі складів, адміністратори готелю та ресторану, шуф-кухар кухні тощо) несуть відповідальність за оприбуткування, зберігання, передачу в експлуатацію (споживання) та внутрішнє переміщення активів. У свою чергу, працівники (кухарі, офіціанти, покоївки, прибиральниці тощо) отримують засоби праці (спецодяг, формений одяг, інвентар, виробниче обладнання тощо) для виконання своїх безпосередніх посадових обов'язків, а також інші предмети необхідні для надання послуг та продажу товарів (постільні речі, білизна, подушки, ковдри, посуд, столові прибори, за-

соби гігієни тощо). При цьому, слід враховувати, що активи призначені для індивідуального та колективного користування.

Погоджуємося з Р.Р. Шумило, яка стверджує, що з метою ефективного функціонування системи контролю слід розрізняти активи за інтенсивністю обігу (спецодяг, виробничий інвентар) та предмети, що характеризуються інтенсивністю руху (постільні речі та білизна, посуд, столові прибори тощо) [16].

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що на сучасному етапі в системі контролю відсутнє належне інформаційне забезпечення щодо руху спеціалізованих робочих активів досліджуваних підприємств. Це обумовлюється тим, що більшість документів які застосовуються на практиці розроблені та впроваджені в діяльність ще у радянський період, які не відповідають ні вимогам часу ні системі управління.

У практиці господарювання підприємств готельно-ресторанного бізнесу в кожному готельному номері на всі активи, які там знаходяться є інвентарний опис, за які відповідальність несе споживач послуги, або покоївка (старша покоївка).

Важливе місце відводиться оперативному контролю за рухом м'якого інвентарю. Для забезпечення реального контролю за рухом активів, які відносяться до групи м'якого інвентарю пропонуємо до впровадження Відомість оперативного контролю руху м'якого інвентарю у готелі, яка формується матеріально відповідальною особою — покоївкою. Групувати інформацію у запропонованій відомості необхідно за однорідними активами, що дасть змогу контролювати вчасність їх заміни. У ній відповідальна особа зазначає отримані предмети з пральні, їх заміна у номерах і повернення використаних у пральню. Якщо виявлено нестачу або зіпсовані (порвані) активи, то

комісія на чолі зі старшою покоївкою складають Акт на списання. Суму нестачі на підставі акту зазначають і у відомості контролю, яка передбачає формування такої інформації.

М'які активи, що отримані від покоївки для прання або є вже попросованими, проте не виданими зберігаються у відділі білизни під матеріальну відповідальність завідувача. Для забезпечення контролю за рухом м'якого інвентарю у цьому структурному підрозділі пропонуємо Відомість оперативного контролю руху м'якого інвентарю у білизняній. Записи у відомості здійснюватиме керівник відділу, в якій зазначатиме кількість виданої білизни покоївкам та кількість отриманої брудної білизни. За допомогою даного документа здійснюватиметься контроль за своєчасним ремонтом білизни, перевірятиметься стан, контролюватиметься рівномірність оновлення, а також здаватиметься та оприбутковуватиметься білизна з пральні.

Кожного робочого дня перед початком роботи ресторанного підрозділу старший офіціант відповідно до зробленого замовлення отримує зі складу (комори) необхідні предмети оснащення (столовий посуд, столові прилади та столову білизну) та видає їх офіціантам. Кожна наступна видача цих предметів, а також обіг столового посуду і столових приладів між офіціантами та мийниками посуду проводиться в порядку обміну. Після закінчення робочого дня столовий посуд, столові прилади, столова білизна та спецодяг повертаються на склад (у комору).

Стосовно обігу посуду, то в сучасних умовах господарювання він не відповідає вимогам часу, оскільки чинними нормативами передбачено, що кожен офіціант на початку зміни отримує цінності під підпис, автоматично ставши матеріально відповідальним за них. На нашу думку, по-перше, відповідальність за їх використання офіціанти мають нести не персонально, а колективно. По-друге: коли посуд потрапляє до мийників, то відповідальність з офіціантів не знімається, оскільки документального підтвердження передачі мийникам посуду немає. Крім того, слід враховувати, що значна частина готельно-ресторанних комплексів для своїх клієнтів пропонує комплексні сніданки, обіди та вечері на умовах самообслуговування. Тому пропонуємо застосовувати колективну відповідальність як для офіціантів так і для мийників, оскільки неможливо розмежувати відповідальність кожного працівника. В такому випадку контроль за активами здійснюють із застосуванням методу інвентаризації (щодня в кінці робочого дня, або в кінці зміни), а суму виявлених нестач списують на всіх працівників за мінусом компенсацій, оплачених клієнтами ресторану.

При виявленні бою, псуванню або втрати столового посуду і столових приладів складається Акт на бій, лом, псування і втрату столового посуду та столових приладів, який оформляється комісією в установленому порядку. У ньому вказуються працівники, з вини яких утворився бій, лом, псування або втрата столового посуду та столових приладів, який і буде відшкодувати вартість. У випадку якщо бій або псування відбулось з вини клієнта, сума завданого збитку відшкодовується з нього.

У випадку надання послуг з харчування у номері готелю, слід враховувати, що відповідальність за столовий посуд, столові прилади та столову білизну передається з офіціантів на покоївок, які здійснюватимуть в подальшому контроль за їх збереження. В такому випадку, пропонуємо документально підтверджувати зміну відповідальних осіб у Відомості видачі/поверненні спеціалізованих робочих активів ресторану. У документі записується інформація про отримані покоївкою предмети та їх повернення. Це дасть змогу розмежувати матеріальну відповідальність за збереження наявних активів.

Контроль за використанням спеціалізованих робочих активів на кухні ресторану та в інших структурних підрозділах підприємства, що надають додаткові послуги реалізовується шляхом складання Звіту про рух спеціалізованих робочих активів, який формується керівником підрозділу. Запропонований документ дає змогу контролювати терміни корисного використання активів, раціональність їх використання та є реєстром оперативного контролю на виявлення фактів зловживань.

Для забезпечення ефективного контролю за предметами індивідуального використання (спецодяг, формений одяг, механізоване обладнання, яке закріплене за певною особою) пропонуємо для підприємств готельно-ресторанного бізнесу до впровадження Індивідуальну картку забезпечення працівника спеціалізованими активами. Цей документ акумулюватиме інформацію про забезпечення працівника належними предметами та дасть змогу персоніфікувати відповідальність за їх використання та зберігання.

Основні етапи внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу відображено у табл. 2.

За результатами проведеного дослідження на рис. 1 нами наведено методику проведення внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

Етапи внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу

Напрями контролю	Інформаційне забезпечення	Користувачі інформації
Контроль оприбуткування активів на склад підприємства	Договір, накладна, ТТН, видаткова накладна	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, керівництво підприємства, працівники складу
Контроль за правильністю формування первісної вартості	Накладна, ТТН, видаткова накладна, акт виконаних робіт, ВМД, бухгалтерські довідки	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, керівництво підприємства
Контроль за вибуттям та внутрішнім переміщенням	Накладна, видаткова накладна, накладна на внутрішнє переміщення	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, керівництво підприємства
Контроль операцій з введення активу в експлуатацію та закріплення за матеріально відповідальною особою	<i>Необоротні активи:</i> наказ, акт форми ОЗ-1, інвентарна картка обліку основних засобів (форма ОЗ-6); <i>Оборотні активи:</i> акт приймання-передачі матеріальних активів у користування; Індивідуальна картка забезпечення працівника спеціальними активами	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, адміністрація підприємства, керівники структурних підрозділів, матеріально відповідальні особи
Контроль внутрішнім переміщенням та списанням	Накладна на внутрішнє переміщення, акт на списання, акт на псування, бій, лом та знищення матеріалів, відомість оперативного контролю руху м'якого інвентарю у готелі, журнал видачі/повернення спеціалізованих активів ресторану, звіт про рух спеціалізованих робочих активів	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, адміністрація підприємства, керівники структурних підрозділів, матеріально відповідальні особи
Перевірка вибору методу та правильності нарахування амортизації на необоротні активи	Положення про облікову політику, розрахунок нарахування необоротних/оборотних спеціалізованих робочих активів	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, адміністрація підприємства, керівники структурних підрозділів,
Перевірка правильності нарахування амортизації на МШП багаторазового використання	Положення про облікову політику, розрахунок нарахування необоротних/оборотних спеціалізованих робочих активів	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, адміністрація підприємства, керівники структурних підрозділів,
Перевірка правильності віднесення витрат до собівартості	Акт на списання, акт на псування, бій, лом та знищення матеріалів, розрахунок нарахування необоротних/оборотних спеціалізованих робочих активів	Служба внутрішнього контролю, бухгалтерія, адміністрація підприємства, керівники структурних підрозділів,

Примітка. Сформовано автором за результатами проведеного дослідження

Висновки. Запровадження до діючої системи контролю пропозицій з удосконалення методики внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу дозволить вчасно отримувати достовірну інформацію про наявні активи та їх стан, дасть змогу своєчасно виявляти й усувати помилки, неточності та порушення, що сприятиме покращенню результативності функ-

ціонування підприємств. Для посилення значущості запропонованих методичних процедур нами наведено методику контролю досліджуваних активів, які надають можливість визначити послідовність проведення контрольних дій, а також оперативно та систематизовано представити результати здійсненого контролю користувачам інформації.

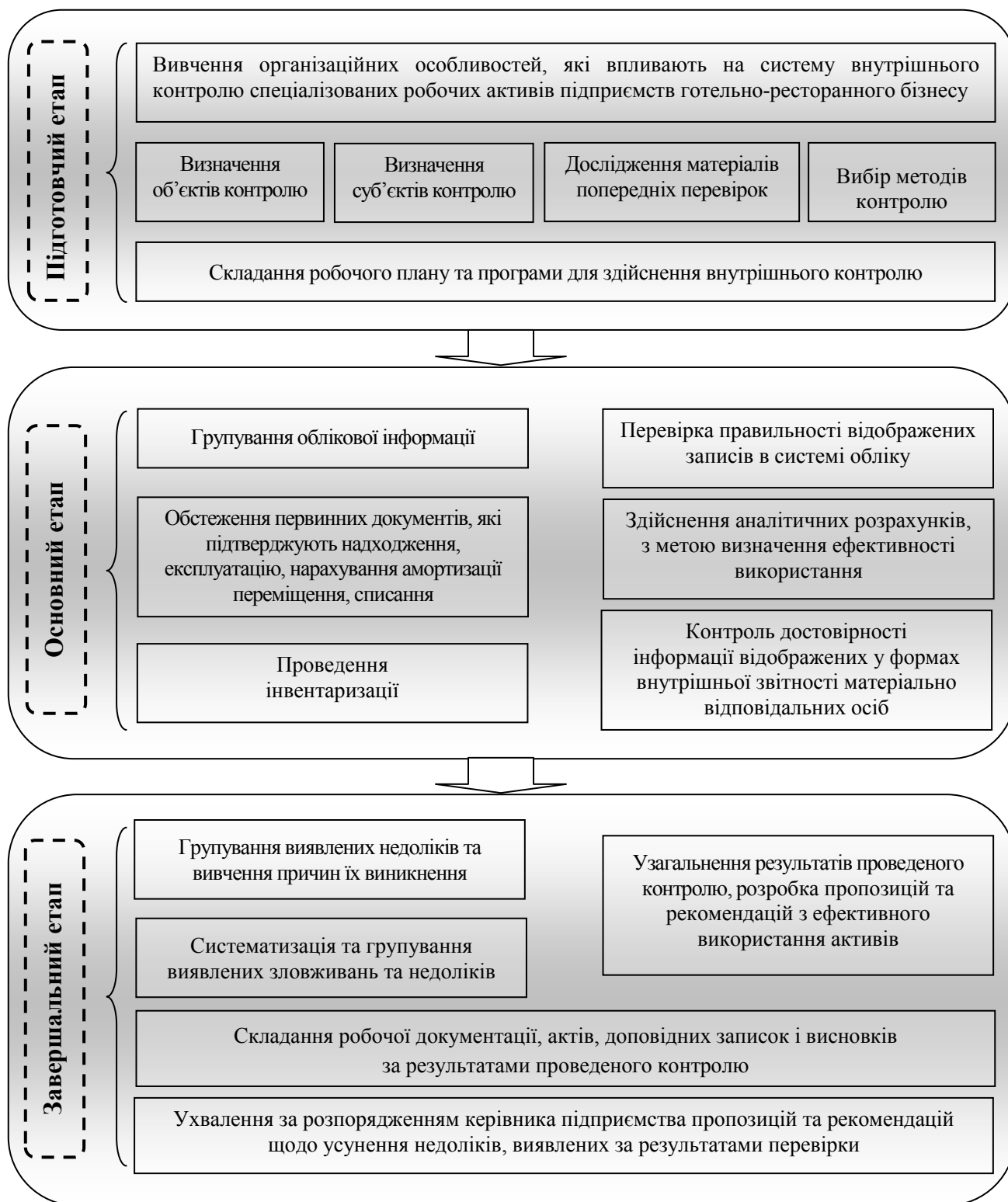

Рис. 1. Методика внутрішнього контролю спеціалізованих робочих активів підприємств готельно-ресторанного бізнесу (розроблено автором)

Література

1. Багрій К.Л. Внутрішньогосподарський аналіз і контроль матеріальних запасів підприємств: методика і організація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: 08.00.09 / К.Л. Багрій; КНТЕУ. — К., 2011. — 22 с.
2. Бразілій Н.М. Організація і методика аудиту основних засобів та шляхи його вдосконалення / Н.М. Бразілій, М.М. Тимошенко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. — 2009. — № 24: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpchdtu/2009_24/articles/20_Brasiliy_Timoshenko.pdf.
3. Бутинець Т.А. Розвиток науки господарського контролю: проблеми теорії, методології, практики [Текст]: монографія / Т.А. Бутинець. — Житомир: ЖДТУ, 2011. — 772 с.
4. Гриценко О.М. Облік і контроль запасів на підприємствах ресторанного господарства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук.: 08.00.09 / О.М. Гриценко; Київ. нац. торг. — екон. ун-т. — К., 2014. — 24 с.
5. Єгарміна В. Внутрішній контроль: сучасність та перспективи / В. Єгарміна // Вісник податкової служби України. — 2009. — № 21. — С. 62–65.
6. Ковтун Т.В. Система внутрішнього контролю як невід’ємний елемент операційної системи підприємства / Т.В. Ковтун // Вісник Хмельницького національного університету. — 2009. — № 6. — Т. 1. — С. 165–170.
7. Куцик П.О. Внутрішньогосподарські регламенти, стандарти і звіти: теоретичний аспект / П.О. Куцик // Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах світових інтеграційних процесів: зб. мат. 1-ї всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. / [відп. за вип. П.О. Куцик]. — Львів: Львівська комерційна академія, 2012. — С. 7–9.
8. Озеран В.О. Контроль у системі управління діяльністю підприємств / В.О. Озеран, М.Ю. Чік // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» (Сер. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку). — Львів, 2012. — № 722. — С. 172–176.
9. Редченко К.І. Контроль і аудит на стратегічному рівні управління підприємством [Текст]: монографія / К.І. Редченко. — Львів: ЛКА, 2011. — 360 с.
10. Ступінська М.В. Організація внутрішньогосподарського контролю запасів на підприємстві / М.В. Ступінська // Інвестиції: практика та досвід. — 2013. — № 8. — С. 84–86.
11. Сьомченко В.В. Роль внутрішньогосподарського контролю використання виробничих запасів на підприємстві / В.В. Сьомченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. — 2013. — № 3 (72). — С. 130–132.
12. Фірсова С.М. Особливості внутрішнього контролю використання необоротних активів підприємства / С.М. Фірсова, О.В. Гарасюта // Науковий вісник НЛТУ України, 2006. — Вип. 16.6. — С. 184–187.
13. Шевченко С.О. Особливості відображення в обліку операцій з необоротними активами бюджетних установ / С.О. Шевченко // Актуальні проблеми сучасної науки. — 2009. — № 10. — С. 12–15.
14. Шевчук В.О. Проблеми ідентифікації об’єктів контролю господарських систем / В.О. Шевчук // Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація: тези доп. 9-ї міжнар. наук. конф. — К.: Бізнес Медіа Консалтинг, 2011. — С. 10–11.
15. Шумило Р.Р. Методичні аспекти контролю малоцінних необоротних і швидкозношуваних активів / Р.Р. Шумило // Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: тези доповідей наук.-практ. конф. (м. Львів, 26–28 квіт. 2012 р.). — Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2012. — С. 368–369.
16. Шумило Р.Р. Організація внутрішньогосподарського контролю малоцінних необоротних і швидкозношуваних активів / Р.Р. Шумило // Вісник Житомирського державного технологічного університету. — 2011. — Випуск 3 (21). — С. 403–409.

Дудкевич Юлія Андріївна

студентка

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

Погасій Сергій Олександрович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

Дудкевич Юлия Андреевна

студентка

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова

Погасий Сергей Александрович

кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова

Dudkevych Y. A.

student

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Pogasiy S.

candidate of technical sciences, associate professor,

associate professor of Department of Tourism and Hotel Economy

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЗБІЛЬШЕННЯ ПРИБУТКУ ГОТЕЛЮ
В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

**ПРОБЛЕМЫ И ВОЗМОЖНОСТИ УВЕЛИЧЕНИЯ ПРИБЫЛИ ГОСТИНИЦЫ
В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ**

**PROBLEMS AND OPPORTUNITIES INCREASE OF THE PROFITS
OF THE HOTEL TODAY**

Анотація. Охарактеризована ситуація, що склалася на сьогоднішній день на ринку готельних послуг в Україні. Визначені причини, які вплинули на занепад готельного ринку. Визначені проблеми, через які готелі не в змозі отримувати максимум прибутку. Запропоновано заходи, що допоможуть власникам ефективно керувати готелем та отримувати більший прибуток. Доведена необхідність впровадження у роботу готелю сучасних інформаційних систем. Обґрунтована необхідність спеціалізації готелю.

Ключові слова: прибуток, маркетингова політика, мотивація, спеціалізація, додаткові послуги, інформаційні системи, інтерактивне меню.

Аннотация. Охарактеризована ситуация, сложившаяся на сегодняшний день на рынке гостиничных услуг в Украине. Определены причины, которые повлияли на падение гостиничного рынка. Определены проблемы, из-за которых гостиницы не могут получать максимальную прибыль. Предложены мероприятия, которые помогут владельцам эффективно управлять отелем и получать большую прибыль. Доказана необходимость внедрения в работу отеля современных информационных систем. Обоснована необходимость специализации отеля.

Ключевые слова: прибыль, маркетинговая политика, мотивация, специализация, дополнительные услуги, информационные системы, интерактивное меню.

Summary. *The situation today in the market of hotel services in Ukraine, was described. The reasons that influenced the decline of the hotel market, were identified. Problems because of which the hotel can not get the maximum profit, have been identified. Events that will help owners to effectively manage the hotel and get more money, have been proposed. The need to implement the work at modern information systems has been proven. The need for specialization of the hotel was founded.*

Keywords: *profits, marketing politics, motivation, specialization, additional services, informative systems, interactive menu.*

Головне завдання підприємств, створених з метою підприємницької діяльності, полягає в задоволенні потреб ринку в його продукції або послугах з метою одержання прибутку. На таких підприємствах основним узагальнюючим показником фінансових результатів і господарської діяльності є прибуток. Отже, у час ринкових відносин, тільки постійне збільшення прибутку є невід'ємною умовою, що дає змогу підприємству розвиватись, збільшуватись та виробляти більш якісні товари або надавати кращі послуги.

Дослідженням питань, пов'язаних із сутністю поняття «прибуток», його структурою, класифікацією, аналізом тощо займається багато вчених, науковців, економістів. Серед них Мазаракі А. А., Павлова Л. Н., Кузнецова Н. Н., Нечаюк Л. І., Шеремет А. Д., Телеш Н. О та інші. Метою даної статті є систематизація шляхів збільшення прибутку готельних підприємств в сучасних умовах.

Що стосується готельної індустрії, то отримання прибутку у цій сфері є результатом дуже складної роботи всіх підрозділів та співробітників готелю або готельної мережі, оскільки одне тільки надання якісних послуг не може забезпечити підприємству необхідний рівень прибутку. Результат діяльності готелю, а саме — послуга, має свої особливості, що ускладнюють її реалізацію, а отже й отримання прибутку. Послугу не можна побачити та відчуту на дотик (як товар), перед тим, як її купити. Рішення про покупку цілком залежить від репутації готелю, відгуків та реклами. Зважаючи на це, власники готелів повинні розробляти ефективні методи та стратегії виводу своїх послуг на сучасний готельний ринок.

Головними показниками, що характеризують фінансовий стан підприємства, його економічну ефективність, перспективи та можливий розвиток, являються рентабельність та прибуток. Актуальним це стало після переходу більшості держав світу, і України в тому числі, до ринкової економіки. В таких умовах готель — самостійне підприємство, що залежить тільки від своїх фінансових статків, або фінансування приватних осіб, компаній, інших підприємств (що, беззаперечно, вкладають власні кошти тільки задля того, щоб отримати прибуток). Виходячи з цього, готель, як підприємство, може існувати тільки за умови ефективного планування своєї фінансової діяльності, витрат та доходів, тобто, за умов рентабельності своєї діяльності.

На даний час в економіці спостерігаються складні кризові процеси. Отже, криза ускладнює пошук доступних резервів підвищення рентабельності, що б дозволяло підприємцям проводити безперервну діяльність, здійснювати просте та розширене відтворення. Національна валюта дуже стрімко втрачає свою вартість, вартість позикових коштів, навпаки, зростає, і це сприяє підвищенню актуальності дослідження аспектів управління рентабельністю підприємства з метою забезпечення його ефективної роботи. Ефективність в загальному значенні — це співвідношення корисного результату і затрат факторів виробничого процесу [1, с.153].

Готель повинен мати грошові ресурси для того, щоб забезпечувати власну діяльність, покривати всі експлуатаційні витрати, розвивати матеріально — технічну базу і отримувати від цього дохід, більша частина якого забезпечить діяльність підприємства у наступному циклі діяльності, а інша частина буде тим самим прибутком, який отримає власник (власники) готелю.

Зростання прибутку і рентабельності кожного окремого готельного підприємства є умовами для розвитку готельної галузі в конкретному місті, області, а також — загалом у країні. Це призводить до зростання надходжень до бюджету країни, а отже, й до подальшого розвитку всіх інших галузей економіки.

Готельний бізнес дуже чутливий до економічного стану міста, країни в цілому, доходів туристів, їх вподобань та сучасних тенденцій. Сьогодні, на фоні глибокої економічної кризи, готельний бізнес України знаходиться у скрутному становищі. Зменшуються доходи населення та здатність людей подорожувати; через небезпеку в деяких регіонах країни зменшується кількість й іноземних туристів. Але є й інші причини, через які деякі готелі можуть втрачати частину свого прибутку, а саме: конкуренція з боку інших готелів, неефективна реклама та маркетингова політика, неправильне визначення «свого покупця», зміни побажань туристів, їх стилю життя та нездатність готелю ефективно відреагувати на ці зміни. Зазвичай, завантаженість більшості готелів не досягає максимуму і за умови відсутності кризи, тому необхідно завжди проводити аналіз роботи готелю та шукати нові ефективні засоби керування діяльністю підприємства.

Можна виділили декілька важливих заходів та правил, що допоможуть ефективно керувати готелем

та підвищати прибуток. До таких заходів відносяться наступні [2].

Перш за все, необхідно провести аналіз наявної маркетингової системи готелю, виділити «слабкі місця» і усунути їх шляхом розробки нової покращеної маркетингової системи і маркетингових заходів (продаж основних та додаткових послуг, наявність та залучення нових клієнтів, система роботи з персоналом тощо).

Покращити або розробити абсолютно нову систему мотивації персоналу. Сьогодні й досі існує безліч готелів (в основному це малі та середні готелі, що є самостійними і не відносяться до мереж), що не приділяють мотивації персоналу достатньо уваги і це беззаперечно є велика помилка керівництва. Персонал готелю — це ті люди, що безпосередньо надають готельну послугу, спілкуються з гостями та стають тією репутацією, що заробляє собі готель. Великі готелі вже навчилися цінувати своїх працівників та застосовують на практиці різні види мотивації. Це може бути грошова мотивація, а саме: гідна заробітна плата, премії, оплата понаднормових годин або нічних змін, що має перевищувати звичайну оплату та інше; та не грошова мотивація, що може включати абсолютно різні заходи, що не стосуються грошової винагороди співробітників: проведення тренінгів, курсів (з виданням відповідних сертифікатів та дипломів), безкоштовне харчування, організовані зустрічі робітників у позаробочий час, що буде сприяти доброзичливій атмосфері у колективі, гнучкий робочий графік, справедлива конкуренція з колегами.

Аналіз ринку, визначення конкретних сегментів, представники яких, можуть бути потенційними клієнтами готелю. Розроблення реклами та інших заходів, що будуть орієнтовані саме на ці сегменти.

Найкращим для пошуків «свого клієнта» буде проведення спеціалізації готелю. Спеціалізація готелю може збільшити прибуток не на відсотки, а в рази. У Європі та США вже з кінця минулого століття йде сегментація ринків, виділення клієнтських груп, які за особливу увагу до себе готові платити в рази більше, ніж у звичайних готелях. Спеціалізація підлаштовує всю роботу готелю під певну групу клієнтів. Зазвичай, готелі поділяють на курортні, сімейні, ділового призначення, тощо. Але у сучасних умовах готелі змушені шукати нові можливості здивувати клієнтів, тому з'являються окремі готелі для чоловіків, жінок, молодят, для людей з обмеженими можливостями, для алергіків, для секс меншин, спортивні, еко, еротик готелі, гейм готелі (для геймерів), готелі знайомств та багато інших. Поява таких готелів доводить, що клієнти можуть платити за ексклюзивні послуги в рази вищу плату. Тому власники можуть підіймати вартість

проживання в два або декілька разів, а отже й отримувати більший прибуток. Головне — зрозуміти, яку саме спеціалізацію необхідно провести в конкретному готелі.

Дуже важливим є налагодження зв'язку з потенційними клієнтами, що можуть зацікавитись саме цим готелем. Наприклад, необхідно обов'язково розробити сайт готелю, на якому на додаток до контактів готелю буде також форма для повідомлення адміністрації та «зворотній дзвінок», тобто клієнт залишає свій номер телефону і портъ або адміністратор йому телефонує.

Простіше повертати старих клієнтів знову до готелю, ніж шукати нових. Для цього готелю необхідно правильно збирати інформацію про всіх гостей готелю, що приїжджають. Як правило, гості заповнюють реєстраційну анкету, де вказують контактні дані (телефон, адресу). Але обов'язковим пунктом у цій анкеті має стати електронна адреса, на яку потім готель може відсилати листи зі спеціальними пропозиціями, інформацією про бонуси та інше. Цей спосіб майже не вимагає фінансових затрат, але у той же час є досить ефективним.

Ще одна сторона діяльності готелю, якою не варто нехтувати, це продаж додаткових послуг. Наприклад, у ресторані готелю можна продавати каву або вино з маркуванням готелю, на рецепції, в залежності від спеціалізації готелю, краватки (для готелю ділового спрямування), сувеніри (для курортного готелю), тощо. Готель може пропонувати гостям екскурсійне обслуговування, харчування (що буде включено до вартості номеру з відповідним збільшенням ціни за проживання), організувати трансфер, надавати послуги бізнес — центру (копіювання, ламінування, друк документів, оренда ноутбука, користування факсом), пропонувати послуги пральні, здавати в оренду конференц-залу. Таким чином, готель одночасно отримує додатковий дохід та приваблює нових клієнтів.

У готелі має бути чітко сформована, дієва система контролю за діяльністю готелю, яка дозволить керівництву легко та доступно отримувати інформацію про поточну ситуацію на підприємстві.

Крім цих правил та заходів, які можуть підвищити прибуток готелю, існує ще багато інших, що перш за все пов'язані із здатністю готелю враховувати сучасні тенденції в різних сферах життя. Насамперед треба враховувати постійні зміни у світі інформаційних технологій. Якщо 5–7 років тому клієнтів можна було здивувати наявністю wi-fi, то зараз треба шукати нові засоби залучення клієнтів.

Майже всі сучасні готелі у своїй роботі використовують спеціальні електронні системи керування готелем. Працівники готелю можуть отримувати всю необхідну інформацію про готель в будь-який момент,

у режимі онлайн бронювати номери для гостей, отримати доступ до максимально широкого комплексу каналів продажів. Такі системи значно спрощують роботу і вже майже не залишилось готелів, що їх не використовують. Крім цього великі готелі користуються більш унікальними системами, що значно розширюють їх можливості та роблять сервіс ексклюзивним та більш клієнтоорієнтованим [3]. Наприклад, у готелі може бути система управління програмами лояльності клієнтів. Оскільки великі готелі, або готельні мережі завжди впроваджують програми лояльності, картки зі знижками, бонусами, подарунками, такі системи дозволяють спростити процес керування цими програмами та розробку особливих видів заохочення для постійних клієнтів.

Для того, щоб знати своїх постійних клієнтів, в готелі можуть впроваджувати систему роботи з клієнтами. Ця система може показати, хто з гостей зупиняється не вперше, що ці гості замовляють, у якому номері зазвичай зупиняються та інше. Також система допоможе прорахувати статистику по гостям за їх віком, статтю, соціальним статусом, прибутковістю. Крім цього система показує взаємовідносини між готелем та посередниками (турагенствами, компаніями з бронювання), які з них краще за всіх забезпечують «доставку» клієнтів в конкретний готель та який прибуток готель з цього має. На основі цих даних можна побудувати стратегію подальших відносин з посередниками та з гостями готелю.

Планувати зустрічі з партнерами та клієнтами, вести календар і розклад роботи менеджерів, управляти сферою продажів, дозволяє система автоматизації праці працівників відділу продажів.

Оскільки у середніх та великих готелях зазвичай є конференц-зали і банкетні зали, то виникає необхідність систематизувати їх роботу та завантаженість. За допомогою системи управління заходами готелю можна планувати завантаження різних приміщень готелю — її конференц-залів, ресторанів, банкетних залів. Також ці інновації в готельному бізнесі дозволяють створювати оптимальні графіки заходів, забезпечуючи повне завантаження готелю і даючи йому додаткові можливості для заробітку.

Всі ці системи є невід'ємною частиною роботи сучасного готелю, оскільки підвищують потік клієнтів та покращують фінансовий стан підприємства.

Але на даний момент є дуже мало готелів, особливо у нашій країні, що використовують інноваційні технології у ресторані. Для підприємств сфери харчування сьогодні також розроблено багато новинок, що дозволяють зробити обслуговування швидшим та більш якісним. Крім аналогічних готелю систем контролю роботи ресторану (наприклад, система R-Кеєрег), вже

існують інтерактивні меню — замість звичайного меню на кожному столі розташовується екран, на якому клієнт може вибрати страву і замовити її, навіть не спілкуючись з офіціантом. Замовлення одразу потрапляє у роботу, і навіть, якщо офіціант зайнятий і не може підійти, замовлення вже виконується. На тих же екранах відвідувач може почитати новини, замовити таксі, дізнатися погоду та інше [4]. Для великих готелів розробили подібні екрани, що знаходяться у холі готелю, і за допомогою яких гості можуть побачити, скільки у даному готелі ресторанів і кафе, де вони знаходяться, а також, побачити меню. Ще одна новинка для ресторанів — інтерактивні столи для відвідувачів. Це поки не повноцінний сенсорний екран, але вже екран на всю площину стола за допомогою якого відвідувач може вибрати колір і малюнок підсвічування столу, страви та напої, а також, на власні очі побачити, як виконується його замовлення. Це відбувається за допомогою з'єднання з камерою, що розташована в кухні закладу [5].

Звичайно, подібні технології приваблюють клієнтів до готелю, що безперечно збільшує прибуток. За появою таких новинок потрібно стежити і правильно впроваджувати їх на конкретному підприємстві. Тоді за їх допомогою покращиться обслуговування, збільшиться приток відвідувачів, та покращиться репутація готелю і ресторану.

Економічна сутність готельної діяльності полягає в тому, що вона має нематеріальний характер. Тобто, у процесі діяльності готелю з'являється пропозиція готельної послуги, а не готовий продукт. Послуга є невід'ємною від матеріально — технічної бази готелю (будівля готелю, устаткування, інвентар, що використовується тощо), а також від персоналу готелю, що цю послугу надає. Особливістю готельного господарства є те, що виробництво та споживання послуг поєднуються в одному процесі — наданні послуг. У процесі надання готельних послуг послуга одночасно виробляється і споживається [6].

Туристичні та готельні підприємства все більше прагнуть до збільшення прибутку. Через це готельна послуга стає більш різноманітною. Кругообіг оборотних засобів готельних підприємств закінчується реалізацією готельної послуги. Отриманий дохід дає змогу почати новий цикл виробництва, при цьому, виплачується заробітна плата персоналу, проводяться розрахунки з постачальниками, придбаються нові виробничі запаси, виплачуються податки державі [5]. Частина доходу залишається на рахунках підприємства і формує прибуток від реалізації готельних послуг. Прибуток, у свою чергу, має використовуватись ефективно. Нажаль, більшість готельєрів не витрачають достатньо коштів та зусиль для розвитку готелю і не знають, як розвинути свій бізнес та збільшити прибуток від ді-

яльності підприємства. Методи, що були представлені вище мають бути застосовані на всіх сучасних підприємствах готельного типу. Ефективні системи контролю за діяльністю готелю, зворотній зв'язок з гостями, врахування їх побажань та інтересів, впровадження до реалізації якомога більше додаткових послуг, що є затребуваними, — все це дасть змогу зробити готель успішним, прибутковим та сучасним.

Отже, після розгляду проблем і можливостей отримання більшого прибутку для готелів, можна зробити висновок, що для залучення клієнтів, збільшення завантаженості готелю (із подальшим збільшенням

доходів) необхідно визначити свій сегмент ринку, провести спеціалізацію готелю, розробити сучасну ефективну маркетингову політику, систему мотивації персоналу, налагодити зв'язок із існуючими клієнтами та створити інформаційну базу зі всіма даними про них, розробити систему керування діяльністю готелю, а також впровадити у готелі та ресторани готелю сучасні системи автоматизації роботи та інформаційні технології. І головне, на що повинен звертати готель у ХХІ столітті — це ефективна мотивація працівників готелю та сучасні досягнення в галузі інформаційних систем і технологій.

Література

1. Елисеєнко К. А. Теоретико-методичні аспекти виявлення резервів зростання рентабельності / Елисеєнко К. А. // Економіка і управління: нові виклики та перспективи — 2013 — № 4 — с. 153–156.
2. Як збільшити прибуток готелю [електронне джерело] //. — Режим доступу: <http://bdraiv.ru/dlya-oteley-i-gostinic>.
3. Автоматизовані системи управління готелем [електронне джерело] //. — Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/gudzovata.htm
4. Система електронного меню [електронне джерело] //. — Режим доступу: <http://emenu.su/>.
5. Амбросій О. І. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. 2010. — Випуск 1. — С. 195–199.
6. Інтерактивні столики для ресторану та кафе [електронне джерело] //. — Режим доступу: <http://www.computerra.ru/49742/interaktivnyie-stoliki-dlya-restorano/>.

Каложна Галина Яківна

Викладач Коледжу технологій, бізнесу та права

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ЗВІТНОСТІ ПРО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ

Однією з ключових конкурентних переваг як окремого підприємства, так і національної економіки на її сучасному етапі розвитку виступають знання, вміння, навички, досвід, креативність працівників, патенти, ліцензії, довіри клієнтів, що у своїй сукупності являють інтелектуальний капітал. Він забезпечує перехід економіки до нового технологічного укладу, сприяє впровадженню енерго- та працезберігаючого типу виробництва, підвищує продуктивність праці та формує інноваційний тип мислення. У зв'язку з цим проблема вимірювання вартості інтелектуального капіталу та його відображення у звітності підприємства ним набуває першочергового значення.

Проблемами сутності та відображення інтелектуального капіталу у звітності промислових підприємств займалась велика кількість вітчизняних і зарубіжних науковців. Проте, незважаючи на численні дослідження зарубіжних науковців А. Брукінга, Л. Едвінссона, М. Мелоуна, С. Стенфілда, С. Хонері, Р. Каплана, А. Козирева, Б. Лева, Т. Стюарта, К. Свейбі та інших, як за кордоном, так і в Україні тривають дискусії щодо формату звітності про інтелектуальний капітал та шляхів її уніфікації.

Теоретичні та емпіричні дослідження показують, що інтелектуальний капітал (від лат. *Intellectualis capitalis* – розумовий головний або головні пізнання) – це один з різновидів капіталу, який має відповідні ознаки капіталу і відтворює одночасно характерну лише йому (інтелектуальному капіталу) специфіку і особливості. Інтелектуальний капітал – це знання, які можуть бути оцінені та виражені у формі прибутку. Таке широке визначення, на думку фахівців-економістів, охоплює будь-які технологічні, управлінські та ринкові новини, які можуть бути інновацією, тобто приносити додатковий прибуток [1, с. 90].

За висновками спеціально створеної Європейською комісією групи дослідників [2, с. 117], на даному етапі розвитку дослідження питання відображення інтелектуального капіталу у звітності існують такі основні перешкоди у недостатньому фінансуванні досліджень і розробок, які згруповано на чотири групи:

1) відсутність фінансових ресурсів;

2) відсутність знань;

3) відсутність людського капіталу;

4) відсутність управління інноваціями.

Запровадження ж практики звітування про інтелектуальний капітал дозволить їх усунути.

Однією з перших професійних організацій, яка почала працювати над питанням відображення елементів інтелектуального капіталу у фінансовій звітності, був Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів (АІСРА). Першим кроком було створення Комітету з питань фінансової звітності у 1991 р. та підготовка звітів у 1994 р. та 2001 р., де зазначалось, що інформація, яка надається у фінансовій звітності, не відповідає вимогам інвесторів та кредиторів, а тому потребує додаткової інформації у примітках до фінансової звітності про нематеріальні активи. Проте на цьому дослідження АІСРА закінчились.

Подальшого розвитку це питання набуло в Європі, де різними країнами були розроблені основні моделі звітності про інтелектуальний капітал, що наведено в табл. 1.

З таблиці можна зробити висновок, що скандинавські фірми разом з деякими іспанськими компаніями є провідними у публікації відомостей про інтелектуальний капітал у своїх річних звітах або в окремій звітності. Тим не менш, з точки зору інвесторів є серйозний недолік представлення інформації:

- відсутність гармонізації (порівняність) серед фірм, промислових підприємств або за різні роки;
- відсутність уніфікованої методики управлінського обліку складових інтелектуального капіталу (вона є, але також відрізняється в кожного підприємства) [3].

Особливий інтерес в сфері дослідження даного питання для Європи має практика Австралії і Японії. Австралійський уряд вважає, що заснована на знаннях економіка вимагає нових бізнес-моделей, управлінських навичок і організаційної практики. Перше завдання суспільства полягає в розробці керівних принципів розширеного управління продуктивністю, спрямованих на управління і відображення інтелектуального капіталу. У Японії урядовий підкомітет з Управління інтелектуальними активами запропо-

Таблиця 1

Основні моделі звітності про інтелектуальний капітал у Європі

Країна	Назва	Ключові моменти	Переваги	Посилання
Австрія	ARC IC Report	Структуроване представлення цілей, можливостей, процесів створення нематеріальних і матеріальних результатів.	Цілісний погляд на «інтелектуальний статус» і місце організації. Обґрунтування інвестицій в державні дослідження і розробки.	www.arcs.ac.at/pu_blik/fulltext/wisnsbilanz/ARCS_Wissensbilanz_1999.pdf
Данія	Danish Guidelines	Портфоліо інвестиції та результати використання знань. Практичне використання та основні цілі інтелектуального капіталу	Узагальнює інформацію про інтелектуальний капітал (ІК) для управління і звітності. Містить показники ІК. Визначає властивості ІК для аналізу і бенчмаркінгу.	www.videnskabministeriet.dk/icac_counts/
Європа	MERITUM	Відмінності між нематеріальними ресурсами і нематеріальними активами	Надає інформацію про управління ІК і звітності. Надає набір характеристик, показників ІК	www.uam.es/meritum
Ісландія	PiP project	Показники	Узгоджені показники, які полегшують процес бенчмаркінгу	http://nhki.si.is/
Іспанія	Intellectus Model®	Розподіл ІК на мінімальні складові	Можна адаптувати для кожної організації	http://www.ofenhndwerk.com/oklc/pdf_files/K-4deCastro.pdf
Франція	IC-dVAL®	Індекси продуктивності та вартість ІК	Підтримка управління ІК та звітності. Підвищення обізнаності про вартість та продуктивності ІК.	www.icforcommunities.com
Швеція	IC-Rating™	Рівень ІК	Наявність ІК, знаходження джерел для поліпшення і проведення бенчмаркінгу	www.intellectualcapital.se

[2]

нував нову модель для добровільної звітності щодо інтелектуальних активів. У своїй проміжній доповіді, комітет конкретно вказує, що метою є досягнення нормативного розкриття інтелектуального капіталу [4]. Тобто на державному рівні акцентовано увагу на звітність з інтелектуального капіталу.

Таким чином, проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що в європейських країнах звіт про інтелектуальний капітал (Intellectual Capital Accounts) розглядається як інструмент для його вимірювання, управління ним і демонстрації привабливості компанії для інвестицій. При цьому такий звіт зазвичай пропонується подавати у вигляді двох варіантів — переважно як додаток до традиційної бухгалтерської звітності (внутрішньої управлінської або до зовнішньої фінансової).

Більш детальний звіт готується для внутрішніх потреб, насамперед для менеджменту і для демонстрації персоналу компанії з метою консолідації зусиль колективу. Скорочений звіт, в якому відсутня інформація, що не підлягає вільному поширенню, може бути підготовлений для публікації з метою залучення інвестицій або для роздачі потенційним інвесторам.

Для дослідження науковцями доступні в основному опубліковані звіти. Вони засновані на різних моделях представлення інформації та мають різні назви, наприклад, «The Holistic Accounts» (Rambol), «The quality Accounts / The Ethical Accounts» (Consultus), Navigator (Scandia), «Human resource accounts» (SCAA, ABB, Telia).

Тим не менше, усі ці звіти можна розглядати як звіти про інтелектуальний капітал, усі вони повинні показувати інвестору, як компанія рухається від свого поточного стану, до того, якою вона може і повинна бути. Зазвичай вони складаються з трьох основних розділів.

Розділ «Що є» має на меті, як правило, візуалізувати інформацію про наявні ресурси компанії. Значна частина цієї інформації має нефінансовий характер. Відомості про людські ресурси, клієнтів, технології представлені у вигляді графіків, діаграм і т.д.

Розділ «Що робиться» містить в основному нефінансову інформацію про зусилля менеджменту з розвитку інтелектуального капіталу компанії. Спеціальна увага приділяється розвитку людського капіталу, роботі з клієнтами, забезпечення доступу до технологій.

Нарешті, третій розділ «Що виходить» демонструє рух до наміченої мети. У цьому розділі суттєво використовуються фінансові показники, щоб показати, як інтелектуальний капітал компанії дозволяє отримати дохід через появу нових товарів або послуг, необхідних клієнтам [5, с. 291].

Підсумовуючи вище сказане, слід відзначити, що нові економічні реалії підвищують роль інтелектуального капіталу, який стає основним чинником збільшення ринкової вартості суб'єктів господарювання, тому критичний аналіз сутності інтелектуального

капіталу, запропоноване визначення його сутності та місця в обліку, підходів до оцінювання, а також розроблені пропозиції щодо відображення інформації про нього у фінансовій звітності дасть можливість краще зрозуміти складну економічну природу інтелектуального капіталу.

Тому подальші дослідження у даному напрямку повинні бути спрямовані на удосконалення моделей відображення елементів інтелектуального капіталу у звітності підприємств з урахуванням усіх компонентів їх економічної діяльності.

Література

1. Ковтуненко К. В. Особливості обліку інтелектуального капіталу на підприємстві [Текст]/ К. В. Ковтуненко// Вісник Східноєвропейського університету економіки та менеджменту. — 2012. — № 1. — с. 90–97.
2. Reporting intellectual capital to augment Research, Development and Innovation in SMEs — Report to the Commission of the High Level Expert Group on RICARDIS — Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006–164 pp.
3. Lev, B., Caribano, L., Marr, B. (2007) An Accounting Perspective on Intellectual Capital // www.uam.es.
4. Жураківська І. В., Ю. С. Сова Соціальне значення звітності про інтелектуальний капітал [Електронний документ]/І. В. Жураківська, Ю. С. Сова// Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. — 2013. — Вип. 10(2). — С. 70–77. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2013_10\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2013_10(2)_11). — Назва з домашньої сторінки інтернету.
5. Камінська Т. Г. Інтелектуальний капітал як складова кругообороту капіталу підприємства в обліку і звітності [Текст]/ Т. Г. Камінська// БізнесІнформ. — 2013. — № 6. — с. 289–295.

Кислицын Евгений Витальевич

*Старший преподаватель кафедры статистики, эконометрики и информатики
Уральского государственного экономического университета*

Kislitsin Eugeny Vitalyevich

Senior lecturer, chair of statistics, econometrics and computer science Ural state University of Economics

ТИПЫ ОЛИГОПОЛИСТИЧЕСКИХ РЫНКОВ И ПУТИ ИХ ИССЛЕДОВАНИЯ: РЫНОК ПРИРОДНОГО ГАЗА

TYPES OF OLIGOPOLISTIC MARKETS AND WAYS OF RESEARCH: THE NATURAL GAS MARKET

Аннотация. В статье обосновано, что европейский рынок природного газа является олигополистическим. Приведен обзор наиболее популярных олигополистических моделей. Обосновано применение модели Штакельберга для исследования рынка природного газа.

Ключевые слова: олигополия, модель Штакельберга, природный газ, рынок природного газа.

Abstract. The article justified that the European gas market is oligopolistic. Provides an overview of the most popular oligopolistic models. It justifies application of the Stackelberg model for the study of the natural gas market.

Keywords: oligopoly, Stackelberg model, natural gas, natural gas market.

Осуществляя планирование на промышленных предприятиях каждый управленец учитывает, как конкуренция на рынке влияет на содержание и характер принимаемых управленческих решений. [1] В современной рыночной экономике существует шесть типов рыночных структур: монополия, олигополия, квазимонополия, монополистическая конкуренция, квазисовершенная конкуренция и совершенная конкуренция. В зависимости от того, к какому типу принадлежит тот или иной рынок, используются различные методы анализа и прогнозирования развития рынка.

В работе [2] предложена оригинальная методика определения типа рыночной структуры на основе определения восьми показателей: число участников рынка, барьеры входа-выхода, контроль над ценами, индекс концентрации, индекс Херфиндаля-Хиршмана, степень дифференциации продукции, степень информированности и эластичность спроса по цене. Применяя данную методику для определения типы рыночной структуры на европейском рынке природного газа получим, что он является олигополистическим рынком. По состоянию на 2015 год можно рассмотреть несколько групп участников данного рынка. В качестве поставщиков рассмотрим Россию, Норвегию, Нидерланды, Северную Африку (объединим группу африканских стран в единого участника). В качестве

потребителей можно выделить отдельно Германию, страны Западной Европы (кроме Германии) и страны Центральной и Восточной Европы. А также, выделим отдельно Украину и Беларусь как страны-транзитеры российского газа в страны Западной Европы. Получилось 9 участников, что является одним из признаков олигополии. Если говорить о степени дифференциации продукта, то природный газ является дифференцированной продукцией, что также приводит к выводу об олигополистичности данного рынка. Варьирование цен происходит в широком диапазоне, барьеры входа на европейский рынок газа высокие, а эластичность спроса по цене достаточно мала. Таким образом, напрашивается вывод о том, что рынок природного газа в Европе является именно олигополистическим.

Современные подходы к исследованию рынка природного газа строятся на построении олигополистических математических и имитационных моделей, в основе которых лежит теория игр и ее приложения, предлагающие описать поведение участников рынка рационально. На данный момент, все олигополистические модели делятся на модели без сговора и олигополии со сговором. При разработке олигополистических моделей газового рынка необходимо учитывать всю специфику, происходящую на рынке. В экономической науке выделяют шесть основных олигополистических моделей.

Модель Курно является количественной моделью без сговора. Особенности данной модели заключаются в следующем. На рынке действуют заранее определенное число компаний, которые выпускают продукцию одного типа. Компании обладают достаточно большой рыночной властью, максимизируют свою прибыль и действуют без кооперации. Принимая управленческое решение, фирма считает выпуск конкурентов заданным параметром. Функции издержек также предполагаются известными, а функция спроса — это убывающая функция от цены товара. В данной модели цена товара — это равновесная цена рынка отрасли. [3]

Модель Бертрана является ценовой моделью без сговора. Как и в предыдущем случае, действуют фиксированное число компаний, выпускающих продукцию одного типа, а кооперация между компаниями отсутствует. Предельные издержки компаний принимаются за постоянные и одинаковые. Функция спроса является линейной. Конкурируя, компании выбирают уровень своей цены независимо от конкурентов и одновременно с ними. После этого они производят объем товара, равный величине спроса на их продукцию. Потребителям неважно, продукцию какой компании покупать, и будут покупать ту, что дешевле. В случае равенства цен покупать товары будут в равных долях. Модель является статичной. В данной модели компании с легкостью могут изменять объем выпускаемой продукции, однако изменение цены после этого практически невозможно. [4]

Модель Эджворта является ценовой моделью без сговора. Практически идентична предыдущей модели с той лишь разницей, что является моделью ценовой конкуренции фирм с ограниченными размерами выпуска продукции. Объем выпуска каждой компании ограничен величиной, составляющей половину того объема выпуска отрасли, на который предъявляется спрос по цене, равной предельным издержкам. В данном типе моделей отсутствует статичное равновесие, т.е. идет постоянная ценовая война. В отличие от предыдущего случая, даже если одна из фирм повысит цену, часть покупателей все равно останутся у нее. [4]

Модель Форхаймера, по-другому называется моделью сговора. В данной модели присутствует фирма-лидер и фирмы конкурентного окружения. Лидер занимает определенную долю рынка, причем его издержки намного ниже издержек фирм-последователей, число которых, как правило, ограничено. Последователи производят равный объем продукции и ориентируются на установленную лидером цену.

Лидер обладает всей информацией о спросе на продукцию и предложения фирм-конкурентов.

Модель Штакельберга является количественной моделью без сговора. Поведение компаний описывается с помощью построения динамической игровой модели с асимметричной информацией, что отличает её от модели Курно. Компании устанавливают объем производства товара, а цена на него определяется исходя из спроса. Главное отличие данной модели в том, что имеется фирма-лидер, которая устанавливает первый объем выпуска, а остальные последователи ориентируются в своих расчетах на нее. [5]

Модель Бэйна является моделью с барьерами входа. Выбор стратегии поведения осуществляется на основе сравнения дисконтированной ценности потока прибыли, которую получит закрепившаяся на рынке фирма, препятствуя входу потенциальных конкурентов, и потока прибыли, который получит фирма, максимизируя прибыль в краткосрочном периоде.

Модель Бэйна не пригодна для моделирования ресурсных рынков в силу своих функциональных особенностей. Модель Бертрана также непригодна для моделирования рынка природного газа, так как функция спроса на газ не является линейной, и предельные издержки у компаний-производителей абсолютно разные и, соответственно, изменяющиеся. В модель Эджворта идет постоянная ценовая война, чего не наблюдается на европейском рынке природного газа. Модель Форхаймера также не подходит, так как на газовом рынке отсутствует сговор между его участниками. Таким образом, рынок природного газа имеет смысл рассматривать только с точек зрения моделей Курно и Штакельберга. Причем, наиболее предпочтительный вариант — модель Штакельберга, так как все позиции соответствуют газовому рынку. В качестве фирмы-лидера рассматривается поставщик — Россия, которая устанавливает свою цену, исходя из которой страны-транзитеры и импортеры устанавливают тариф на транзит и уровень спроса соответственно. Можно также рассмотреть ситуацию, когда поставщик (Россия) и транзитер (Украина) взаимодействуют по модели Курно, то есть независимо друг от друга принимают решения. Такая ситуация является частным случаем исследования, которая потенциально может существовать.

Таким образом, для исследования взаимоотношения участников европейского газового рынка наиболее обоснованным будет применение олигополистической модели Штакельберга.

Література

1. Дубровський, В.Ж. Формування конкурентної середовища в інфраструктурних галузях з природно-монополією компонентом / В.Ж. Дубровський, Т.С. Орлова, Н.Ю. Ярошевич // *Управління*. — № 6(52). — 2014. — С. 30–33.
2. Лешкова, А.І. Методика визначення типу ринкової структури: теорія і практика (на прикладі нафтового ринку Росії) / А.І. Лешкова, О.А. Верховець // *Вісник Омського університету. Серія «Економіка»*. — № 3. — 2013. — С. 70–77.
3. Волкова, Н.А. Розгляд операторів розмірності числа М діючих фірм в модель Курно // *Актуальні питання економічних наук*. — № 37. — 2014. — С. 194–197.
4. Исакаков, А.Б. Рівновага в безпечних стратегіях в ценовій дуополії Бертрана-Еджворта / А.Б. Исакаков, М.Б. Исакаков // *Математична теорія ігор і її застосування*. — № 6–2. — 2014. — С. 42–59.
5. Кислицын, Е.В. Аналіз і інтерпретація теоретико-ігрової моделі олігополістичного ринку природного газу // *Економіка і соціум*. — 2015. — № 6(19).

Колодій Христина Василівна

студентка кафедри «Маркетинг і логістика»

НУ «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ В УКРАЇНІ
ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ**

Світ не стоїть на місці, він змінюється та наповнюється новим змістом. Ми перебуваємо на порозі нової історичної ери, яка характеризується стрімким наростанням процесів світової глобалізації. Високий рівень НТП сприяє розвитку економіки в країні, а тому, посилюються можливості підприємств щодо реалізації продукції на міжнародних ринках. Проте, вітчизняні підприємства недооцінюють своїх маркетингових можливостей виходу на іноземні ринки, через що потерпають від втрати великих коштів. Дана ситуація зумовлена, в основному, в складності міжнародних стандартів застосування маркетингових інструментів позиціонування та просування товарів на ринок, до чого ще не пристосовані виробники країн пострадянського простору. На українському ринку порушений ринковий баланс, адже більшістю великих підприємств володіють люди, які мають привілейований доступ до службової інформації та не потребують додаткових маркетингових досліджень, через що рівень розвитку маркетингу як науки є дуже низьким.

Ринкова економіка вимагає від сучасних маркетингологів врахування останніх тенденцій розвитку економіки у своїй діяльності. Однією із таких тенденцій є екологічність. При виготовленні товарів чи наданні

послуг виробник намагається зменшити негативний вплив на суспільство за рахунок використання екологічних матеріалів та способів їх застосування у виробництві. Це призводить до розповсюдження інформатизованих повідомлень у вигляді «вірусного маркетингу» та стандартизації споживання.

Маркетологи на будь-якому етапі розроблення товару повинні враховувати сучасні глобальні тенденції, знаходитися у постійному пошуку якнайкращого задоволення потреб споживачів, досягти високого рівня функціональної інтеграції та вивести маркетинг на новий ефективніший рівень його застосування.

На сьогодні, актуальним є соціально-етичний маркетинг, маркетинг партнерських відносин. Важливим є те, що підприємства орієнтуються не лише на миттєве задоволення потреб споживачів, але й на їх тривалу зворотну реакцію. Турбота про людей, які споживають товари чи послуги, а також співпраця з ними при розробці новинок, сприяють збільшенню попиту та можливості успішного позиціонування продукції на міжнародних ринках.

Досягти абсолютної гармонії виробництва з потребами сучасного суспільства неможливе без тотального балансування інтересів виробника і клієнта з глобальними інтересами суспільства та світової цивілізації.

Стикнувшись з війною, ми знаємо, якщо військо не має чітко сформованої тактики, стратегії, злагодженості дій, то ця битва є однозначно програшною. Так і маркетинг: якщо не аналізувати, а потім прогнозувати, дії супротивника, якщо не враховувати особливостей навколишньої громади, якщо не застосовувати прогресивної «зброї», яка вже давно використовується конкурентами в цій місцевості, — існує велика вірогідність того, що підприємство зазнає поразки. Необхідно бути завжди на крок попереду від існуючих принципів роботи економіки, в тому числі і в маркетингу, але для того, щоби цього досягти, необхідно, спершу, наздогнати світовий досвід.

За даними Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), у рейтингу глобальної конкурентоспроможності за 2015 рік, Україна втратила 3 позиції і спустилась з 76-го (у 2014 році) на 79 місце серед 140 країн світу. Це зумовлено погіршенням макроекономічного середовища, перш за все, через інфляцію [1]. Суттєве знецінення національної валюти спричинило ряд негативних наслідків, які відбилися на можливостях виробників. Для того, щоби не втратити споживачів своєї продукції, виробники через велику вартість си-

ровини та матеріалів, енергоносіїв змушені вдаватися до таких маркетингових методів як зниження якості за рахунок супутніх матеріалів, зниження рівня вмісту упаковки, скорочення рекламного бюджету та ін., що заперечує всі реальні можливості для конкурентоспроможності на світовому ринку.

В умовах глобалізації економіки, підприємства, які функціонують на теренах України можуть зазнати руйнівного впливу з боку іноземних компаній, які досягли глобального рівня просування продукції, і які в кілька разів ефективніше задовольняють потреби споживачів.

Отже, формування нового етапу маркетингу тісно пов'язане із потужними глобальними трансформаціями у світовій економіці. Системне використання заходів із запровадження сучасних концепцій маркетингу дозволять підприємствам підвищити свою конкурентоспроможність та інтегруватися у високотехнологічні розробки світової практики, підвищити інвестиційну привабливість.

Маркетинг — це прогресивна наука, яка не терпить відступу чи стабільності, вона прагне розвитку та дії, а також точності і впевненості.

Література

1. Офіційний сайт Національна Рада Реформ, [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://reforms.in.ua>.

Колесник Марина Олександрівна

студентка

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

Погасій Сергій Олександрович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

Колесник Марина Александровна

студентка

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова

Погасий Сергей Александрович

кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А.Н. Бекетова

Koliesnyk M.

student

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Pogasiy S.

candidate of technical sciences, associate professor,

associate professor of Department of Tourism and Hotel Economy

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РОБОТИ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ОРГАНИЗАЦИЯ БЕЗОПАСНОСТИ КАК ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ РАБОТЫ ГОСТИНИЧНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

THE ORGANIZATION FOR SECURITY AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE WORK OF HOTEL ENTERPRISES

Анотація. Розглянуто основні положення створення системи безпеки в готелях, виявленні можливі головні загрози для гостей і персоналу готелю, зроблено класифікацію зловмисників за ступенем оснащеності та їх підготовки, та можливих місць підвищеного інтересу кримінальних груп. Визначено основні складові комплексної системи безпеки готелю, наведена стисла їх характеристика. Особливу увагу приділено організаційній компоненті комплексної системи безпеки готелю.

Ключові слова: готель, система безпеки, персонал, загрози, система контролю та керування доступом, людський ресурс, технічний ресурс, організаційна компонента системи безпеки.

Аннотация. Рассмотрены основные положения создания системы безопасности в гостиницах, выявлены возможные основные угрозы для гостей и персонала гостиницы, сделана классификация злоумышленников по степени оснащённости и их подготовки и возможных мест повышенного интереса криминальных групп. Определены основные составляющие комплексной системы безопасности гостиницы, приведена краткая характеристика. Особое внимание уделено организационной компоненте комплексной системы безопасности гостиницы.

Ключевые слова: гостиница, система безопасности, персонал, угрозы, система контроля и управления доступом, людской ресурс, технический ресурс, организационная компонента системы безопасности.

Summary. *The basic position of creating security in hotels, identifies possible major threat to guests and hotel staff, the classification is made on the level of equipment intruders and their preparation and the possible locations of increased interest of criminal groups. The basic components of an integrated security system of the hotel, the brief characteristic. Particular attention is paid to the organizational component of an integrated security system of the hotel.*

Keywords: *hotel, security staff, threats, access control, human resources, technical resources, organizational security component.*

1. Вступ

Сучасні умови господарювання в Україні характеризуються політичною нестабільністю та наявністю кризових явищ в економіці країни. Фактори зовнішнього середовища значно ускладнюють роботу як підприємств та організацій різних форм власності та організаційно-правових форм так і підприємницьку діяльність фізичних осіб у різних сферах бізнесу. Про це свідчать такі факти, як зростання цін на всі товари та види послуг, підвищення комунальних тарифів, закриття заводів державного значення, скорочення робочих місць на підприємствах та в організаціях, зменшення тривалості робочого часу на підприємствах, що призводить до зниження життєвого рівня населення та розвитку злочинності.

Нажаль, негативні фактори зовнішнього середовища не обійшли готельне господарство. Під впливом цих факторів, власникам готелів стає все складніше підтримувати готельний бізнес на достатньо високому рівні. Із-за не стабільної політичної ситуації зменшилася кількість подорожуючих туристів по всіх регіонах України. Економічна криза призвела до підвищення цін на всі матеріальні ресурси і послуги, що використовують в готельному господарстві.

Одним з найважливіших завдань готельного сервісу в сучасних умовах є забезпечення високого рівня безпеки, що обумовлено зростанням загрози тероризму, диверсій і ускладненням кримінальної ситуації в країні.

Тільки створення комплексної, ефективної, надійної системи охорони дозволить готелю мати імідж об'єкту, що гарантує всім гостям спокій і упевненість в своїй безпеці.

2. Постановка проблеми

Одним з найважливіших завдань підприємств готельного бізнесу в сучасних умовах є забезпечення надійної безпеки клієнтів і персоналу таких підприємств. Не кожен готель може дозволити підтримувати надійну та всебічну систему безпеки. Адаже доходи власників готелів зменшилися приблизно в 3 рази, тому вони вимушені зменшувати свій бюджет, для підтримки готельної послуги.

Мета статті розглянути основні положення забезпечення безпеки в готелях та визначити роль та

значення організаційної складової при створенні і функціонуванні комплексної системи забезпечення безпеки в готельних підприємствах.

3. Літературний огляд

Питання про організацію безпеки готелів в Україні досліджували Роглев Х. Й., Іванов І. В. та Панюков Д. В., Галицька З. М. та інші.

Роглев Х. Й., автор навчального посібника «Основы готельного менеджменту» [1], розглянув технологію та тактико-організаційні заходи забезпечення безпеки, комплекс технічних засобів безпеки, економічну безпеку готелю тощо.

Іванов І. В. та Панюков Д. В. в своїй роботі «Концепція забезпечення безпеки сучасного готелю» [2] розглянули систему пожежної сигналізації та візуального звукового оповіщення, систему пожежегасіння, управління системою вентиляції та димовидалення, систему розблокування виходів та охоронної сигналізації, систему управління доступом та захисту інформації тощо.

Галицька З. М. в своїй статті «Створення системи безпеки в готелях України та Черкаського регіону» [3] розглянула існуючі системи безпеки в готелях України (на прикладі Черкаського регіону), найбільші проблеми при створенні та функціонуванні систем, дослідила особливості застосування систем контролю та управління доступом в готелях.

В сучасних літературних джерелах, присвячених питанням безпеки в готелях, значна увага приділяється технічним аспектам та роботі персоналу, який забезпечує охорону готелів і, практично не висвітлюються питання, пов'язані з організаційним забезпеченням створення і роботи систем безпеки готелів.

4. Організація безпеки в готелях

Основними напрямками забезпечення безпеки в готелі є підвищення пожежної та аварійної безпеки, захист гостей, персоналу, майна та інформації.

Одним із головних завдань організації безпеки готелю є створення таких умов, за яких гості готелю та персонал будуть почувати себе впевнено та комфортно не акцентуючи постійно увагу на те яким чином досягається певний рівень безпеки в готелі.

Готель, як об'єкт застосування комплексних систем безпеки, має відмінності від інших об'єктів різних ви-

дів діяльності. До основних відмінностей відносяться наступні [1, 2]:

- готель є об'єктом, який передбачає створення іміджу відкритого будинку із забезпеченням надійної безпеки та комфорту для гостей, тому пристрої безпеки повинні бути вбудовані не привертаючи уваги;
- готель, як правило, знаходиться в центрі або в межах міста, маючи розвинуту мережу транспортного сполучення з об'єктами розташованими у місті та приміській зоні;
- система проходу в готелі та в номерах повинна не створювати для гостя великих труднощів та мати простий вигляд;
- готель є об'єктом в якому може бути присутня велика кількість людей, які належать до різних соціальних груп;
- кількість та склад присутніх в готелі гостей мають значну динаміку у часі.

Організація системи безпеки починається з виявлення можливих загроз. Класифікацію можливих загроз зображено на рис. 1.

Не менш важливим для організації безпеки готелю є з'ясування того які приміщення готелю можуть зацікавити окремих нападників або кримінальні групи, мети та способів їх дії. Класифікація злочинців та

місце готелю, які викликають їхній інтерес зображено на рис. 2 та 3.

Як правило, система безпеки готелю складається з фізичної, технічної, організаційної та правової компонентів. Фізична компонента передбачає створення і функціонування служби охорони готелю. Технічна компонента пов'язана з використанням різноманітних технічних засобів. Правова компонента повинна забезпечити роботу системи безпеки готелю у повній відповідності із діючим законодавством України та взаємодію персоналу готелю з правоохоронними органами. Організаційна компонента відповідає за регламентування дій персоналу готелю, стосовно безпеки, інтегрує усі вказані компоненти в одно ціле, і систему безпеки в цілому в загальну систему управління роботою готельного підприємства. Саме цій компоненті системи безпеки готелю приділено увагу в даній статті.

В основному забезпечення безпеки в готелі здійснюють за допомогою людського та технічного ресурсу. Тому ключове значення, при організації безпеки, набуває правильний вибір персоналу та технічних засобів, систем безпеки, їх правильне проектування та обслуговування.

Традиційні шляхи посилення безпеки пов'язані із збільшенням чисельності персоналу і наданням йому

Рис. 1. Головні загрози безпеки готелю. Складено авторами на основі [2]

Рис. 2. Групи зловмисників за ступенем оснащення та підготовки.

Складено авторами на основі [1]

пріоритету у порівнянні з технічним ресурсом. Такий підхід організації безпеки готелю може не забезпечити необхідного рівня безпеки, надійності та ефективності. Можлива економічна невідповідність даного підходу обумовлена з'явившеюся в теперішній час тенденцією зростання витрат на утримання та забезпечення всім необхідним персоналу служби охорони. Також не слід ігнорувати той факт, що людина, яка несе службу,

схильна до втоми, неуважності, вона може вступити в змову зі злочинцями.

Правильна організація системи безпеки в готельних підприємствах в сучасних умовах передбачає зміну пріоритетів між людськими та технічними ресурсами на користь останніх.

Аналіз систем безпеки, які працюють у більшості готелів, показує, що базою для побудови комплексу

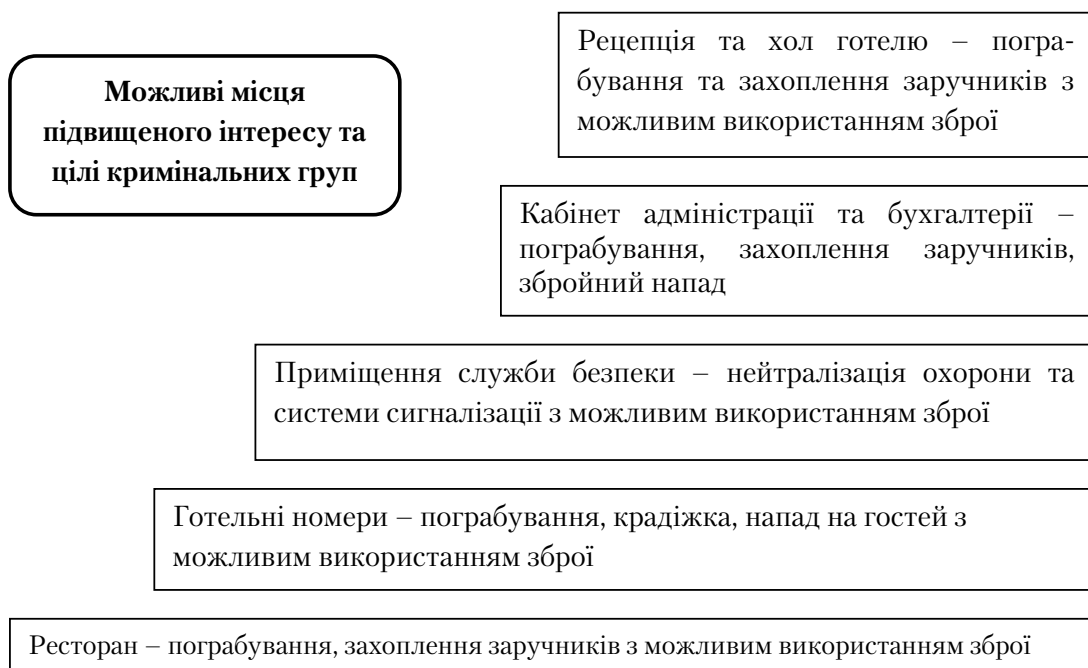

Рис. 3. Можливі місця підвищеного інтересу кримінальних груп.

Складено авторами на основі [1]

технічних засобів, необхідних для таких систем є системи контролю та управління доступом.

Така система передбачає розробку комплексних заходів протипожежного захисту, встановлення відеоспостереження та охоронної сигналізації, обладнання готельних номерів мінісейфами, побудову системи оперативного зв'язку та систему захисту інформації. Системи контролю й керування доступом являє собою комплекс спеціального технічного та програмного забезпечення, призначений для здійснення контролю та реєстрації доступу гостей в приміщення та їх переміщення на території готелю. [4]

Центральна станція системи управління доступом, як правило, є персональний комп'ютер, який одночасно виконує функції серверу комплексу і використовується для контролю, обробки, відображення та документування вхідної інформації, що призначена для управління режимом доступу до приміщень готелю. Для обміну інформацією в системі контролю та управління доступом застосовується бездротова система зв'язку між електронними замками та сервером системи. Така система дає змогу адміністраторові контролювати в режимі реального часу, що відбувається в готелі: переміщення гостей та персоналу, перепрограмувати параметри будь-якого замку, контролювати технічний стан обладнання та інше. [3]

Комплексна система безпеки готелю на базі системи контролю та управління доступом дозволяє [1,4]:

- проводити збір інформації з усіх пристроїв ідентифікації та контролю, обробляти її виконавчими пристроями;
- збирати та обробляти інформацію від систем відеоспостереження, охоронно-пожежної сигналізації та системи пожежегасіння;
- проводити контроль за станом всієї структури в реальному режимі часу;
- миттєво реагувати та вживати заходів на надзвичайні події, що можуть виникнути.

Однак, слід зауважити, що впровадження системи контролю та управління доступом та інших технічних засобів, необхідних для створення комплексної системи безпеки готелю, потребує значних одноразових витрат на придбання, встановлення технічних засобів та навчання персоналу.

Адміністрація готелю має зробити вибір для впровадження системи контролю і управління доступом, враховуючи фінансові можливості готелю, наявне технічне оснащення, кваліфікацію персоналу тощо. Система контролю і управління є дуже коштовною. Не кожен власник готелю може дозволити придбати таку систему. Бюджет на встановлення такої системи буде коливатися від 35000 гривень до 100 000–150 000 гривень, в залежності кількості та якості техніки. [4]

Системи забезпечення безпеки, побудовані з достатньою кількістю технічних засобів, здійснюють повний спектр електронного управління над всіма процесами, що відбуваються в межах об'єкта і на підступах до нього, фіксуючи контрольні та тривожні сигнали на посту охорони.

Технічні ресурси, що використовуються для забезпечення безпеки готелю допомагають зменшити ризики небезпеки готелю, але без правильного підбору персоналу та його кваліфікації не можливо побудувати ефективну роботу та функціонування готелю. [5]

Ні персонал, ні технічні засоби не здатні самостійно у повній мірі забезпечити безпеку готелю. Тільки розумне, оптимальне поєднання людських і технічних ресурсів дозволить забезпечити необхідний рівень безпеки готелю. Однак, таке поєднання не можливе без належним чином ретельно підготованих і проведених організаційних заходів.

До організаційних заходів належать:

- спеціальна підготовка персоналу служби безпеки;
- спеціальна розробка системи регламентації поведінки обслуговуючого персоналу, відповідальних за безпеку;
- розробка і впровадження технології готельного обслуговування;
- розробка і застосування принципів організації порядку доступу та охорони різних категорій готельних номерів і службових приміщень.
- при використанні значної кількості технічних засобів, що застосовуються для забезпечення безпеки готелю, залучати в штат готелю фахівців в обов'язки яких входило б проведення технічного обслуговування комплексу технічних засобів автоматизації роботи готелю, супровід програмного забезпечення та проведення навчання і консультування співробітників інших служб готелю,

Особливої уваги адміністрації готелю потребують можливі екстремальні ситуації в готелі. Для забезпечення правильних дій персоналу готелю в екстремальних ситуаціях необхідно реалізувати наступні організаційні заходи:

- скласти стислі, високоінформативні і інтуїтивно зрозумілі інструкції по організації безпеки гостей, в які повинні бути внесені стислі правила поведінки в екстремальній ситуації;
- регулярно проводити заняття з підвищення кваліфікації персоналу служби безпеки, фізичної і бойової підготовки;
- проводити навчання всього персоналу готелю правилам користування комплексною системою безпеки;
- організувати для персоналу періодичну (не рідше одного разу на рік) перевірку знань в галузі безпеки,

проводити додаткове навчання при оновленні кадрового складу і модернізації готелю;
– інші заходи (розробляються індивідуально для кожного конкретного готелю).

Розглянуті в статті заходи дозволяють готельним підприємствам створювати та підтримувати установлені правила забезпечення безпеки в готелях, попереджувати нещасні випадки з гостями, захищати персонал готелю від необґрунтованих звинувачень, робити перебування гостей комфортним та надійним, що в свою чергу сприяє підвищенню репутації готелів та збільшенню їх завантаження.

5. Висновки

Одне з найважливіших завдань готельних підприємств є створення надійної системи безпеки. Для розробки та реалізації ефективних заходів, які спрямовані на забезпечення високого рівня безпеки готелів в Україні, необхідно враховувати фінансову можливість готелів, їх характерні риси, конкретні умови функціонування, характеристику номерного фонду та його розподіл за категоріями, кваліфікацію персоналу та технічне оснащення готелів.

Максимальна ефективність проектування, розробки, впровадження і функціонування системи безпеки в готелі може бути досягнута при комплексному підході з урахуванням усіх чинників і вимог, а також при оптимальному поєднанні людських і технічних ресурсів забезпечення безпеки в готелі.

Особливу увагу слід приділяти організації робіт по забезпеченню безпеки готелю, як компоненті, що інтегрує усі інші складові компоненти комплексної системи безпеки в готелі і робить останню дієвою та ефективною системою від якої в значній мірі залежить імідж готелю та його конкурентоспроможність на ринку готельних послуг.

Особливу увагу слід приділяти організації робіт по забезпеченню безпеки готелю, як компоненті, що інтегрує усі інші складові компоненти комплексної системи безпеки в готелі і робить останню дієвою та ефективною системою від якої в значній мірі залежить імідж готелю та його конкурентоспроможність на ринку готельних послуг.

Список літератури

1. Роглев Х. Й. Основи готельного менеджменту [Текст]: Навчальний посібник. — К.: Кондор, 2005. — 408 с.
2. Иванов I. B., Панюков Д. В. Концепція забезпечення безпеки сучасного готелю [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.sec4all.net/hotel-secur.html>.
3. Галицька З. М. Створення системи безпеки в готелях України та Черкаського регіону // Науковий журнал «Молодий вчений» — 2015. — № 2(05). [Електронний ресурс] Режим доступу: [http://elibrary.kubg.edu.ua/3612/1/2_05_2014\[1\].pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/3612/1/2_05_2014[1].pdf)
4. Гостиничные системы контроля доступа [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.diviks.com.ua/>
5. Системы контроля доступа в гостиничные номера [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://asupro.com/hotels/>

Коробкова Олена Миколаївна

Старший викладач кафедри комерційного забезпечення транспортних процесів
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ДІЮЧОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В сучасних умовах Євроінтеграція України вимагає максимального спрощення митних формальностей, вдосконалення діяльності фіскальних органів та діяльності митно-брокерських організацій, як важливої ланки у процесі здійснення митних формальностей.

Фундаментом вдосконалення системи державного регулювання митної брокерської діяльності повинні стати її ефективність, використання міжнародного досвіду регулювання митної брокерської діяльності.

За індикаторами швидкості виконання митних формальностей, прозорості державного регулювання митної справи, часткою витрат, пов'язаних з доставкою та комерційним обслуговуванням вантажів у кінцевій вартості товарів можна оцінювати якість діяльності фіскальних органів та митно-брокерських підприємств.

На цей час існує багато проблем, пов'язаних зі здійсненням митної брокерської діяльності які є суттєвою перешкодою на шляху спрощення митних формальностей та потребують вирішення. Серед них – недосконале регулювання митної брокерської діяльності, що впливає на сучасний стан митної бро-

керської діяльності. Незадовільний стан митної брокерської діяльності оказує безпосередній вплив на розвиток національної економіки та євроінтеграційні процеси, що активно відбуваються в Україні (рис. 1).

Регулювання діяльності митних посередників в Україні можна виділити основні складові регулюючого впливу держави на таку діяльність:

- 1) мета державного регулювання митної брокерської діяльності;
- 2) принципи державного регулювання митної брокерської діяльності;
- 3) методи державного регулювання митної брокерської діяльності;
- 4) інструменти державного регулювання митної брокерської діяльності;

Отже, механізм державного регулювання митної брокерської діяльності вважаємо за доцільне визначати, як систему взаємодії організаційних, економічних, і правових методів, принципів та інструментів у сфері державного регулювання митною справою, що регламентують умови та порядок здійснення митної брокерської діяльності (рис. 2.)

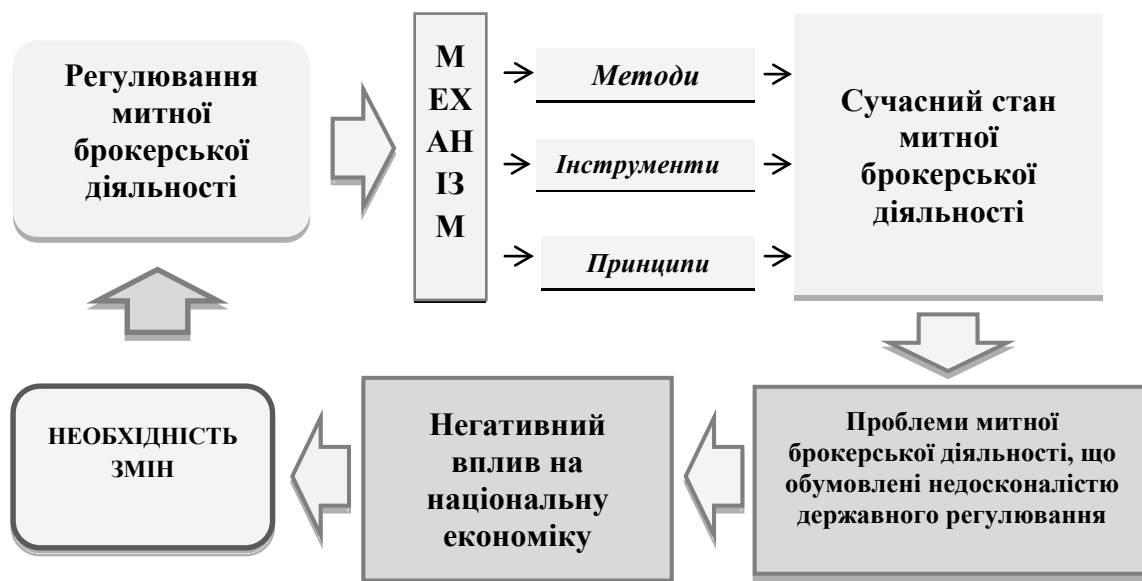

Рис. 1. Взаємозв'язок сучасного становища митної брокерської діяльності та її регулювання

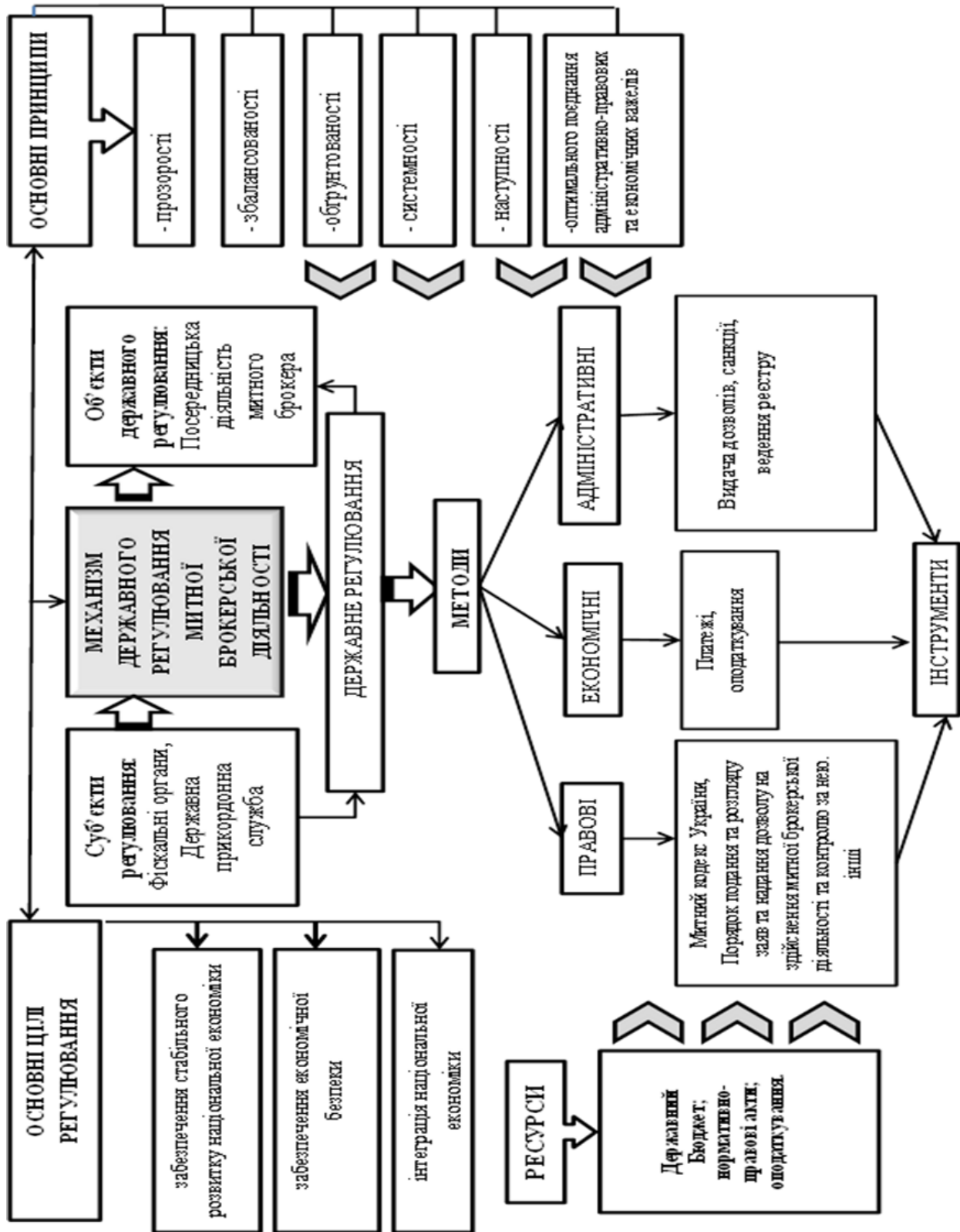

Рис. 2. Існуючий механізм державного регулювання митної брокерської діяльності
* Джерело: складено автором

Під принципами контрольної діяльності митних органів за посередницькою діяльністю в галузі митної справи слід розуміти вихідні, керівні, основні ідеї, що вироблені на підставі досягнень науки та практики та є основоположними для здійснення контрольної діяльності митними органами. До класичних принципів державного регулювання митної брокерської діяльності, як правило, відносять: принцип законності; принцип об'єктивності, гласності, доцільності, економічності та оперативності, компетентності, тощо[1];

Отже, мета державного регулювання митної брокерської діяльності полягає у забезпеченні формування та розвитку ефективно функціонуючого ринку посередницьких послуг в митній сфері, створення необхідних умов діяльності та захист інтересів підприємців.

Суб'єктами регулювання у механізмі державного регулювання митної брокерської діяльності виступають:

– Державна фіскальна служба України, яка створена Постановою Кабінета Міністрів України № 160 від 21 травня 2014 р [2], реорганізувавши Міністерство доходів і зборів. Державна фіскальна служба України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі – єдиний внесок), державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску .

– Державна прикордонна служба згідно із Наказом Міністерства фінансів України від 04.08.2015 № 693 «Про діяльність митних брокерів» виступає поряд із Фіскальною службою органом, уповноваженим на надання дозволу на впровадження митної брокерської діяльності.

Досягнення мети державного регулювання митної брокерської діяльності використання різних засобів впливу, що досягається при використанні методів державного регулювання.

Методи державного регулювання митної брокерської діяльності це реалізація впливу Державних органів на таку діяльність. Такий вплив здійснюється через законодавчі та виконавчі органи в митній сфері з метою забезпечення умов їх діяльності відповідно до економічної політики України.

Такі методи можна розділити на:

- правові;
- економічні;

– адміністративні.

Правові методи можна визначити як сукупність нормативно-правових актів, які регламентують діяльність підприємств – митних брокерів.

До них слід віднести: митний кодекс України, що визначає основні засади діяльності митних брокерів, наказ Фіскальної служби України, що затверджує Положення «Про діяльність митних брокерів».

Адміністративні методи – це методи прямого впливу, які безпосередньо діють на митну – брокерську діяльність. До них належать:

– видача дозволів на здійснення митної брокерської діяльності.

Згідно із положенням «Про діяльність митних брокерів» [] з метою провадження митної брокерської діяльності, підприємства повинні отримати Дозвіл, що надається Державною фіскальною службою України та Адміністрацією Державної прикордонної служби України відповідно до поданої заяви про надання/переоформлення дозволу на провадження митної брокерської діяльності.

– ведення реєстру митних брокерів.

Реєстр митних брокерів – це програмно-інформаційний комплекс автоматизованої системи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, призначений для накопичення, систематизації і зберігання відомостей про митних брокерів[.]

Економічні методи державного регулювання митної брокерської діяльності впливають на економічні інтереси підприємств – митних брокерів та регулюють їх поведінку. До них віднесемо митні платежі та оподаткування.

Таким чином, в умовах євроінтеграції державне регулювання митної брокерської діяльності потребує трансформації.

Для подальшого вирішення цього складного питання запропоновано механізм державного регулювання митної брокерської діяльності та охарактеризована його компонентна структура: основні цілі та принципи регулювання, суб'єкти та об'єкти регулювання, методи регулювання (правові, економічні, організаційні) та інструменти регулювання.

Цей механізм представлено як *систему взаємодії організаційних, економічних, і правових методів, принципів та інструментів у сфері державного регулювання митною справою, що регламентують умови та порядок здійснення митної брокерської діяльності.*

Отже запропонована схема існуючого механізму митної брокерської діяльності відображує необхідні організаційні елементи для ефективної організації такої діяльності.

Література

1. Данелюк, Василь Іванович. Адміністративно-правові засади контролю за посередницькою діяльністю в галузі митної справи: автореф. дис ... канд. юрид. наук / В.І. Данелюк . — Дніпропетровськ: Б.в., 2011 . — 20 с.
2. Положення про державну фіскальну службу України, затверджене постановою Кабінету міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-p>
3. Порядок подання та розгляду заяв і надання дозволу на провадження митної брокерської діяльності та контролю за нею, затверджений Наказом від 04.08.2015 № 693 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1036-15>.

Косенко Тамара Григорьевна

*Доцент кафедры отраслевой и мировой экономики
Донской государственной аграрный университет
п. Персиановский Ростовская обл. Россия*

АНАЛИЗ ПРОИЗВОДСТВА И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КОРМОВ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Производство кормов в отличие от других отраслей растениеводства, продукция которых может быть использована и в качестве продовольствия и в качестве фуража, ориентировано на использование в животноводстве.

Современные рыночные условия требуют разработки эффективных технологий [3, с. 39].

Уровень развития кормопроизводства на современном этапе недостаточно высок. Объем производимых кормов не удовлетворяет потребности животноводства. Наблюдается тенденция к сокращению производства кормов и снижению урожайности кормовых культур.

Важнейшим показателем при экономической оценке производства кормовых культур является урожайность. Получение максимального количества кормовых единиц и переваримого протеина с единицы площади позволяет производить корма на относительно меньшей посевной площади. Чем выше урожайность, тем меньше затраты труда и материальных средств на единицу продукции.

Конкретный набор кормовых культур зависит от специализации хозяйства. СПК колхоз «Родина» Матвеево-Курганского района Ростовской области имеет производственное направление молочно-зерновое.

В 2014 году выход молока на 1 ц к.е. составил 0,33ц, мяса КРС — 0,04ц, сумма валовой продукции животноводства в расчете на суммарную стоимость производства кормов была равна 1,80 руб.

Организация полевого кормопроизводства предусматривает своевременную и качественную заготов-

ку произведенных кормов и правильное их хранение, полный сбор продукции земледелия и рациональное ее использование, высокоэффективное использование всех средств производства и рабочей силы.

В структуре посевных площадей наибольший удельный вес (54%) занимают зерновые культуры, под подсолнечником 19% посевов. Многолетние травы возделываются на сено и зеленый корм, их доля в площади посевов 9%, суданская трава на зеленый корм составляет 4,4%, кукуруза на силос и зеленый корм 9,9%.

Значительное влияние на урожайность кормовых культур оказывает внесение минеральных удобрений, применение орошения.

Применение всех видов удобрений должно осуществляться с учетом биологических особенностей культурных растений, климатических условий, плодородия почвы и других мероприятий [5, с. 85].

Организация кормовых севооборотов позволяет создавать специализированные бригады и звенья по кормопроизводству. Большое значение имеет выбор оптимальной структуры посевов кормовых культур.

Кроме влияния на уровень продуктивности животных объем кормов и их стоимость оказывают большое влияние на экономическую эффективность производства животноводческой продукции, в частности на ее себестоимость. Удельный вес затрат на корма в себестоимости продукции скотоводства 54%, что оказывает решающее влияние на себестоимость продукции.

Дальнейший рост поголовья всех видов скота не имеет смысла без его улучшения продуктивных качеств [1, с. 35].

Таблица 1

Экономическая эффективность производства кормовых культур

Культуры	Выход продукции с 1га				Себестоимость 1ц, руб.			Затраты труда на 1ц, ч/ч			
	физ. массы	к.е.	п.п.	кпе	физ. массы	к.е.	кпе	физ. массы	1га	к.е.	кпе
Ячмень-зерно	37,3	44,0	3,0	37	433,0	366,9	436,5	0,41	15,3	0,03	0,41
Кукуруза-зерно	43,6	71,5	3,1	51,2	576,7	430,4	366,5	0,08	3,49	0,05	0,7
Кукуруза на силос	162	30,8	2,3	26,9	96,8	509,5	582,9	0,04	6,48	0,21	0,24
Люцерна на сено	34,3	15,8	1,8	16,9	239,9	521,5	486,9	0,25	8,57	0,54	0,51
Суданская трава на зеленый корм	94,9	16,1	3,9	27,6	95,3	560,6	327,7	0,04	3,61	0,22	0,13

Одной из основных проблем при выращивании молодняка сельскохозяйственных животных является иммунный дефицит [4, с. 64].

При выборе источников получения тех или иных кормов, определении структуры посевов кормовых культур производится оценка эффективности в условиях предприятия. Рассчитывают средние показатели за 3–5 лет урожайности, ц к.е., переваримого протеина с 1 га, себестоимости 1 ц к.е., затраты труда на 1 ц к.е., ч/ч. Данные представлены в таблице 1.

Наиболее эффективно производство суданской травы на зеленый корм, обеспечивающее наибольший выход кормопротеиновых единиц с 1 га, и наименьшие затраты труда и средств на 1ц кпе.

Главным путем увеличения производства кормов является повышение урожайности кормовых культур на основе интенсификации кормопроизводства – подбора кормовых культур, наибольший выход кормовых единиц с каждого гектара посева, улучшение агротехники возделывания кормовых культур, расширения внесения удобрений.

Анализ структуры кормов показывает, что качественным недостатком концентрированной группы кормов является все еще низкая доля в их составе комбикормов. Удельный вес комбикормов (по пи-

тательности) в составе концентрированных кормов колеблется в пределах 4–6%. Следствием этого является то, что 94–96% зернофуража скармливается в натуральном виде, что зоотехнически необоснованно, а экономически не выгодно.

Важным источником пополнения белка в кормах является рапс. Семена рапса содержат 18–22% белка, 40–44% масла. Эта культура может использоваться в виде зеленой массы, силоса, гранул, шрота и жмыха.

Площадь озимого рапса 227 га, урожайность культуры 17,6 ц/га. В структуре затрат доля на минеральные удобрения составляет 36,35%. Трудоемкость производства 4.40 ч/ч на 1 га, материалоемкость 0,80, окупаемость затрат 124,6%.

Важными источниками снижения себестоимости производимой продукции являются совершенствование управления производством, повышение организационных и экономических факторов производства. Главным финансовым показателем деятельности предприятия является рентабельность [1, с. 451].

Наряду с урожайностью кормовых культур важное значение в удешевлении кормов, снижении себестоимости кормовой единицы имеет механизация кормопроизводства и кормоиспользования. Затраты на приобретение средств механизации окупаются в первые 1–3 года.

Литература

1. Диденко Ю.С., Лепехина Д. А., Владимирова А. В. Оценка финансового состояния сельхозпредприятий Ростовской области Научно-методический электронный журнал Концепт. 2015. Т. 30. С. 451–455.
2. Жигайлов В.Ф., Гартованная О. В., Мишустина Т. Н. Современное состояние племенного и товарного животноводства Ростовской области В сборнике: Инновационные пути развития АПК: проблемы и перспективы материалы международной научно-практической конференции: В 4-х томах. пос. Персиановский, 2013. – С. 35–37.
3. Чопорова Н.В., Шубина Т. П. Возрастная морфология желудка норок при различной степени двигательной активности Ветеринарная патология. 2014. № 1 (47). С. 39–45.
4. Шубина Т.П., Чопорова Н. В. Морфология некоторых лимфоидных органов у свиней в постнатальном онтогенезе Ветеринарная патология. 2015. № 1 (51). С. 64–68.
5. Яковенко А.В., Жигайлов В. Ф. Способы и пути улучшения использования земельных ресурсов на сельскохозяйственных предприятиях В сборнике: Актуальные проблемы аграрной экономики Материалы Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов и молодых ученых. Главный редактор Клименко А. И.. 2014. – С. 83–86.

Лавров Марк Віталійович

*Аспірант Інституту агроекології і природокористування НААН, м. Київ
Україна*

ПРОБЛЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ЗМІНИ СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ

Внаслідок тривалого орієнтування людини на власні інтереси в умовах антропоцентричної парадигми пріоритетами були і досі залишаються соціально-економічні цілі розвитку суспільства. В класичній економічній літературі було визначено, що ціль економічної політики полягає в максимізації суспільного добробуту. Ресурсна економіка зорієнтована на досягнення максимального забезпечення соціального добробуту. Споживацький тип природокористування за антропоцентричної парадигми призвів до надмірного використання, насамперед, сировинних і земельних природних ресурсів і недостатнього обліку, охорони і залучення у товарообіг екологічних ресурсів, до багатьох дисбалансів в економіці, зумовив деградацію природного середовища, спричинив низку інших загроз, поставив під сумнів благополуччя майбутніх поколінь [1, с. 57–62].

Тому вже після доповідей експертів Римського клубу та після Стокгольмської конференції ООН (1972) стало зрозуміло, що необхідна кардинальна зміна відношення суспільства до природних, у т.ч. земельних ресурсів. Дискредитації концепції максимізації соціального добробуту сприяли також загрози деградації біосфери, зникнення деяких видів тваринного й рослинного миру, погіршення умов життя людини.

Усе це поклало початок пошуку іншого, більш прийнятно способу суспільного розвитку. На саміті «Планета Земля» світовою спільнотою було прийнято концепцію сталого розвитку, яка орієнтує на збалансоване за цінностями, у просторі та часі використання природних ресурсів. Конференція ООН з питань клімату (COP 21) 2015 року була присвячена кліматичним змінам світу. Метою конференції було підписання міжнародної угоди щодо підтримки збільшення середньої температури планети на рівні нижче 2 °C [2]. Наразі економісти задаються питанням: наскільки в рамках наявної економічної системи можливо спрогнозувати й дозволити ситуацію обмеженості ресурсів, обумовлену господарською діяльністю, щоб ця ситуація не придбала загрозливого людству характеру?

Центральним питанням економіки природних ресурсів є міжчасові проблеми їх розподілу, тобто пи-

тання про найкраще врахування інтересів майбутніх поколінь, зміну цінностей природних ресурсів (А. Ендрес та ін., 2004) [3, с. 178]. Йдеться про проблему глобального проникнення матеріальних цінностей в усі, навіть неекономічні сфери діяльності та про необхідність узгодження чинної антропоцентричної парадигми господарсько доцільного «раціонального природокористування» та біосферно орієнтованої концепції сталого розвитку.

Україна зробила зовнішньополітичний вибір на впровадження в життя загальноєвропейських цінностей суспільного розвитку, що зобов'язує прискорити відповідне переорієнтування галузевих парадигм розвитку. Проте країна наразі має складнощі перехідного періоду державотворення. Наслідки політичної і соціально-економічної криз, значне погіршення екологічної ситуації в Україні на початок 90-х років ХХ століття призвели до усвідомлення необхідності радикальних змін у еколого-економічних взаємовідносинах суспільства, виробничо-господарських механізмах, формах власності тощо, які мали бути удосконаленими в контексті вирішення інших важливих проблем державотворення на загальноєвропейських засадах біосферно-орієнтованого сталого розвитку.

Проте, тривалий екстенсивний розвиток аграрної галузі, прагнення досягти найвищих показників у сільськогосподарському виробництві з недостатнім урахуванням засад охорони навколишнього природного середовища, збереження природно-ресурсного потенціалу, стійкості агроєкосистем, агроландшафтів, впровадження технологій з широкозахватними комплексами машин призвело до надмірного розорювання території, значної трансформації природних ландшафтів, збільшення антропогенного тиску на агросферу, зростання кількості екологічних загроз та масштабів негативного впливу на суміжні території. Внаслідок земельної реформи, запровадження приватної власності на землю та інші засоби виробництва зумовили розвиток нових організаційно-правових структур, відбулися зміни у формах господарювання і розмірах сільськогосподарського виробництва, складається нова ситуація щодо його концентрації [4, с.142–156].

Недотримання комплексного підходу до реформування аграрної галузі, порушення міжгалузевого обміну та поглиблення диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію в Україні, на жаль, призвело до скорочення обсягів виробництва, загострення фінансового стану сільськогосподарських товаровиробників, зниження їх платоспроможності. Переважна більшість господарств протягом багатьох років були збитковими. Внаслідок збільшення кількості землекористувачів знизився контроль за зміною структури і цільового використання земель, дотриманням вимог щодо якості землекористування і охорони природного довкілля. Спостерігається подальше погіршення стану земельних ресурсів, чого допускати не можна.

Тому нині фахівці України все гучніше обговорюють проблему узгодження чинної антропоцентричної парадигми господарсько доцільного «раціонального природокористування» та біосферно орієнтованої концепції сталого розвитку. Визнано, що наявна система оцінювання, обліку, охорони та відновлення земельних ресурсів є недосконалою, земельний кадастр є неповним. Це унеможливує забезпечення збалансованого використання земель. Однією із вимог сталого розвитку є насамперед прагнення максимально зберегти природні, у т.ч. земельні ресурси і не брати на себе відповідальність вибору цінностей за майбут-

ні покоління. Вони самі це зроблять — в принципово інших соціально-економічних і культурних умовах. Система цінностей може дещо змінитися. Адже наразі є низка невідомих аргументів такого прогнозу: які будуть цінності-потреби, залежно від певних проблем, які з'являться можливості у майбутніх поколінь з розвитком НТП, як зміниться використання природних ресурсів (кількість, якість, структура тощо)?

На сучасному етапі державотворення аграрна політика в Україні спрямована на гарантування продовольчої безпеки країни, створення сприятливих умов розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва, переведення його на ринкові засади. Подолання економічної кризи, яка охопила агропромисловий комплекс в цілому та сільське господарство зокрема, вимагає прискорення соціально-економічних перетворень [5, с. 175–190]. Постало питання прийняття невідкладних заходів щодо подальшого здійснення аграрної реформи, призупинення спаду і нарощування обсягів сільськогосподарського виробництва, розвитку внутрішнього і зовнішнього ринків продовольства. Проте в усіх цих діях варто враховувати наявні уже доволі ґрунтовні пропозиції щодо оптимізації використання земельних ресурсів у конкурентних умовах ринку на засадах збалансованого розвитку, «екологічної економіки».

Література

1. Галушко В. П. Формування ринку земель в Україні / В. П. Галушко, Ю. Д. Білик, А. С. Даниленко та ін.; за ред. А. С. Даниленка, Ю. Д. Білик — 2-ге вид. — К.: Урожай, 2006. — 277 с.
2. Кліматична угода: ключові моменти. Режим доступу: http://zik.ua/news/2015/12/14/klimatychna_ugoda_klyuchovi_momenty_653978
3. Эндрес А. Экономика природных ресурсов / А. Эндрес, И. Квернер; 2-е изд. — СПб.: Питер. 2004. — 256 с.
4. Паламарчук В. О. Еколого-економічні та соціальні нариси з проблем природокористування: Монографія / В. О. Паламарчук, Є. В. Мішенін, П. І. Коренюк. — К.: Пороги, 2004. — 238 с.
5. Буркинський Б. В. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України — Саки: ПП «Підприємство Фенікс», 2011. — 346 с.

Лойко Валерія Вікторівна

*доктор економічних наук, завідувач кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну*

Авдеева Наталя Євгенівна

*здобувач
Київський національний університет технологій та дизайну*

Лойко Валерия Викторовна

*доктор экономических наук, заведующая кафедрой экономики предприятия,
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Авдеева Наталия Евгеньевна

*соискатель
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Loiko Valeriia

*Doctor of Economics, head of business economics,
Kiev national university of technologies and design*

Avdeeva Nataliia

*getter
Kyiv national university of technology and design*

**ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ**

**ОСОБЕННОСТИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА
В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ**

**FEATURES OF THE STATE OF ECONOMIC SECURITY
IN THE DEVELOPMENT KNOWLEDGE ECONOMY**

Анотація: У статті розглянуто особливості забезпечення економічної безпеки держави в умовах розвитку економіки знань, виявлено та охарактеризовано загрози економічній безпеці національній економіці, що характерні для економіки знань, визначено, що інноваційний розвиток дозволяє підвищити рівень захищеності економіки держави, доведено, що розвиток економіки знань дозволяє розширити можливості світової економіки, підвищити рівень життя населення, забезпечити пришвидшення науково-технічного прогресу.

Ключові слова: держава, економіка, економічна безпека, економіка знань, загрози, інноваційний розвиток.

Abstract: The features ensuring the economic security of the state in the development of the knowledge economy, discovered and described the threat to economic security of the national economy, which are characteristic of the knowledge economy, determined that innovative development can increase the security level of the state economy, it is proved that the development of the knowledge economy allows empower the world economy, raise living standards, ensure the acceleration of scientific and technological progress.

Keywords: state, economy, economic security, knowledge economy, threats, innovative development.

Актуальність теми. В сучасних умовах науково-технічного розвитку, інтеграції економічного простору, глобалізації ринків та динамізації відносин конкурентоспроможність товарів, підприємств та країн в більшій мірі визначається здатністю націо-

нальних економік генерувати та впроваджувати нові технології. Проте такі умови негативно впливають на показники економічної безпеки країни, оскільки чим більш відкрита економіка, тим під більші ризики вона підпадає.

Постановка проблеми. Уряд України визначив інноваційну стратегію реформування економіки України як провідну. Ця стратегія базується на нових підходах до освіти, науки, розвитку пріоритетних галузей та «точок зростання», шляхом консолідації бізнесу, влади та наукової спільноти та передусім дозволить Україні ввійти у число економічно розвинених країн з високою конкурентоспроможністю. В цьому аспекті особливо гостроти набуває питання досягнення економічної безпеки за умови відкритої, інтегрованої у світовий науковий простір економіки та розробки стратегії конкурентоспроможності в системі безпеки національної економіки.

Результати дослідження. Дослідженню теоретичних та прикладних аспектів формування економіки знань присвячено багато уваги у роботах вчених-економістів, зокрема В. Андріанов, Л. Анонюк, В. Геєць, Л. Гохберг, Г. Клейнер, П. Кругман, М. Познер, М. Портер, В. Семиноженко, Й. Шумпетер. Питання економічної безпеки та її оцінки знайшли відображення у роботах таких авторів: З. Варналій, О. Гриценко, Г. Вороновський, В. Лойко, В. Мунтіян, Л. Шевченко та інші. Хоча у науковій літературі існує велика кількість досліджень теоретичних та прикладних аспектів безпеки національної економіки, проте не розкритим залишається питання особливостей забезпечення економічної безпеки за умов економіки знань, що зорієнтована на інноваційних розвиток та максимально інтегрована у світову наукову систему.

Економісти все частіше характеризують сучасну економіку розвинутих країн, як економіку знань. В науковій літературі поки не склалося єдине визначення даного поняття. Так, наприклад, Гохберг вважає, що економіка знань — це економіка заснована на інтенсивному та ефективному використанні знань [1]. Г. Клейнер дає інше визначення: економікою знань можна назвати такий стан економіки країни при якому знання стають повноцінним товаром, будь-який товар несе в собі унікальні знання, знання стають одним з основних факторів виробництва [3]. Всесвітній банк визначає економіку знань як сукупність усіх видів економічної діяльності, спрямованої на створення, розповсюдження і використання знань у всіх сферах життя суспільства [6]. В. Геєць пропонує визначити економіку знань як економіку, в якій і спеціалізовані, і повсякденні знання є джерелом зростання. Застосування таких знань разом із природними ресурсами, капіталом і працею роблять домінуючим фактором процеси їх нагромадження й використання, у результаті чого постійно зростає конкурентоспроможність економіки. В економіці знань визначальним є інтелектуальний потенціал суспільства, на який вона спирається, і який є сукупністю повсякденних (буденних)

і спеціалізованих (наукових) знань, нагромаджених у свідомості людей та матеріалізованих у технологічних способах виробництва [2].

Таким чином, економіку знань можна визначити як економіку, що в основі свого розвитку має революційний характер, спирається на знання, як джерело зростання, які утворюють стійкі конкурентні переваги.

Основними характерними ознаками економіки знань науковці визначають:

- інтернаціоналізацію економік різних країн;
- перетворення знань в ключовий фактор виробництва та економічного зростання;
- підвищення наукомісткості товарів, інтелектуалізацію виробничих, ринкових та інших соціальних процесів;
- зміну технологічного базису економіки та виробництва;
- інтенсифікацію та безперервність інноваційних процесів.
- високу долю сфери послуг в структурі економіки (наприклад, в США в цій сфері зайнято більше 75% працездатного населення [7]);
- зростання витрат на освіту та наукові дослідження (співвідношення витрат на освіту та науку в економічно розвинених країнах до ВВП складає біля 6,5% [2]);
- прогрес в інформаційно-комунікаційній сфері;
- розвиток мережових відносин в формі корпоративних та персональних мереж;
- формування національної інноваційної системи, що включає інфраструктуру фундаментальної науки, центрів трансферу технологій, венчурних фондів і т.д. [2];
- розвиток сфери освіти, коли середня освіта масова, а вища освіта охоплює до 60%, окрім цього існує концепція освіти протягом всього життя;
- появу особливих видів діяльності, пов'язаних з генеруванням та виконанням інших операцій зі знаннями;
- виникнення нових сфер соціальних відносин з приводу отримання і передачі знань.

У структурі економіки знань базовими стають наукомісткі галузі, що ніяк не обмежує розвиток традиційної промисловості і навіть створює для цього додаткові імпульси. Змінюється і структура використовуваного капіталу. На всіх рівнях економіки домінуючого значення набуває інтелектуальний, людський і соціальний капітал. Аналогічна ситуація з інфраструктурою. В економіці знань головну роль починають грати інноваційна, освітня, науково-дослідна інфраструктура та інфраструктура захисту інтелектуальної власності. Виникають нові види інфраструктури (сховища

даних, бази знань, мережі), що дозволяє говорити про новий структурний зв'язок господарства.

Економічна безпека держави характеризується сукупністю умов, за яких забезпечується захист національних економічних інтересів та утримання соціально-економічних параметрів у межах нормативних значень, завдяки чому національна економіка зберігає здатність задовольняти у довгостроковому режимі потреби суспільства, генерувати інноваційні зрушення та реалізувати конкурентні переваги країни в рамках міжнародного поділу праці.

Проте становлення економіки знань несе нові загрози для системи національної економічної безпеки. Насамперед це пов'язано з більшою відкритістю економіки, підвищенням стохастичності та ентропійності соціально-економічних процесів, імовірністю формування незбалансованої економічної системи.

Серед загроз економічній безпеці, що характерні для економіки знань, потрібно відзначити наступні: надмірна відкритість економіки; базування конкурентних переваг на основі інтелектуального капіталу; перебудова виробничих та відтворювальних потужностей; незабезпеченість вартості активів матеріальними цінностями.

Розглянемо кожен з пунктів більш докладно. Розвиток економіки знань передбачає інтеграцію економіки країни з країнами-партнерами, тому що інноваційні проекти, стартапи, знання в цілому ефективно можуть діяти лише в умовах міжнародного співробітництва у царині науки, інвестицій. В цілому ці проекти носять глобальний, а не регіональний характер. При цьому надмірна відкритість національної економіки для національної економічної безпеки в умовах економіки знань означає насамперед те, що міжнародний поділ праці та капіталу, будуть впливати на прийняття рішень, які стосуються внутрішньої структури виробництва товарів та продукування послуг. Нівелювання цього ризику імовірно за ефективного втручання держави та відстоювання власних інтересів на міжнародному рівні. В той же час у розподілі виробничих потужностей при реалізації спільних міжнародних інноваційних проектів велику роль відіграє внутрішній потенціал країни, виробничий, ресурсний, людський. Саме тому, чим вищий внутрішній потенціал держави її національна конкурентоспроможність, тим вищий рівень інтеграції національної економіки у міжнародне співтовариство країна може собі дозволити без підвищення рівня загрози безпеці національній економіці.

З одного боку конкурентні переваги національної економіки, що базуються на інноваціях, є стійкими (тобто їх важко відтворити) та революційними (тобто такими, що призводять до миттєвого покращення економічної ситуації). Інноваційні фактори конку-

рентоспроможності лежать в самій основі розвитку будь-якого фактору підвищення конкурентоспроможності. Зростаюче різноманіття потенційних джерел наукових та технологічних знань, посилення комплексного характеру сучасних технологій за одночасного розширення їхнього спектру, необхідного для здійснення інновацій, поєднується із загостренням конкуренції та підвищенням інноваційного розвитку. Відзначається, що на даному етапі розвитку світової економіки інноваційний фактор є джерелом економічного зростання та конкурентоспроможності підприємств, регіонів і національних економік.

Проте варто зазначити, що сильні конкурентні переваги національної економіки, що засновані на використанні інноваційних факторів, дійсні лише за умови їх унікальності. Тобто при відтворенні інноваційного фактору в іншій державі беззаперечна перевага зникає, та виникає загроза економічній безпеці державі. Які з інновацій є найпростішими для повторення: підприємницькі; фінансові; економічні; державні?

На думку авторів, єдиним шляхом подолання цих загроз є постійне відтворення нових конкурентних переваг, заснованих на інноваційних факторах, що повністю вписується в загальну систему економіки знань. Так, наприклад, згідно даних Європейського Інноваційного Бюро, дані щодо інноваційної діяльності у країнах Європи у динаміці за три роки (2012–2014) (табл. 1) [5] доводять, що провідні країни постійно поліпшують індекси своєї інноваційної активності та інноваційних процесів.

Таким чином, можна зробити висновок, що постійний процес відтворення на основі інноваційного розвитку є основним фактором економічної безпеки держави на етапі розвитку економіки знань.

Перехід до нової відтворювальної моделі може потребувати докорінної зміни у структурі виробничих та відтворювальних потужностей. Це пов'язано насамперед з переорієнтацією на виготовлення наукомісткої продукції. Як показує досвід розвинених країн найчастіше перерозподіл у галузевій структурі виробництва відбувається за рахунок скорочення видобувальної галузі та ресурсоємних виробництв на користь сфери послуг.

В даний час роль ринку послуг, як одного з найважливіших секторів економіки, дуже велика і актуальна. Це пов'язано з ускладненням виробництва, насиченням ринку новими товарами, з швидким зростанням НТП. Все це неможливо без існування інформаційних, фінансових, страхових і інших ринків послуг.

Відбувається розширення основ відтворювання ринкових і неринкових послуг, причому ринкові відвойовують все більш значну для себе частку в загальному об'ємі послуг. Це пов'язано з торгівлею товарами

Таблиця 1

Показники інноваційної активності країн Європи (2012–2014 рр.)

Показник	Німеччина			Фінляндія			Франція		
	2012	2013	2014	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Питома вага організацій промисловості, що здійснюють технічні інновації (%)	30,7	35,4	39,3	48,3	47,6	48,6	43,4	43,9	45,5
Питома вага працівників, що виконують дослідження та розробки в інноваційно-активних організаціях промисловості (%)	4,5	4,2	4,9	4,3	4,6	4,7	4,8	5,1	5,4
Питома вага продукції організацій промисловості, що здійснюють технічні інновації, в загальному обсязі відвантаженої продукції (%)	87,8	87,9	87,9	86,3	86,8	87,4	77,6	78,3	78,4
Питома вага продукції організацій, що здійснюють технічні інновації, в загальному обсязі експорту продукції (%)	90,7	92,7	94,3	92,2	92,3	92,3	81,65	84,8	86,3
Питома вага нової промислової продукції в загальному обсязі продукції, в тому числі: • Нової продукції для ринку; • Нової продукції для організацій, але не ринку. (%)	6,9 38,2	6,9 39,6	7,1 40,3	23,1 29,4	25,4 30,6	27,2 31,1	6,5 16,4	7,9 17,2	9,5 17,5
Інтенсивність витрат на технологічні інновації в промисловості (відношення витрат до обсягу відвантаженої продукції організацій, що здійснюють технологічні інновації) (%)	4,8	5,0	5,3	3,4	3,8	4,0	3,4	3,7	3,9

(особливо технічно складними), оскільки збут товару вимагає все більш розвинутої мережі, яка складається в основному з послуг, що надаються під час реалізації, і, послуг післяпродажного обслуговування. Однією з найважливіших закономірностей розвитку економіки у всьому світі є взаємозв'язок економічного зростання і підвищення ролі послуг в національній економіці. Це знаходить вираз в збільшенні частки трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, що використовуються у сфері послуг. За міжнародними даними статистики більше 40% іноземних венчурних інвестицій в Україні вкладаються в розвиток ринку сфери послуг, що підтверджує актуальність, інтерес і бачення перспективи розвитку даного сектора економіки. Протягом двох останніх десятиріч сфера послуг є одним з секторів економіки, що динамічно розвиваються. За деякими оцінками, при середньорічних темпах приросту загальносвітового об'єму виробництва ВВП за період з 2000 по 2015 роки в 2,2% значення даного показника для сфери послуг за цей період склало більш 3%. При цьому найвищою динамікою характеризувалися відповідні показники для групи економічно розвинених країн, для яких середньорічні темпи приросту ВВП у сфері послуг за цей період дорівнювали 5,7% і істотно випереджали по значенню темпи приросту ВВП у сфері

виробництва товарів (2,3%). Прискорена динаміка виробництва послуг в більшості країн світу визначалася, перш за все, збільшенням об'ємів їх проміжного і кінцевого споживання. В результаті в світовій економіці спостерігалось постійне зростання частки сфери послуг в сукупному ВВП, яка в даний час складає більш 70% від його загального об'єму і значно перевищує частку сфери виробництва товарів. Таке співвідношення є характерним як для економічно розвинених, так і країн, що розвиваються, де значення даного показника складають відповідно 73 і 65% [7].

Основна загроза, що виникає при зміні галузевої структури виробництва – зростання рівня безробіття населення, що несе пряму загрозу економічній безпеці держави. Це викликано насамперед тим, що наукоємні товари та послуги потребують для виробництва набагато менше ресурсів, в тому числі людських. Крім цього, їх виробництво вимагає більш високої кваліфікації персоналу. Тобто нівелювання цієї загрози з боку держави полягає у стимулюванні населення до підвищення кваліфікації, надання високоякісних освітніх послуг, розвитку сфери послуг в цілому.

Незабезпеченість вартості активів матеріальними цінностями також несе велику загрозу економічній безпеці держави. Яскравим прикладом такої ситуації є

системна фінансова криза 2008 року в США, яка була спричинена фінансовим перегріванням та кризою ліквідності банківської системи. Про інтелектуалізацію активів свідчить той факт, що сукупна вартість нематеріальних активів таких компаній як Microsoft, Apple, Linux, Facebook, Amazon, Google складає понад 40% сукупної їх вартості. При цьому в США доля цих корпорацій у податкових надходженнях складає біля 14%. [6] Способів регулювання частки нематеріальних активів у вартості підприємства, що не обмежували б його права, на даний момент не існує. Тому досить важливим завданням для держави у рамках економіки знань є утримання вірного балансу у галузевій структурі, регулювання та недопущення перегрівання галузей, утримання стабільної економічної ситуації, що дозволить компаніям розвиватися, а не банкрутіти.

Висновки. Таким чином, розвиток економіки знань дозволяє розширити можливості світової економіки, підвищити рівень життя населення, забезпечити пришвидшення науково-технічного прогресу. Проте, цей тип розвитку економіки несе загрози економічній безпеці держави, основні з яких можна нівелювати за допомогою державного регулювання та розвитку людського капіталу нації. Економічна безпека країни є системою управління загрозами. Це формує економічну незалежність, стабільність та розвиток в довгостроковому періоді. Велику роль у цьому відіграє конкурентоспроможність національної економіки, збалансована політика держави щодо структурної перебудови економіки, стимулювання інноваційної активності, створення привабливого інвестиційного клімату.

Література

1. Гохберг Г.С. Информационные технологии / Гохберг Г.С., Зафиевский А.В., Короткин А.А.; М.: «Академия», 2014. — 240 с.
2. Геєць В. Характер перехідних процесів до економік знань / Валерій Михайлович Геєць // Економіка України. — 2004. — № 4. — С. 4–14.
3. Клейнер Г.Б. Декоммерциализация экономики как культурный проект (на пути к созданию культурологической теории экономики) / Г.Б. Клейнер // Гуманитарий Юга России, № 2, 2015, С. 140–146.
4. Основні проблеми та напрями інноваційного розвитку України у 2015–2020 рр. — Науково дослідна робота [Електронний ресурс] — режим доступу: <http://ief.org.ua/>
5. Agency of European Innovations [Электронный ресурс] — режим доступу: <http://aei.org.ua/>
6. Innerarity D. Power and knowledge: the politics of the knowledge society / D. Innerarity // European Journal of social theory. — 2013. — Vol. 16, № 1. — P. 3–16.
7. Altbach Ph. G. Advancing the national and global knowledge economy: the role of research universities in developing countries / Ph. G. Altbach // Studies in higher education. — 2013. — P. 1–15.

Лойко Валерія Вікторівна

*доктор економічних наук, завідувач кафедри економіки підприємства,
Київський національний університет технологій та дизайну*

Журавський Богдан Олександрович

*магістр
Київський національний університет технологій та дизайну*

Лойко Валерия Викторовна

*доктор экономических наук, заведующая кафедрой экономики предприятия,
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Журавский Богдан Александрович

*магистр
Киевский национальный университет технологий и дизайна*

Loiko Valeriia

*Doctor of Economics, head of business economics,
Kiev national university of technologies and design*

Guravskiy Bogdan

*Master's student
Kyiv national university of technology and design*

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ЗАТРАТАМИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРЕДПРИЯТИЯ COST CONTROL INDUSTRIAL ENTERPRISES

Анотація. У статті розглянуто комплекс питань формування та адаптації системи управління витратами промислового підприємства до мінливих умов нестабільного економічного середовища господарювання. Розглянуто особливості витрат підприємства, як економічної категорії. Визначено недоліки діючих систем управління витратами. Сформульовано ряд вимог до формування ефективної системи управління витратами. Зроблено висновки про те, що система управління витратами повинна впроваджуватися на комплексній основі, забезпечуючи взаємозалежне вирішення поставлених задач.

Ключові слова: промислове підприємство, система, витрати, управління.

Аннотация. В статье рассмотрен комплекс вопросов формирования и адаптации системы управления затратами промышленного предприятия к изменяющимся условиям нестабильной экономической среды хозяйствования. Рассмотрены особенности расходов предприятия, как экономической категории. Определены недостатки действующих систем управления затратами. Сформулирован ряд требований к формированию эффективной системы управления затратами. Сделаны выводы о том, что система управления затратами должна внедряться на комплексной основе, обеспечивая взаимосвязано решения поставленных задач.

Ключевые слова: промышленное предприятие, система, расходы, управление.

Abstract. The article deals with complex issues of development and adaptation of industrial enterprise cost management to changing conditions unstable environment management. Features costs of the enterprise as an economic category. Detected shortcomings of existing systems management costs. A number of requirements to establish an effective system management costs. The conclusions that cost management system should be implemented in an integrated manner, providing interconnected solving problems.

Keywords: industrial enterprise, system costs, management.

Актуальність теми. Ефективна діяльність підприємства залежить від раціонального використання усіх видів ресурсів, що обумовлює необхідність переходу до оптимальної системи управління витратами. Функціонування підприємств в цих умовах вимагає удосконалення методів і форм системи управління витратами та побудови адаптивних структур управління. Саме тому, виявлення і використання факторів економії ресурсів, зниження витрат є обов'язком кожного працівника підприємства.

Постановка проблеми. Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка рекомендацій щодо формування системи управління витратами промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти організації управління витратами підприємства пригортали до себе увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, таких як І. Бланк, І. Бойчик, В. Гордановська, А. Градов, М. Грещак, В. Колот, Ю. Ігумнов, К.Ф. Лученко, О. Кузьмін, А. Наливайко, С. Покропивний, І. Берзін, В. Рибін, А. Риндя, Ю. Цал-Цалко та ін. Проте в більшості випадків сфера дослідження обмежується вивченням окремих аспектів управлінського регулювання процесів формування та використання економічних ресурсів, що не дозволяє повною мірою забезпечити комплексність побудови системи управління витратами (СУВ).

Результати дослідження. Аналіз літературних джерел [1–3] та проведені дослідження за проблемою дозволяють стверджувати, що витрати – це вартість різних видів ресурсів, що споживаються для певних цілей з метою забезпечення функціонування та розвитку підприємства.

Вибір конкретних методів управління витратами зумовлений підходами обраної концепції, можливістю забезпечити при їх застосуванні всіх функцій й врахувати галузеві особливості.

Адже змістова складова методів визначається застосуванням різноманітних способів і прийомів, за допомогою яких можна вивчити та отримати точну інформацію про витрати, щоб отримати очікуваний результат.

Одним з основних інструментів системи управління витратами є методи обліку витрат, які характеризують процес їх виникнення і формування й методи калькулювання собівартості продукції. Обрання методів визначає передумови ефективного управління фінансовими результатами і економічно обґрунтованого встановлення цін. Системність й достовірність інформаційних потоків про витрати за багатьма аспектами залежатиме від обраної системи обліку витрат

Управління витратами – це складний, багатоаспектний та динамічний процес, що включає управлін-

ські дії, метою яких є досягнення високого економічного результату діяльності підприємства. Цей підхід розділяє О.П. Градов, який відзначає, що управління витратами не завжди повинне бути спрямоване безпосередньо на економію витрат. Принциповим є забезпечення ефективності цих витрат, тобто одержання прибутку, що реально виправдовує витрати. Саме тому головним в управлінні витратами є запобігання потенційно неефективним витратам [4, с. 341].

В ринковій економіці управління витратами будуть визначатися функціями, що виконує СУВ. Проте більшість існуючих систем управління витратами визначається рядом недоліків. Їхнє усунення повинне ґрунтуватися на тому, що в процесі функціонування системи управління витратами необхідно забезпечити знання того, де, коли та в яких обсягах витрачаються ресурси підприємства; можливість прогнозування обсягів необхідних додаткових фінансових ресурсів; уміння забезпечити максимально високий рівень віддачі від використання ресурсів.

При формуванні системи управління витратами необхідно враховувати їхні особливості, як економічної категорії. По-перше, це динамізм витрат, те, що вони постійно рухаються та змінюються. Так, у ринкових умовах постійно змінюються ціни на покупні сировину та матеріали, комплектуючі деталі та вироби, тарифи на енергоносії та послуги. Тому витрати у статистиці розглядаються дуже умовно і без відображення їхнього рівня у реальному житті.

По-друге, різноманіття витрат потребує застосування широкого спектра прийомів та методів в управлінні цими витратами, що ускладнюється відсутністю точністю методів виміру та обліку витрат. Важливу роль відіграє та обставина, що витрати складно й суперечливо впливають на економічний результат. Наприклад, підвищити прибуток підприємства можна за рахунок зниження поточних витрат на виробництво, що забезпечується підвищенням капітальних витрат на нові технології та техніку. Високий прибуток від виробництва продукції нерідко значно скорочується через високі витрати на її утилізацію та інше.

Одним із факторів зниження витрат підприємства є інтенсифікація виробництва, до якої можна віднести: підвищення технічного рівня виробництва, яке забезпечується впровадженням нової, прогресивної технології, застосуванням нових видів сировини і матеріалів; використанням інноваційної техніки та обладнання; автоматизацією і механізацією виробничих процесів; вдосконалення організації виробництва і праці за рахунок зміни форм і методів праці, вдосконалення апарату управління, скорочення витрат на нього, а також зниження транспортних витрат; зміна обсягу і структури продукції (зміна номенклатури

і асортименту); зниження матеріаломісткості і трудомісткості продукції; впровадження безвідходних технологій виробництва.

Враховуючи приведені особливості категорії витрат можна сформулювати ряд вимог до формування системи управління витратами, що будуть визначатися особливостями практичної діяльності підприємства, та виділити принципи управління ними.

Так, оскільки ефективність функціонування підприємства пов'язана з виникненням витрат, це визначає необхідність органічної інтегрованості управління витратами з іншими функціональними системами управління та загальною системою управління підприємством.

Проте, які більш всього ефективні управлінські рішення в області використання та управління витратами, розроблені та використані підприємством у попередньому періоді, не завжди можуть бути повторно застосовані на наступних етапах його господарської діяльності. Насамперед, це пов'язано з особливістю

витрат як економічної категорії, так і змінами внутрішніх умов функціонування підприємства та його зовнішнього оточення.

Тому система управління витратами повинна бути високо динамічною та враховувати зміну факторів зовнішнього середовища, потенціалу формування власних фінансових ресурсів, темпів економічного розвитку, форм організації виробничої та фінансової діяльності, фінансового стану та інших параметрів функціонування підприємства.

Правильне управління витратами, у свою чергу, створює у фірмі солідний запас стійкості та підвищує її ефективність, а значить, посилює її здатність до захисту своїх ринкових інтересів і здатність за інших рівних умов отримати більший прибуток. Принципово управління витратами можливе на основі двох систем базових принципів — direct-costing і standart-costing. Ще однією цікавою спробою відійти від традиційного обліку витрат є алгоритм Target Costing. Характеристика цих методів наведена в табл. 1.

Таблиця 1.

**Характеристика методів управління витратами
(складено авторами за [1–5])**

Назва методу	Характеристика методу
direct-costing	Метод обліку в системі контролінгу, заснований на визначенні реальної вартості продукції й послуг, незалежно від розрахункових умовно-постійних і накладних витрат. Система direct-costing передбачає враховування собівартості продукції тільки в частині змінних витрат. Постійні витрати акумулюються на окремих рахунках та із заданою періодичністю списуються безпосередньо на фінансовий результат. У чому плюс системи direct-costing? Головний плюс — можливість управляти підприємством.
standart-costing	Система нормативного обліку, що передбачає аналіз відхилень фактичних витрат від нормативних, що є важливою інформацією для управління. Система standart-costing, незважаючи на те, що вона вже більш, ніж півстоліття морально застаріла, досить часто використовується в практиці вітчизняного бізнесу, швидше за все внаслідок звички, аніж через певні плюси, пов'язані з нею. Хоча варто відзначити, що в деяких випадках standart-costing є ідеальною системою — наприклад, при наявності у вас двох або більше однотипних підприємств (однак лише за умови правильного вибору показників для стандартизації). На практиці елементи standart-costing можна зустріти не так вже й рідко. Її плюси насамперед у простоті.
target costing	Основа концепції становить зміна погляду на взаємозалежність ціни, прибутку й собівартості. Тобто очікується, що нову продукцію вдасться реалізувати за ціною, що повністю покриє витрати й забезпечить прибуток, необхідний для подальшого розвитку бізнесу. Для традиційної продукції застосування такої формули можливе лише теоретично. Тому творці системи Target Costing змінили порядок дій у цьому вираженні, відповідно змінилися й пріоритети складових: Цільова собівартість = Цільова ціна — Цільовий прибуток.
ABC–Costing	Activity Based Costing — це «облік за видами діяльності» або «розрахунок витрат на основі бізнес-процесів». Даний метод передбачає зіставлення в планово-аналітичній, обліковій діяльності витрат та видів діяльності підприємства, які призводять до утворення даних витрат (у традиційних системах планування й обліку витрати калькулюються по джерелах їхнього виникнення). Тим самим забезпечується можливість оцінки ефективності витрат і виявлення: «виправданих» витрат, де позитивний ефект (ріст фінансових результатів) перевищує величину витрат; «невиправданих» витрат (збитків), де величина витрат перевищує позитивний ефект від їхнього здійснення. ABC-costing дає можливість розділити облік (і структурні підрозділи компанії) на більш важливі й менш значимі та виявити найбільш проблемні зони, які можуть стати (або уже стали) джерелами збитків.

Якими б ефективними не здавалися ті або інші проекти рішень в області управління витратами, вони не повинні вступати в протиріччя з головними цілями діяльності підприємства, стратегічними напрямками його розвитку, оскільки це підриватиме економічну основу ефективного використання ресурсів в майбутньому періоді.

Ефективна система управління витратами, організована з врахуванням наведених вище вимог, створює основу високих темпів розвитку підприємства, досягнення необхідних кінцевих результатів його господарської діяльності та постійного росту його ринкової вартості. Їх перелік може бути розширений, проте без врахування розглянутих вимог не можливо розраховувати на створення ефективної системи управління витратами.

Суб'єктами управління витратами виступають керівники та спеціалісти підприємства та виробничих підрозділів (виробництв, цехів, відділів, дільниць та ін.). Окремі функції та елементи управління витратами виконуються службовцями підприємства безпосередньо або при їхній активній участі.

В якості об'єктів управління витратами можна розглядати їх абсолютний розмір, структуру та динаміку. Також до об'єктів управління можуть бути віднесені витрати на розробку, виробництво, реалізацію, експлуатацію та утилізацію продукції, або витрати ресурсів, спрямовані на забезпечення заданого технічного рівня та якості продукції. При цьому на кожній стадії життєвого циклу об'єктами управління стають: такі витрати, що виникають на даній стадії; витрати наступних стадій, обумовлені якістю робіт на даному етапі; сумарні витрати повного життєвого циклу продукції, включаючи сукупність витрат ресурсів на НДОКР та освоєння виробництва, сумарну вартість випуску та обігу серії продукції, експлуатаційні витрати на певний строк служби виробу.

Управління витратами на підприємстві передбачає виконання всіх функцій, властивих управлінню будь-яким об'єктом, розробку (прийняття) та реалізацію рішень, а також контроль за їх виконанням. Функції управління витратами реалізуються через елементи управлінського циклу: прогнозування та планування, організацію, координацію та регулювання, активізацію та стимулювання виконання, облік та аналіз. Виконання функцій управління в повному обсязі по всім елементам складає цикл впливу управляючої підсистеми (суб'єкт управління) на підсистему управління (об'єкт управління).

Планування, що є однією з головних функцій системи управління витратами, являє собою економічне обґрунтування розміру витрат в плановому періоді для виробництва та збуту промислової продукції підприємства певної кількості та якості. В ході планування витрат необхідно виявити резерви їх зниження, визначити очікуваний розмір витрат ресурсів.

Висновки. Головним завданням і пріоритетом функціонування СУВ є підвищення ефективності виробництва на основі оптимізації витрат усіх видів ресурсів, приведення виробничих потужностей, кількості зайнятого персоналу, послуг обслуговуючих підрозділів основним цехам у відповідність з реальною програмою випуску продукції, відповідної існуючим потребам ринку.

Система управління витратами повинна впроваджуватися на комплексній основі, забезпечуючи взаємозалежне вирішення поставлених задач. Тільки такий підхід буде сприяти різкому росту економічної ефективності роботи підприємства. При цьому в функціональні обов'язки робітників підприємства необхідно ввести конкретні функції, що забезпечать ощадливе витрачання коштів.

Бібліографічний список

1. Бланк, И. А. Управление финансовыми ресурсами [Текст] / И. А. Бланк. — К.: Омега-Л, Эльга, 2001. — 768 с.
2. Бойчик, І. М. Економіка підприємства [Текст] / І. М. Бойчик. — К.: Атіка, 2006. — 527 с.
3. Гордановська, В. П. Зниження собівартості продукції в умовах інтенсифікації виробництва [Текст]: моногр. / В. П. Гордановська. — К.: Техніка, 1990. — 117 с.
4. Градов, А. П. Экономическая стратегия фирмы [Текст]: учебное пособие / А. П. Градов. — С.-Пт.: Издательство «Специальная литература», 1995. — 416 с.
5. Лойко Д. М. Організація витрат промислового підприємства / Д. М. Лойко, Р. А. Смоляр // Перспективи розвитку України в умовах глобальної кризи: збірник матеріалів Міжн. наук. — практ. Інтернет-конференції 13–14 червня 2013 р., м. Дніпропетровськ — Днепропетровськ: «Герда», 2013. — С. 91–93.

Лукьянов А. Н.
*Студент факультета бизнес-управление»
Харьковского гуманитарного университета «НУА»*

ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПЛАНА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Ключевые слова: стратегический план, стратегическое планирование, стратегия, реализация стратегии, предприятие, цель, миссия, анализ, внутренняя среда, внешняя среда, контроль.

Резюме. Статья посвящена исследованию методических подходов к разработке стратегических планов предприятий. Автор отметил необходимость стратегических планов и существование различных подходов к процессам их формирования, выделил основные направления и общность подходов их разработки.

Ключові слова: стратегічний план, стратегічне планування, стратегія, реалізація стратегії, підприємство, мета, місія, аналіз, внутрішнє середовище, зовнішнє середовище, контроль.

Резюме. Стаття присвячена дослідженню методичних підходів до розробки стратегічних планів підприємств. Автор відзначив необхідність стратегічних планів та існування різних підходів до процесів їх формування, виділив основні напрямки і спільність підходів їх розробки.

Keywords: strategic plan, strategic planning, strategy, implementation of the strategy, enterprise, purpose, mission, analysis, internal environment, external environment, control.

Summary. The article addresses methodological approaches to the development of strategic plans for businesses. The author highlights the importance of strategic plans and the existence of different approaches their formation, emphasizes the major trends and common approaches for their development.

Стратегия представляет собой детальный всесторонний комплексный план, предназначенный для того, чтобы обеспечить осуществление миссии организации и достижение ее целей. Принимая обоснованные и систематизированные плановые решения, руководство снижает риск принятия неправильного решения из-за ошибочной или недостоверной информации о возможностях организации или о внешней ситуации. В настоящее время стратегические планы на предприятиях должны быть направлены на долгосрочное развитие, достижение более высоких темпов экономического роста на основе поэтапного совершенствования различных производственно-технических факторов и организационно-управленческих структур с целью обеспечения высокого качества работы персонала и уровня жизни своих работников, что и обуславливает актуальность данной тематики.

Анализ литературы по стратегическому планированию показывает, что мнения авторов по организации процессов разработки и реализации стратегических планов являются неоднозначными. Разные

авторы предлагают различные подходы к этому процессу.

А. Чандлер, автор одной из пионерских работ в области стратегического планирования, считает, что стратегический план — «это определение основных долгосрочных целей и задач предприятия и утверждение курса действий и распределения ресурсов, необходимых для достижения этих целей» [5, с. 78]. Определение стратегии Чандлера дополняется требованием экономичности для принимаемых курсов действий: «Стратегическая альтернатива определяется путём сопоставления возможностей и ресурсов корпорации с учётом приемлемого уровня риска». В конечном итоге формирование стратегического плана предприятия должно дать ответы на три вопроса: какие направления хозяйственной деятельности необходимо развивать, каковы потребности в капиталовложениях и наличных ресурсах, какова возможная отдача по выбранным направлениям.

А. Томпсон и Д. Стрикланд рассматривают разработку стратегических планов с точки зрения реализации предприятием трех этапов: определение сферы

деятельности и формулирование стратегических установок; постановка стратегических целей и задач для их выполнения; формулирование стратегии для достижения намеченных целей и результатов деятельности производства. После чего следует реализация стратегического плана и оценка результатов деятельности и изменение плана и/или методов его исполнения [3, с.64].

Так три этапа выделяет В. Маркова и С. Кузнецова в своей модели стратегического процесса: определение цели; анализ «пробелов», включающий оценку внешнего и внутреннего окружения; формулирование стратегии, с учетом рассмотрения альтернативных вариантов. На основе этого разрабатывается стратегический план [2, с. 32].

И. Ансофф выделяет несколько отличительных особенностей стратегии:

1. Процесс выработки стратегии не завершается каким-либо немедленным действием. Обычно заканчивается установлением общих направлений, продвижение по которым обеспечит рост и укрепление позиций фирмы.

2. Сформулированная стратегия должна быть использована для разработки стратегических проектов, методов поиска. Роль стратегии в поиске состоит в том, чтобы, во-первых, сосредоточить внимание на определённых участках или возможностях, во-вторых, отбросить все остальные возможности как несовместимые со стратегией.

3. Стратегию необходимо применять в случае достижения поставленных целей.

4. В ходе формулирования стратегий нельзя предвидеть все возможности, которые откроются при составлении проекта конкретных мероприятий. Поэтому приходится пользоваться сильно обобщённой, неполной и неточной информацией о различных альтернативах.

5. При появлении более точной информации может быть поставлена под сомнение обоснованность первоначальной стратегии. Поэтому необходима обратная связь, позволяющая обеспечить своевременное переформулирование стратегии [1, с. 123].

Стратегическое планирование это систематизированный и логический процесс, основанный на рациональном мышлении. В то же время это искусство прогнозирования, исследования, расчёта и выбора альтернатив.

Стратегический план должен обосновываться обширными исследованиями и фактическими данными. Поэтому необходимо постоянно заниматься сбором и анализом огромного количества информации об отраслях народного хозяйства, рынке, конкуренции и т.п. Кроме того, стратегический план придает фирме

определенность, индивидуальность, которые позволяют ей привлекать определенные типы работников и помогают продавать изделия или услуги.

Стратегические планы должны быть разработаны таким образом, чтобы они оставались не только целостными в течение длительного времени, но и сохраняли гибкость. Общий стратегический план следует рассматривать как программу, направляющую деятельность фирмы в течение продолжительного периода времени, с учетом постоянных корректировок в связи с постоянно меняющейся деловой и социальной обстановкой.

Стратегии предприятий должны быть построены по иерархическому принципу. При этом уровни стратегий, комплексность, их интеграция очень различны в зависимости от типа и размера предприятия. Так, простая организация может иметь одну стратегию, а сложная — несколько на различных уровнях действия [4].

Концептуальная модель стратегического плана позволяет определить следующие этапы составления стратегического плана предприятия:

Рис. 1. Этапы составления стратегического плана предприятия

Результатом деятельности по предложенной выше схеме составления стратегического плана предприятия является документ, называемый «Стратегический план предприятия» и имеющий обычно следующие разделы:

1. Цели и задачи предприятия.
2. Текущая деятельность предприятия и долгосрочные задачи.
3. Стратегия предприятия (базовая стратегия, основные стратегические альтернативы).
4. Функциональные стратегии.
5. Наиболее значимые проекты.
6. Описание внешних операций.
7. Капиталовложения и ресурсное распределение.
8. Планирование неожиданностей [2, с. 75].

Анализ литературы по стратегическому планированию показал, что и количество и содержание этапов составления стратегического плана, а также сама его форма могут существенно варьироваться и зависят от

многих факторов, среди которых основными являются:

1. Форма собственности предприятия.
2. Тип предприятия (специализированное или диверсифицированное).
3. Отраслевая принадлежность предприятия.
4. Размер предприятия (большое, среднее или малое).

Точно так же не существует единого горизонта стратегического планирования. В Европе часто встречаются долгосрочные, 10-летние планы, американцы используют 5-летние планы, а японцы вообще 3-летние.

Стратегический план должен обосновываться обширными исследованиями и фактическими данными. Поэтому необходимо постоянно заниматься сбором

и анализом огромного количества информации об отраслях народного хозяйства, рынке, конкуренции и т.п. Кроме того, стратегический план придает фирме определенность, индивидуальность, которые позволяют ей привлекать определенные типы работников и помогают продавать изделия или услуги.

Стратегические планы должны быть разработаны таким образом, чтобы они оставались не только целостными в течение длительного времени, но и сохраняли гибкость. Общий стратегический план следует рассматривать как программу, направляющую деятельность фирмы в течение продолжительного периода времени, с учетом постоянных корректировок в связи с постоянно меняющейся деловой и социальной обстановкой.

Литература

1. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / СПб.: Питер Ком, 1999. — 348 с.
2. Маркова В. Д. Стратегический менеджмент / М.: ИНФРА-М, 1999. — 164 с.
3. Томсон А. Стратегический менеджмент / М.: ЮНИТИ, 1998. — 342 с.
4. Цыганок А. Ю. Стратегический план развития предприятия и методика его составления. Бизнес консультирование [Электронный ресурс] / — Режим доступа: <http://tsyganok.ru/pubs/pub.asp?id=2290>
5. Chandler A. D., Jr. Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise / Cambridge: MIT Press, 1962. 463 p.

Манюк Наталія Анатоліївна

студентка

Савчук Тетяна Миколаївна

старший викладач кафедри грошового обігу і кредиту

Буковинський державний фінансово-економічний університет

м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

На сьогодні, банки займають особливе місце в ринковій економіці та перебуваючи у тісному зв'язку з усіма її ланками. Банківський сектор, як центр концентрації та перерозподілу капіталу, істотно впливає на розвиток організацій, галузей та економіки в цілому. Особливо важливого значення набуває питання розвитку банківського сектору, так як з кожним днем саме банки забезпечують сталу роботу мільйонів організацій та людей у взаємодії між собою.

У зв'язку із загостренням світових кризових явищ, швидким розвитком потреб суспільства, тенденцією до соціалізації економіки, виникає необхідність у реформуванні податкового регулювання банківського сектору. Існує багато факторів, які можуть стати на заваді впровадження дієвих податкових стимулів, тому виникає необхідність у дослідженні законодавства в банківському секторі та пошуку шляхів удосконалення оподаткування фінансових результатів банківської діяльності.

Завданням статті є обґрунтування науково-методичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи оподаткування банків в Україні.

В економічній літературі мало робіт, пов'язаних з удосконаленням оподаткування банківської діяльності. Загалом, в Україні питанням державного регулювання банківської системи займалися такі науковці, як О. Василик, А. Гальчинський, К. Проскура, С. Лобозинська, А. Мороз. Розвитком загальної теорії податкового регулювання доходів банків займалися такі відомі економісти як А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль, А. Гікс та Дж. Кейнс. Саме через те, що проблема оподаткування банківського сектору, як окремого виду діяльності не має широкого та повного огляду, існує потреба дослідження системи оподаткування та розробки нових підходів оподаткування з метою забезпечення стабільного економічного розвитку та підвищення економічної рівності у суспільстві.

В українській економіці банки виступають не тільки платниками податків, вони також виконують роль

податкових агентів, та посередників між платниками податків та державою. В багатьох європейських державах, на відміну від України, існують окремо виділені банківські кодекси, складовою яких є банківське оподаткування. У правовій системі України банківське право виділене як окрема ланка, але окреме відокремлення та регламентування оподаткування банківської системи відсутнє.

Основними податками, які сплачують банки є: податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, податок (плата) на землю. У даному дослідженні зосередимо увагу на справляння банками податку на прибуток, оскільки даний податок є найбільшим за обсягом у структурі податків, які сплачують банки та має суттєвий вплив на прибутковість банківських установ.

Найважливішим джерелом формування капіталу та головним показником, який узагальнює результати діяльності банку і свідчить про його ефективність є прибуток.

У зв'язку із посиленням економічної нестабільності в Україні та спадом грошово-кредитної системи, умови діяльності банків стають жорсткішими, а можливість здійснення прогнозів щодо фінансових результатів банків та їх податкового навантаження є складним процесом. На даний час, значна частина банків декларує від'ємні фінансові результати діяльності, велика їх кількість протягом 2014–2015 років припинила діяльність.

Для прикладу розглянемо динаміку основних показників банківських установ за останні 3 роки (табл. 1).

За оцінками НБУ, у 2014 році фінансовий результат роботи банків був від'ємним — збитки сягнули майже 53 млрд грн. При цьому, основні банківські операції загалом по системі залишалися прибутковими. Від'ємний фінансовий результат діяльності банківського сектору сформувався насамперед за рахунок суттєвого збільшення обсягів відрахувань до резервів на можливі

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків за 2012–2014 роки

Назва показника	2012	2013	2014
Кількість банків, які мають банківську ліцензію, од.	176	180	163
з них: з іноземним капіталом, од.	53	49	51
Доходи, млн грн.	150 449	168 888	210 201
Витрати, млн грн.	145 550	167 452	263 167
Результат діяльності, млн грн.	4 899	1 436	-52 966

втрата від активних операцій. Усього по системі відрахування до резервів зросло в 3,7 раза порівняно з 2013 роком, а їх частка в загальних витратах збільшилася з 16,7% до 39,3%. Близько 40% збитків по системі було сформовано банками, що віднесені до категорії неплатоспроможних і в яких функціонують уведені Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тимчасові адміністрації. Без урахування зазначених банків збитки банківського сектору становили би 33,1 млрд грн. [5].

Звертаємо увагу на те, що на початок 2015 року спостерігається різке погіршення всіх фінансових показників банків, у тому числі банками задекларовано за 2014 рік збитків на суму 52 966 млн грн поряд з задекларованими в 2013 році прибутками у сумі 1 436 млн грн, і 4 899 млн грн – у 2012 році. Це однозначно свідчить про падіння податкових надходжень від податку на прибуток, що очікується у 2015 році. Таким чином, по факту банківський сектор випадає з числа продуктивних платників податків і не виконує очікуване з огляду на їх оборот фіскальне навантаження. Крім того, враховуючи стан банківського сектору і зміни в законодавстві, зокрема в методиці визначення об'єкта оподаткування, вважаємо, що у 2015 році податкоспроможність банків буде і далі падати, що спричинить суттєве скорочення податкових надходжень від банківського сектора.

Податок на прибуток займає особливе місце в податковому регулюванні банківської діяльності. Його

обсяги є найбільшими у структурі податкових платежів, що здійснюють банки, і є другим за значущістю податком, який формує бюджет (табл. 2).

За результатами табл. 2 можна побачити, що у зв'язку із спадом грошово-кредитної системи та скороченням кількості банків та їх фінансових результатів, протягом 2013–2014 років суттєво скоротилися обсяги податку на прибуток банків, на 78,6 млн грн. Хоча ще у 2012–2013 роках даний показник збільшувався. Питома вага податку на прибуток банківських установ у податкових надходженнях з 2012 по 2013 роки збільшилася на 0,4%, але все одно даний показник на низькому рівні. Питома вага податку на прибуток банківських установ у складі податку на прибуток підприємств також на низькому рівні, але протягом досліджуваного періоду спостерігається збільшення даного показника. Аналіз податкового навантаження банків з податку на прибуток свідчить, що протягом 2012–2013 років даний показник незначно коливався, а у 2014 році зменшився на 0,15% порівняно із попереднім 2013 роком, і становив 0,45%, що є позитивним, оскільки свідчить про ефективність податкової політики щодо оподаткування банків податком на прибуток.

Система оподаткування банків впливає на такі показники їх діяльності, як собівартість продуктів і послуг, витрати та фінансові результати, що у свою чергу, впливає на ліквідність банку та на розмір власних

Таблиця 2

Динаміка надходжень податку на прибуток банківських установ до зведеного бюджету України за 2012–2014 роки

млн грн

Показники	2012	2013	2014	Відхилення (+/-)	
				2014/ 2012	2014/ 2013
Податок на прибуток банківських установ на території України	884,7	1029,5	950,9	66,2	-78,6
Питома вага податку на прибуток банківських установ у податкових надходженнях, %	0,2	0,6	0,6	0,4	-
Питома вага податку на прибуток банківських установ у складі податку на прибуток підприємств, %	1,6	4,0	5,6	4,0	1,6
Податкове навантаження банків з податку на прибуток, %	0,59	0,61	0,45	-0,04	-0,16

коштів, адже податки, як і будь-які витрати, призводять до зменшення прибутку, а значить і капіталу банку.

Податкове навантаження вітчизняних підприємств поступово зменшується. Це дозволить організаціям, зменшуючи податковий тягар, бути більш конкурентоспроможними, в першу чергу, та мати можливість працювати за умов вільної конкуренції, що притаманне умовам перехідної економіки.

Проблемним аспектом обліку і оподаткування банківської діяльності є формування резервів. За своєю суттю банківські резерви — це кошти банків та інших кредитних установ, які вони зобов'язані зберігати у центральному банку для забезпечення деяких своїх операцій згідно з нормами обов'язкових резервів; частина банківського капіталу, що призначена для компенсації кредитів, погашення яких ставиться під сумнів. Отже, важливою площиною, в якій НБУ здійснює контроль за діяльністю банків, є правильність нарахування банківських резервів. За структурою банківські резерви поділяються на: резерви за активами та резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями.

При цьому резерви за активами є спеціальними (оціночними) резервами, які зменшують балансову вартість активів і необхідність формування яких спричинена зменшенням корисності таких активів, а резерви за наданими фінансовими зобов'язаннями є забезпеченням їх виконання в майбутньому, що визнається в балансі банку як зобов'язання та свідчить про можливі втрати внаслідок вибуття ресурсів, пов'язаного з виконанням банком таких фінансових зобов'язань.

Створюючи резерви, банк оцінює ризик невиконання клієнтом своїх зобов'язань та формує резерв у повному обсязі незалежно від розміру його доходів за станом на перше число кожного місяця, наступного за звітним [4, с. 179].

З метою формування резервів банк розробляє та затверджує внутрішньобанківські положення щодо оцінки ризиків, формування та використання резервів за кожним видом фінансових активів, групою фінансових активів, дебіторською заборгованістю за господарською діяльністю банку та наданими фінансовими зобов'язаннями [2].

Резерви мають значний вплив на фінансовий результат та на об'єкт оподаткування податком на прибуток, оскільки резерви відносяться до витрат банку. До цього часу облікові підходи до формування банківських резервів та вимоги НБУ відрізнялись між собою та призводили до відмінностей у розмірі сформованих банками резервів у системі бухгалтерського обліку від резервів, сформованих з метою визначення бази оподаткування податком на прибуток підприємств.

Не дивлячись на податкову реформу, яка вплинула і на оподаткування прибутку банків, все ж законодавство залишається недосконалим, що дає можливість банкам ухилятися від сплати податків.

До найбільш відомих способів ухилення банків від оподаткування належать:

- штучне завищення витрат і приховування доходів;
- маніпуляція валютно-обмінними операціями з метою виведення їх з оподаткування;
- купівля цінних паперів ніби-то в інвестиційних цілях;
- відрахування на резерви по кредитних операціях;
- виплата страхових премій страховим компаніям, пов'язаним з банками, або акціонерам [3, с. 121].

Слід наголосити, що за кордоном велика увага приділяється податковому регулюванню та стимулюванню банківської діяльності. Прикладом податкового стимулювання є надання на законодавчому рівні дозволу на надання певних видів послуг, які дають змогу інвесторам скорочувати свої особисті прибуткові податки. До методів пільгового оподаткування банків за кордоном належать:

- зниження ставок оподаткування на тривалий час діяльності банку. Наприклад, у Франції новоствореним банкам надаються пільги щодо сплати податку з компаній протягом п'яти років. Перші два роки податок взагалі не сплачується, на третій рік — лише 25% ставки, четвертий рік — 50%, п'ятий рік — 75% і тільки на шостому році ставка становить 100%;
- надання податкового кредиту, причому це стосується різних податкових платежів;
- визначення неоподаткованого мінімуму доходів;
- повне звільнення банків від сплати податкових платежів. Найбільш відомим є звільнення від оподаткування відсотків, які виплачуються за позиками місцевих органів влади (США);
- податкові пільги окремим банкам, які надаються для їх підтримки та подальшого розвитку. У більшості країн при проведенні банками фінансових операцій, таких як благодійні відрахування, підтримка лікарень та передача коштів у різні фонди та релігійні організації не оподатковуються;
- пільги на окремі види витрат. Це стосується коштів, які сплачуються у різні соціальні фонди (пенсійний, соціального страхування та ін.) [6].

Дослідивши зарубіжний досвід оподаткування банків, можемо сформулювати певні висновки та рекомендації, які можуть бути використані в українській практиці.

По-перше, в Україні доцільно вести диференційований підхід до оподаткування банків. Наприклад, застосовувати занижену ставку податку на прибуток, за умови, що банк систематично і регулярно направляє

прибуток не на виплату дивідендів, а на збільшення капіталу банку, кредитування реального сектору економіки, розвиток діяльності за кордоном.

По-друге, у зв'язку з тим, що прибуткові податки, які сплачують банки, зачіпають рівень достатності капіталу і знижують чистий дохід нерівномірно, доцільно внести зміни до податкового законодавства, які сприяли б отриманню певних банківських доходів. В умовах, коли потрібне цілеспрямоване вкладення коштів у реальний сектор економіки, такими доходами можуть виступати доходи банку від обслуговування пріоритетних галузей економіки.

По-третє, необхідно посилити підтримку вітчизняних банків з боку держави, через запровадження диференційованих підходів до оподаткування. Це пов'язано із тим, що українські банки значно відстають за якісними і кількісними показниками від іноземних банків, а державно підтримка дозволить підвищити прибутковість вітчизняних банків та забезпечить підвищення фіскальної достатності податкової системи України.

Отже, підсумовуючи зміни в механізмі оподаткування податком на прибуток, можна стверджувати, що в плані рівня податкового навантаження вони є позитивними для банків, але на фоні загальної складної

ситуації в банківському секторі очікувано призведуть до прискорення падіння податкових надходжень до бюджету.

За результатами проведеного дослідження нових умов оподаткування банківських установ та їх впливу на податкове навантаження і умови господарювання, можна зробити висновок про те, що загалом податкове навантаження щодо сплати податку на прибуток підприємств для банківських установ очікувано знизиться, але додаткові ризики спричинює те, що органам Державної фіскальної служби тепер надано право проводити перевірки правильності ведення бухгалтерського обліку, визначення доходів, витрат і фінансового результату відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності [4, с. 185].

Отже, українське законодавство щодо оподаткування банків є недосконалим, тому у ході податкової реформи необхідно врахувати критичну економічну ситуацію в Україні та сформулювати оптимальну податкову політику у сфері оподаткування банків. Внесення змін до законодавства сприятиме підвищенню фінансової стійкості банків, вирівнюванню умов оподаткування банків та інших господарюючих суб'єктів, збільшенню надходжень до бюджету та отримання банками відповідного прибутку.

Література

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Закон України «Про бази та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Легостаєва О. О. Шляхи удосконалення оподаткування вітчизняних банків з урахуванням міжнародного досвіду країн Європи / О. О. Легостаєва, А. І. Шопіна // Молодий вчений. — 2015. — № (1)16. — С. 119–122.
4. Проскура К. П. Особливості оподаткування банківських установ у 2015 році / К. П. Проскура // Економічний аналіз: зб. наук. праць. — 2015. — Том 20. — С. 176–186.
5. Банківська система 2015: виклики та перспективи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14741673>
6. Світовий досвід оподаткування (досвід розвитку та модернізації податкових служб країн світу [Електронний ресурс]. — офіційний сайт Державної фіскальної служби України. — Режим доступу: <http://sta-sumy.gov.ua/modernizatsiya-dps-ukraini/arkhiv/mijnarodniy-dosvid-rozvitk/svitovui-dosvid/>

Norkina Olha

*Ph.D. in Engineering, Associate Professor
at the Department of Economics and Maritime Law
of Kherson state maritime academy,
Kherson, Ukraine*

PROBLEMS OF INVESTMENT PROGRAMS PROFITABILITY

R*elevance.* Investment is considered to be the main precondition of economic and social development of the modern society. The particularly acute problem of investment projects profitability arises in the periods of economic, political and social crises and lies in solution of the dilemma: a deepening of the crisis as the result of reduction of investment volume or multiple increase of exposure to loss.

Therefore, the most actual is the question of investment portfolio optimization. Relevance of the mentioned task cannot be overestimated in any period of the state development.

Objective. Research of instruments and the most effective tools of their application with risk minimization is the basis of methodological approaches to optimization of financial investment portfolio under instability of economic environment.

Results. Capital (real) and financial investment has a substantial impact on the state of the economy. According to general classification by objects, real investment is investment of assets in production facilities (fixed assets and current capital) [7, 8]. Financial investment in its turn is divided into direct (contribution of recourses to statutory fund of legal entity in exchange for its corporate rights) and portfolio (buying of securities and other financial assets on stock exchange) investment [1, 2]. Effectiveness of functioning and long-term development of economy of any state depends on the volume and purpose-oriented use of these types of investment.

However, the development of economy in time is inclined to cyclical fluctuations when periods of growth change for periods of recession. Besides such non-systemic factors as political crises, wars, epidemics, natural disasters etc. can influence the economic condition of the state. Particularly during the periods of crisis situation faced by the economy of the state, investors have the greatest difficulty as for making reasonable and rational investment decisions.

From the investor's point of view, efficiency of investment is determined by its profitability on invested capital

[3, 4] stipulating the following main tasks during asset allocation:

- selection of optimal type of investment portfolio (by the source of income – growth portfolio, income portfolio or combined portfolio; by the level of risk – aggressive, moderate, conservative);
- assessment of acceptable combination of risk and profit;
- determination of initial portfolio composition;
- selection of the scheme of portfolio management.

Investment risk is uncertainty quantitatively estimated from the point of view of certain body of investment activity, connected with possibility of arising of unfavourable events during investment project implementation and their consequences in the form of certain financial loss (decrease in income, increase in costs, profit loss etc.) [7, 8].

The most significant factors of arising of investment risk are:

- the uncertainty of effect of market factors at present moment and in future;
- the existence of several alternatives of course of events;
- the possibility of occurrence of unfavourable event, probability of assets loss, failure to obtain the expected profit or other deviations from planned, expected rates;
- the unbiased need in implementation of management measures on decrease of possible negative or unfavourable consequences;
- the subjective perception of events.

The objective of analysis of impact of risk on investment effectiveness is development of possible measures on prevention of arising of expected financial loss. Achievement of this goal is to a large extent determined by the quality of identification of investment risk, i.e. completeness of detection of the whole system of unfavourable factors able to cause decline in income volume, increase in investment need in funds and appropriate decrease in investment profit. Concerning this, investment analysis provides the comprehensive listing of risks for each investment project and assessment of appropriate structure of expected financial loss.

During the periods of crisis the negative impact of the mentioned factors increases substantially that leads to the increase of discount rate and increase of investor risks in time in geometrical progression. Under such conditions long-term capital investment becomes non-effective and even impossible. In this situation revision of investment directions from real to financial sector of economy seems logical.

Resume. Thus, under difficult conditions of economic and political instability of Ukraine investment programs need maximum weighed analysis of investment risks because investment climate in Ukraine remains unfavour-

able that leads to the lack of investment resources in the economy of the state.

Increase of capitalization of the players of financial market, effectiveness of risk management systems and compensatory mechanisms of the market; consolidation of exchange and depositary systems based on the principles of regulated markets of the European Union; protection of rights of investors in the markets; creating of the new legislation, implementation of international accounting and financial reporting standards; restructuring of the system of government regulation of financial market can be favourable to improvement of the situation.

References

1. Law of Ukraine. On investment activity of 16.06.91.
2. Law of Ukraine. On foreign investment regime of 19.03.96.
3. Bakaev L. O. Quantitative methods in investment management. Training manual. / L. O. Bakaev. — K.: KNEU, 2000. — 151 p.
4. Birman G. Capital investment. Economic analysis of investment projects. / G. Birman, S. Shmidt. — M.: Unity, 2003. — 632 p.
5. Brealey R. Principles of corporate finance. / R. Brealey. — M.: Olympus Business, 1997. — 1120 p.
6. Brigham E. Financial management. / E. Brigham. — in 2 v. — S.-Pb.: The School of Economics, 1997. — 497 p.
7. Mertens A. Investments. / A. Mertens. — K.: Kyiv investment agency, 1997. — 416 p.
8. Sharpe W. Investments. / W. Sharpe. — M.: INFRA-M, 2001. — 1028 p.
9. Van Horne J. Fundamentals of financial management. / J. Van Horne. — P.H. "Williams", 2008. — 1232 p.

Оболенцева Лариса Володимирівна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова*

Александрова Світлана Анатоліївна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства
Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова*

Петренко Кристина Олександрівна

магістр

Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова

Оболенцева Лариса Владимировна

*кандидат економічних наук, доцент кафедри туризму и гостиничного хазяйства
Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова*

Александрова Светлана Анатольевна

*кандидат педагогических наук, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства
Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова*

Петренко Кристина Александровна

магистр

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова

Obolentseva L.

PhD

O. M. Beketov National University of Urban Economy

Aleksandrova S.

PhD

O. M. Beketov National University of Urban Economy

Petrenko K.

master

O. M. Beketov National University of Urban Economy

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТСЬКОГО
ІМІДЖУ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ РОЗВИТКУ
ТУРИЗМУ ТА ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ**

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ТУРИСТСКОГО
ИМИДЖА УКРАИНЫ КАК ВАЖНОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ РАЗВИТИЯ
ТУРИЗМА И ЭКОНОМИКИ ГОСУДАРСТВА**

**THE PROBLEMS AND PERSPECTIVES OF FORMATION OF THE TOURISM
IMAGE OF UKRAINE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF THE DEVELOPMENT
OF TOURISM AND STATE ECONOMY**

Анотація. В статті розглянуто поняття туристського іміджу держави та його види. Розкрито значення позитивного іміджу для економіки та покращення рівня життя в цілому по країні. Розглянуто фактори, які впливають на сприйняття країни в світі. Визначено основні проблеми, що негативно впливають на імідж України на даний час. Охарактеризовано положення України серед інших держав за допомогою рейтингу туристської конкурентоспроможності. Оцінено роботу державних органів щодо організації міжнародних рекламних заходів. Надано рекомендації щодо покращення туристського іміджу України.

Ключові слова: туристський імідж держави, туризм, туристська галузь, туристська послуга, турпродукт, туристський потенціал.

Аннотация. В статье рассмотрено понятие туристского имиджа государства и его виды. Раскрыто значение положительного имиджа для экономики и улучшения уровня жизни в целом по стране. Рассмотрены факторы, влияющие на восприятие страны в мире. Определены основные проблемы, которые негативно влияют на имидж Украины в настоящее время. Охарактеризовано положение Украины среди других государств с помощью рейтинга туристской конкурентоспособности. Оценена работа государственных органов по организации международных рекламных мероприятий. Даны рекомендации по улучшению туристского имиджа Украины.

Ключевые слова: туристский имидж государства, туризм, туристская отрасль, туристская услуга, турпродукт, туристский потенциал.

Summary. The article deals with the concept of the tourist image of the state and its kinds. The value of a positive image for the economy and improve the standard of living in the country are disclosed. The factors influencing the perception of the country in the world are considered. The main problems that adversely affect the image of Ukraine at the moment are defined. The situation in Ukraine among other states with the help of tourism competitiveness ranking is described. The work of state institutions on the organization of international promotional activities is evaluated. Recommendations for improvement the tourism image of Ukraine are presented.

Keywords: tourist image of the country, tourism, tourism industry, tourist service, tourist product, tourism potential.

Постановка проблеми. На даний час економіка України характеризується нестабільністю, низьким рівнем ВВП, значним зовнішнім боргом тощо. І це при тому, що ресурсів і можливостей для її розвитку багато. Однією з таких можливостей є значний невикористаний туристський потенціал. Що стосується національної туристської індустрії, то вона розвинута на низькому рівні, однією з причин чого є проблеми, пов'язані з іміджем України в світі. В той же час, значення туризму в світі зростає швидкими темпами, зокрема, за рахунок його позитивного впливу на економіку країни. Крім того, завдяки розвитку туризму з'являються кошти і можливості для розвитку багатьох галузей економіки, які обслуговують сферу туризму: будівництва, торгівлі, сільського господарства, громадського харчування тощо та збільшується валовий внутрішній продукт країни, поліпшується інвестиційний клімат, з'являється змога одержувати додаткові ресурси для розвитку регіональної економіки та інфраструктури, а також зростає зайнятість населення. Тому, для досягнення високих результатів та використання потенційних можливостей важливо розвивати туристську сферу, яка, в свою чергу, не може ефективно функціонувати без позитивного туристського іміджу.

Варто зазначити, що важливість формування іміджу держави пояснюється порушеннями індивідуальних образів держав, спричиненими процесами глобалізації та регіоналізації. Так, при відсутності позитивного туристського іміджу жителі інших країн не зможуть дізнатися про національну особливість України і це буде негативно впливати на кількість туристів. А при наявності позитивного іміджу, навпаки, туристські потоки збільшуватимуться і буде відбуватися обмін культурами.

Саме цим обумовлюється необхідність у формуванні позитивного іміджу України, враховуючи її значний туристський потенціал, наявність багатьох визначних місць та курортних зон. Таким чином, гостро стоїть проблема формування туристського іміджу, який допоможе Україні досягти високого рівня розвитку туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування позитивного туристського іміджу держави розглядаються сучасними як українськими, так і зарубіжними науковцями. Досліджують особливості формування іміджу та його вплив на розвиток туризму такі зарубіжні науковці як: С. Блек, С. Холл, Д. Аакер, Ф. Котлер, С. Анхольт, С. Аскегард, Б. Ванекен, К. Асплунд, Г. Гер та ін.

З вітчизняних авторів займаються цими питаннями Примак Т.О. та Примак Д.С., які висвітлюють сучасний стан туристського іміджу України, наводять у своїх працях конкурентні переваги України; Гурковський Г.І. наголошує на збереженні національної самобутності при формуванні іміджу країни, захисті від процесу глобалізації; Буданова О.С. виявляє вплив міжнародного туризму на покращенні іміджу України тощо. Проаналізувавши праці Личової Г.В., Примака Т.О. і Примака Т.С., Уліганець С.І., Свірідової Н.Д., Стельмах О.А., Купач Т.Г., Лобанової В.А. можна стверджувати, що науковці привертають увагу до проблеми формування позитивного іміджу України.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на те, що написано багато цінних праць та статей, але переважна більшість з-поміж них є лише теорією, бо на практиці не реалізуються їхні пропозиції, немає державної підтримки. На даний час в Україні мало приділяється уваги проведенню заходів з формування позитивного туристського іміджу, особливо

на державному рівні. Недостатньо усвідомлено потенційні можливості розвитку галузі туризму як складової загальної економіки.

Формування цілей статті. Головною метою цієї роботи є виявлення існуючих проблем, пов'язаних з формуванням позитивного іміджу України і знаходження шляхів та перспектив щодо їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для розвитку економіки України є необхідність задіяти всі можливі ресурси, щоб збільшити доходи держави. Одним з таких ресурсів є туристська галузь, яка може принести значні фінансові кошти в країну. Для збільшення туристських та грошових потоків в Україну і, як наслідок, підвищення рівня економічного розвитку, необхідно виявити проблеми формування туристського іміджу.

Але перш за все необхідно уявити, що являє собою імідж країни. За визначенням Всесвітньої організації з туризму, імідж країни — це сукупність емоційних та раціональних уявлень, які виникають з співставлення всіх ознак країни, власного досвіду (туризм) та чуток (розповіді друзів, родичів), які впливають на створення образу [1].

Але в туризмі є й більш вузьке поняття — туристський імідж держави, який, згідно з Заячковою Г.А., являє собою сукупність символічно виражених емоційних і раціональних уявлень про своєрідність і специфіку країни, сформованих у свідомості реальних і потенційних туристів [2].

Імідж держави можна розглядати як інструмент для досягнення конкретної її політичної мети, і як бренд, змодельований через маркетингові комунікації з урахуванням різних складових [3].

Необхідно усвідомлювати, що туристський імідж цінний не сам по собі, а тільки як засіб для реалізації внутрішньо- та зовнішньополітичних інтересів України. Також потрібно пам'ятати, що позитивний імідж держави створюється довго, шляхом тривалих комплексних багатокомпонентних зусиль (підвищення рівня розвитку економіки, створенням безпечних та комфортних умов відпочинку, інформаційними та рекламними кампаніями тощо), але руйнується легко, навіть, тільки через один компонент (наприклад, виникнення нестабільної політичної ситуації). Таким чином, Україна за часи своєї незалежності довго не могла сформувати стійкий позитивний імідж, а після економічної кризи і воєнних дій весь світ швидко дізнався про Україну, але як про державу з низьким рівнем безпеки та економічного розвитку.

Прикладом того, що Україна має досить негативний імідж є результати розрахунків Всесвітнього Економічного Форуму щодо індексу туристської конкурентоспроможності. Цей рейтинг впливає на

сприйняття держави іншими країнами світу, а також кожним іноземцем окремо, що позначається і на туристському іміджі України. Рейтинг ґрунтується приблизно на 80 показниках, згрупованих у 14 складових. Дані складові утворюють 3 субіндекси: регуляторне середовище в туристському секторі, середовище та інфраструктура для бізнесу, а також людські, культурні та природні ресурси в секторі подорожей і туризму.

Що стосується позиції України в цьому рейтингу, динаміка є такою: 2007 р. — 78 місце, 2008 р. — 77, 2009 р. — 77, 2011 р. — 85 місце, 2013 році — 76 місце, а в 2015 році Україну не включили до даного рейтингу [4]. Зважаючи на негативні результати рейтингу, важливо сформувати новий, позитивний туристський імідж України, щоб з його допомогою підвищити рівень туристської конкурентоспроможності.

Такі негативні результати рейтингів склалися таким чином, тому що за двадцять чотири роки свого існування Україна не сформувала чіткої політики інформування світу про свої здобутки, історичну спадщину, культуру, соціальні реформи, за кордоном уявлення про Україну формується завдяки оцінкам державних діячів і міжнародних організацій, публікаціям у закордонних мас-медіа, які переважно є негативними, бо присвячуються резонансним чи скандальним подіям. Таким чином, при відсутності системної політики з створення іміджу, при майже повній бездіяльності, самостійно сформувався образ України як країни невливової, олігархічної, непередбачуваної, кримінальної та нестабільної, з інвестиційними ризиками, з низьким рівнем суспільної культури та високим рівнем корупції, з нехтуванням конституційними принципами поділу влади і правами громадян, з невиконанням органами влади законодавства щодо соціального захисту населення та зі збільшенням економічного розриву між багатими і бідними тощо. Хоча іноземні країни вбачають значний науково-технічний та ресурсний потенціал в Україні, але вважають українців неспроможними належним чином розпорядитися своїми ресурсами, в тому числі і туристськими.

Але, все-таки, не зовсім бездіяльною була політика державної влади — розроблено ряд програм з покращення іміджу: в 2003 р. затверджено «Державну програму забезпечення позитивного міжнародного іміджу України на 2003–2006 роки»; в 2007 р. ухвалено концепцію «Державної цільової програми формування позитивного іміджу України на 2007–2010 роки»; далі розроблено «Проект Державної цільової програми розвитку туризму і курортів на 2011–2015 роки». Всі перелічені програми та проекти не змінили рівень розвитку туризму в Україні і не мали вагомого впливу на її імідж, так як мали переважно декларативний характер. Також проведено рекламні кампанії, які спрямо-

Таблиця 1

Міжнародні рекламні кампанії України як туристського центру

Рік	Назва рекламної кампанії	Сутність реклами
2007	«Україна запрошує!»	Реклама курортів України на відомих телеканалах по 15–30 секунд та розміщення публікацій у виданнях National Geographic та Readers Digest
2008	«Україна. З красою, ваша»	Проект, в якому розповідається про туристський потенціал України, трансляція його на світовому телеканалі CNN
2009		Не проводилася
2010	«Пізнайте Україну»	Трихвилинний ролик на каналах Euronews, CNN
2011	«Ukraine. All about U»	Відеоролик, відкриття презентаційного інтернет-сайту, мета якого — демонстрація світовій аудиторії потужного туристського та інвестиційного потенціалу України
2012	«Switch on Ukraine»	Трансляція кліпів на телеканалах Euronews, BBC та Eurosport до Євро-2012, ознайомлення з колоритом українського народу, його духом свободи і гостинністю
2013		Не проводилася
2014		Не проводилася
2015		Не проводилася

увалися на покращення туристського іміджу держави та знайомство іноземців з туристським потенціалом країни (табл. 1). Крім того, Україна неодноразово була представлена на туристських виставках, навіть, в 2012 році виставковий стенд України на ITB Berlin-2012, згідно з незалежною оцінкою Cologne Business School, увійшов до Топ-10 кращих стендів з дизайну серед усіх європейських країн [5]. Участь в даних заходах можна вважати невеликим успіхом для іміджу України.

Незважаючи на не зовсім втішні результати, можна сказати, що держава, в тій чи іншій мірі, займається формуванням туристського іміджу України, хоча й не дуже ефективно. Необхідно зазначити, що в більшості випадків рекламування туристських можливостей України здійснюється переважно силами окремих підприємств, завдяки участі в міжнародних виставках. Тому спроби держави щодо підтримки національного туризму не дають відповідного ефекту, являючись несистемними і малоефективними, крім того, не втілюються в життя більшість заходів, що пропонуються. Наприклад, майже в кожній з стратегій розвитку туризму України пропонуються аудіогіди, інформаційні бюро, туристські путівники — але все це не реалізується. Тобто, проблема полягає в незацікавленості владою питанням реалізації проектів на практиці.

Але на даний час є й більш вагома проблема, ніж недотримання програм зі створення іміджу та розвитку туризму — це безпека, так як мало хто з туристів захоче відвідати країну, де відбуваються воєнні дії, теракти та злочини. Тому ця проблема потребує найбільшої уваги.

Наступною проблемою є різко негативний вплив російських ЗМІ, які формують уявлення про Україну на величезних просторах країн СНД та у світових новинах. Для того щоб виправити такий перебіг подій, та

сформувати новий імідж країни, варто брати приклад з розвинених держав, наприклад, в США обсяг сукупних витрат на маркетингові комунікації, що створюють позитивний імідж країни та її державних інститутів і організацій, перевищує в півтора рази витрати на військову оборону [6].

Крім того, є й інші проблеми, які пов'язані з формуванням позитивного туристського іміджу в Україні:

- відсутнє національне агентство за межами України, метою діяльності якого є популяризація країни як привабливого туристського напрямку;
- немає єдиного сайту, де була б зібрана вся інформація для іноземних туристів, бо турист, який збирається відвідати Україну, не може в одному місці знайти всю потрібну йому інформацію;
- працівники галузі туризму мають недостатні знання іноземних мов. Лише невелика кількість туристських центрів мають двомовних екскурсоводів;
- сучасний стан господарювання вітчизняних підприємств готельного та ресторанного бізнесу, як основної складової туристської країни, характеризується невідповідністю європейським нормам та стандартам.

Зважаючи на вказані проблеми, виникає потреба у їх усуненні або хоча б зменшенні негативного впливу. Для цього необхідно:

1. Розпочати формування іміджу держави у світі через створення позитивного іміджу органів влади всередині країни.

2. Розробити заходи щодо розповсюдження за кордоном інформації про: ресурсні та економічні потужності держави, наукові та освітні можливості, рівень кваліфікації робочої сили; туристський потенціал; спортивні досягнення; географічне розташування та транзитний потенціал тощо. Інформацію

варто поширювати за допомогою участі у міжнародних виставках, семінарах, ярмарках, створення аудіовізуальної реклами та реклами на транспорті і бігбордах, телевізійної і радіореклами, реклами в Internet, рекламних сувенірів та брошур тощо.

3. Для формування позитивного іміджу України треба готувати кадри у сфері управління, подолати корупцію, підвищити прозорість у діяльності уряду, інформувати про безпечність подорожей по країні.

4. Сформуванню належний якісний рівень обслуговування, бо інформація, яку отримують туристи під час подорожі та після повернення, поширюється серед друзів і знайомих і може мати ефект набагато більший, ніж масштабна інформаційно-рекламна кампанія. Щодо реклами, то її простір перенасичений, тому потрібно проводити маркетингову кампанію максимально послідовно та системно.

Ці вище вказані напрями роботи над іміджем країни можуть бути дуже результативними, адже однією з характеристик іміджу є мінливість, тому з часом можна переорієнтувати імідж України на більш сприятливий, хоча, як вище зазначалось, для цього потрібно багато часу. Існує два варіанти його формування — стихійно і цілеспрямовано. Але так як стихійно він вже сформувався, потрібно займатися цілеспрямованим корегуванням.

При формуванні туристського іміджу України державна влада повинна бути центральним та координуючим органом, а розроблятися повинен він на різних рівнях управління. Грамотне проведення маркетингової діяльності на рівні держави не тільки формуватиме позитивний імідж держави в зовнішньому середовищі, а й сприятиме залученню туристів. Все це потребує великих фінансових затрат, об'єднання зусиль як спеціалізованих установ та влади, так і окремо кожного українця.

Висновки. На основі аналізу існуючого туристського іміджу України та визначених проблем, які заважають його формуванню, можна переконалися, що формування позитивного іміджу — вкрай важливе і своєчасне завдання. Привабливий туристський імідж України може бути початком для стрімкого розвитку держави, надасть змогу збільшити туристські потоки, дохід від туризму та залучити іноземні інвестиції. Як наслідок, може збільшитися рівень ВВП на душу населення, а тому і зросте економічний рівень життя. За ефективного функціонування галузі туризму з'являться як додаткова кількість робочих місць, так і фінансові кошти для покращення доріг та благоустрою міст тощо.

Для досягнення таких результатів необхідне усвідомлення значущості галузі туризму та її потенціалу в Україні. Почати треба зі стабілізації політичної ситуації, підвищення безпеки життя і здоров'я, узгодження цін і якості турпродукту і їх відповідності до європейських стандартів. Потрібно створити туристські центри, проводити видачу путівників, розширити інфраструктуру місць відпочинку та розміщення тощо. Важливо також провести масштабну маркетингову кампанію з просування бренду держави, яка повинна базуватися на формуванні внутрішнього іміджу держави, а вже потім зовнішнього. Імідж України повинен відображати її унікальність та самобутність, несхожість на інші країни, для більшої зацікавленості іноземцями. Особливу увагу треба приділити світовим засобам масової інформації, щоб демонструвати Україну в необхідному образі. Важливе чітке і послідовне виконання програм та законів, які створюються та фінансування галузі туризму. Тільки комплексна робота з формування позитивного іміджу буде мати результати.

Література

1. Лобанова В. А. Використання сучасної концепції іміджу підприємств при формуванні туризму та готельно-ресторанного бізнесу / В. А. Лобанова, Н. В. Бунтова // Економічний часопис — XXI — 2012. — № 7–8. — С. 64–67.
2. Заячківська Г. А. Туристичний імідж країни: суть та проблеми формування / Г. А. Заячківська // Вісник Тернопільського національного економічного університету. — 2011. — № 3. — С. 8.
3. Примак Т. О. Маркетингова підтримка туристичного іміджу України / Т. О. Примак, Д. С. Примак // Вісник ХНУ. — 2009. — № 5, Т.3. — С. 205–211.
4. The Travel and Tourism Competitiveness Report: 2007, 2009, 2011, 2013, 2015 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.weforum.org>.
5. Купач Т. Г. Туристський імідж України / Т. Г. Купач, Д. В. Целікова // Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів. — 2013. — № 5. — С. 17.
6. Гурковський В. І. Захист іміджу Української держави в умовах інформаційної глобалізації / В. І. Гурковський // Державне управління: теорія та практика. — 2012. — № 2. — Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/j-pdf>. — С. 3.

Островський І. В.

Аспірант Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку» НАН України

м. Київ, Україна

ТЕХНОГЕННІ І ЕКОЛОГІЧНІ РИЗИКИ ПОТЕНЦІЙНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ВИРОБНИЦТВ

Сучасний стан навколишнього середовища і соціально-економічний розвиток України визначають необхідність постійної уваги з боку держави і наукових установ до питань техногенно-екологічної безпеки (ТЕБ).

В Україні незадовільний стан техногенно-екологічної безпеки переважно обумовлено чинниками теплового, хімічного і радіаційного забруднення та фізичними процесами, що виникають у зонах впливу об'єктів підвищеної небезпеки. Відповідно до Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» до цього класу об'єктів належать підприємства, на яких використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси. В цілому в державі налічується близько 11000 екологічно потенційно небезпечних підприємств. [1]

Промисловий сектор України згідно із статистичними даними характеризується значним зносом основних виробничих фондів усіх галузей народного господарства, який становить близько 65%. Через застарілі технології, зношене устаткування, зниження темпів оновлення і модернізації виробництва ризик техногенних аварій постійно зростає. Щорічно в Україні реєструється до 250 надзвичайних ситуацій техногенного характеру. У цих умовах загроза дестабілізації ТЕБ розглядається державою як пріоритетний чинник національної безпеки держави.

Проголошена державою сучасна стратегія управління ТЕБ вимагає переходу від принципу «забезпечення безпеки» до принципу «управління безпекою», який полягає у розробці та застосуванні моделей оцінок ризику щодо виникнення несприятливих подій в зонах впливу об'єктів підвищеної небезпеки, на основі яких запроваджуються науково-обґрунтовані механізми прийняття управлінських рішень з попередження виникнення надзвичайних ситуацій і реагування на них у разі їх виникнення. Такий підхід є найбільш поширений в світовій практиці управління ТЕБ.

Особливу роль у житті людини відіграють надзвичайні ситуації, що виникають під час стихійних лих

або техногенних катастроф. Разом із соціальними та економічними збитками надзвичайні ситуації завдають також екологічної шкоди, що відображається в руйнуванні й деградації природних систем, забрудненні повітря, водойм і ґрунтів. У результаті виникають надзвичайні екологічні ситуації. Надзвичайні екологічні ситуації — ті ситуації, що виникають унаслідок раптових природних лих або техногенних аварій і супроводжуються великими збитками. [4]

Ризик — це об'єктивне поняття, він пов'язаний практично з будь-якою діяльністю людини. Уміння усвідомлювати ступінь ризику дає змогу людині оцінити власні можливості й вибрати напрями поведінки при цьому. Під сутністю терміна ризик розуміють імовірність, по-перше, будь-якої небезпечної події; по-друге, негативних наслідків від неї та обсягу очікуваних збитків. Одні ризики конкретні, інші — не мають такого визначення. Існують професійні ризики (наприклад, небезпека професійних захворювань) і такі, яких зазнає все населення (екологічний, економічний, геологічний, політичний ризики). [2]

Екологічний ризик пов'язаний із такими групами факторів: 1) техногенними; 2) природними; 3) військовими; 4) соціально-економічними; 5) політичними; 6) тероризмом.

Техногенний екологічний ризик виникає у зв'язку з аваріями на ЛЕС, аваріями танкерів, на небезпечних хімічних виробництвах, під час руйнування гребель водосховищ тощо. Причинами аварій є інтенсивність технологічних процесів та зв'язків, висока концентрація виробництва, ресурсомісткість і багатовідходність технологій, погана оснащеність очисними й утилізаційними пристроями.

Екологічний ризик збільшується за високої густоти населення, а також залежить від характеру сприйняття населенням подій, що відбуваються. Відомо, що катастрофічні наслідки аварій і стихійних природних явищ різко зростають у результаті психологічної неготовності населення до таких подій.

Екологічний ризик пов'язаний також із соціально-економічними факторами. Йдеться про ймовірність виникнення несприятливих екологічних

ситуацій у разі прийняття рішень про будівництво тих чи інших небезпечних об'єктів у зв'язку з соціальною й економічною потребами такого будівництва. До цієї категорії належить будівництво багатьох АЕС, створення небезпечних хімічних виробництв, транспортних систем. У деяких випадках аналогічні рішення пов'язані з політичними факторами.

Виокремлюють дві головні складові екологічного ризику:

- небезпечні явища та джерела їх виникнення (специфіка і масштаби дій);
- вразливість живих організмів, насамперед, людського населення (його реакція, адаптаційні властивості), а стосовно території – її стійкість до техногенного навантаження. [3]

Регулювання екологічних ситуацій у певних межах досягається за допомогою дій та заходів технологічного, правового, організаційного, економічного, науково-інформаційного, архітектурно-планувального, ландшафтно-меліоративного й освітньо-виховного характеру, а також шляхом раціональної територіальної організації господарської діяльності на основі міжнародного співробітництва. Розрізняють такі дії щодо регулювання екологічних ситуацій:

- активні, спрямовані на зміну режиму функціонування природних, природно-технічних і технічних систем з метою досягнення потрібного стану навколишнього середовища;
- нормативні, спрямовані на реалізацію екологічних стандартів та норм у процесі здійснення екологічного інспектування, екологічної експертизи, паспортизації й сертифікації, прокурорського нагляду, оцінювання впливу на навколишнє середовище та ін.;
- адаптивні, спрямовані на пристосування до режиму функціонування природних систем.

Нині є та розробляється велика кількість науково обґрунтованих постанов, нормативів, правил, державних стандартів, за якими регламентується господарська діяльність, встановлюються гранично допустимі концентрації шкідливих і токсичних компонентів у ґрунтах, підземних і поверхневих водах тощо. На

основі цих документів та екологічного законодавства в Україні розроблено систему заходів на державному, відомчих та об'єктних рівнях, що регламентують ведення екологічно безпечної господарської діяльності, будівництво різних споруд, межі забруднення природного середовища в рамках не лише окремих локальних систем, а й великих регіонів, держави в цілому. [5]

На території України створено потужну техносферу, навантаження якої на навколишнє природне середовище в 4–5 разів перевищує аналогічні показники у розвинутих країнах світу. Ситуація обтяжується підвищенням частки застарілих технологій і обладнання, зниженням рівня модернізації та оновлення виробництва, кризою в економіці. У середньому рівень зносу промислово-виробничих основних фондів (ПВФ) України, які старіють як морально, так і фізично, виробляючи нормативний, резервний, а потім і фізичний ресурс, перевищує 48%, а машин і обладнання 60%. У структурі техносфери велика роль належить потенційно небезпечним підприємствам, на які по країні припадає більше 33% обсягу виробництва і 21% працюючих. Це є одним із чинників більш потужних і все більш небезпечних аварій і катастроф, що несуть загрозу для населення, економіки і довкілля. В зонах можливого ураження потенційно небезпечними об'єктами проживає більше 20 млн чол. населення.

Запобігання техногенним аваріям і зменшення їх впливу на економіку, природу і населення набуває загальнодержавної ваги. Тому необхідні ефективні механізми забезпечення безпеки на випадок надзвичайних ситуацій з працездатними зв'язками на національному й локальному рівнях, що спрямовані на збереження нормальних умов життєдіяльності на територіях функціонування потенційно небезпечних виробництв. [2]

Останнім часом у світовому науковому пошуку намічається перехід від домінуючого розгляду проблем економіки і екології одного над іншим до їх сумісного вирішення. Екологічна якість, соціальний добробут і економічне життєзабезпечення в сукупності складають динамічну систему взаємозв'язків, що забезпечують стійкий розвиток міського середовища.

Література

1. Вертун. Л. І. Екологічна складова в реалізації євроінтеграційної стратегії України // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – № 26. – С. 80–87.
2. Данилишин Б. М. Наукові основи прогнозування природно-техногенної (екологічної) безпеки / Б. М. Данилишин, А. В. Ковтун, А. В. Степаненко. – К.: «Лекс Дім», 2004. – 551 с.
3. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем / За заг. ред. М. А. Хвесика. – К.: Наукова думка, 2013. – 486 с.
4. Підліснюк В. Основи сталого розвитку: посіб. / В. Підліснюк. – Кременчук: Вид. ПП «Щербатих О. В.», 2008–124 с.
5. Степаненко А. В. Глобалізація, конкурентоспроможність й економічна безпека: проблеми взаємодії та взаємозв'язку / А. В. Степаненко // Продуктивні сили України. – 2007. – № 1(002). – С. 71–84.

Ошерович Инна Львовна

студент магистратуры

Финансовый университет при Правительстве РФ

Osherovich I. L.

master's student

Financial University under the Government of the Russian Federation

ПРОБЛЕМЫ АКТУАЛЬНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ РЕЙТИНГОВЫХ АГЕНТСТВ STANDARD&POOR'S, MOODY'S, FITCH В 2015 ГОДУ

Аннотация. В рамках исследования дана общая характеристика деятельности ведущих международных рейтинговых агентств, выявлены основные виды рейтингов (кредитный, некредитный, краткосрочный, долгосрочный, осуществляемый по международной или национальной шкале), представлены объекты рейтинговой оценки, рассмотрены обозначения, применяемые для оценки качества обязательств различных объектов при составлении рейтингов ведущими международными агентствами, определены дальнейшие перспективы развития рассматриваемых агентств с учетом факторов внешней среды.

Неоднозначность оценки деятельности агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings на российском рынке обусловлена их негативной оценкой долгосрочного суверенного рейтинга России как по национальной так и по международной шкале, данной в начале 2015 года. По оценкам представителей власти, бизнеса и экспертов такой прогноз носит явно пессимистический характер и отражает политическую зависимость агентств от стран Запада и США. Говоря о перспективах и будущем мировых рейтинговых агентств на российском рынке, следует отметить, что принятым в России законом о деятельности кредитных рейтинговых агентств ограничивается возможность мировых агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings присваивать рейтинги в России по национальной шкале.

Представленная в работе информация может быть интересной для целей дальнейшего углубления изучения рассматриваемых вопросов, определения круга проблем, решаемых посредством составления суверенных кредитных рейтингов по национальной и международной шкале.

Кроме того, предлагаемая в работе информация также может служить основой для дальнейшей оценки степени влияния политической обстановки на формирование суверенных рейтингов, перспектив развития деятельности мировых рейтинговых агентств на российском рынке, направлений совершенствования законодательства о рейтинговых агентствах.

Ключевые слова: рейтинговое агентство, международная шкала, политическая обстановка, российский рынок, финансовый институт, ценные бумаги.

Summary. The study provides a General description of the activities of the leading international rating agencies, identified the main types of ratings (credit, non-credit, short-term, long-term, carried out by international or national scale), presents objects of rating, reviewed conventions used to assess the quality commitments of various objects when drawing up ratings of leading international agencies, identified the prospects for further development of the reporting agencies with regard to environmental factors.

The ambiguity of the assessment activities of the agencies Standard & Poor's, Moody's and Fitch Ratings on the Russian market due to their negative assessment of the long-term sovereign rating of Russia as a national and international scale, this in early 2015. By estimations of representatives of government, business and experts this forecast is clearly pessimistic in nature and reflects the political dependence of agencies from Western countries and USA. Speaking about the prospects and future of the international rating agencies on the Russian market, it should be noted that in Russia adopted the law on the activities of credit rating agencies to limit the possibility of global agencies, Standard & Poor's, Moody's and Fitch Ratings assign ratings in Russia on a national scale.

Presented in the work of the information may be of interest for further deeper exploration of the issues, determine the range of problems to be solved by establishing sovereign credit ratings on national and international scale.

In addition, the proposed in the work information can also serve as a basis for further evaluation of the degree of influence of the political environment on the formation of sovereign ratings, prospects of development of the activities of international rating agencies on the Russian market, directions of improving the legislation on rating agencies.

Keywords: rating Agency, international scale, the political circumstances, the Russian market, financial institution, securities.

Эффективность размещения денежных средств, инвестиций, их перераспределения между резидентами и нерезидентами в рамках конкретной национальной экономики зависит от степени объективности финансовой информации, которой владеют участники финансового рынка.

Роль международных рейтинговых агентств состоит в формировании и аккумулировании такой информации на основе составления рейтингов, осуществления прогнозов, формирования аналитических материалов, которые позволяют определить надежность того или иного объекта инвестирования.

Целью работы является изучение проблемы актуальности деятельности международных рейтинговых агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings в 2015 году.

Объектом исследования выступают рейтинговые агентства Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings.

Предметом исследования являются основные направления и результаты деятельности агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings в 2015 году.

В соответствии с поставленной целью в работе решались следующие задачи:

- дать общую характеристику деятельности мировых рейтинговых агентств;
- определить проблемы и перспективы деятельности агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings на российском рынке.

Работа состоит из введения, основной части, заключения и списка использованных источников.

Общая характеристика деятельности мировых рейтинговых агентств

В качестве объектов исследования в данной работе выступают рейтинговые агентства Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings. Охарактеризуем основные направления их работы.

Международное рейтинговое агентство Standard & Poor's является одним из лидеров в своей нише, формируя кредитные рейтинги и предоставляя аналитические материалы участникам рынка, в частности, инвесторам и вкладчикам. Это позволяет последним понимать состояние мировой финансовой инфраструктуры и осуществлять финансовые операции с минимальной степенью риска [6].

Объектами рейтинговой оценки агентства выступают эмитенты и выпускаемые ими ценные бумаги, страховые компании, корпорации, национальные правительства, государственные органы, финансовые институты, ценные бумаги и т.д. Помимо кредитных рейтингов агентство S&P оставляет рейтинги аккредитивов и корпоративного управления. Формирование рейтингов осуществляется как по международной

шкале, так и по национальной шкале, что имеет целью дифференцировать рейтинговую оценку в зависимости от национальной принадлежности объекта оценки, т.е. провести более точную оценку там, где международная шкала не позволяет прийти к более точным результатам. Кроме того, S&P осуществляет прогноз рейтингов, т.е. в краткосрочной, и долгосрочной перспективе оценивает вероятностные тенденции их позитивного или негативного изменения [7].

Международное рейтинговое агентство Moody's осуществляет присвоение как кредитных, так и не кредитных рейтингов различным объектам, составление прогнозов, предоставляет аналитические материалы. Так же как и агентство S&P, агентство Moody's оценивает по международной и национальной шкалам обязательства эмитентов ценных бумаг, финансовую устойчивость страховых компаний и кредитно-финансовых институтов, фондов денежного рынка, облигационных фондов, управляющих фондов и отдельных стран, государственных органов и т.д. Кроме того, одним из видов рейтингов, присваиваемых агентством, является рейтинг структурированного финансирования, который отражает математическое ожидание кредитных потерь инвестора до или на момент наступления юридически закрепленного контрактом крайнего срока погашения таких обязательств по отношению к обещанному доходу [1].

Рейтинги, составляемые агентством Moody's, могут носить краткосрочный, среднесрочный и долгосрочный характер. Основной целью составления рейтингов выступает оценка способности тех или иных объектов отвечать по своим финансовым и договорным обязательствам полном объеме в установленный срок. Спецификой деятельности Moody's является то, что помимо кредитных рейтингов агентство осуществляет присвоение не кредитных рейтингов, например, рыночных, качества инвестиционного управления, фондов акций и т.д. [5].

Мировое рейтинговое агентство Fitch Ratings также входит в число лидеров на международном рынке рейтинговой оценки, осуществляя присвоение краткосрочных и долгосрочных рейтингов по международным и национальным шкалам таких объектов оценки как эмитенты и их обязательства по ценным бумагам, финансовая устойчивость страховых компаний, кредитно-финансовых институтов, стран, государств, управляющих фондов [4].

Помимо кредитных рейтингов другим вариантом рейтингов, составляемых агентством, является присвоение рейтингов структурированного финансирования. Данная услуга аналогична услуге, предоставляемой рейтинговым агентством Moody's. Рейтинговое агентство Fitch Ratings наряду с конкурентами также

осуществляет прогноз изменений рейтингов в отношении отдельных объектов оценки и предоставляет аналитические материалы [3].

Таким образом, деятельность ведущих международных рейтинговых агентств направлена на составление кредитных рейтингов по международной и национальной шкале, некредитных рейтингов, рейтингов структурированного финансирования и других, а также составление прогноза изменения рейтинга, предоставление аналитических материалов.

Проблемы и перспективы деятельности агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings на российском рынке

В связи со сложившейся политической обстановкой перспективы деятельности «тройки» международных рейтинговых агентств на российском рынке оцениваются весьма неоднозначно. Это связано с оценкой кредитного рейтинга России, который, по данным агентства S&P на конец января 2015 года оценивался ниже, чем инвестиционный. Так, агентство S&P подтвердило долгосрочный рейтинг РФ в иностранной валюте с оценкой «BB+», а в национальной валюте — с оценкой BBB–.

Вслед за такой оценкой в начале 2015 года и другие лидеры — агентства Moody's и Fitch Ratings снизили рейтинг России до аналогичного уровня.

При этом международными рейтинговыми агентствами сделан отрицательный прогноз развития ситуации, который означает, что в ближайший год состояние финансовых буферов может ухудшиться еще более быстрыми темпами, чем прогнозируется. По оценкам агентства S&P такой рейтинг обусловлен относительно слабыми политическими институтами и перспективами роста экономики, что препятствует улучшению инвестиционного климата в России и росту ее конкурентоспособности. Такие выводы подтверждаются неблагоприятной прогнозной оценкой состояния экономики РФ. В частности, прогнозные значения роста экономики на 2016 год агентство S&P снизило более чем в 6 раз — с 1,9% до 0,3% [8].

Такие результаты представителями власти РФ оцениваются как политически зависимые от общих политических тенденций, связанных с Россией.

Следует отметить, что попадание России в такой рейтинг обусловлено множеством факторов — это дешевые цены на нефть, высокая доля кредитов и займов населения и коммерческих организаций и другие.

С практической точки зрения низкий рейтинг:

- затрудняет получение государствам и национальным компаниям кредитов за рубежом;
- снижает объем иностранных инвестиций в национальную экономику в силу низкой инвестиционной

привлекательности государства и высокой степени риска инвестирования.

Однако с учетом ситуации экономических санкций и политического настроения США и Западной Европы, можно говорить о не столь явном влиянии такого рейтинга, поскольку как выдача зарубежных кредитов, так и осуществление иностранных инвестиций в экономику РФ в связи с негативной оценкой стран Западной Европы и США действий России в отношении Украины, был затруннен с 2014 года.

Говоря о перспективах и будущем мировых рейтинговых агентств на российском рынке, следует отметить, что принятым в России летом 2015 года законом о деятельности кредитных рейтинговых агентств устанавливается, что последние не имеют права отзываться у российских компаний и банков кредитные рейтинги, присвоенные по национальной шкале, в случае введения против этих юридических лиц санкций иностранными государствами.

Фактически для агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings это исключает возможность присваивать рейтинги в России по национальной шкале. Данную функцию в России с 2016 года будет выполнять Аналитическое кредитное рейтинговое агентство (АКРА), которое уже со 2–3 квартала нынешнего года начнет составление рейтингов.

Таким образом, сложившаяся ситуация, связанная с деятельностью ведущих международных рейтинговых агентств в России, обусловленная снижением ее суверенного рейтинга привела к определенным ограничениям их деятельности в рамках российской экономики. Представляется, что дана мера положительно скажется на объективности дальнейших прогнозов международных рейтинговых агентств, связанных с оценкой кредитной и инвестиционной привлекательности по международной шкале.

В ходе написания работы сделаны следующие выводы:

1. Деятельность ведущих международных рейтинговых агентств — агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings направлена на составление кредитных рейтингов по международной и национальной шкале, целью которых выступает оценка способности отдельных объектов выполнять свои обязательства в полном объеме в установленные сроки, некредитных рейтингов, рейтингов структурированного финансирования и других. Еще одним направлением работы рейтинговых агентств выступает составление прогноза изменения рейтинга, предоставление аналитических материалов. Предлагаемые агентствами услуги помогают инвесторам, вкладчикам и другим участникам финансового рынка оценить перспективную степень риска, связанную с неисполнением

объектом оценки своих договорных и финансовых обязательств.

2. Неоднозначность оценки деятельности агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings на российском рынке обусловлена их негативной оценкой долгосрочного суверенного рейтинга России как по национальной так и по международной шкале, данной в начале 2015 года. По оценкам представителей власти, бизнеса и экспертов такой прогноз носит явно пессимистический характер и отражает политическую

зависимость агентств от стран Запада и США. Говоря о перспективах и будущем мировых рейтинговых агентств на российском рынке, следует отметить, что принятым в России законом о деятельности кредитных рейтинговых агентств ограничивается возможность мировых агентств Standard & Poor's, Moody's и Fitch Ratings присваивать рейтинги в России по национальной шкале. Данная мера, возможно, в дальнейшем положительно отразится на оценке суверенного рейтинга России.

Литература

1. Международные рейтинговые агентства и их рейтинги. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://mlminvestor.ru/lyubopyitno/mezhdunarodnyie-reytingovyie-agentstva-i-ih-reytingi/>
2. Международные рейтинговые агентства и их рейтинги». [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://mlminvestor.ru/lyubopyitno/mezhdunarodnyie-reytingovyie-agentstva-i-ih-reytingi/>
3. Мировые рейтинговые агентства. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.forextimes.ru/foreks-stati/mirovye-rejtingovyie-agentstva>
4. Официальный сайт рейтингового агентства Fitch Ratings (русскоязычная версия). [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://www.fitchratings.ru/ru/>
5. Официальный сайт рейтингового агентства Moody's. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: https://www.moody.com/pages/default_ee.aspx
6. Официальный сайт рейтингового агентства Standard Poor's. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.standardandpoors.com>
7. Рейтинговые агентства и расшифровка рейтингов. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://finsector.com/rating_agencies.html
8. S&P подтвердило «мусорный» рейтинг России. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.rbc.ru/rbcfreenews/562121eb9a7947e2e459af1b>

Полчанінова Ірина Леонідівна

к.е.н., доцент кафедри туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Опанович Вадим Григорійович

студент

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Полчанинова Ирина Леонидовна

к.э.н., доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Опанович Вадим Григорьевич

студент

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

Polchaninova Irina L.

PhD, Associate professor of Department of Tourism and Hospitality Management

O.M. Beketov National University of Urban Economy

Oranovich Vadim G.

student

O.M. Beketov National University of Urban Economy

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ГОТЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ
ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ ТРАНСФОРМАЦИИ
ГОСТИНИЧНОГО КОМПЛЕКСА РЕГИОНА
RESEARCH OF PROCESSES OF TRANSFORMATION
OF HOTEL COMPLEX OF REGION**

Анотація. У статті проведено економічний аналіз ситуації в готельному комплексі на регіональному рівні. З'ясовано, що в Харківському регіоні є певна специфіка розвитку, яку можна відстежити за вибірковою системою показників. Логіка аналізу регіонального готельного комплексу перебуває в межах системи оцінювальних показників, у групі яких відзначено просторове розміщення, різновиди готельних закладів, номерний фонд і його класність, динаміку змін, якість сервісу, доходність.

Ключові слова. Регіональний готельний комплекс, кон'юнктура ринку готельних послуг, ефективність.

Аннотация. В статье проведен экономический анализ ситуации в гостиничном комплексе на региональном уровне. Выяснено, что в Харьковском регионе есть определенная специфика развития, которую можно отследить по выборочной системой показателей. Логика анализа регионального гостиничного комплекса находится в пределах системы оценочных показателей, в группе которых отмечено пространственное размещение, разновидности гостиничных заведений, номерной фонд и его классность, динамику изменений, качество сервиса, доходность.

Ключевые слова. Региональный гостиничный комплекс, конъюнктура рынка гостиничных услуг, эффективность.

Summary. This article provides an analysis of the economic situation in the hotel complex at the regional level. It was found that in the Kharkiv region has some specificity of which can be tracked by selective system performance. Logic analysis of the regional hotel is within appraisal system indicators in the group which marked spatial location, variety of hotel facilities, hotel rooms and their level, dynamics of changes, quality of service, profitability.

Keywords. Regional hotel complex, conjuncture of market of hotel services, efficiency.

Унаслідок впливу численних факторів на ринку готельних послуг Харківського регіону склалася ситуація, за якої співвідношення попиту і пропозиції в різних готельних закладах є неоднаковим. Виявлена різниця між кон'юктурою ринку готельних послуг різної цінної категорії є достатньо сталою, тому вона має бути об'єктом економічних досліджень, основна мета яких — раціонально розподілити в розрізі регіону зусилля і ресурси щодо подальшого розвитку готельного комплексу.

У Харківському регіоні станом на 1 січня 2015 р. діяло 125 закладів, що надавали послуги з тимчасового проживання, що складає 3,97% усіх готелів та аналогічних засобів розміщення України. Із них власне готелів налічується 78, мотелів — 6 [1].

Аналіз динаміки кількості даних закладів у регіоні дає підстави виділяти два періоди їхнього розвитку: період спадання (2000–2007 рр.) в умовах посилення податкового тиску на готелі та період відновлення й розбудови готельної галузі (з 2008 р.). За 2008–2012 рр. загальна кількість готельних закладів у регіоні зросла на 75 підприємств (на 150%). Позитивні тенденції розбудови мережі готельних закладів туристичного комплексу Харківського регіону, з одного боку, мають місце завдяки нарощенню готельних потужностей у місті Харкові, де на вимогу організаторів чемпіонату забезпечити 2765 номерів для розміщення було побудовано 30 нових готелів і 12 реконструйовано. Із другого боку, готельна галузь районів області продовжує перебувати у стані занепаду, за період 2004–2014 рр. периферійна мережа готельних закладів скоротилася на 14 об'єктів.

Нових висновків дає змогу дійти аналіз розрахунку кількості місць у готельних закладах на одну тисячу населення Харківського регіону. За останні десять років цей показник знизився з 1,64 до 1,16 готельних місць на 1000 населення. Такий рівень забезпеченості населення областей готельними місцями слід вважати вкрай низьким. У м. Харкові забезпеченість готельними місцями складає 1,2 місця/1000 осіб. Порівняймо, у м. Києві — 6,0 місць/1000 осіб, у Москві — 9,3, у Відні — 25,6, у Парижі — 38,4 [2].

Негативним явищем є зниження питомої ваги готельного комплексу Харківського регіону у структурі географічного розподілу гостьових потоків держави. Так, у 1990-х рр. готельні заклади Харківського регіону приймали близько 7% туристів, які зупинялися в готелях країни. Сьогодні частка регіону знизилася до 3,5% за рахунок більш динамічного зростання номерного фонду та кількості відвідувачів готелів столиці і західних регіонів країни [3].

Прийнятним критерієм оцінки потенціалу регіону та відповідності його готельного сервісу міжнародним стандартам є показники обслуговування готелями іноземних туристів. Статистичні данні свідчать, що впро-

довж 2000–2006 рр. відбувалося зниження інтересу іноземних туристів до східних областей України і стабілізація гостьового потоку в Харківський регіон на рівні 9–11 тис. осіб. Із 2007 р. фіксується зростання обсягів іноземних гостей у регіоні. За 2007–2012 рр. обсяги обслугованих готелями іноземних туристів у Харківському регіоні зросли майже вдвічі (з 27,23 до 50,74 тис. осіб). Із 2005 р. обсяги відвідування іноземцями готелів регіону щорічно зростали, тоді як темпи зростання українських споживачів готельних послуг мають від'ємні значення [4–8]. Наприклад, у 2004 р. готельні заклади Харківського регіону прийняли 2,15% іноземних відвідувачів України, частка іноземців у структурі гостей регіону склала 8,9%. У 2012 р. питома вага готелів регіону в Україні за кількістю обслугованих іноземних туристів зросла до 4,36% за рахунок більш масштабного прийому іноземців готелями м. Харкова, та водночас середня частка іноземців у структурі гостей Харківського регіону за ці п'ять років суттєво виросла до 19,14% (у цілому по країні — до 24,5%) [4–8]. Таким чином, на початок 2015 р. готельний комплекс Харківського регіону вийшов на сучасний рівень гостьового сервісу, за якого кожен п'ятий клієнт є іноземним туристом. Більшу частку іноземних туристів в Україні наразі мають лише готельні комплекси Києва, Одеської та Львівської областей.

Оцінюючи позитивно ці аспекти розвитку готельного комплексу, відмітимо що, темпи зростання поліпшених номерів у Харківському регіоні впродовж останніх років значно відстають від середньоукраїнських. Кількість одномісних номерів у готельних закладах Харківського регіону з 2004 р. почала зростати за рахунок переобладнання двомісних, тримісних і більше.

Аналіз показує, що структуру номерного фонду, що склалася в Харківському регіоні на даний час, можна вважати близькою до оптимальної, найбільш ринково адаптованою до структури запитів туристів — відвідувачів готельних закладів. Завдяки наявності широкого асортименту номерів, у регіоні вдалося охопити всі сегменти ринку споживання готельних послуг: від бізнес-класу до обслуговування дитячих туристичних груп. Відмінності від середнього значення структури номерного фонду України (табл. 1) не є застережливими, оскільки маєтвся своя специфіка.

Таблиця 1

Структура номерного фонду готельних підприємств

Категорія номерного фонду	Україна (в середньому)	Харківський регіон
Люкс	6,68	6,53
Напівлюкс	9,41	11,82
1-місний	16,24	28,14
2-місний	40,10	28,29
3-місний і більше	27,57	6,87

Примітка: розроблено авторам на основі [1, 3]

Розглядаючи організаційні зміни в готельних комплексах, слід орієнтуватися на світові тенденції розвитку. Перш за все, на інтеграційні процеси. Відмітимо, що для Харківського регіону доволі поширений в економічно розвинутих країнах світу процес укрупнення готелів не є характерним. Про це свідчить той факт, що з 2007 року кількість номерного фонду зростає повільнішими темпами, ніж загальна кількість готельних закладів. Досі в готелях регіону наявні номери, що не використовуються чи потребують ремонту. Такі номери нерідко законсервовуються та вилучаються з виробничого процесу. Вживати подібних заходів керівництво великих готельних комплексів регіону змушують переважно дві причини: або нестача обігових коштів (спричинена недостатньою завантаженістю готелів і великим податковим навантаженням), або зменшення обсягів реінвестиційних відрахувань на готельних підприємствах. Натомість сьогодні в регіоні активно формується мережа приватних маломісних готельних закладів. Так у 2000 р. в середньому один готельний заклад Харківського регіону налічував 31 номер і мав місткість 64 ліжко-місця, до 2006 р. спостерігалось зростання до 39 номерів на 72 місця, а у 2009 р. це співвідношення знизилось до 35 номерів і 63 ліжко-місць, у 2014 р. досягло найнижчого рівня — 25 номерів на 45 місць [1].

За фінансово-економічними показниками діяльності готельне господарство Харківського регіону є доволі низькодоходним. Доходи від експлуатації готелів та аналогічних засобів розміщення у країні у 2014 р. становили 3404439 тис. грн., із них лише 3,45% одержано готелями Харківського регіону, при чому частка м. Харкова із загальних доходів в Україні складає 3,22%, а на всі інші райони області сукупно припадає менше 0,27% загальнонаціонального доходу від надання готельних послуг. Для порівняння, за цим показником у 2000 р. питома вага Харківського регіону в державі складала 3,5%, у т.ч. Харкова — 2,5% [2]. Темпи зростання доходності готелів в середньому у Україні за останнє десятиріччя випереджають Харківські регіональні показники, через що питома вага фінансового потенціалу готельного господарства Харківського регіону в державі дуже незначна (в середньому 2,6%). Відповідно до виявлених тенденцій в доходності готелів змінюється фінансова позиція регіонального готельного комплексу на національному ринку готельних послуг.

Незалежно від середнього тарифу, кращих фінансових результатів досягають ті готелі, рівень завантаженості яких вищий. При цьому в останньому показнику акумулюються інші численні фактори «притягальної сили» розташування (промислові, наукові, адміністративні й інші підприємства та установи, культурний, туристичний, оздоровчий потенціал тощо).

За даними Colliers International, готелі сегменту Luxury не змогли піти по шляху зниження ціни на проживання через високу собівартість продукту, внаслідок чого їх завантаження в 2013 р. відстає від рівня 2007 р. на 15–20% [9]. В готелях середньої цінової категорії максимальне зниження завантаження складало 12% в 2009 р., в теперішній час — близько 5–10% [2]. Попит став перерозподілятися від готелів низької цінової категорії в бік більш дорогих. Найбільша питома вага обслугованих (32%) в 2013 р. припадає на готелі категорій Economy/Budget, в 2007 р. цей показник дорівнював 40,7%. Починаючи з 2008 р. ця частка зменшується, що побічно вказує на зниження попиту в цьому сегменті в силу зниження вартості проживання в «зіркових» готелях та їх більшої доступності при кращій якості послуг, що надаються.

На підставі виявлених закономірностей формування фінансового потенціалу Харківського регіонального готельного комплексу слід констатувати, що готелі вищого сегменту найбільш тісно інтегровані у структуру туристсько-рекреаційного комплексу та є найбільш перспективним сектором для впровадження інтеграційних форм.

Висновки. Із вивчення ситуації в регіоні виявлено закономірність впливу нових умов і нових форм конкуренції між готелями та приватними закладами розміщення, причому останні показують вищу динаміку розвитку.

На тлі загальнодержавних позитивних явищ у розвитку готельної галузі Харківський регіон знижує свою частку, що насамперед відбувається через стагнацію готельного бізнесу на периферійних територіях області, де спостерігаються значні диспропорції за районами.

Для Харківського регіону нехарактерне явище укрупнення готелів, доволі поширене в економічно розвинутих країнах світу. Підвищеними темпами натомість формується мережа приватних маломісних готельних закладів.

Аналіз показує, що динаміка обсягу відвідувачів (гостей) за 5–7 років залишається стабільною, що не є позитивною характеристикою розвитку готельного господарства. Динаміка прийому іноземних туристів достатньо невірноважена, і значний їхній приріст припадає лише на 2010–2012 рр.

Готельний комплекс Харківського регіону згідно офіційній статзвітності демонструє низькі значення доходності, а головне, що за доходністю він у 4,4 рази нижчий в порівнянні з середньоукраїнськими показниками. Нераціональною є структура його економіки: тільки 47,7% доходу формується за рахунок основної діяльності, допоміжні послуги з позиції їхнього розвитку і оцінки ефективності самі готельні підприємства економічно не досліджують і не прогнозують.

Література

1. Туристична діяльність у Харківській області у 2014 році: статистичний збірник [за ред. Н. В. Бондаренко] — Х.: Головне управління статистики у Харк. області, 2015. — 60 с.
2. Стан та шляхи розвитку готельної галузі в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу до статті: <http://www.ukraine2012.gov.ua/publication/analytic/articles/228.html>
3. Колективні засоби розміщування в Україні у 2014 році: Статистичний бюлетень. — К.: Державна служба статистики України, 2015. — 200 с.
4. Готелі та інші місця для тимчасового проживання: Статистичний бюлетень. — К.: Державний комітет статистики України, 2008. — 193 с.
5. Готелі та інші місця для тимчасового проживання: Статистичний бюлетень. — К.: Держкомстат, 2009. — 202 с.
6. Готелі та інші місця для тимчасового проживання. Статистичний бюлетень. — К.: Державний комітет статистики України, 2010. — 202 с.
7. Готелі та інші місця для тимчасового проживання: Статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики України, 2011. — 207 с.
8. Туристична діяльність в Україні у 2012 р.: Статистичний бюлетень. — К.: Держкомстат, 2013. — 272 с.
9. Мужчина А. Завантаженість столичних готелів скоротилася на третину [Електронний ресурс] — Режим доступу: www.dom2000.com/ru/main/article/id/14968

Приходченко Тетяна Анатоліївна

К.е.н., доцент, докторант кафедри регіональної економіки і туризму, ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Україна є досить регіонально різноманітною державою. Регіони відрізняються один від одного структурою економіки, соціальними характеристиками та політичними вподобаннями. В принципі, будь-яка велика країна є регіонально різноманітною і має асиметрію в регіональному розвитку і це є нормальним, проте в умовах сучасної України регіональне різноманіття створює додаткові підстави для розхитування ситуації в країні. За всі роки незалежності України так і не відбулося зближення між регіонами та поширення української ідентичності на їх територіях. Політика, яку проводили у регіонах місцеві органи влади замість роботи над згуртованістю України, по суті була спрямована на культивування унікальності окремого її регіону. Всі проблеми в регіоні, які часто взагалі не залежать від «центру», а є прямою сферою відповідальності місцевої влади, перекладались на Київ. Тому важливою подією у сучасній регіональній політиці стало прийняття Закону України «Про засади державної регіональної політики», який визначив

основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України.

Мета державної регіональної політики — створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання. [1]

Реалізація державної регіональної політики здійснюється на основі системи взаємопов'язаних документів, що ґрунтуються на Стратегії розвитку України, Генеральній схемі планування території України, схемах планування територій на регіональному та місцевому рівнях. До документів, що визначають державну регіональну політику, належать: Державна стратегія регіонального розвитку України; План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального роз-

витку України; регіональні стратегії розвитку; плани заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку; інвестиційні програми (проекти), спрямовані на розвиток регіонів.

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року не містила жодних завдань щодо інтеграції українських регіонів. Різні дослідження у сфері регіонального розвитку та міжрегіональних відносин, в яких ідентифікувались проблеми міжрегіонального відчуження та відцентрових тенденцій, не брались до уваги національними органами влади і не враховувались при розробці стратегічних планувальних документів.

При розробці проекту нової Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (ДСРР-2020), яка була розпочата ще у 2012 році, знову ж таки проблему міжрегіональної відчуженості та певного антагонізму між окремими регіонами України намагались забути. Але після подій у Криму та Донбасі не реагувати на ці проблеми було вже неможливо. Тому нова ДСРР-2020 вперше враховує проблеми регіональної різноманітності та відчуження між регіонами. Так, в ДСРР-2020 констатується: «Події, що відбулися з початку 2014 року на території півострова Крим та у південно-східних регіонах України, є наслідком прорахунків та недоліків державної внутрішньої та зовнішньої політики, в тому числі і політики регіонального розвитку» [2]. Далі в ДСРР-2020 визначено мету реалізації державної регіональної політики: «створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України з метою забезпечення соціальної та економічної єдності держави, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, активізації економічної діяльності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання». Отже, більш активно артикульовано питання єдності держави, і далі щодо регіонів мета державної регіональної політики конкретизується як інтеграція «регіонального економічного, інформаційного, освітнього, культурного простору до загальноукраїнського простору, в якому особа має змогу для самореалізації та підвищення якості життя незалежно від місця проживання (єдність загальноукраїнського простору)». Тобто вперше Україна відкрито задекларувала свої наміри щодо формування єдиного державного простору в межах своєї території на основі міжрегіональної єдності, яка має замінити нині відчутну міжрегіональну напруженість та окремішність регіональних просторів. Фактично у новій ДСРР-2020 мова йде про велику роботу із згуртованості держави.

У цілому інституційно-правове підґрунтя регіонального розвитку та регіонального управління

в Україні і досі не сформовано. Багато у чому це пояснюється тим, що переважна більшість інституційних процесів в трансформаційний період не має фіксованого характеру, а являє собою високомобільні структури. Українські інститути регіонального розвитку сьогодні саморозвиваються в складних умовах, підпадаючи під вплив як постійної модифікації нових технологій (соціальних, політичних, економічних), так і під вплив еволюції організаційних структур суспільного розвитку (йдеться про розвиток місцевого самоврядування, формування громад тощо). Поряд з цим ситуацію ускладнюють чинники як зовнішнього походження (на кшталт світової фінансової та економічної кризи, процесів формування (або розпаду) міжнародних регіональних угруповань), так і внутрішнього (на кшталт дестабілізації політичної ситуації в країні; відсутності партнерських відносин на рівні «держава – регіон» та підвищення патерналістських очікувань щодо державної допомоги при вирішенні проблем місцевого регіонального розвитку). За таких обставин невірні важливість керованих і некерованих систем, що самоорганізуються на регіональному рівні, лише посилюється. На практиці це проявляється у формуванні вкрай складних та часто суперечливих відносин на рівні «центр – регіон», «регіон – регіон», «регіон – громада». Одним з проявів цього стають жваві дискусії стосовно розуміння стратегії, принципів та критеріїв проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи та реформи місцевого самоврядування; прийняття національної концепції планування просторового розвитку та визначення місця і ролі регіонального розвитку у загальних процесах модернізації національного господарства тощо.

Отже, основою розробки теоретичних аспектів та практичних заходів щодо оптимізації та систематизації законодавства у сфері регіонального управління є формування та додержання системи відповідних принципів, ігнорування яких негативно позначатиметься на характері і сутності правового регулювання даних суспільних відносин. До таких принципів доцільно віднести:

- принцип верховенства права передбачає відповідність нормативно-правових актів положенням Конституції та законів України;
- принцип демократизму полягає у створенні умов для громадського контролю. Специфічність цього принципу полягає у необхідності забезпечення гласності у процесі реформування законодавства;
- принцип соціальної доцільності означає, що кінцевою метою реформування законодавства з питань регіонального управління є впорядкованість правової бази і, на цій основі, забезпечення позитивної

динаміки показників соціально-економічного розвитку;

- принцип наукової обґрунтованості вимагає, щоб процес удосконалення нормативно-правової бази базувався на сучасних досягненнях науки і практики, досвіду міжнародного законодавства;
- принцип системності та узгодженості означає певну послідовність, поступовість у законотворчості, взаємозв'язок і взаємодію законодавчих актів;
- принцип пріоритетності загальноєвропейських норм і принципів міжнародного права щодо національного законодавства означає його узгодження з нормами міжнародного, європейського права, з тими Конвенціями, угодами, які ратифікувала або до яких приєдналася Україна. Це буде сприяти досягненню необхідного рівня адекватності правової системи України праву ЄС.

Підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, що на сьогоднішній день правова база управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні знаходиться, все ще, на стадії формування та реформування, являє собою сукупність правових норм, прийнятих за різних історичних та економічних умов, певна частина яких відповідає вимогам часу, а інша — застаріла і не може адекватно регулювати процеси управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні.

Проведений аналіз показує, що в Україні в основному сформована законодавчо-нормативна база для запровадження низки інструментів стимулювання розвитку регіонів. Проте вона потребуватиме постійного вдосконалення, тому що практичні кроки з упровадження цих інструментів виявляють нові не врегульовані питання. Водночас потребують вдосконалення концептуальні засади щодо стимулювання розвитку регіонів. Це означає насамперед необхідність зміщен-

ня акцентів із прямих до опосередкованих інструментів стимулювання, зміцнення партнерських відносин між місцевою владою і місцевим бізнесом. Державна політика в сфері стимулювання розвитку регіонів повинна передбачати заохочення розвитку всіх регіонів: сильних і слабких, донорів і реципієнтів.

Таким чином, удосконаленню функцій інституту державного регіонального управління допоможе вирішення наступних завдань:

1) ідея регіонального згуртування повинна стати основоположною ідеєю українського державотворення. В Україні потрібно закріпити конституційний принцип економічного вирівнювання потреб регіонів, а основним завданням при застосуванні механізмів стимулювання розвитку регіонів має бути необхідність зміцнення економічної цілісності держави, розширення партнерських відносин у галузі міжрегіональної інтеграції;

2) необхідно прискорити запровадження інструментів стимулювання розвитку регіонів, передбачених Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів». [3] Слід активізувати організаційну роботу для практичного запровадження Угод щодо регіонального розвитку в кількох регіонах та розроблення й запровадження Програм подолання депресивності територій з відповідними витрати в Держбюджеті України;

3) стимулювання розвитку регіонів насамперед покликано сприяти підвищенню конкурентоспроможності регіональних економік за рахунок вдосконалення їхніх структур. Тому вторинною метою регіонального стимулювання є посилення конкурентної позиції стимульованого підприємства в структурно слабкому регіоні. Перевага повинна надаватись малим та середнім підприємствам, здатним діяти на міжрегіональному рівні, у промисловому виробництві та комунальній інфраструктурі.

Література

1. Закон України «Про засади державної регіональної політики» — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T150156.html.
2. Постанова Кабінету Міністрів України № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» від 06.08.14р. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.
3. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.

Пугачевська Катерина Йозефівна

*К.е.н., доцент кафедри менеджменту та управління економічними процесами
Мукачівського державного університету*

м. Мукачево, Україна

Пугачевська Катерина Сергіївна

К.е.н., асистент кафедри міжнародної економіки

Київського національного торговельно-економічного університету

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасна світогосподарська система перебуває на складному етапі розвитку, що характеризується, з одного боку, розширенням меж і масштабів глобалізації у світовій економіці, а з іншого — глибокою економічною кризою. У ситуації, що склалась, має місце загострення конкурентної боротьби між виробниками як на внутрішніх ринках окремих країн, так і на рівні світового ринку в цілому. При цьому успіх функціонування будь-якого учасника міжнародного бізнесу, незалежно від профілю діяльності, залежить від його здатності реагувати й вірно відслідковувати зміни, що відбуваються у глобальному середовищі, враховувати їх при визначенні перспектив розвитку комерційної і товарної політики на міжнародному ринку.

Актуальність теми полягає у тому, що підприємства, виходячи на міжнародні ринки не зможуть обмежуватися застосуванням тільки освоєних ними раніше маркетингових інструментів, навіть за умов певної їх видозміни. В умовах глобалізації основним завданням для суб'єктів міжнародних економічних відносин є розробка стратегії стимулювання попиту та досягнення цілей, долаючи при цьому проблеми, які з'являються із швидким розвитком міжнародних економічних відносин.

За даних умов роль міжнародного маркетингу значно зростає як однієї з основних систем міжнародного підприємництва, що забезпечує зв'язок із зовнішнім середовищем у тісній взаємодії з його виробничою підсистемою. У зв'язку із цим виникає необхідність у розробці дієвого механізму стратегічного управління міжнародним маркетингом, що забезпечує реалізацію конкурентної стратегії суб'єктів міжнародного підприємництва і є максимально погодженою з їх виробничими підсистемами.

Проблеми становлення міжнародного маркетингу досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: Г. Абрамишвілі, Г. Багієв, Р. Барнет, Ф. Бредлі, Р. Бузелл, Д. Демидов, С. Джейн, Ф. Котлер, Р. Крамер,

С. Паливода, С. Пахомов, Є. Савельєв, В. Тарасевич, Т. Циганкова, Г. Чижиков, М. Чинкота та ін.

Дослідженню проблем глобалізації та розробці концептуальних підходів щодо інтеграції країн в глобальне економічне середовище присвячено праці А. Гальчинського, І. Дахно, М. Делягіна, Є. Кочеткова, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Ю. Макогона, В. Новицького, Ю. Пахомова, Г. Томпсона, Д. Стигліца, А. Філіпенка, Дж. А. Хансона, О. Шниркова та ін.

На основі аналізу відмінних рис маркетингу, а також групування існуючих визначень обґрунтовано необхідність виділення категорії «глобальний маркетинг», під яким вважають маркетингову систему глобального масштабу, яка вимагає значних зусиль у сфері міжнародного менеджменту, визначає концепцію глобального управління, орієнтуючись на умови розвитку ринку, економічну кон'юнктуру й вимоги споживача на глобальному ринку, і представляє собою діяльність, спрямовану на вивчення, урахування і керування попитом на товар з метою обґрунтування вибору виробничої орієнтації й визначення місця суб'єктів господарювання на глобальному ринку з метою постійного підвищення ефективності їх функціонування в умовах мінливості споживчих уподобань, смаків і потреб і посилення конкурентної боротьби в глобалізованій економіці [1].

В сучасних економічних умовах зазначена система дій реалізується за допомогою розробки маркетингових стратегій, які спрямовані на зниження ризику виходу на цільовий ринок в глобальній економіці.

На основі стратегій міжнародного маркетингу визначено наступні завдання:

- постійне розширення й збільшення асортименту пропонованої продукції з метою задоволення бажань споживача й відповідності його очікуванням;
- організація постійно функціонуючого каналу співробітництва зі споживачем. збільшення гнучкості виробництва, у тому числі за рахунок проведення

- диверсифікації та диференціації виробництва й ринку збуту;
- постійне проведення роботи з підвищення рівня якості й конкурентоспроможності продукції, що виготовляється;
- забезпечення функціонування системи управління конкурентоспроможністю національних економік у цілому й окремих підприємств зокрема;
- підвищення ефективності виробництва за рахунок постійного вдосконалення техніки й технології;
- забезпечення ефективної діяльності в сфері реалізації продукції шляхом активізації рекламної функції, підвищення привабливості товару, використання елементів економічного впливу на виробника.

Роль міжнародного маркетингу у розвитку світогосподарської системи визначається тим, що глобалізація світогосподарського розвитку досягла рівня, за якого виникла необхідність відповідної інтернаціоналізації інфраструктурних елементів його забезпечення, зокрема, створення системи управління, яка б динамічно відтворювала і регулювала економічні процеси на всіх рівнях (від мікроменеджменту до глобального регулювання).

При цьому розвиток маркетингових інструментів та інтернаціоналізація виробничо-комерційної діяльності повинні відбуватися одночасно, визначаючи можливості та особливості маркетингової поведінки національних та міжнародних учасників глобалізованого ринку залежно від рівня інтернаціоналізації господарської взаємодії його суб'єктів.

Специфіка, породжувана особливостями функціонування закордонних ринків і умовами роботи на них, надає міжнародному маркетингу риси, які необхідно враховувати вітчизняним підприємствам:

1. Зовнішні ринки пред'являють більш високі вимоги до запропонованих на них товарів (послуг), їх сервісу, реклами і т.д. Тому для успішної діяльності на зовнішніх ринках необхідно докладати більш значних зусиль, ретельніше дотримуватися принципів і методів маркетингу. Це пояснюється гострою конкуренцією і домінуванням «ринку покупця».

2. Вивчення зовнішніх ринків, їхніх можливостей — це відправний момент у міжнародній маркетинговій діяльності, він більш складний і трудомісткий, ніж вивчення внутрішнього ринку.

3. Для ефективної діяльності на зовнішньому ринку необхідно творчо й гнучко використовувати маркетингові методи.

4. Моніторинг вимог світового ринку (і споживача) означає дотримання прийнятих умов збуту товарів та послуг. Вирішальне значення мають розробка й виробництво таких експортних товарів і послуг, які тривалий час після виходу на зарубіжний ринок будуть характеризуватися високою конкурентоспроможністю [2, с. 35].

На сучасному етапі існують різні протилежні думки щодо сучасного значення і перспектив міжнародного маркетингу в глобальному масштабі. У вивченні цього питання вчені розділилися на два табори, одні вважають, що маркетинг вичерпав свої можливості і для нього немає місця в бізнесі, а інші наголошують на тому, що маркетинг навпаки набирає сили як в плані свого статусу, так і впливу на процес прийняття стратегічних рішень, тому можна стверджувати, що його значення на сучасному етапі є вагомим [3, с. 25].

Перспективами розвитку міжнародного маркетингу можна віднести наступні:

- координація та інтеграція різних видів діяльності в масштабі всього світового господарства;
- зростання вагомості сфери послуг, яка присутня практично на всіх етапах зовнішньоекономічних угод;
- множинність товарних форм, яка призводить і до множинності цін;
- посилення захисної функції міжнародного маркетингу [4, с. 27].

Економічний розвиток наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. відбувається під впливом процесу глобалізації, характерними ознаками якої є зростання взаємозалежності економік різних країн, цілісності і єдності світового господарства, в основі яких — посилення відкритості національних ринків, поглиблення міжнародного розподілу і кооперації праці.

Окремі нації і держави поступово передають свої функції суб'єктів міжнародних відносин і міжнародного права зовнішньому контролю наднаціональних органів (зростання світових комунікативних мереж, систем електронного зв'язку тощо зумовлює здійснення багатьох операцій поза державним контролем). Оскільки економіка глобалізується внаслідок виникнення нових форм конкуренції (за яких зростаюча кількість учасників світогосподарських зв'язків не має певної державної приналежності) глобалізація стає постійно діючим фактором внутрішнього і міжнародного економічного розвитку.

Дослідження етапів глобалізації дозволило зробити висновок, що при беззаперечних перевагах глобалізації необхідно враховувати неоднозначність, різноспрямованість її впливу на різні групи країн і областей сучасного виробництва: по-перше, змінюються підходи до розробки і здійснення торгової, промислової і конкурентної політики; по-друге, зростання внутрішньофірмових трансакцій ускладнює реалізацію економічної й податкової політики; по-третє, існують труднощі електронного управління трансакціями, оскільки зростаючий глобальний ринок не прямо пов'язаний з географічною територією; по-четверте, мобільність капіталу зменшує ефективність трудового законодавства й зумовлює зниження стандартів використання праці.

Література

1. Корж М. В. Стратегія міжнародного маркетингу: теорія і практика: монографія / М. В. Корж. — Краматорськ: ДДМА, 2010. — 360 с. — Бібліогр.: с. 331–359.
2. Нагірний Ю. Е. Міжнародні стратегії економічного розвитку / Ю. Е. Нагірний // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2010. — № 3 — С. 35–39.
3. Шевчук Т. К. Міжнародний маркетинг на глобальному рівні / Т. К. Шевчук. — К.: КНЕУ. — 2011. — № 2 — С. 23–27.
4. Омельченко П. К. Інновації у сфері маркетингу / П. К. Омельченко // Маркетинг і менеджмент інновацій. — 2012. — № 3. — С. 22–27.

Ремига Юлія Сергіївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри логістики,
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОНЯТТЯ «ЛАНЦЮГ ДОСТАВКИ»

Елементи доставки вантажів характеризуються певними закономірностями, а саме — користувачі послуг при доставці товарів віддають перевагу таким показникам як дотримання часових графіків доставки вантажів, надійності перевезення та доставки, відповідальності перевізника за задоволення обумовлених потреб. Іншими словами, кінцевий клієнт очікує від доставки товару схоронності свого вантажу, оперативності, комфорту та розумної ціни. На якість доставки також можуть впливати такі показники як вид товару, його упаковка, кількість перевантажень та наданий сервіс кінцевому споживачеві. Тому комплекс підходів, що допомагає ефективно об'єднати всі ці основні показники ефективної доставки, а також основних учасників (постачальників, виробників, дистриб'юторів, перевізників, продавців) в єдиний інтегрований процес на сьогоднішній день виділяють як управління ланцюгом доставки (SCM, Supply Chain Management) [1, с. 596–602].

Ланцюг доставки представляє собою безліч ланок, пов'язаних між собою інформаційними, фінансовими та товарними потоками. Ланцюг доставки починається з придбання сировини у постачальників і закінчується продажем готових товарів і послуг клієнту. Одні ланки можуть цілком належати одній компанії, а інші — компаніям-контрагентам (клієнтам, постачальникам або дистриб'юторам). Таким чином, в ланцюг доставки звичайно входять кілька організацій.

Управління ланцюгом доставки включає в себе п'ять основних етапів, відображених на рис. 1.

Отже, управління ланцюгом доставки забезпечує інтегрований підхід, а саме — взаємозв'язок трьох основних тісно пов'язаних складових: мережевої структури ланцюга доставки, бізнес-процесів підприємства, а також компонентів управління на кожній ланці ланцюга доставки [3, с. 337].

Для ефективного функціонування ланцюга доставок на підставі інтегрованого підходу доцільно використовувати такі принципи управління, які відображені на рис. 2.

Виділяють також ряд переваг від впровадження інтегрованих логістичних ланцюгів доставки [2, с. 296]:

- кооперація підприємств, що діють в межах одного ланцюга, для максимального задоволення кінцевого споживача;
- конкуренція підприємств, що входять в один ланцюг доставки, з іншими підприємствами, що діють в інших ланцюгах;
- можливість обміну інформацією і ресурсами між підприємствами;
- нижчі витрати, що отримують підприємства завдяки збалансованості операцій, що проводяться, нижчі запаси, менше число експедицій, економія на масштабах, усунення тих видів діяльності, на які нерационально витрачався час або які не давали цінності;

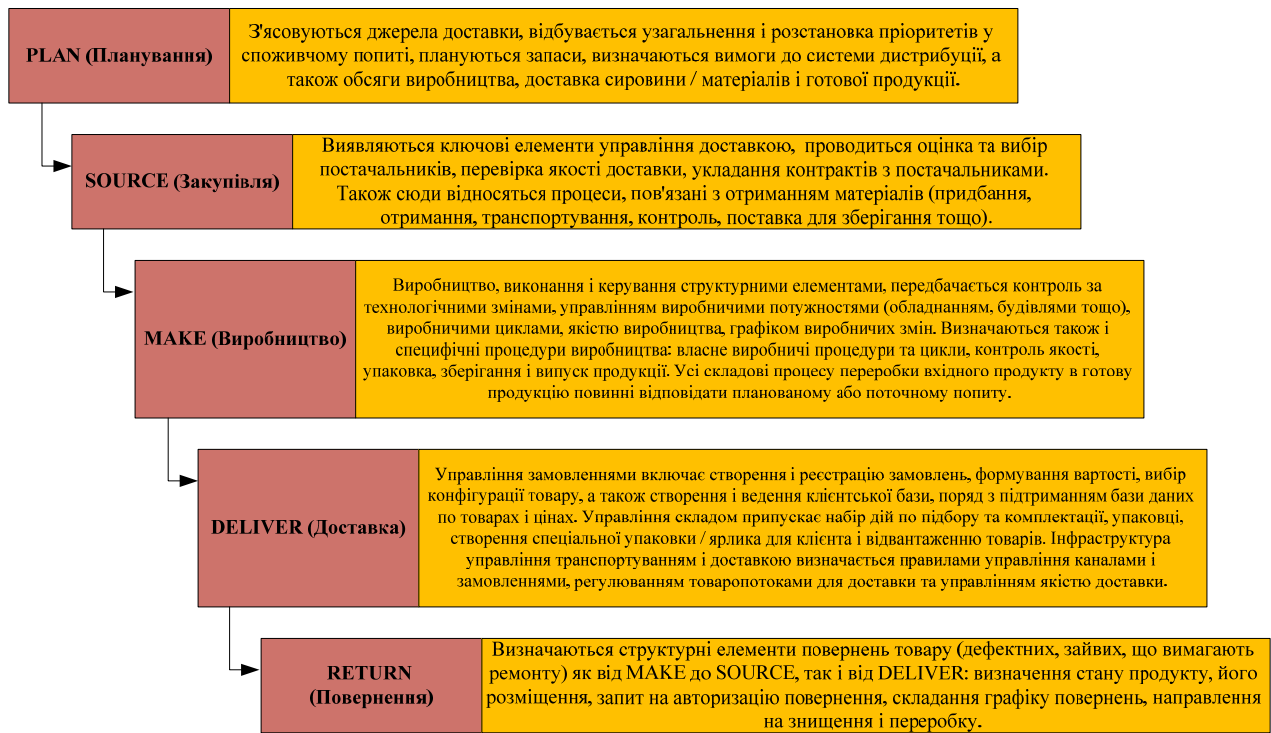

Рис. 1. Основні етапи управління ланцюгом доставки [розроблено автором на основі джерела: 6]

- поліпшення показників роботи завдяки точнішим прогнозам, більш довершеному плануванню, продуктивнішому використанню ресурсів, більш обґрунтованому встановленню пріоритетів;
- вдосконалення матеріального потоку, оскільки інтеграція дозволяє переміщати його швидше і надійніше;
- якісніше обслуговування споживачів, пов'язане із зменшенням часу виконання замовлення, швидшою доставкою і повнішим обліком запитів окремих споживачів;
- вища гнучкість, що дозволяє підприємствам швидше реагувати на умови, що змінюються;
- можливість досягнення сумісності використання стандартизованих процедур, що дозволяє усувати дублювання зусиль.

Для формування довготривалих і досконалих зв'язків у ланцюгу доставок необхідно забезпечити надійність його функціонування за допомогою таких показників [5, с. 58–59]:

1. Безвідмовність ланцюга доставок — означає ймовірність відсутності відмов під час виконання замовлень, які надходять від споживачів впродовж фіксованого проміжку часу.
2. Довговічність ланцюга доставок — властивість ланцюга та його елементів зберігати працездатність протягом тривалого проміжку часу в умовах функціонування без перевантажень.
3. Збереження ланцюга доставок — здатність ланцюга та його ланок підтримувати працездатний стан після будь-яких функціональних змін.

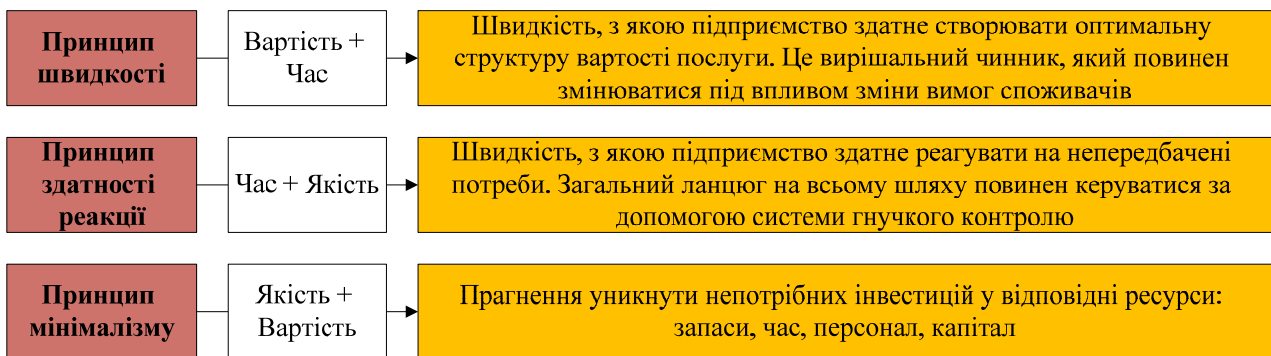

Рис. 2. Принципи ефективного функціонування ланцюга доставки [розроблено автором на основі джерела: 5, с. 39]

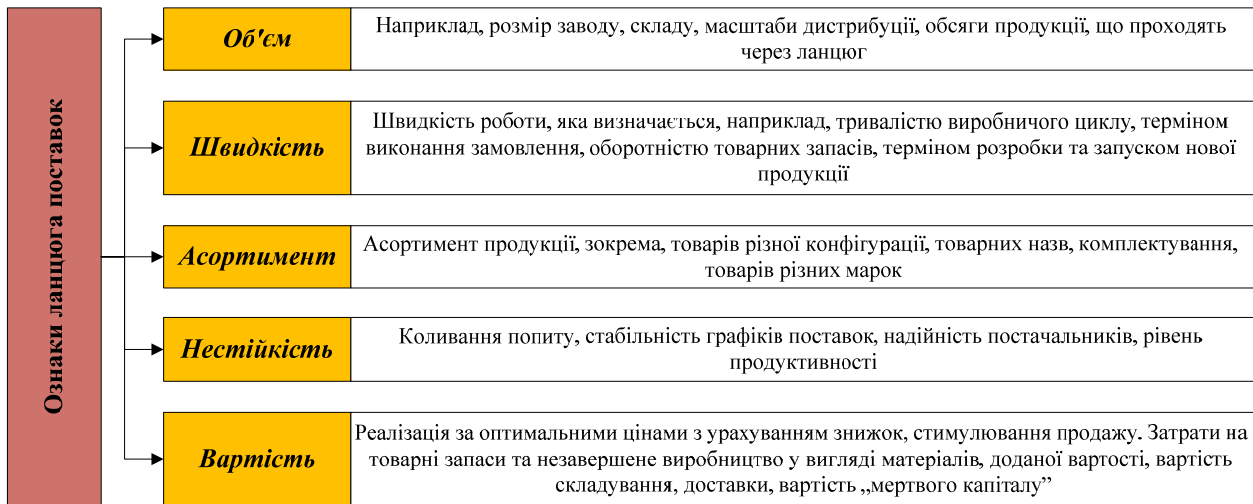

Рис. 3. Ознаки ланцюга доставок [розроблено автором на основі джерела: 4, с. 52]

Також ефективність функціонування ланцюга доставок можна визначити за допомогою наступних ознак, відображених на рис. 3.

У підсумку, необхідно сказати, що необхідною умовою ефективного управління ланцюгом доставки товарів виступає інтеграція та координація всіх бізнес-процесів всередині підприємства. Тому ланцюг доставки вантажів підприємства — це постійний

процес організації планування, виконання та контролю товарних потоків відповідно до обраної схеми доставки вантажу, а також забезпечення ефективного і швидкого сервісу за рахунок отримання оперативної інформації про переміщення товару. За допомогою даного ланцюга вирішуються завдання координації, планування та управління процесами постачання, виробництва, складування і доставки вантажів.

Література

1. Бауэрске Доналд Дж., Клосс Дейвид Дж. Логистика: интегрированная цепь поставок / Пер. с англ. — М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2001. — 640 с.: ил.
2. Основы логистики: Учебник для вузов / Под ред. В. Щербакова. — СПб.: Питер, 2009. — 432 с.: ил. — (Серия «Учебник для вузов»).
3. Резер С. М., Родников А. Н. Логистика. Словарь терминов. — М.: ВИНТИ РАН, 2007. — 412 с.
4. Сайд Б. Научитесь выстраивать цепочки поставок // Логинфо. — 2-1. — № 10. — С. 51-54.
5. Чухрай Н., Гірна О. Формування ланцюга поставок: питання теорії та практики. Монографія. — Львів: «Інтелект-Захід», 2007. — 232 с.
6. Supply Chain Management Definition and Solutions// <http://www.cio.com/article/2439493/supply-chain-management/supply-chain-management-definition-and-solutions.html>.

Тymchenko O. M.

*Doctor of Sciences (Econ.), Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine*

Sybirianska Y. V.

*PhD (Econ.), Docent, Associate Professor,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine*

EFFECTS AND ALTERNATIVE IDEAS OF TAX REFORM IN UKRAINE

Summary. The authors analyse the main changes in tax system of Ukraine during 2014–2015 concerning the number of taxes, tax ratio and tax burden structure, assess the effects of these changes, compare the new concepts of tax system reforming and suggest their own alternative ideas of tax reforming.

Key words: tax, tax system, tax burden, tax reform, tax ratio.

Introduction. Tax reform carried out in 2014–2015 by the Government of Ukraine was not successful. That’s why the new ideas concerning the tax system improvement are necessary. The Ministry of Finance and the Budget committee suggested two different concepts of tax system reforming [1, 2] but both of them have strengths and weaknesses, so they should be improved before being implemented. The new mistakes shouldn’t be made and the old ones must be avoided. Before suggesting recommendations the taxation trends and reasons of previous tax reform failures should be analysed.

The first thing to be focused on is changes in the number of taxes and their main kinds (figure 1). These aspects are important especially taking into consideration their

relationships with the tax burden, time for tax returns filing and tax administration.

The number of taxes has been constantly reduced from 41 before the Tax Code adoption (before 2010) to 11 since 2015. But it should be mentioned that the number of taxes has really been cut down only with the Tax Code adoption [3]. As the result of the tax reform of 2015 the number of taxes actually was not reduced because most of taxes were combined but they still continue to function as separate taxes (figure 2). For example, rental fee now includes five objects of taxation. Each of them has its own rules concerning terms of payments, tax statements and calculations. In fact only two taxes have been cancelled since 2015. After adopting the changes in the tax Code

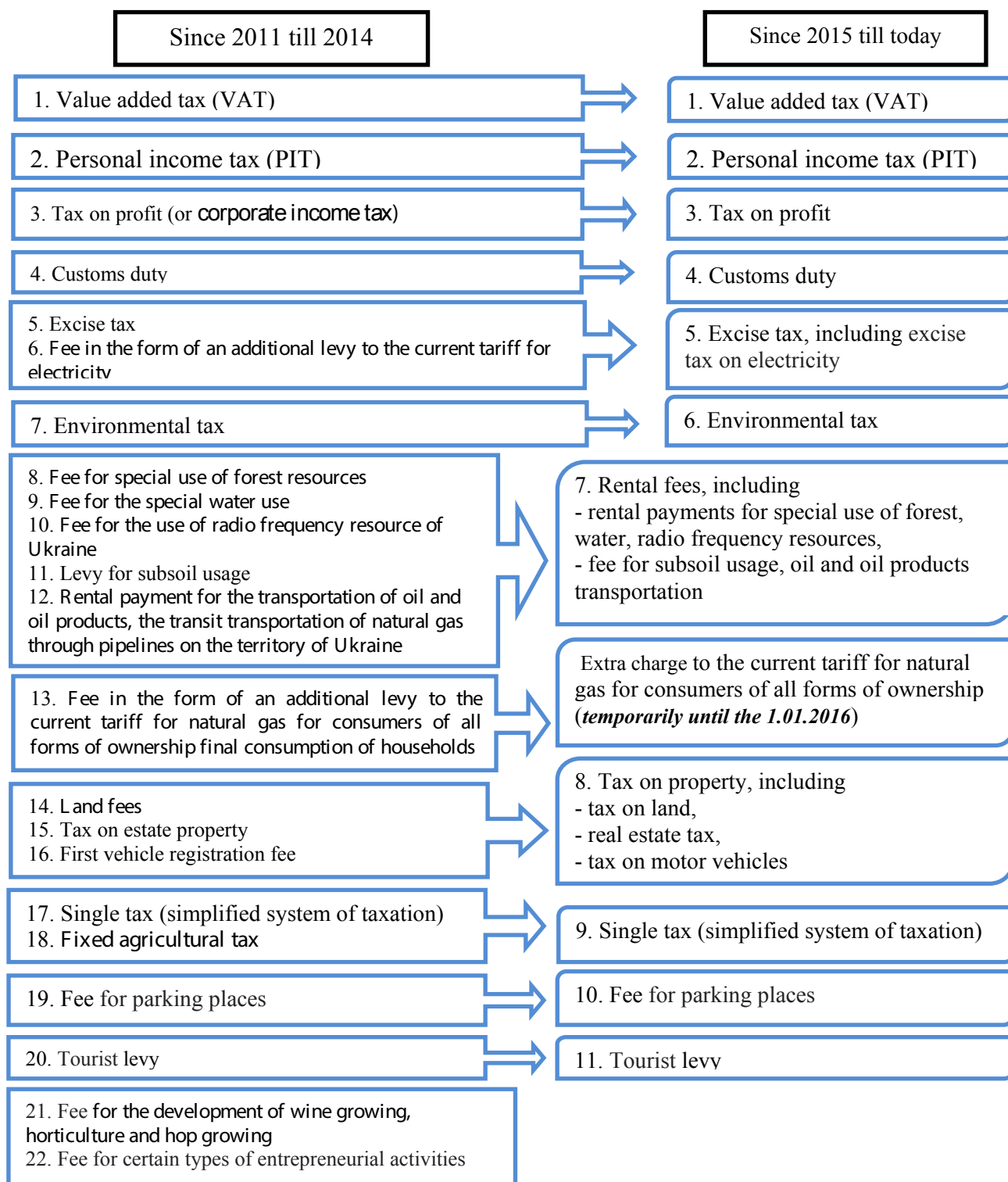
Remark: created by authors according to the Tax code of Ukraine [3]

Figure 1. The number of taxes in the tax system of Ukraine

in December 2015 [4], the number of taxes has remained unchanged since 2016.

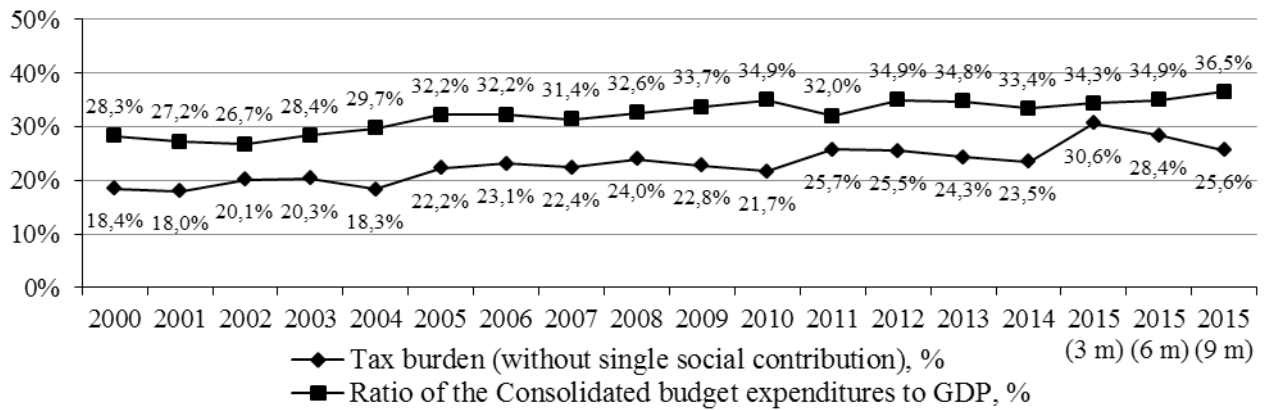
It is important to analyse the way the tax burden has changed (fig. 3), taking into consideration the fiscal role of taxes as an instrument of state functions financial providing.

In the analysed period the fiscal gap between tax revenues and budget expenditures is big enough. Only in the first quarter of 2015 the problem of fiscal consolidation was solved partially (Fig. 3). It should be mentioned, that it was not as the result of the budget expenditures share in GDP reduction, but as the result of the tax burden on

Remark. Compiled by the authors according to the Tax code of Ukraine [3]

Figure 2. The number and types of taxes and other compulsory payments in Ukraine before and after tax reform of 2014–2015

Remark. Created by the authors according to the Ukraine State Treasury Service Data

Figure 3. Dynamics of the Budget Expenditures share in GDP and tax burden in 2000–2015

the taxpayers increase (table 1). So it is important to understand what kinds of taxes had the greatest influence on the tax burden rise.

The data illustrate that the tax burden has increased mostly due to the consumption and income taxation, while property taxation has remained unchanged (table 1). Comparing changes in the tax burden structure (in % to GDP) in Ukraine and European Countries, we can conclude:

1. The total tax burden in Ukraine is higher than in EU countries, especially EU-11 (28.35% vs 20.5%). It is worth mentioning that we can compare the tax burden in Ukraine only with the tax burden of the post socialist countries in European Union, EU-11, because these countries had more or less similar starting positions of

economic development after 1991. Since 2000 till 2015 the total tax ratio in Ukraine increased more than 1.5 times, especially after the Tax Code adoption and the tax reform of 2014–2015. At the same time the tax burden in EU-11 decreased during the analysed period.

2. The tax burden structure in Ukraine in 2015 differs from that of EU countries, but we should say that in Ukraine the same as in EU countries VAT and PIT take the first and the second place accordingly. Moreover, comparing Ukraine and the post socialist EU countries, we can see almost the same ratio between these two taxes (8,4% and 4,3% to GDP in EU-11 countries vs 10,4% and 5,5% to GDP in Ukraine) [5, 7].

3. The third position in EU countries is taken by the Environmental tax, but in Ukraine – by the Excises. But

Table 1

The structure of Tax Burden in Ukraine and EU-11 countries (Percentage of GDP)

Types of taxes	Ukraine								EU – 11	
	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (3 m)	2015 (6 m)	2000	2012
VAT	5,5	7,9	10,0	9,8	8,8	8,9	11,7	10,4	7,50	8,40
PIT	3,8	4,7	4,6	4,8	5,0	4,8	5,6	5,5	5,30	4,30
Profit Tax	4,5	3,7	4,2	4,0	3,8	2,6	4,5	3,0	2,10	1,90
Excise, total - including excise duties on tobacco, alcohol	1,3	2,6	2,6	2,7	2,5	2,9	3,4	3,4	n/a	n/a
Custom	n/a	1,9	1,81	1,83	1,85	1,77	1,73	1,73	1,20	1,70
Custom	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	1,7	1,9	n/a	n/a
Property taxes	0,3	0,18	0,05	0,05	0,04	0,8	0,9	0,9	0,50	0,50
Environmental tax	n/i	0,2	0,2	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	2,50	2,50
Other taxes	2,1	2,92	3,45	2,85	3,06	2,41	2,61	3,05	1,70	1,20
Tax revenues (total)	18,4	22,8	25,7	25,5	24,4	23,51	30,61	28,35	20,80	20,50

Remark. 1. Before 01.01.2011 environmental tax was not included into tax revenues

2. In 2015 in Ukraine custom receipt included temporary custom fee on import, which share was equal 1,1% of GDP.

Source: compiled and calculated by the authors according to Ukraine State treasury Service statements [5, 6, 7]

we should note that excise rates on tobacco and alcohol production in Ukraine are much lower than in EU countries and at the same time the share of excise on these products in GDP in Ukraine is almost the same as in EU countries (1.7%). According to the Association agreement between Ukraine and the European Union [8] the excise ratios on tobacco and alcohol in Ukraine should be increased, so in the near future it will bring the increase of the excise share in GDP of Ukraine.

4. Although the profit tax in Ukraine takes the same position as in EU-11 countries the share of this tax in GDP of Ukraine is higher.

5. The share of property tax in the tax burden structure of Ukraine is too small, comparing with that of EU-11 countries (0.03% of GDP and 0.5% of GDP accordingly). We consider that it to be one of the failures of Ukraine's tax system. Individuals' property status reflects the level of their income and welfare. Taking into consideration that the significant part of personal incomes is untaxed in Ukraine because of tax evasion the property taxation can be used to balance taxation disproportions. Moreover the property taxes can be an additional resource of the local budgets that is especially important taking into account the fiscal decentralization processes in Ukraine.

To continue our analysis, attention should be paid to the tax burden distribution between different groups of taxpayers. It is important to focus ourselves on the large taxpayers and individuals employed in budget sector.

The share of large taxpayers in the total number of taxpayers in Ukraine is less than 1% (in 2010–1497, 2011–1152, 2013–1486, 2014–2131, 2015–1978 enterprises¹) [9]. But they provide almost 70% of the total tax revenues of the State budget. In 2014 the large taxpayers paid 57.9% of tax on profit, 55.2% of VAT and 81.7% of excise on produced goods in Ukraine. In the first half of 2015 they paid 54.9%, 59.7% and 86.5% accordingly [10]. The fiscal role of large taxpayers in Ukraine is rather significant; it increased after the Tax Code adoption. But at the same time there are some problems worth mentioning:

1. Among the large taxpayers less than 30% of them can be considered as stable or constant taxpayers, i.e. those, who have been included into the Register of Large Taxpayers since 2010.

2. There is a constant problem of tax overpayments. The average level of overpayments made 163% of accrued taxes in 2010 and 135% in 2013. According to the types of taxes the level of overpayments made 390% of VAT in 2010 and 302% in 2013; 106% and 111% of excise tax and 546% and 180% of other taxes in 2010 and 2013 correspondingly. At the same time till 2013 there were no tax

on profit overpayments among large taxpayers, they appeared in 2014. The main reason was the introduction of advance payments which depend on the profits received in the previous year.

3. During 2014–2015 large taxpayers' tax debt increased 3.8 times and the number of tax debtors among large taxpayers increased 4.4 times. The negative trend continued in 2015 and in the middle of 2015 the share of large taxpayers' tax debt in the total tax arrears in Ukraine made 90% [9]. It demonstrates worsening of the situation in the economy, because the payers, who were considered the main entities paying taxes to the treasury, had no money to pay tax obligations or deliberately postponed the deadline for paying taxes trying to "earn" on exchange rate fluctuations.

As the personal income tax ranked the second, some attention should be paid to real payers of this tax, especially those employed in the public sector. Despite some decrease of PIT on salary share in total revenues from PIT in 2010–2014 (table 2), it still remains significant enough. At the same time nearly 30% of PIT revenues is constantly provided by the individuals employed in the public sector. But the share of public sector salaries in the total sum of salaries is less than 20%. It reflects an uneven tax burden distribution between different categories of taxpayers. The individuals employed in the public sector receive a smaller salary than the average salary in Ukraine (3490 UAH per month in 2014) [11].

As a result of the analysis it can be summarized that the tax reform of 2014–2015 had some partial and temporary effect on fiscal consolidation but at the same time taxes became an additional instrument of strengthening economic crisis in Ukraine. Reduction of demand as a result of the individuals incomes lowering caused losses of business (financial results before taxation in the middle of 2015 was –224.4 bln UAH, in 2014 – –523.5 bln UAH, to compare with 2013 when it was +29.3 bln UAH) [12], bankruptcy of enterprises (in 2014 compared with 2013, the number of business entities in Ukraine as a whole fell down by 13.3%: every fourth large, every sixth medium-sized enterprise and almost every eighth small enterprise were closed in 2014 (to compare, in 2013 their number increased by 7.8%, compared with 2012). All of these factors led to decrease of GDP and lowering the level of welfare.

So, the tax reform of 2014–2015 didn't create the necessary conditions for the economic growth; the financial problems for government remained the same. Will the new concepts of the tax system reforming be able to solve this problem? To answer this question the concepts of the Ministry of Finance and the Budget committee should be compared. First of all it is necessary to take into consideration both concepts priorities (table 3).

¹ According to Ukraine legislation only legal entities can be large taxpayers

Table 2

Structure of personal income tax and the population income in Ukraine

Years	Consolidated budget revenues from personal income tax (PIT), total, bln UAH	PIT revenues from salaries		The share of salaries in the total income of population, %	The share of employed in the public sector individuals salaries in total salaries of population, %	PIT paid by the individuals employed in the public sector to the consolidated budget, %	
		bln UAH	The share in total, %			bln UAH	in% to PIT paid from salaries
2010	51,03	46,54	91,20	40,08	21,42	26,16	28,68
2011	60,22	53,22	88,38	41,72	19,89	24,24	27,43
2012	68,09	59,32	87,12	41,94	20,07	24,92	28,61
2013	72,20	61,96	85,82	40,90	20,65	25,01	29,14
2014*	75,20	59,86	79,60	39,95	19,82	23,33	29,31

Source: calculated and compiled by the authors according to [5, 6, 12]

These concepts have both common and different issues. Common issues concern tax legislation, business legalization and tax burden on employees' salary. Despite the common issues, these concepts are based on different approaches and ideology of tax reforming. The BC concept suggests reducing tax rates as the main condition for business development. The other concept suggests equal rates for four main types of taxes (VAT, PIT, tax on profit and Single social contribution) (table 4). It means that the MF concept is directed at further increase of tax burden on business, labour and consumption, especially medical goods. But as a result of the latest amendments to the Tax Code (24.12.2015) the real change in the rates of the main taxes has not occurred.

As figure 4 illustrates consumption is being cut down. The main reasons for such dynamics were currency de-

valuation, high level of unemployment, increase in tax burden on salary, and lowering of real personal incomes, inflation. Most of the above mentioned reasons will occur in 2016. Under these circumstances increase of tax burden on salary and consumption will further reduce the aggregate demand and not stimulate stabilization and recovering of economy.

In conditions of unequal GDP distribution between individuals and high level of shadow economy, that it is observed in Ukraine, the use of equal tax rates is not fair. At the same time, reducing of tax rates is attractive for taxpayers, but hardly business can live up only because of tax rates decrease. The level of business activity is highly correlated with the level of aggregate demand in the country. If the latter remains low it inhibits business development. In this case the tax rate reducing will de-

Table 3

Main issues of tax system reforming concepts

The Budget Committee concept (BCc)	The Ministry of Finance concept (MFC)
To solve the most serious problems of taxation (tax burden on employees' salary should be no more than 30%)	To reduce tax burden on employees' salary
To decrease the level of shadow economy	To stimulate business legalization and reduce the level of contraband
To provide stable and predictable tax legislation	To introduce the moratorium on tax legislation changes
To improve the investment climate	
To form <i>unique fiscal</i> conditions for business development and economy recovering	
	To form <i>equal conditions</i> of taxation, improve simplified system of taxation
	To introduce long-term predictable excise policy, constant increase of excise rates
	To cancel additional import duty since the 1 of January of 2016
	To improve tax administration, introduce tax services and simplify tax statement.

Source: compiled by the authors according to [1, 2]

Table 4

Tax Rates according to tax reforming concepts

Type of tax	According to the Tax Code	The Budget Committee concept (BCe)	The Ministry of Finance concept (MFe)	According to the changes to the Tax Code (2016)
VAT	20%, 7%	20%	15%	20%, 7%
Tax on profit	18%	20%	15%	18%
PIT	15%, 17%	20%	10%	18%
Single social contribution	41% (average)	20%	20%	22%

Source: compiled by the authors according to [1, 2, 3, 4]

crease budgetary revenues. Introduction of single social contribution rate at 20% (or 22% as it was adopted at the end of 2015) will hardly lead to legalization of salary, but most probably will have a negative influence on the Pension fund incomes.

There is a wrong opinion that lowering of tax rates leads to income legalization. It is not an automatic process. In conditions of inefficient control and low of tax responsibility, the government can hardly expect a high level of tax compliance even if the tax rates are cut.

None of these concepts was supported by Parliament of Ukraine. That's why the authors of both concepts started to look for some compromises. As a result the adopted decisions reflect the main issues of the current Tax Code of Ukraine. In general nothing has been changed. Under these circumstances we can expect the tax impacts will remain unchanged in future.

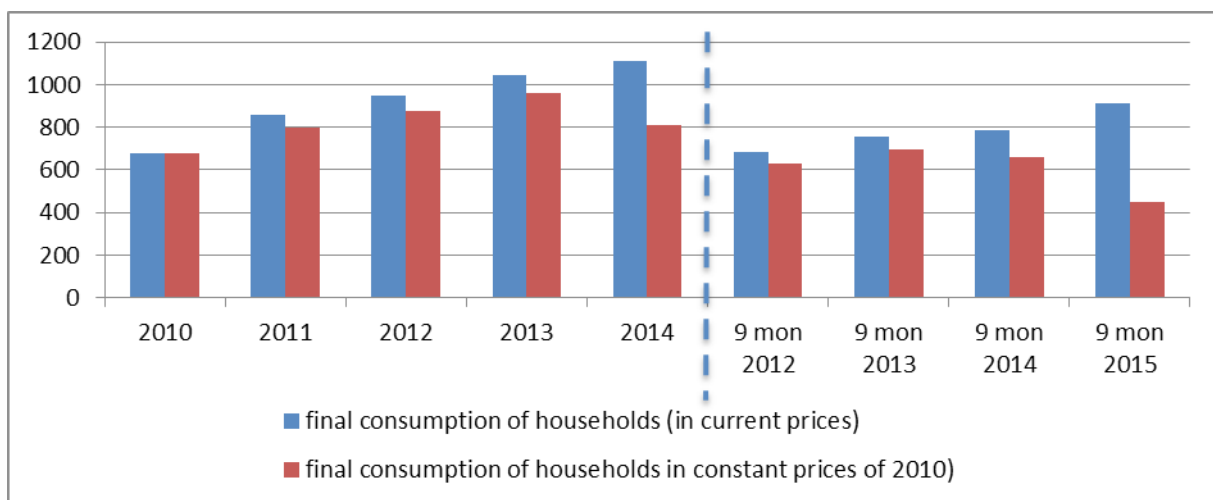
To substantiate proposals concerning the tax system reform the following statements should be taken into consideration.

1. There is the President's Program determining the main key indicators. According to the subject of the given research special attention should be paid to the GDP per capita indicator which is expected to make 16000\$ per capita in 2020 [13]. It means that the amount of total

GDP should achieve nearly 640 bln \$. The latter was 130 bln \$ in 2014. So during the nearest five years the GDP should increase almost 5 times. It is hardly possible but in this context taxes should be the encouraging economic development instruments.

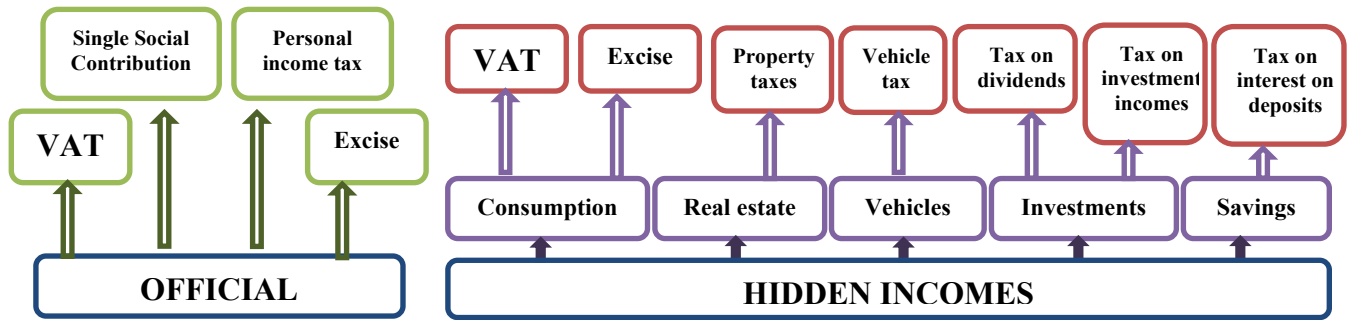
2. Despite the determined key indicators there are no real tactical measures to achieve them. The constitutional reform is not completed. So, the state functions are not determined exactly, thus it is impossible to determine the budgetary expenditures. The latter are the foundation for substantiation of the tax burden. The budgetary expenditures for 2000–2014 were analysed and the conclusion was made that state provides neither a competitive salary for the budgetary employees, nor the qualitative public goods and services. This is the result of the inefficient redistribution of budget resources, embezzlement them through the corruption schemes. That is why the share of the state in GDP distribution should not grow but even should decrease. It will give an opportunity to reach the level of the tax burden the average level among the EU – 11 countries, which is 21.5%.

3. There is an unequal distribution of GDP in Ukraine (according to experts' assessments, the property ratio of the richest and poorest segments of the population in Ukraine is 40:1) [14]. That is why taxation should

Source: calculated and compiled by the authors according to [12]

Figure 4. Dynamics of household final consumption in 2010–2015.

Source: created by the authors

Figure 5. Ways of official and hidden personal incomes taxation

encourage incomes equalization that will respond to the principle of social justice. The tax burden distribution among the categories of taxpayers, consumption, income and assets should encourage increase of consumer demand, business activity and, as the result, the growth of GDP and population social standards.

4. There is a high level of shadow incomes in Ukraine that are not imposed by direct taxes. Taking into consideration a poor level of tax control it is rather difficult to detect hidden incomes. That's why other ways of hidden incomes taxation should be discovered. For this purpose it is necessary to realise how these hidden incomes are used (figure 5).

The government's main attention of should be focused on property and vehicle taxation.

Taking into consideration the above mentioned statements, the main changes in the tax system of Ukraine should be the following.

1. *The ratio of taxes.* As the modern tax system of Ukraine and the tax systems of the EU post socialist countries are based on indirect taxes, namely VAT, this tax should remain dominant in Ukraine's tax system. The tendency when the personal income tax exceeds the tax on profit has to be preserved. But the PIT structure should be changed. The PIT rates on passive incomes should be higher than these on labour income (but according to the Tax Code amendments, since 2016 the rates on passive and labor income will make 18%, moreover, the rate on dividends remains unchanged, 5%). The total tax burden on individuals' income has to be decreased. It will encourage the increase of the consumers demand and, as a result, the VAT returns will rise. The part of environmental tax and especially property tax should be raised. The volume of property reflects the level of individual income. If an individual does not pay PIT his income can partly be assessed by charging the property tax.

2. *The rates and objects of taxes.*

a. It is desirable to leave VAT ratio unchanged, 20%. A part of shadow incomes (in Ukraine it makes 60% of GDP) is spent for consumption, so it would be just if each person paid tax to the treasury proportional to his expen-

ditures. But even in this case, the principle of equality is not realized. 7% VAT on medical goods should be cancelled but under a strict government control over pricing. It is not fair to impose taxes on medical goods, because health and life of citizens, especially poor ones, depends on the price of them.

b. According to the association agreement between Ukraine and EU, excise duties rates should be raised. It is planned to raise excise duties on alcohol and tobacco goods in 2016. The attention should be paid to a feasibility of this governmental decision. At the present time we have a situation, when on the one hand a purchasing power declines, but on the other hand the necessity to consume these goods remains mostly at the same level. Under these circumstances the illegal supply will increase. It is likely to have a negative impact either on the budget revenues, or on the people's health. But at the same time the objects of excise taxation should be extended, for example by including into them jewellery and expensive watches.

c. The rates of tax on profit have to be reduced from 18% to 15% but at the same time the simplified system of taxation for legal entities should be preserved, despite its absence in the EU countries. Nowadays the tax compliance in Ukraine leaves much to be desired. That is why there are not necessary conditions for small business taxation according to the general rules. Cutting the rates of tax on profit tax may release money for investment.

d. Labour incomes should be taxed using the single rate, 15%, because legal salary is not too high and it is more or less equally distributed between employees. According to the official statistics data more than 90% of individuals in Ukraine receive less than 3360 UAH per month per capita [12]. Taking into consideration the unequal distribution of wealth between the physical persons on the one hand and the absence of a special category of large taxpayers – physical persons – as it is in EU countries on the other hand, the tax burden on passive incomes should be raised: 15% on dividends and royalty. The progressive scale of deposit incomes taxation should be introduced. The share of the property tax should be not less than 1% of GDP because this tax has to be an instrument

of hidden incomes taxation. The experts consider that the shadow salary is 170–200 bln UAH a year [15, p. 3] or 11–13% of GDP in 2014. In perspective the share of the property taxes can be raised, but more accurate assessments of it are possible only if the property register is formed. The latter will give us a possibility to make a deeper analysis of the particularities of the property distribution in Ukraine. In case of unequal distribution it is reasonable to introduce the progressive rates of property taxation. It will encourage the realization of the equity principle in taxation.

e. A return to the taxation of vehicles we believe is the correct measure considering the tax system reform of 2014–2015 in Ukraine. However, the data of 11 months of 2015 illustrate very low fiscal results of this tax levying (0.0004% of total tax revenues) [5]. However, the analysis of the present legislation in the part regulating the

charging of vehicle tax gives ground for conclusion of the possibility to increase the fiscal capacity of this tax by including vessels, helicopters and aircrafts in the object of taxation.

To summarise, the main ideas of all our suggestions are: taxes do not reduce consumption and not disturb business activity in Ukraine; the tax burden is equally distributed between the taxpayers. These proposals are meant for a short period of time and are aimed at improving the conditions for economic growth. They can be supplemented and corrected after working out the strategy of economic development in Ukraine and the tax reform concept that is based on this strategy. But the latest amendments to the tax code of Ukraine don't take into account the mentioned above requirements. So, we can't expect achieving the fiscal consolidation and stabilization of economy in the near future.

Reference

1. Tax reform concept, The Ministry of Finance of Ukraine, from 3.09.2015 / [Electronic resource]. Official website. // Retrieved from: <http://reforms.in.ua/session/10> (in Ukr.)
2. Tax reform 2016 – Fiscal Liberalization, The Ministry of Finance of Ukraine, from 3.09.2015 / [Electronic resource]. Official website. // Retrieved from: <http://reforms.in.ua/session/10> (in Ukr.)
3. Tax Code of Ukraine, Verkhovna Rada of Ukraine; Law, Code from 02.12.2010 № 2755-VI, Revision from 29.12.2015, on the basis of 702–19 / [Electronic recourse]. // Available from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukr.)
4. Law of Ukraine “On Amendments to the Tax code of Ukraine and Certain Legislative acts concerning balancing the budget revenue in 2016” from 22.12.2015 #3688 // [Electronic recourse]. // Available from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57512 (in Ukr.)
5. State Treasury Service of Ukraine official website – Available from: treasury.gov.ua
6. Ministry of finance of Ukraine official website – Available from: minfin.gov.ua
7. OECD (2014), Consumption Tax Trends 2014: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues, OECD Publishing, Paris. / [Electronic recourse]. // Retrieved from: http://www.oecd-ilibrary.org/taxation/consumption-tax-trends-2014_ctt-2014-en
8. The Association agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European atomic energy community and their member States, on the other hand. Adopted 27.06.2014 / [Electronic recourse]. // Retrieved from http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011
9. Interregional main Department of State tax service of Ukraine – The Central office of large taxpayers servicing official website – Available from: <http://officevp.sfs.gov.ua/>
10. The report of the Interregional main Department of SFS – Central office of large taxpayers servicing “On the plan fulfilment in 2014” // the Ministry of revenue and duties of Ukraine – 2015. – 50 p. (in Ukr.)
11. Kramar O. Below the poverty line. Ukraine threatens the public services degradation // *Ukrainsky tyzhden*. – № 23 (395) – 2015. – [Electronic recourse]. // Retrieved from <http://tyzhden.ua/Economics/138322>
12. State statistical Service of Ukraine official website. – Available from: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Decree of The President of Ukraine “On the Strategy for Sustainable Development “Ukraine – 2020” – № 5/2015, Adopted on 12.06.2015 / [Electronic recourse]. / Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (in Ukr.)
14. Shurhalo D. By the number of billionaires Ukraine, the poorest in Europe, has even overtaken Poland // Political thought: political Internet-edition. – 2011. [Electronic recourse]. / Retrieved from: <http://www.politdumka.kiev.ua/ukraine-world/world-about-ukraine/545-2011-03-11-21-49-12.pdf>
15. Shadow economy in Ukraine: causes and ways to overcome them / A. Bochi, B. Povoroznyk // International center for advanced studies, 2014 / [Electronic recourse]. / Retrieved from: http://icps.com.ua/assets/uploads/files/t_novaekonom_kaukra_ni.pdf

Троценко Вероніка Володимирівна

студентка

Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова

Погасій Сергій Олександрович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри туризму і готельного господарства

Харківський національний університет міського господарства

ім. О. М. Бекетова

Троценко Вероника Владимировна

студентка

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова

Погасий Сергей Александрович

кандидат технических наук, доцент, доцент кафедры туризма и гостиничного хозяйства

Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова

Trotsenko V.

student

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Pogasiy S.

candidate of technical sciences, associate professor,

associate professor of Department of Tourism and Hotel Economy

O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

**ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ
У ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ
ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ
В ГОСТИНИЧНОМ ХОЗЯЙСТВЕ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ
MAIN PROBLEMS OF STRATEGIC PLANNING
IN THE HOTEL AND SOLUTIONS**

Анотація. Розглянуто сутність стратегії та стратегічного планування. Дана стисла характеристика основних положень стратегічного планування. Виявлено основні проблеми стратегічного планування роботи готельних підприємств. Запропоновані підходи до вирішення зазначених проблем.

Ключові слова: стратегія, стратегічне планування, ефективність, конкурентоспроможність.

Аннотация. Рассмотрены сущность стратегии и стратегического планирования. Дана краткая характеристика основных положений стратегического планирования. Выявлены основные проблемы стратегического планирования работы гостиничных предприятий. Предложены подходы решения указанных проблем.

Ключевые слова: стратегия, стратегическое планирование, эффективность, конкурентоспособность.

Summary. The essence of strategy and strategic planning. A brief description of the main provisions of strategic planning. The basic problems of strategic planning for hotel companies. The proposed approach to solve these problems.

Key words: strategy, strategic management, efficiency, competitiveness.

Постановка проблеми і формулювання мети статті. Останнє півсторіччя характеризується швидкими темпами розвитку туризму у світі. Тому не випадково, що останнім часом в Україні спостерігається великий інтерес саме до туризму. Однак, політична і економічна кризи, що склалися в Україні в теперішній час негативно вплинули на стан туристської галузі, значно сповільнили темпи зростання та загострили, і без того, високу конкуренцію між підприємствами, які надають послуги у сфері туризму. Велика кількість підприємств туристської індустрії, у тому числі і готелі, зіштовхуються з проблемою виявлення конкурентних переваг і побудови стратегії своєї діяльності в найближчому майбутньому, що в свою чергу потребує впровадження ефективного стратегічного планування. Тому розробка даних питань в сучасних умовах привертає значну увагу.

Метою статті є з'ясування проблем які виникають при стратегічному плануванні та пошук шляхів їх вирішення.

Літературний огляд. Дослідження питань стратегічного планування знайшло своє відображення в роботах вітчизняних та зарубіжних авторів: Боголюбова В.С., Власова Т.І., Гельман В.Я., Горенбургова М.А., Гранберг А.Г., Жихаревича Б.С., Закоріна Н.Д., Колеснікова А.М., Крутік А.Б., Лебедева О.Т., Мінцберг Г., Попкова В.П., Портера М., Сологубова Г.С., Тимчук В.В., Уткіна Э.А., Чибинева А.М., Чистова Л.М., Чудновського А.Д., Цацуліна А.Н., Хассі Д.

В публікаціях вказаних авторів розглядаються різноманітні питання стратегічного управління і планування підприємств, однак недостатньо приділяється уваги застосування стратегічного планування в роботі підприємств готельного господарства, що й обумовило підготовку даної статті.

Виклад основного матеріалу. Стратегічним плануванням як науково-практичним напрямом вперше почали займатися на американському континенті. В його становленні та розвитку приймали участь дослідники бізнесу, наукові працівники (експерти) фірми різних рівнів і напрямів діяльності, а також менеджери-спеціалісти з організації та управління провідних підприємств.

Історія розвитку стратегічного планування й управління в нашій країні лише зароджується, але для його успішного становлення є всі передумови.

Нині існує багато визначень стратегії, але в основі всіх визначень лежить поняття стратегії як усвідомленої й продуманої сукупності норм і правил, використовуваних в процесі прийняття стратегічних рішень, що впливають на майбутній стан підприємства.

В літературних джерелах пропонуються наступні визначення стратегії.

Стратегія — програма, план, генеральний курс суб'єкта управління для досягнення ним стратегічних цілей у всіх сферах діяльності.

Стратегія — це план управління фірмою, спрямований на закріплення її позицій на ринку, задоволення попиту споживачів і досягнення поставлених цілей.

Стратегія повинна пов'язувати минуле й майбутнє, водночас визначаючи шлях до розвитку. Розробка стратегії базується на глибокому розумінні дії механізмів ринку, вірогідній оцінці позицій підприємства на ринку, усвідомленні й розвитку конкурентних переваг.

Головним завданням розробки стратегії є виявлення підприємством конкурентних переваг, їх використання і, як наслідок, збільшення прибутковості і рентабельності роботи підприємства.

Проблема успішного функціонування і забезпечення безперервності розвитку підприємств готельно-ресторанної індустрії в умовах ринкової економіки є пріоритетною.

Успішне функціонування підприємств в умовах невизначеності й нестійкого середовища, яке динамічно змінюється, передбачає наявність системи управління, яка здатна швидко й адекватно реагувати на негативні зміни, що виникають у зовнішньому середовищі підприємства. Значна роль в такій системі управління належить організації стратегічного планування розвитку підприємства.

Планування — це динамічний процес, тобто безперервний, спрямований на адаптацію тимчасових рішень до майбутнього. Таким чином, планування характеризується, як процес безперервний, орієнтований на перспективу та розвиток і забезпечення сприятливих умов для досягнення поставлених цілей.

Процес планування базується на знаннях та використанні об'єктивних економічних законів: загальних (підвищення потреб, закон економії часу); товарного виробництва (закон вартості); законів ринкової економіки.

Механізм планування діяльності підприємств готельного господарства включає:

- принципи планування;
- визначення пріоритетних цілей;
- забезпечення взаємозв'язку між показниками;
- урахування факторів та кон'юнктури розвитку ринку готельних послуг;
- вибір оптимального варіанту розвитку;
- контроль за здійсненням планів.

Методологія планування включає:

- визначення сутності поняття планування, принципів, форм, типів, засобів;

- методики визначення показників;
- пріоритети та послідовність розрахунків і оновлення прийняття рішень.

До основних принципів планування слід відносити: гнучкість (адаптивність), точність, варіантність, цілеспрямованість, науковість, єдність, безперервність [2].

Стратегічне планування — це передбачення характеру й шляхів розвитку макросистеми, тенденцій розвитку галузі та їх впливу на стан підприємства, перспектив і етапів його розвитку [1].

Стратегічний план розвитку підприємства повинен містити розробку рішень за такими розділами, як: передбачення характеру й шляхів розвитку макросистеми; тенденції розвитку галузі та їх вплив на стан підприємства; стратегія маркетингової служби; напрями й заходи щодо створення конкурентних переваг (стратегія оновлення послуг, пропонованих підприємством, стратегія розвитку організаційно-технічного рівня виробництва й сфери надання послуг, стратегія ресурсозабезпечення певних структурних підрозділів підприємства); стратегічний фінансовий план; стратегія розвитку міжнародної діяльності; стратегія розвитку системи менеджменту; оцінка ефективності стратегій; реалізація й контроль за втіленням у життя стратегії розвитку підприємства. [1]

В сучасних умовах господарювання в Україні стратегічному плануванню на підприємствах приділяється зовсім недостатньо уваги.

Певні роботи в цьому напрямку здійснюються на великих корпоративних підприємствах. На підприємствах малого і середнього бізнесу, до яких відносяться і готельні підприємства, стратегічне планування майже не здійснюється.

Особливості підприємств готельного бізнесу обумовлені тим що ці підприємства виробляють специфічні послуги, які повинні відповідати вимогам зовнішнього середовища і споживачів цих послуг за якістю та асортиментом. В разі порушення такої відповідності готельні підприємства зазнаватимуть втрат як матеріальних, так і моральних (втрата довіри до підприємства з боку споживачів). [1].

Запобігання таких порушень в готельних підприємствах повинно сприяти стратегічне планування їх діяльності та інші види планування, які необхідно здійснювати на основі стратегічного планування.

Стратегічне планування в готельних підприємствах покликано забезпечувати економічне зростання в умовах невизначеності соціально-економічного розвитку готельного комплексу, значних інноваційних змін, розширювати горизонти передбачення і створювати можливість своєчасної реакції готельного підприємства на зміни, що відбуваються у зовнішньому середовищі. [4]

Для успішного впровадження й удосконалення стратегічного планування в роботі готельних підприємств важливо переймання зарубіжного досвіду стратегічного планування та застосування цього досвіду з урахуванням специфічних особливостей ведення бізнесу в умовах вітчизняної економіки.

Однак, слід зазначити, що методи, які використовуються в закордонній практиці, не адаптовані до вітчизняних умов господарювання. В наслідок цього, результати застосування таких методів не завжди є задовільними. Розв'язання цієї проблеми потребує об'єднання зусиль науковців і фахівців практиків у розробці власних методик стратегічного планування, які б враховували усі особливості сучасної економіки України.

Крім того в підприємствах готельного господарства недостатньо кваліфікованого персоналу, який має досвід стратегічного планування. Тому необхідно при підготовці економістів і менеджерів для готельних підприємств звертати увагу на вивчення сучасних підходів, методів і прийомів стратегічного планування діяльності таких підприємств. Також необхідно сприяти організації системи мотивації до систематичного підвищення кваліфікації відповідних працівників готельних підприємств з даних питань..

Ускладнює процес стратегічного планування роботи готельних підприємств економічна і політична нестабільність в країні. Такі обставини вимагають швидкого реагування і підвищують ризик прийняття рішень. Розв'язання даних проблем потребує ретельного аналізу зовнішнього середовища готельних підприємств, формування сценаріїв їх розвитку в склавшихся умовах, коригування планів і внесення змін .

Стратегічне планування на підприємствах готельного господарства повинно бути безпомилковим. Втрати економічних ресурсів і положення на ринку в результаті помилок у стратегічному плануванні значно чутливіші на відміну від помилок при короткостроковому плануванні.

Стратегічні помилки ведуть до втрати конкурентних переваг підприємства і можуть значно погіршити перспективи його розвитку та функціонування, тому необхідний контроль над стратегічним плануванням. Основою контролю над стратегічним плануванням є, в свою чергу, оцінка стратегічного плану. Для того щоб здійснювати якісний контроль плану необхідний кваліфікований персонал, методологія проведення контролю і внесення коригування в плани [5].

Не слід також забувати про ефективність стратегічного планування. Визначення довгострокових цілей готельного підприємства та шляхів їх досягнення повинні завжди співставлятися з витратами наявних у підприємства ресурсів.

Вирішення вказаних проблем стратегічного планування дозволить готельним підприємствам створювати ефективний бізнес, стійкий до зміни умов господарювання, з врахуванням чинників, що забезпечать довгострокову конкурентоспроможність підприємств.

Висновок. Однією з основних проблем в діяльності готелів є неефективне стратегічне планування. Це обумовлено низкою проблем, таких як неадаптовані методи, що використовуються в закордонній практиці, відсутність завдань та цілей при стратегічно-

му плануванні, не достатній контроль за розробкою і виконанням стратегічних планів, недостатністю висококваліфікованих фахівців з стратегічного планування в штаті готельних підприємств, кризовий стан економіки країни. Подолання вказаних проблем дозволить покращити стратегічне планування роботи готельних підприємств, що в свою чергу, буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності цих підприємств і зміцненню їх позицій на ринку готельних послуг.

Список літератури

1. Нечаюк Н. О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: навч. посібник / Н. О. Нечаюк Л.І Телеш; – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 348 с.
2. Кузнецова Н. Н. Экономика предприятий ресторанного хозяйства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gendocs.ru/v13436/?cc=3>
3. Бушин Г. В. Методические аспекты оценки эффективности стратегического планирования гостиничного бизнеса: автореф. дис. канд. экон. Наук: 08.00.05 – СПб., 2011. – 160 с.
4. Холмурзаева З. Ф. Стратегическое планирование деятельности предприятий индустрии гостеприимства / З. Ф. Холмурзаева, А. К. Ганиева // Культура народов Причерноморья, 2011. – Вып 201. – С. 178–180.
5. Чорненькая Н. В. Организация туристической индустрии: учебное пособие / Н. В. Чорненькая. – К.: Атика, 2006. – 264 с.
6. Зависимость успешности предприятия от эффективности стратегического планирования [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://8cent-emails.com/zavisimost-uspeshnosti-predpriyatija-ot-jeffektivnosti-strategicheskogo-planirovanija/>

Хасянов Олег Ренатович

*Кандидат исторических наук,
заведующий кафедрой философии и истории Ульяновская ГСХА*

Нуретдинова Юлия Викторовна

*Кандидат экономических наук,
доцент кафедры «Экономика, организация и управления на предприятии»*

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ НА ПРИМЕРЕ СПК ИМЕНИ Н.К. КРУПСКОЙ¹

В данной статье рассматривается эффективность использования земельных ресурсов на примере СПК имени Н. К. Крупской. Оценка состояния землепользования проводится на основе расчета натуральных и стоимостных показателей.

Ключевые слова: землепользование, эффективность использования земли, натуральные показатели, стоимостные показатели, земельные ресурсы.

Оценка уровня использования земельных ресурсов является важной задачей каждой сельскохозяйственной организации. Эффективное использование земли обеспечит выход максимума продукции с каждого гектара земли при минимальной себестоимости данной продукции. С целью осуществления контроля за эффективностью землепользования необходим точный учет земель, находящихся у предприятия. [1] Состав и структура земельных ресурсов СПК имени Н. К. Крупской приведены в табл. 1.

Анализируя таблицу 1, можно сделать вывод о том, что на исследуемом предприятии наблюдается увеличение общей земельной площади к отчетному году на 21 га, в связи с появлением у предприятия приусадебных участков, площадь пашни и остальных земельных ресурсов не изменяется. Общая земельная площадь данного хозяйства в 2012 г. составляет 36831 га, в 2013 она равна 36852 га, площадь пашни остается неизменной и составляет 31012 га, ее удельный вес в общей площади земельных ресурсов 84%. Из вышеперечисленного можно сделать вывод, что использование земель производится экстенсивным способом производства. [2]

Экономическая эффективность использования земли характеризуется сопоставлением результатов сельскохозяйственного производства с площадью или стоимостью земли. Существует множество показателей, характеризующих эффективность использования земли, основными из них являются стоимостные, но

также применяются и натуральные показатели.[3] Проведем расчет натуральных показателей на примере СПК имени Н. К. Крупской в табл. 2.

Исходя из данных таблицы 2, следует, что отмечается значительное снижение производства картофеля (на 72,7%) на 100 га пашни по сравнению с 2012 годом. Производство зерна и овощей на 100 га пашни увеличилось на 47,1% и 16,7% соответственно. Также произошло незначительное увеличение производства молока на 100 га с/х. угодий и в 2013 году составило 250 ц. Что касается прироста КРС на 100 га с/х угодий, произошло уменьшение данного показателя на 16,9%.

К натуральным показателям также относят урожайность сельскохозяйственных культур [2], которую рассмотрим на примере СПК имени Н. К. Крупской в табл. 3.

По данным таблицы 3 видно, что урожайность всех культур в 2013 году повысилась по сравнению с 2012 годом, кроме зернобобовых. Урожайность зернобобовых составила 29,9 ц/га, что ниже уровня урожайности озимых в 2012 году на 13,1%. Значительнее всех остальных культур повысилась урожайность озимых, которая в 2013 году достигла уровня урожайности в 2 раза выше, чем в 2012 году.

Как уже отмечалось ранее, одними из показателей использования земли являются **стоимостные**. Проведем их расчет на примере СПК имени Н. К. Крупской в табл. 4.

¹ Исследование осуществлено при финансовой поддержке РГНФ и правительства Ульяновской области. Грант №№ 15-12-73004 «Эффективность использования земельных угодий в России: история и современность (На материалах Симбирской губернии и Ульяновской области)».

Таблица 1

**Состав и структура земельных ресурсов и сельскохозяйственных угодий
в СПК имени Н. К. Крупской**

Показатели	2012 г.			2013 г.		
	Площадь, га	Структура, %		Площадь, га	Структура, %	
		С/х. угодий	Зем. ресурсов		С/х. угодий	Зем. ресурсов
Общая земельная площадь – всего, в т.ч.:	36831	х	100	36852	х	100
Всего с/х. угодий, из них:	35489	100	х	35489	100	х
пашня	31012	87,4	84,2	31012	87,4	84,1
сенокосы	146	0,4	0,4	146	0,4	0,4
пастбища	4303	12,1	11,7	4303	12,1	11,7
многол. насаждения	28	0,1	0,1	28	0,1	0,1
Лесные массивы	215	х	0,6	215	х	0,6
Древесно-кустарниковые растения	443	х	1,2	443	х	1,2
Пруды и водоемы	90	х	0,2	90	х	0,2
Приусадебные участки	-	х	-	21	х	0,1
Прочие земли	594	х	1,6	594	х	1,6

Таблица 2

Расчет натуральных показателей эффективности использования земли

Показатели	2012 г.	2013 г.	2013 в % к 2012
Произведено, ц:			
А) на 100 га пашни:			
Зерна	1091,8	1605,6	147,1
Картофеля	1,1	0,3	27,3
Овощей	6,6	7,7	116,7
Б) на 100 га с/х. угодий, ц:			
Прирост КРС	16,6	13,8	83,1
Молока	246,6	250,0	101,4

Таблица 3

Урожайность с/х культур

Показатели	2012	2013	%, 2013 к 2012
Зерновые и зернобобовые всего, в т.ч.:	27,1	43,1	159,0
Озимые	17,5	48,2	в 2 раза
Яровые	35,5	37,1	104,5
Зернобобовые	34,4	29,9	86,9

Таблица 4

Расчет стоимостных показателей эффективности использования земли

Показатели	По хозяйству		По животноводству		По растениеводству	
	2012	2013	2012	2013	2012	2013
А) приходится валовой продукции, тыс. руб. на 100 га:						
с/х угодий	1334,6	1281,6	574,6	720,6	560,1	671,6
пашни	1527,3	1466,6	657,6	824,6	641,0	768,5
Б) Товарной продукции, тыс. руб. на 100 га:						
с/х угодий	1208,1	1184,1	560,2	667,8	399,3	248,8
пашни	1382,4	1355,0	641,1	764,3	456,9	284,7
В) Прибыли (убытка), тыс. руб. на 100 га:						
с/х угодий	126,6	97,5	63,6	-22,4	71,0	158,7
пашни	144,9	111,6	72,7	-25,6	81,3	167,3

Анализируя данные таблицы 4, следует отметить, что к 2013 году в целом по хозяйству уменьшается производство валовой продукции на 100 га с/х угодий и пашни (на 53 тыс. руб. и 60,7 тыс. руб. соответственно). Это может быть связано с неурожаем или плохой всхожестью семян. Производство товарной продукции по хозяйству в целом также имеет тенденцию к снижению, в основном причиной послужило снижение валовой продукции по растениеводству. Следует обратить внимание, что в 2013 году наблюдается увеличение прибыли на 100 га с/х. угодий и пашни по растениеводству (на 87,7 тыс. руб. и 86 тыс. руб. соответственно). Несмотря на это в 2013 году по

животноводству наблюдается убыток, который привел к уменьшению прибыли в целом по хозяйству в 2013 году по сравнению с 2012 годом.

Исходя из рассчитанных выше таблиц, можно сделать вывод о том, что располагаемые предприятием площади используются недостаточно эффективно и необходимо предпринять соответствующие меры по рационализации использования земельных ресурсов. К таким мерам относятся мероприятия по сохранению и улучшению плодородия почв, рациональное использование земельного участка в соответствии с его целевым назначением, все это приведет к более эффективному использованию земельных ресурсов.[4]

Список используемой литературы

1. Алпатов А. А. Методика анализа эффективности землепользования / А. А. Алпатов // Материалы международной научной конференции «Современные технологии управления-2014». Россия. Г. Москва. — 2014. — с. 1974–1985.
2. Долматова О. Н. Анализ эффективного использования земель сельскохозяйственными организациями в Горьковском районе Омской области / О. Н. Долматова, Ю. М. Рогатнев // Вестник АГАУ. 2013. № 11 (109) — с. 142–147.
3. Мишина З. А. Эффективность использования земельных ресурсов в хозяйствах всех категорий Нижегородской области. / З. А. Мишина // Вестник НГИЭИ. 2011. — № 2 (3). с. 58–77.
4. Хамзин И. И. Стимулирование эффективного землепользования в механизме реализации программы развития сельского хозяйства региона // Вестник Ульяновской ГСХА. — 2012. — № 1 (17) — с. 166–171.

Чугайнова Анастасия Александровна,
*Пермский национальный исследовательский политехнический университет,
магистрант*

*Permian national research polytechnic university,
Masters degree candidate*

Халецкая Марина Игоревна,
*Пермский национальный исследовательский политехнический университет,
магистрант*

*Permian national research polytechnic university,
Masters degree candidate*

Лобовиков Алексей Олегович,
*Пермский национальный исследовательский политехнический университет,
кандидат экономических наук, доцент*
*Permian national research polytechnic university,
Candidate of Economic Sciences, Docent*

ЭКОЛОГО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ОБЕЗВРЕЖИВАНИЯ НЕФТЕСОДЕРЖАЩИХ ОТХОДОВ БИОТЕНОЛОГИЧЕСКИМИ И ТЕРМИЧЕСКИМИ МЕТОДАМИ

ECOLOGICAL-ECONOMIC ESTIMATION OF THE NEUTRALIZATION OF THE PETROLEUM-CONTAINING WITHDRAWALS BY THE BIOTENOLOGICHESKIMI AND THERMAL METHODS

Аннотация. Статья посвящена эколого-экономической оценке обезвреживания нефтесодержащих отходов биотехнологическим и термическим методами. В основе методологии исследования представлен системный подход. Отражены технологические и экономические характеристики устройств утилизации нефтесодержащих отходов, а также достоинства и недостатки используемых методов.

Ключевые слова: нефтесодержащие отходы, системный подход, эколого-экономическая оценка, утилизация, сжигание, биодеструкция.

Annotation. Article is dedicated to the ecological-economic estimation of the neutralization of the petroleum-containing withdrawals by biotechnological and thermal methods. At the basis of the methodology of a study systems approach is represented. Are reflected the technological and economic characteristics of the devices of the utilization of the petroleum-containing withdrawals, and also of the merit and deficiencies in the utilized methods.

The keywords: the petroleum-containing withdrawals, systems approach, ecological- economic estimation, utilization, combustion, biodestruction.

Образование нефтесодержащих отходов (НСО) характерно для предприятий нефтегазовой промышленности в результате технологических процессов при добыче, транспортировке и переработке продуктов производства.

Эффективная экологическая переработка и утилизация данного вида отходов является актуальной задачей не только для нефтегазовой промышленности, но и для окружающей среды в первую очередь.

Традиционно, для обезвреживания НСО используются термические методы, такие как сжигание или пиролиз в специализированных установках. Если от-

ход содержит почвенные частицы, то его можно обезвредить биотехнологическим методом, путем смешивания отхода с почвой и утилизацией на площадках биоремедиации или в биореакторе.

Технология биоремедиации заключается в биологическом разложении нефтепродуктов углеводородокисляющими микроорганизмами.

Объем образования отходов на нефтегазовых предприятиях непостоянен, поэтому, исходя из количества нефтепродуктов в отходе и с учетом компонентного состава, подбирается оптимальный метод обезвреживания.

Таблица 1

Достоинства и недостатки инсинераторов

Преимущества	Недостатки
1. Утилизация отходов широкого спектра; 2. Объем отходов сокращается на 95%; 3. Использование тепла, образовавшееся при сжигании отходов; 4. Эффективная система очистки газов; 5. Система очистки газов с замкнутой циркуляцией.	1. Образование золы; 2. Высокая стоимость установки и эксплуатационных затрат; 3. Высокое энергопотребление; 4. Образование сточных вод при обезвреживании отходящих газов.

Таблица 2

Экологические критерии

№	Критерий	Описание	По технологии сжигания в инсинераторе
1	Эффективность утилизации НСО	Степень утилизации нефтепродуктов в инсинераторе	100%
2	Производительность	Количество перерабатываемых отходов в ед. времени	40 кг/ч
3	Подготовка отходов	Предварительная обработка НСО	Не требуется
4	Образование отходов	Отходы в процессе эксплуатации оборудования.	Зола (5–10% от общей массы), отходящие газы

Таблица 3

Экономические критерии

№	Критерий	Описание	Стоимость
1	Капитальные затраты	Затраты на оборудование	15 млн руб.
2	Эксплуатационные затраты	Газ	0,20–0,25 м ³ /кг
		Кальцинированная сода	3 кг/ч
		Вода техническая	0,2 м ³ /ч
		Электроэнергия	9 кВт
3	Себестоимость очистки	Стоимость обезвреживания 1 тонны нефтесодержащих отходов	3000 руб./т.

Таблица 4

Стоимость ресурсов, услуг и платежей (без НДС)

№	Наименование	Ед. измерения	Величина
1	Газ	руб./ м ³	4,26
2	Кальцинированная сода	руб./кг	7,2
3	Вода техническая	руб./м ³	8,47
4	Электроэнергия	руб./кВт*ч	2,64

Для выбора такого метода, на наш взгляд, необходим системный подход, который позволит на основе комплексной эколого-экономической оценки применить наилучшую доступную технологию утилизации отходов.

Для эколого-экономической оценки методов обезвреживания НСО, были выбраны такие методы, как термическое обезвреживание в инсинераторной печи и биотехнологическое обезвреживание в биореакторе.

Ежегодно в Пермском крае образуется около 30–50 тыс. т НСО, образующихся при добыче, переработке и транспортировке продуктов предприятий нефтегазовой отрасли [1].

Одним из самых распространенных способов утилизации и обезвреживания НСО, является метод термического обезвреживания в печах различного типа (камерных, кипящего слоя, барабанных и др.). Данный метод позволяет улавливать, концентрировать и разрушать опасные вещества в отходе. После сжигания образуется такой продукт, как зола, который подвергается захоронению или повторному использованию благодаря различным технологиям переработки.

По сравнению с другими методами переработки, данный метод имеет существенный недостаток — образование продуктов неполного сгорания, также технология сжигания достаточна энергозатратна.

Для избегания повторного загрязнения атмосферы, современные технологии предусматривают системы очистки газов в установках сжигания НСО.

Для обезвреживания широкого спектра отходов, в том числе и НСО, используются инсинераторы.

Инсинераторы — это печные агрегаты для термической утилизации широкого спектра специфических отходов:

- твердых коммунальных и промышленных отходов;
- НСО;
- отходов морских и воздушных портов и железнодорожного транспорта;
- медицинских и биоорганических отходов;
- отходов очистки сточной воды.

В табл. 1 представлены достоинства и недостатки инсинераторов.

Для оценки эколого-экономической эффективности был выбран инсинератор ИН-50.1 М, так как данная модель представляет стандартный комплекс утилизации НСО. ИН-50.1М является одной из установок ЗАО «Турмалин», представляющий собой комплекс термической обработки с предварительным дроблением отхода, поставляющегося по транспортеру, и очисткой отходящих газов в скрубберах и рукавных фильтрах. Помимо модели ИН-50.1М, модельный ряд инсинераторов ЗАО «Турмалин» содержит установки с более высокой производительностью и различными типами утилизируемых отходов [2].

Для переработки одной тонны отходов в инсинераторной установке ИН-50.1М, необходимо 25 ч (1000 кг: 40 кг/ч = 25 ч).

В связи с этим, расходы на 1 т отходов составляют:

1. Газ —

$$0,2 \text{ м}^3/\text{кг} \cdot 4,26 \text{ руб}/\text{м}^3 = 0,852 \text{ руб}/\text{м}^3 = 852 \text{ руб}/\text{т};$$

2. Кальцинированная сода —

$$7200 \text{ руб}/\text{т} \cdot 3000 \text{ т}/\text{ч} = 21,6 \text{ руб}/\text{ч} \cdot 25 \text{ ч} = 540 \text{ руб};$$

3. Вода техническая —

$$0,2 \text{ м}^3/\text{ч} \cdot 8,47 \text{ руб}/\text{м}^3 \cdot 25 \text{ ч} = 42 \text{ руб};$$

4. Электроэнергия —

$$9 \text{ кВт} \cdot 2,64 \text{ руб}/\text{кВт} \cdot \text{ч} = 23,76 \text{ руб}/\text{ч} \cdot 25 \text{ ч} = 594 \text{ руб}.$$

Общая сумма капитальных затрат на 1 т отхода составит 2028 руб., с учетом стоимости установки 15 002 028 руб.

Эколого-экономическая оценка очистки НСО термическим методом производилась по приведенным затратам

$$\Pi = З + \text{Ен} \cdot \text{К}$$

Π — приведенные затраты,

З — эксплуатационные затраты;

Ен — нормативный коэффициент экономической эффективности (Ен=0,12);

К — капитальные вложения.

$$\Pi = 5028 + 0,12 \cdot 15\,000\,000 = 1\,805\,028 \text{ руб}.$$

По результатам экологической оценки, при утилизации НСО в инсинераторе, образуются отходы в виде золы. В случае, если зола соответствует 5 классу опасности, ее можно использовать в качестве добавки в стройматериалах, в иных случаях, захоранивать на полигонах. Также при сжигании образуются отходящие газы, содержащие пыль, оксиды серы, углерода, азота, хлороводород, фториды, диоксиды. Учитывая наличие загрязняющих веществ в отходящих газах, конструкция установки предусматривает комплексную систему газоочистки в виде скруббера и пылеуловителя.

Для обезвреживания НСО чаще всего применяются термические и химические методы. Данные методы обезвреживания имеют ряд недостатков, так как при использовании термических методов необходимо применение специализированных установок, которые требуют капитальных вложений, и при сжигании образуются отходящие газы, которые необходимо подвергать дополнительной очистке, а при внедрении химических методов, требуется применение значительных количеств химических реагентов [3].

В качестве альтернативного способа обезвреживания НСО может быть предложен биотехнологический метод. Биотехнологический метод основан на разложении нефтепродуктов микроорганизмами. Существует несколько вариантов применения биотехнологического метода (рис. 1).

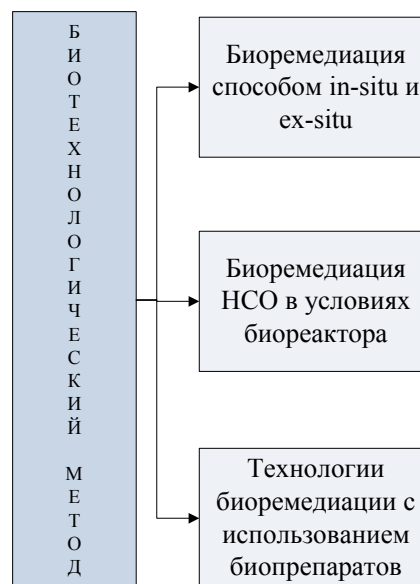

Рис. 1. Биотехнологические методы обезвреживания НСО

Для повышения эффективности процесса очистки НСО биотехнологическим методом возможно применение технологии биоремедиации с использованием биореактора и биопрепарата. На рис. 2 представлена технологическая схема технологии биоремедиации НСО с использованием биопрепарата и биореактора.

На первом этапе применение технологии биоремедиации необходимо определить концентрацию нефтепродуктов в НСО. Далее осуществляется доставка НСО к месту размещения биореактора. Отходы подвергаются измельчению в культиваторе. Затем отходы подаются в биореактор, где происходит аэрация, добавление биопрепарата, удобрений и осуществляется периодическое перемешивание отходов. По завершению процесса очистки НСО в биореакторе, отходы выгружаются и могут быть использованы в качестве технического грунта [4].

Для проведения эколого-экономического анализа процесса биоремедиации в биореакторе, предложены экологические и экономические критерии оценки эффективности биодеструкции углеводородов нефти (табл. 5, 6).

Для обезвреживания НСО биологическим методом, а именно обезвреживание в биореакторе, необходимо иметь установку стоимость, которой составляет от 440 до 770, 4 тыс. руб. Для интенсификации процесса биоремедиации необходимо вносить биопрепарат, на 1 тонну отходов соответственно понадобится 2 кг биопрепарата. Средняя стоимость биопрепарат составляет 3400 руб. за кг, в связи с этим понадобится $3400,6 \times 2 = 6801$ руб.

Суточный расход электроэнергии биореактором составляет 30 кВт в день. В связи с тем, что работа

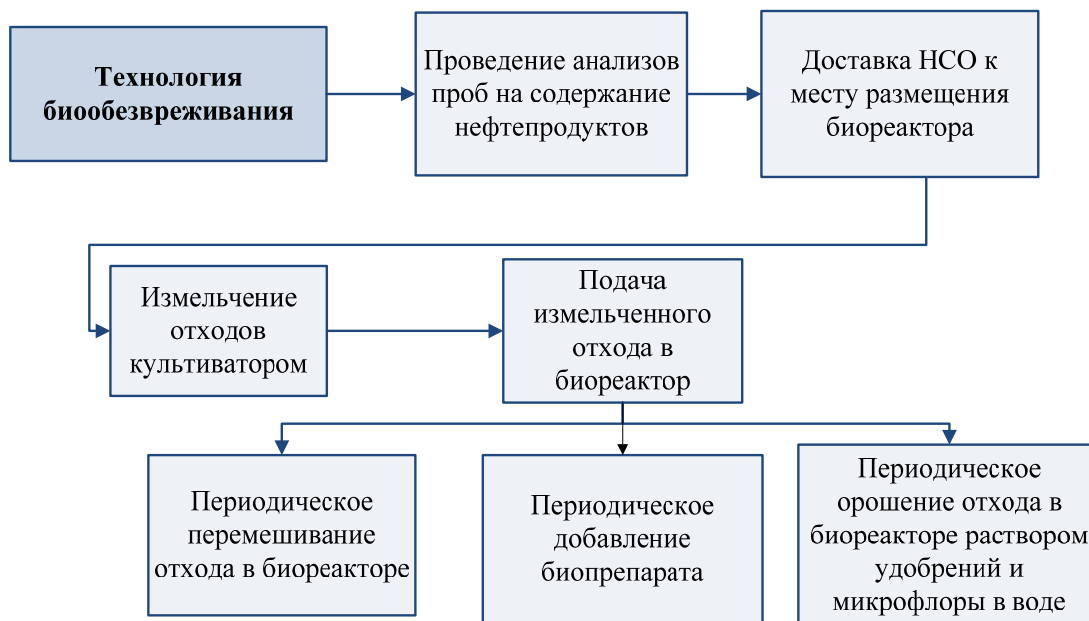

Рис. 2. Технологическая схема биоремедиации НСО с использованием биореактора и биопрепарата

Таблица 5

Экологические критерии

№	Критерий	Описание	По технологии биоремедиации в биореакторе
1	Эффективность очистки от нефтепродуктов	Минимальная концентрация нефтепродуктов после очистки в биореакторе (эффективность до 84% от исходной концентрации)	10–15 г/кг по экспериментальным исследованиям [5]
2	Время очистки	Период экспозиции, за который проходит очистка НСО с эффективностью до 84% [5]	45 суток
3	Образование отходов	Образование твердых коммунальных отходов, соответствующих норме накопления. Отходы от эксплуатации оборудования (резина, ветошь).	Предварительная обработка нефтесодержащих отходов, удаление крупных включений, которые вывозятся на полигон

Таблица 6

Экономические критерии

№	Критерий	Описание
1	Капитальные затраты	Затраты на оборудование
2	Эксплуатационные затраты	Затраты на биопрепарат, электроэнергия
3	Себестоимость очистки	Стоимость обезвреживания 1 тонны нефтесодержащих отходов

биореактора может длиться в течение 45 суток, то расход электроэнергии составляет 1350 кВт. Стоимость 1 кВт составляет = 2, 64 руб. за кВт час, исходя из этого для функционирования биореактора необходимо 3564 руб.

Себестоимость очистки 1 тонны НСО составляет 3000 руб.

Эколого-экономическая оценка очистки НСО биотехнологическим методом нами производилась, так

же как и при термическом методе по приведенным затратам:

$$П = З + E_n \times К$$

П – приведенные затраты;

З – эксплуатационные затраты;

E_n – нормативный коэффициент экономической эффективности (E_n = 0,12);

К – капитальные вложения.

$$\Pi = 13365 + 0,12 \times 440000 = 66165 \text{ руб.}$$

Ожидаемый экономический эффект от применения биотехнологии по сравнению с термическим методом составит:

$$\Xi = 1805028 - 66165 = 1738863 \text{ руб.}$$

Таким образом, выполненные нами расчеты по эколого-экономической оценке доступных технологий очистки НСО термическим и биотехнологическим методом позволяют сделать вывод, что наилучшим из

них является биотехнологический метод обезвреживания, так как он несет меньше нагрузки на окружающую среду.

Сделанный вывод, на наш взгляд, имеет не только научную, но и практическую значимость, так как экономически мотивирует предприятия внедрять наилучшие доступные технологии в области защиты окружающей среды.

Литература

1. Жилинская Я. А., Вайсман Я. И., Коротаев В. Н. Оценка экологической безопасности продуктов механо-биологической переработки твердых нефтесодержащих отходов // Вестник ПГТУ Охрана окружающей среды, транспорт, безопасность жизнедеятельности. 2011. № 1. с. 5–10.
2. Сайт ЗАО «Турмалин» — Режим доступа URL: <http://turmalin.ru/> (дата посещения: 21.12.2015).
3. Ягафарова Г. Г. Современные методы переработки нефтешламов / Г. Г. Ягафарова, С. В. Леонтьева, А. Х. Сафарова, И. Р. Ягафаров // М.: Химия, 2010 г. — 190 с.
4. Бикмансурова Э. Х., Рудакова Л. В., Ахмадиев М. В. Исследование процессов биоремедиации нефтезагрязненных почв в лабораторных биореакторах различного типа // Защита окружающей среды в нефтегазовом комплексе. 2008. № 12. с. 21–26.
5. Рудакова Л. В., Ахмадиев М. В., Сакаева Э. Х. Использование биореактора в технологии биоремедиации нефтезагрязненных почв // Экология и промышленность России. 2013. № 10. с. 17–21.

References

1. Zhilinskaia Ia.A., Vaisman Ia.I., Korotaev V.N. Otsenka ekologicheskoi bezopasnosti produktov mekhano-biologicheskoi pererabotki tverdykh neftesoderzhashchikh otkhodov // Vestnik PGTU Okhrana okruzhaiushchei sredy, transport, bezopasnost' zhiznedeiatel'nosti. 2011. № 1. s. 5–10.
2. Sait ZAO «Turmalin» — Rezhim dostupa URL: <http://turmalin.ru/> (data poseshcheniia: 21.12.2015).
3. Iagafarova G. G. Sovremennye metody pererabotki nefteshlamov / G. G. Iagafarova, S. V. Leont'eva, A. Kh. Safarova, I. R. Iagafarov // M.: Khimiia, 2010 g. — 190 s.
4. Bikmansurova E. Kh., Rudakova L. V., Akhmadiev M. V. Issledovanie protsessov bioremediatsii neftezagriaznennykh pochv v laboratornykh bioreaktorakh razlichnogo tipa // Zashchita okruzhaiushchei sredy v neftegazovom komplekse. 2008. № 12. s. 21–26.
5. Rudakova L. V., Akhmadiev M. V., Sakaeva E. Kh. Ispol'zovanie bioreaktora v tekhnologii bioremediatsii neftezagriaznennykh pochv // Ekologiya i promyshlennost' Rossii. 2013. № 10. s. 17–21.

Шаймарданов Парда Мавлянович

*Преподаватель, негосударственное образовательное учреждение инфокоммуникации
г. Карши*

БУХГАЛТЕРСКАЯ ДОКУМЕНТАЦИЯ В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНИЯ

В условиях развития рыночных отношений и создания широкой сети негосударственных структур, существенно меняется роль такого традиционного для всех учреждений, организаций и предприятий структурного подразделения, как бухгалтерия. Вместо простого учетного органа бухгалтерия становится одним из важнейших подразделений, определяющих финансовую стратегию фирмы и влияющих на развитие ее хозяйственной деятельности.

Учетная политика фирмы, грамотный анализ финансово-хозяйственной деятельности, взаимодействие с налоговыми службами — это принципиальные, ключевые моменты в работе любой негосударственной структуры, обладающей полной самостоятельностью и выживающей в условиях острой конкурентной борьбы. Значимость данного структурного подразделения требует постоянного совершенствования организации и деятельности бухгалтерии, улучшения ее кадрового состава, внедрения прогрессивных информационных технологий обработки экономической информации. Важным направлением улучшения работы любой бухгалтерии является совершенствование организации и ведение делопроизводства в этом подразделении. Многочисленные виды документов (финансовых, расчетно-денежных, первичных учетных, отчетно-статистических, организационно-распорядительных) — «продукт» труда работников бухгалтерии, отражающий жизнеспособность фирмы и перспективы ее дальнейшего существования.

Делопроизводство в бухгалтерии

В бухгалтерии, как и в сфере управления в целом, все работают с документами как носителями информации. Документ является объектом и результатом труда в сфере управления. ГОСТ определяет документ как «материальный объект с информацией, закрепленной созданным человеком способом для ее передачи во времени и пространстве». Из определения документа видно, что главное назначение документа, причина его появления — необходимость зафиксировать информацию. Зафиксировав информацию, документ тем самым обеспечивает ее сохранение и накопление, возможность передачи другому лицу,

многократное использование, возвращение к информации во времени. Документ, регистрируя явления, выполняет функцию учета, используется как доказательство чего-либо.

Таким образом, документ может выполнять несколько функций. Особое место среди документов бухгалтерии занимает организационно-распорядительная документация, обеспечивающая как организацию работы бухгалтерии (положения о бухгалтерии, должностные инструкции сотрудникам бухгалтерии), так и нормативно-правовую основу многих финансовых и расчетно-денежных операций (приказы и распоряжения, акты ревизий, докладные и объяснительные записки и др.).

Правильное составление и оформление этих документов в соответствии с действующими нормативами — одна из обязанностей работников в бухгалтерии. Другой существенной стороной ведения делопроизводства бухгалтерии является систематизация и хранение всех образующихся здесь документов, необходимых впоследствии не только для анализа финансово-хозяйственной деятельности фирмы, но и для предъявления этих документов при аудиторской проверке, а также для сдачи на хранение в установленном порядке в ведомственные и государственные архивы.

Виды используемых в бухгалтерии документов

Организационные документы представлены уставами, положениями в том числе положением о бухгалтерии, должностными инструкциями на работников этого структурного подразделения, инструкциями и правилами. Положения — нормативные акты, имеющие сводный кодификационный характер и определяющие порядок образования, структуру, компетенцию, обязанности и организацию работы системных органов государства. Например, Положение о бухгалтерском учете и отчетности в Республике Узбекистан или положение о документах и документообороте в бухгалтерском учете. Положения утверждаются в установленном порядке.

Инструкция — «правовой акт, издаваемый органом государственного управления (или утверждаемый

его руководителем) в целях установления правил, регулирующих организационное, научно-техническое, финансовые и иные специальные стороны деятельности учреждений, организаций, должностных лиц и граждан». Инструкции издаются также в целях разъяснения и определение порядка применения законодательных актов и распорядительных документов.

Например: «Инструкция по статистике численности и заработной платы рабочих и служащих на предприятиях, организациях», «Инструкция о порядке заполнения бухгалтерского отчета предприятия». К распорядительным документам относят постановления, решения, приказы, распоряжения, указания. Бухгалтерия, как правило, получает для сведения копии распорядительных документов по основной деятельности и обязательно копии приказов по личному составу, по которым начисляется заработанная плата.

Приказ является самым распространенным видом распорядительного документа, применяемого в практике управления. Приказ издается по вопросам создания, ликвидации, реорганизации учреждений или их структурных частей; утверждение положений, правил и т.п.

По средством приказа руководитель ставит основные задачи перед работниками, указывает пути решения принципиальных вопросов. Приказ обязателен для всех работников данной организации или отрасли. Например: «Приказ по личному составу». Его копия обязательно передается в бухгалтерию. Протокол. Работникам бухгалтерии, входящим в состав различных комиссий, не редко приходится оформлять протоколы заседаний. Протокол можно определить как документ, фиксирующий ход обсуждения вопросов и принятие решений или как документ с записью всего происходящего на собрании. Протокол ведется, как правило, во время заседания. Оформляется протокол по форме общего бланка на чистом листе бумаги. Полностью подготовленный протокол подписывается председателем и секретарем. Потом он формируется в дело вместе с документами, созданными в процессе

подготовки заседания. Наиболее часто работникам бухгалтерии приходится составлять акты.

Акт — документ составленный несколькими лицами и подтверждающий установленный факт, событие, действие. Чаще всего акты составляются комиссиями. Работники бухгалтерии входят во многие комиссии, особенно связанные с учетом или списанием материальных ценностей. Поводы для составления акта могут быть различными, отсюда и большое количество разновидностей актов: акты ликвидации (учреждений, предприятий); акт приема-передачи (при смене руководства, материальных ценностей; акт приема объектов и т.п. Акт независимо от разновидности составляется по единой схеме.

Служебные письма — обобщенное название большой группы управленческих документов различного содержания, которые служат средством общения с учреждениями, организациями и частными лицами, сообщения чего-нибудь, уведомления о чем-нибудь. Служебные письма применяются для решения многочисленных оперативных вопросов, возникающих в управленческой деятельности, отсюда вытекает разнообразие вида писем: запросы, уведомления, приглашения, претензии, изменения, замечания, требования и т.п. Служебные письма занимают до 80% входящие и исходящей документации учреждения в целом и часто используется в деятельности бухгалтерии.

Сопроводительное письмо — часто составляемый документ, который информирует адресата о направлении к нему прилагаемых к письму документов. Составление сопроводительных писем допустимо лишь в том случае, если необходимо что-либо разъяснить или дополнить к приложенным документам: указать срок исполнения, объяснить причину задержки и т.д. Также могут составляться письмо-приглашение, информационное письмо, рекламное письмо, письмо-извещение, гарантийное письмо и т.п. Докладная записка — документ, адресованный руководителю данного учреждения и информирующий его о сложившейся ситуации, имевшей место явлении или факте, о выполнении работы.

Литература

1. Андреева В. И. Делопроизводство в бухгалтерии. — М., 1994.
2. ГОСТ 16.487–83. Делопроизводство и архивное дело. Термины и определения. — М., 1984 с. 4 п. 37.
3. Инструкция по бухгалтерскому учету в учреждениях и организациях, состоящих на бюджете. п. 16, с. 11.
4. Горбачев Н. Н. Методическое пособие по курсу «Делопроизводство». Часть I–II. — М.: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 1997. — 142 с.
5. Киреева М. В., Аксенов Ю. М. Документационное обеспечение управления. — Новосибирск, 1986.

Шевчук Ярослав Васильович

*доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник,
завідувач кафедри товарознавства та комерційної діяльності
Ужгородський торговельно-економічний інституту КНТЕУ*

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ ИМИТАЦИОННОГО МОДЕЛИРОВАНИЯ ТРАНСПОРТНЫХ СИСТЕМ SIMULATION OF TRANSPORT SYSTEM

Анотація. Досліджено застосування сучасних методів імітаційного моделювання для дослідження й обґрунтування розвитку автотранспортної інфраструктури. Розкрито сутність та особливості методу імітаційного моделювання на транспорті. Проаналізовано імітаційні моделі запропоновані зарубіжними та українськими вченими. Акцентується увага на необхідності застосування імітаційного моделювання для поліпшення умов руху міського і громадського транспорту, для оцінки його економічної ефективності. Доведено, що без використання методів імітаційного моделювання неможливе наукове обґрунтування інтеграції автотранспортної інфраструктури міст та регіонів України в сучасні аналогічні світові структури.

Ключові слова: автотранспортна інфраструктура, транспортна система, імітаційна модель, імітаційне моделювання, система імітаційного моделювання транспортного руху, місто, регіон.

Анотация. Исследовано применение современных методов имитационного моделирования для исследования и обоснования развития автотранспортной инфраструктуры. Раскрыта сущность и особенности метода имитационного моделирования на транспорте. Проанализированы имитационные модели предложены зарубежными и украинскими учеными. Акцентируется внимание на необходимости применения имитационного моделирования для улучшения условий движения городского и общественного транспорта, для оценки экономической эффективности. Доказано, что без использования методов имитационного моделирования невозможно научное обоснование интеграции автотранспортной инфраструктуры городов и регионов Украины в современные аналогичные мировые структуры.

Ключевые слова: автотранспортная инфраструктура, транспортная система, имитационная модель, имитационное моделирование, система имитационного моделирования транспортного движения, место, регион.

Summary. Investigated the use of modern methods of simulation for research and study of the transport infrastructure. The essence and peculiarities of simulation modeling method of transport. Analyzed simulation models offered by foreign and Ukrainian scientists. The attention paid to the need for simulation modeling to improve urban traffic conditions and public transport, to assess its cost-effectiveness. Proved that without the use of simulation modeling techniques can not be scientific justification integration of motor transport infrastructure of cities and regions of Ukraine in the modern world similar structure.

Keywords: Transport infrastructure, transport system, simulation model, simulation, system simulation modeling of traffic, vengeance, region.

Потреба у моделюванні міст й регіонів, особливостей протікання процесів у їх межах, з'явилася задовго до появи віртуальних світів у мережі Internet. З розвитком системи планування міської забудови виникла потреба в системі такого моделювання, яке дозволило б оцінювати якість і ефективність нових проектів до їх реального втілення. Ця потреба стимулювала розробку проектів утворення віртуальних копій реальних міст. Подібна реалізація значно

спрощує процес аналізу нових проектів і їх оцінки. Можливість накладання нових моделей на існуючий ландшафт дозволяє оцінити взаємний вплив нових будівель і навколишніх об'єктів ще на етапі проектування. Інтерактивні системи, що дозволяють спостерігати результати впливу на міський ландшафт тих чи інших змін, є ефективним засобом планування.

До таких систем відносять і транспортні системи, розвиток яких особливо активізувався в ХХ ст.

у результаті поступу економіки, зростання кількості бізнес-структур та активної трансформації середовища міст і регіонів. Імітаційне моделювання актуалізується у зв'язку із збільшенням кількості транспортних засобів, експлуатація яких супроводжується значними фінансовими затратами і забрудненням довкілля.

Оскільки середовище міст і регіонів постійно ускладнюється, то й транспортні проблеми перманентно інтенсифікуються та загострюються. В наш час неможливо проектувати транспортні розв'язки у великих містах без урахування розвитку інфраструктури цих міст. Аналогічне можна сказати і про організацію дорожнього руху. В. О. Іванов зазначає, що саме тому інтегроване розв'язання таких проблем можливе лише при застосуванні засобів імітаційного моделювання дорожнього руху і впровадженні комплексу математичних моделей, які орієнтовані на вирішення конкретних задач прогнозування і управління дорожнім рухом [7].

На думку експертів, фахівців і науковців системи імітаційного моделювання дорожнього руху, які використовуються на тлі моделювання розвитку міст і регіонів, дозволяють суттєво знизити фінансові витрати на вирішення транспортних проблем.

Імітаційне моделювання використовується і в процесі дослідження розвитку самих міст і регіонів. Найбільш повно результати таких досліджень викладені в роботі Дж. Форрестера «Динаміка розвитку міста» [20].

На сучасному етапі при моделюванні міст використовуються новітні комп'ютерні технології. В новітніх імітаційних моделях користувач отримує можливість майже «реально» помандрувати містами, які віддалені від нього на тисячі кілометрів. Крім того, такі системи моделювання можна використовувати як в розважальних, так і в наукових цілях, проводячи на них дослідження як технічного, так і соціального характеру [1].

Зазначимо, що імітаційне моделювання — це метод, який дозволяє відтворювати процеси та описувати їх за допомогою комп'ютера так, ніби вони відбуваються в реальних умовах, тобто насправді. Імітаційну модель можна «програти» в часі багато разів, вводячи різні дані, що дає можливість отримати достатньо стійку статистику. Імітаційна модель — (у вузькому значенні) логіко-математичний опис об'єкта, який може бути використаний для експериментування на комп'ютері в цілях проектування, аналізу і оцінки функціонування об'єкта.

Отже, імітаційне моделювання — це метод дослідження, заснований на тому, що система, яка вивчається, замінюється імітатором і саме з ним проводяться експерименти з метою отримання інформації про

цю систему. Експериментування з імітатором називають імітацією (імітація — це проникнення в суть явища, не вдаючись до експериментів на реальному об'єкті). Імітаційне моделювання розглядається як окремих випадок математичного моделювання. Існує клас об'єктів, для яких з різних причин не розроблені аналітичні моделі або не розроблені методи розв'язування задач про такі моделі. В цьому випадку математична модель замінюється імітатором або імітаційною моделлю.

Імітаційне моделювання дозволяє інтерпретувати стан транспортної системи у визначений момент часу, що ріднить його з фізичним експериментом [8].

Імітація як метод розв'язування нетривіальних задач отримала початковий розвиток у зв'язку із створенням ЕОМ в 1950х — 1960х роках.

В науковій літературі виділяють наступні різновиди імітації:

- метод Монте-Карло (метод статистичних випробувань);
- метод імітаційного моделювання (статистичне моделювання);
- імітаційне ігрове моделювання;
- агентне моделювання;
- метод дискретного моделювання;
- системна динаміка [8].

Наприкінці ХХст. вже цілі групи проєктантів використовували імітаційне моделювання для створення проєктів віртуальних міст. Так, одним з перших проєктів віртуальних міст був проєкт «Virtual Los Angeles», розроблений групою UST (Urban Simulation Team) Каліфорнійського університету (1994–1995) [24].

База даних цього проєкту мала обсяг порядку 1–2 Гб і при цьому охоплювала площу в 4000 кв. миль. Даний проєкт реалізовувався на основі географічної інформаційної системи ArcView. Розроблена модель потребувала значної обчислювальної потужності апаратних засобів і тому була реалізована на транспортній станції Опух фірми Silicon Graphics.

За зразком моделі для Лос Анжелеса у 1996–1997 рр. було створено подібні моделі для Філадельфії, Сан Дієго, Лас Вегаса та Санта Барбарі. Таким чином група UST, ґрунтуючись на досвіді своєї роботи з віртуальними моделями міст, сформулювала основні принципи моделювання міських територій [24].

Імітаційне моделювання було використане і при розробці ігрових моделей міст. Так, в 1970 році англійський математик Джон Конвей придумав гру «Життя» (Conway's Game of Life). Вона базується на використанні методу клітинних автоматів (КА). Місце дії цієї гри — «всесвіт» — поверхня, що поділена на клітини, безмежна, обмежена або замкнута. Задача у цій грі полягає в тому, щоб знайти таку первинну

конфігурацію, за якої КА еволюціонував би бажаним чином. Всі спроби вирішити цю задачу формально не мали успіху. Тільки досвід і навички при великій кількості спроб можуть допомогти у цій справі.

На базі гри «Життя» розглянуто механізм запровадження властивості антисипації (передбачення) в клітинно-автоматній моделі взагалі. Навіть у межах цієї простої моделі введення антисипації (попередній спосіб розрахунків на початку кожного часового інтервалу) призводить до істотних змін у поведінці системи, результатом яких є поява кількох співіснуючих розв'язків. Типи поведінки, притаманні класичній грі «Життя», справедливі і для антисипаційної версії, хоч тут вони проявляються на рівні множин конфігурацій [11].

На основі правил клітинного автомата «Життя» побудовано декілька варіантів універсальної машини Т'юрінга, яка є абстрактним виконавцем, здатним імітувати всіх інших виконавців, які реалізують процес покрокового обчислення. Кожен з таких кроків обчислення є елементарним. Машина Т'юрінга має лінійну пам'ять, здатну перетворювати вхідні дані за допомогою послідовності елементарних дій [21].

Отже, машина Т'юрінга як клітинний автомат може здійснювати будь-які алгоритмічні обчислення. За допомогою КА «Життя» можна моделювати і сам цей клітинний автомат. При цьому клітини автомата більш високого рівня складатимуться з цілих конфігурацій більш низького рівня.

Існують онлайніві і оффлайніві симулятори гри, які можна реалізувати навіть на мобільних телефонах, в Інтернеті можна знайти цікаву енциклопедію КА «Життя», яка містить 239 анімаційних ілюстрацій [23]. Детальні відомості про гру можна знайти в [3, 19].

Для реалізації гри «Життя», і взагалі КА використовують такі технічні засоби, як САМ6 з картою розширення для ПК, САМ8 із зовнішнім пристроєм для SparcStation; програмне забезпечення: JCASim в Java, SIMP в Python.

На нашу думку, для дослідження автотранспортної інфраструктури більш доцільно використовувати імітаційні моделі транспортних систем.

Вчені констатують, що імітаційне моделювання, лінійне програмування і регресійний аналіз за діапазоном і частотою використання давно і стійко займають три перших місця серед усіх методів дослідження операцій [2]. Завдяки можливості досить повного відображення реальності імітаційне моделювання зручне для дослідження практичних транспортних задач, а саме, для визначення показників ефективності, порівняння варіантів побудови й алгоритмів функціонування транспортної системи, перевірки стійкості

режимів системи при малих відхиленнях вхідних перемінних від розрахункових значень [2].

На сьогоднішній день є ґрунтовно розробленими теоретико-методологічні основи імітаційного моделювання транспортних систем. Вони представлені в роботі Томашевського В.М. «Моделювання систем» [17], книзі Томашевського В.Н., Жданової Є.Г. «Імітаційне моделювання в середовищі GPSS» [18], праці Глибовець М.М., Олецкого О.В. «Штучний інтелект» [4], дослідженні Томашевського В.Н. «Імітаційне моделювання систем і процесів» [16], навчальному посібнику Ситника В.Ф., Орленка Н.С. «Імітаційне моделювання» [14] та ін.

В науковій літературі описано ряд різних систем імітаційного моделювання транспортних мереж, зокрема AIMSUN, PA-RAMICS, AUTOBAHN, IHSDM, INTEGRATION, PLANSIM-T, FLEXSYT-II, TRANSIMS, SimTraffic 6, VISSIM та ін. [7].

Подібні системи імітації дорожнього руху розроблені в країнах Західної Європи й Америки, такі, як MITSIM, FRESIM, PHAROS (США), AUTOBAHN, PLANSIM-T (Німеччина), DRACULA, PADSIM (Великобританія), ANATOLL, SIMDAC (Франція) й інші. Вони використовуються, у першу чергу, для поліпшення умов руху міського і суспільного транспорту, а також для оцінки його економічної ефективності [15].

Система імітаційного моделювання транспортного руху AIMSUN — це така система, яка моделює транспортний рух на макрорівні і використовується переважно для моделювання трафіку міських транспортних мереж, автострад і автомагістралей, кільцевих доріг і дорожніх розгалужень. У цій системі, яка забезпечує високий рівень деталізації моделі транспортної мережі, поведінка кожного окремого транспортного засобу моделюється на кожному кроці протягом всього часу моделювання. В системі AIMSUN також можуть бути змодельовані дорожньо-транспортні пригоди та аварійні ситуації тощо. Управління транспортним рухом в AIMSUN здійснюється з використанням дорожніх знаків, адаптивного управління транспортом, котрий має пріоритет руху (швидка допомога, пожежна служба, міліція і т.п.).

Як зазначають І. Яцків, Є. Юршевич та Н. Колмакова, в системі AIMSUN поведінка транспортних засобів визначається функціями від декількох параметрів, що дозволяє моделювати рух різних типів транспортних засобів (автомобілів, автобусів, вантажівок і т.д.) [23]. Система AIMSUN дозволяє проаналізувати переміщення транспортних засобів двома способами (за заданими маршрутами і за конкретним розподіленням потоку), що полегшує здійснення вибору кінцевого рішення.

Наступною системою імітаційного моделювання транспортного руху є система MITSIMLab, яка була розроблена для оцінювання впливу альтернатив проектування систем управління рухом на оперативному рівні. Вона представляє собою синтез різних моделей і дозволяє здійснювати вибір різних варіантів проектування систем управління рухом, моделювання реакції водіїв на поточну інформацію щодо руху і управляючих сигналів. MITSIMLab об'єднує динамічну взаємодію між системою управління рухом і водіями в мережі. MITSIM дозволяє відслідковувати переміщення транспортних засобів з ряду в ряд, визначати реакцію водія на зміну ситуації на дорозі.

Цікавим є також модуль імітаційного моделювання управління рухом (TMS), який використовує широкий спектр систем управління рухом і маршрутизації («лежачі поліцейські»; засоби управління рухом на швидкісній автостраді; засоби управління рухом на перехрестях; знаки дорожнього руху). Структура TMS дозволяє представляти різні проекти систем з логікою різного рівня складності.

Одним з недоліків системи імітаційного моделювання MITSIM є те, що вона не може бути використана для моделювання великих мереж (мережа доріг великого міста). Для таких цілей більш придатною є система імітаційного моделювання транспортного руху PARAMICS, яка призначена для моделювання транспортних вузлів в містах (перехрестя, що регулюються правилами пріоритету та світлофорами, транспортні розв'язки і т. д), моделювання перевантажених автострад, оптимізації роботи громадського транспорту, з'їздів з автомагістралей, регулювання маршрутів, світлофорів [23].

Модуль імітаційного моделювання системи PARAMICS забезпечує три фундаментальні операції: побудову моделі, імітаційне моделювання трафіка (з 3D візуалізацією) і вивід статистичної інформації з використанням дружнього графічного інтерфейсу користувача. За допомогою моделюючого модуля можуть бути проаналізовані такі елементи транспортної мережі (міська мережа і мережа автострад; правосторонній і лівосторонній рух; управління рухом за допомогою знаків дорожнього руху; ділянка дороги з круговим рухом; громадський транспорт; паркування машин; ДТП; зміна смуги руху; затори на дорогах) [7].

Ще однією системою імітаційного моделювання транспортного руху є VISSIM — пакет для моделювання трафіку на макрорівні, який може використовуватися для аналізу і оптимізації міських та міжміських транспортних сполучень, а також для моделювати міських перехресть, аналізу пропускної спроможності транспортних систем і тестування схем транзитних пріоритетів [22].

Як зазначає В. Іванов в пакеті VISSIM можна здійснювати вибір між різними типами маршрутизації — статичною і вільною [7].

Недоліком Vissim є те, що за його допомогою можна моделювати обмежену кількість перехресть, залежно від потужності комп'ютера. Час розрахунку залежить від кількості транспортних засобів в транспортній мережі, при зростанні яких модельний час може досягти реального часу [7].

Д. С. Печенежський та В. М. Томашевський обґрунтували підходи до керування автомобільним дорожнім рухом з використанням транспортної моделі. Вони запропонували концепцію створення імітаційного проекту для управління рухом автотранспортних засобів на основі візуального моделювання. При цьому, ними описано архітектуру і принципи функціонування основних компонентів і засоби їх реалізації на основі використання імітатора моделі руху транспортних засобів в умовах застосування технології Java [13].

Імітаційна модель цих вчених значно краща від моделей їх попередників, які імітували дорожній рух достатньо умовно, були доволі неточними та трудомісткими. У цій моделі для імітації дорожнього руху використано мережне уявлення ділянок доріг (граф), організацію керування потоком автомобілів, відтворення особливих ситуацій, маршрутизація транспортних засобів і їх переміщення. При цьому, деталізація імітаційної моделі може змінюватися в залежності від рівнів візуального відображення, визначених користувачем, що дає можливість моделювати як окремі транспортні засоби, так і потоки автомобілів [13].

Як зазначають творці згаданої імітаційної моделі Д. С. Печенежський та В. М. Томашевський, імітаційний проект є зручним засобом моделювання процесу автомобільного руху на різноманітних ділянках доріг. Він достатньо просто може бути прив'язаний до топографічної карти району, міста або області, тому що імітатор докладно відображає мережі доріг і моделює індивідуальні переміщення транспортних засобів з використанням зміни смуг і логіки сигналів руху. На їх думку, наявність засобів візуалізації дозволяє як будувати саму імітаційну модель ділянок доріг, так і відображати процес переміщення транспортних засобів під час моделювання [13].

Василенко Т.Є., Фесенко Д.В., Дульнявка О.Й. в роботі «Процес імітації функціонування зупиночного пункту сумісної ділянки руху автобусів різних маршрутів» наголошують, що застосування методів імітаційного моделювання для подолання транспортних проблем є актуальною задачею, оскільки воно, на відміну від інших методів, дозволяє відтворити функціонування транспортних процесів за значно коротший час, ніж ці події відбувалися б насправді [2].

Імітаційні моделі часто використовують для дослідження функціонування вантажного автомобільного транспорту. При цьому, увага концентрується на вивченні організаційної виробничої структури автотранспортного підприємства; управлінні виробництвом та ремонтом й обслуговуванням автомобілів; організації роботи технічної допомоги автомобілям на лінії; управлінні складськими запасами автомобільних запасних частин, вузлів і агрегатів; продуктивності станцій технічного обслуговування автомобілів; організації роботи автомобільних майстерень закритих парків спеціальних транспортних машин; технології ремонту автомобільних деталей [12].

Ряд задач вирішується за допомогою імітаційного моделювання і на пасажирському транспорті. Зокрема, важливе значення для практики мають розробки модуля автоматизованої системи управління пасажирськими автобусними перевезеннями [10].

Імітаційне моделювання є неocenним для прокладення руху маршрутних транспортних засобів по вулично-дорожній мережі міста [6]. Його також застосовують для розробки автоматизованих систем оплати проїзду на маршрутах пасажирського транспорту

для пільгових категорій громадян і для визначення оптимального місця розташування і функціонування автобусного терміналу як пасажирського логістичного центру [5].

За допомогою імітаційного моделювання прогнозують викиди шкідливих забруднюючих речовин від автотранспортних засобів [9].

Василенко Т. Є., Фесенко Д. В., Дульнявка О. Й. запропонували імітаційну модель, що дозволяє одержати закономірність зміни часу очікування пасажирами автобусів різних маршрутів на сумісній ділянці руху, що, у свою чергу, дає можливість його оптимізувати шляхом імітації (підбору) кількості автобусів, що проходять повз конкретний зупиночний пункт, спочатку в цілому, а потім за кожним маршрутом [2].

Таким чином, очевидно, що імітаційне моделювання автотранспортної інфраструктури має величезне теоретичне і практичне значення. Без його використання неможливе наукове обґрунтування інтеграції автотранспортної інфраструктури України в сучасні аналогічні світові структури, що дозволить суттєво поліпшити організацію дорожнього руху в державі.

Література

1. Бабков В. С. Створення реалістичних моделей міських ландшафтів / В. С. Бабков. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://masters.donntu.edu.ua/2001/fvti/babkov/dis/article.htm>
2. Василенко Т. Є. Процес імітації функціонування зупиночного пункту сумісної ділянки руху автобусів різних маршрутів / Т. Є. Василенко, Д. В. Фесенко, О. Й. Дульнявка. // Вісті Автомобільно-дорожнього інституту. — 2009. — № 2(9). С. 164–171.
3. Гарднер М. Крестики-нолики / М. Гарднер. — М.: Мир, 1988. — С. 287–343.
4. Глибовець М. М. Штучний інтелект / М. М. Глибовець, О. В. Олецкий. — К.: Вид-дм «КМ Академія», 2002. — 366 с.
5. Громуле В. Автобусный транспорт как важнейший элемент транспортной инфраструктуры / В. Громуле, И. Яцкив // Transport (Транспорт). — Vilnius: Technika, 2007. — Т. 22. — № 3. — Р. 200–206.
6. Давидіч Ю. О. Теоретичні основи ергономічного забезпечення автотранспортних технологічних процесів: автореф. ран. На здобуття наук. Ступеня ранс. ранс. Наук: спец. 05.22.01 «Транспортні системи» / Ю. О. Давидіч; Харківська національна академія міського господарства. — Харків, 2007. — 39 с.
7. Іванов В. О. Розподілена система імітаційного моделювання дорожнього руху. // Вісник НТУУ «КПІ» Інформатика управління та обчислювальна техніка. — 2008. — № 48 С. 41–45.
8. Імітаційне моделювання. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
9. Кравченко Е. А. Методологические подходы научно-технического прогнозирования экологической безопасности автобусного транспорта в муниципальных образованиях транспорт зон / Кравченко Е. А., Кравченко А. Е. // Вестник Кубанского государственного технологического университета. — 2003. — № 8.
10. Лахно В. А. Использование объектно-ориентированных языков программирования для проектирования АСУ пассажирскими перевозками / В. А. Лахно, А. И. Пилипенко // Штучний інтелект Луганський національний аграрний транспортні. — 2004. — № 4. — С. 201–210.
11. Макаренко О. С. Модель клітинного автомата з антиципацією / О. С. Макаренко, Д. А. Крушинський, Б. І. Гольденго-рін // Наукові вісті «КПІ». — 2009. — № 1. — С. 30–35.
12. Моделирование случайных транспортн транспортних транспорта: метод. Указания к ранспо. Работе: в 2 ч. Ч. 2. / сост.: С. И. Коновалов, В. В. Савин; Владим. Гос. Ун-т. — Владимир: Ред.-издат. Комплекс ВлГУ, 2004. — 52 с.

13. Печенежський Д. С., Томашевський В. М. Керування автомобільним транспортом з використанням транспортних моделей. // Имитационное моделирование систем — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.simulation.org.ua/show.php?mode=prj&file=proj001.html&id=1>
14. Сытник В. Ф. Имитационное моделирование: Учебно-методич. Пособие / В. Ф. Сытник, Н. С. Орленко — К.: КНЕУ, 1999. — 208 с.
15. Теленик С. Ф. Концепция моделирования и управления движением транспортных средств / С. Ф. Теленик, В. Н. Томашевський // Автомобильный транспорт. — Сб. Науч. Трудов. Вып. 1, 1998. — Харьков: ХГАДТУ, 1998. — С. 98–100.
16. Томашевський В. Н. Имитационное моделирование систем и процесов / В. Н. Томашевський. — К.: ІСДО, «ВІПОЛ», 1994. — 124 с.
17. Томашевський В. М. Моделирование систем / В. М. Томашевський — К.: «Вид. ра. БХВ», 2005. — 352 с.
18. Томашевський В. Н. Имитационное моделирование в рансе GPSS / В. Н. Томашевський, Е. Г. Жданов. — М.: Бестселлер, 2003. — 416 с.
19. Тоффоли Т. Машины клеточных автоматов / Т. Тоффоли, Н. Марголус. — М.: «Мир», 1991. — 280 с.
20. Форрестер Дж. Динамика развития города: Пер. с ранса. — М.: Прогресс, 1974. — 281 с.
21. Хопкрофт Дж., Мотвани Р, Ульман Дж. Глава 8. Введение в рансп машин Тюринга // В ра.: Введение в рансп автоматів, языков и расчетов (Introduction to Automata Theory, Languages, and Computation). — М.: Вильямс, 2002. — 528 с.
22. Шевчук Я. В. Автотранспортна інфраструктура: теорія і методи сучасних регіональних досліджень. Монографія. — Ужгород: Видавництво ТзОВ «Ліга-Прес», 2011. — 450 с.
23. Яцкив И. В. Использование возможностей имитационного моделирования для анализа транспортных узлов И. В. Яцкив, Е. А. Юршевич, Н. В. Колмакова [Электронный ресурс] // Имитационное моделирование. Теория и практика (ИММОД 2005): Материалы второй Всероссийской научно-практической конференции по вопросам применения имитационного моделирования в промышленности. (19–21 октября 2005 г, Россия, Санкт-Петербург) (<http://www.gpss.ru/immod05/s3/yackiv/>).
24. Eric Weisstein's Treasure Trove of the Life Cellular Automata. — <http://www.ericweisstein.com/encyclopedias/life/>
25. R. Liggett, S. Friedman, W. Jepson, Interactive Design/Decision Making in a Virtual Urban World: Visual Simulation and GIS, 1996 (<http://www.aud.ucla.edu/~robin/ESRI/p308.html>).

Шокот Оксана Анатоліївна

*магістр кафедри бухгалтерського обліку та аудиту
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В сучасних умовах стрімкого розвитку науково-технічного прогресу в галузі інформаційних технологій та посилення ринкової конкуренції між підприємствами, установами, організаціями підвищуються вимоги до якості продукції, товарів та послуг. Одним з інструментів підвищення ефективності діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є автоматизація. Використання комп'ютерних технологій зараз нікого не здивує, оскільки їх застосування є невід'ємним атрибутом життєдіяльності. Від того, наскільки ефективно ми використовуємо їх потенціал, розширюємо коло задач, що повинні вони вирішувати, залежить стратегічний розвиток суб'єкта господарювання. Це є актуальним і для зовнішнього аудиту.

Науковці Закалінська К.О. та Івахенков С.В. [1] серед проблем аудиту виділяють проблему його комп'ютеризації, хоча вона «принципово не змінює методологію бухгалтерського обліку».

Яровенко Г.М. вказує, що на це впливає:

- відсутність уніфікованих методик аудиторських перевірок, що ускладнює створення алгоритмів автоматизованої обробки;
- різноманітність програмного забезпечення, що використовують підприємства – об'єкти перевірок, що може створювати проблему експорту-імпорту даних;
- низький рівень знань аудиторів в галузі інформаційних технологій;
- специфіка та особливості діяльності об'єктів аудиту [4].

Мета аудиту виплат працівникам полягає у висловленні аудитором думки про те, чи дійсно інформація про розрахунки з оплати праці й інших виплат працівникам, що відображена у фінансовій звітності, обліку та первинних документах, в усіх суттєвих аспектах підготовлена відповідно до норм чинного трудового, податкового й соціального законодавства та визначеної концептуальної основи бухгалтерського обліку.

Основним завданням аудиту заробітної плати є контроль за правильністю визначення заробітної

плати, ведення розрахунків з кожним працівником, з бюджетом та за єдиним соціальним внеском. Здійснити своєчасний контроль за витратами фонду оплати праці, складанням звітності можливо спростивши процес обліку та аудиту за допомогою новітніх інформаційних систем та програм. Вирішення проблем, пов'язаних з аудитом коштів на оплату праці на підприємствах в умовах використання інформаційних технологій потребує дослідження.

Із впровадженням сучасних прогресивних інформаційних систем обліку кардинально змінюється характер і зміст бухгалтерської та аудиторської роботи, скорочується частка технічних процесів, заснованих на ручній праці. Автоматизація обробки, аналізу і контролю інформації з питань оплати праці забезпечить своєчасність складання фінансової звітності і прийняття оптимальних управлінських рішень.

Комп'ютеризація аудиту суттєво змінює контрольні функції, які раніше виконувались тільки вручну. Практичний результат для підприємства – зменшення ймовірності помилок як через неграмотність або випадкову помилку бухгалтера, так і через навмисну шкоду [3].

Ключовим модулем в автоматизованій інформаційній системі аудиту повинен бути модуль перевірки. Перевірка в системі може бути організована в двох напрямках:

- перший напрям передбачає те, що аудиторська система буде також функціонувати, як і облікова. Така перевірка носитиме комплексний характер. Але такий напрям потребує значних ресурсів і придатний для тих фірм, які мають постійних клієнтів.
- другий напрям передбачає створення експертної системи. Проблема полягає якраз у визначенні шаблонів, які формуватимуть базу фактів та правил. Цей напрям є більш перспективним в створенні автоматизованих систем аудиту, оскільки перевірка буде відбуватися з урахуванням ключових параметрів, та в системі база знань може розширюватися по мірі набуття нових знань.

Перший напрям в автоматизації доцільно використовувати для внутрішнього аудиту, а другий саме для зовнішнього.

Програма автоматизованого аудиту розрахунків з оплати праці повинна проводити:

1) перевірку відповідності законодавству існуючої системи оплати праці.

2) аудит заповнення та ведення документів, що є підставою для оплати праці.

3) аудит нарахування заробітної плати. Із використанням автоматизованої системи аудиту всі розрахунки можна проводити в повному обсязі і не обмежуватися вибірковими даними.

4) аудит податків та обов'язкових відрахувань із заробітної плати. Автоматизація розрахунків дозволить повністю перевірити інформацію підприємства.

5) аудит розрахунків та розрахункової документації із заробітної плати. Особлива увага приділяється документам, за якими виплачувалася заробітна плата, частковим сумами по різних обов'язковим відрахуванням і повним сумами за кожним документом.

6) аудит особового складу підприємства. Задача може вирішуватися не як окрема задача, а в сукупності із попередніми. Її реалізація необхідна для перевірки особового складу в розрізі кількості працюючих та звільнених працівників, зміни їх податкового статусу,

Рисунок 1. Функціональна структура автоматизованого аудиту розрахунків з оплати праці

підвищення їх кваліфікаційного рівня та інших характеристик.

Процес аудиту розрахунків з оплати праці з точки зору функціонального складу його задач і з урахуванням визначених вище функцій можна представити наступним чином (рисунок 1).

В останні роки у світовій практиці при проведенні аудиту, а особливо при обробці отриманих аудиторських доказів, досягнуто значний прогрес за рахунок використання нових інформаційних технологій і комп'ютерної техніки. Хоча в Україні в цьому напрямі теж багато зроблено, слід відзначити, що рівень технологій, які застосовує сучасний український аудит, дуже низький і це негативно впливає на організацію та проведення аудиту й надання аудиторських послуг, тому потребує суттєвого вдосконалення.

На сьогоднішній день активно використовуються три основні програми комплексної автоматизації аудиторської діяльності: «IT Audit: Аудитор» («Май-

стер-Софт»), «ЕкспрессАудит: ПРОФ» (Консалтингова група «Термік»), Audit XP «Комплекс Аудит» («Гольдберг-Софт»). Дані Програми інтегровані з платформами 1С Підприємство 7.7, 8.1, 8.0.2, «Парус», що використовуються підприємством та забезпечують використання даних бухгалтерського обліку (облікової програми, що значно полегшує і прискорює процес перевірки [2].

За результатами дослідження можна зазначити, що розвиток інформаційних технологій в сфері аудиту розрахунків з оплати праці знаходиться на початковому етапі розвитку. Відсутні професійні програми, які б спрощували аудит та контроль розрахунків з оплати праці. Також є низка проблем, які потребують подальшого дослідження та вирішення, зокрема значні фінансові ресурси пов'язані з розробкою та впровадженням аудиторського програмного забезпечення, мінливість законодавства, а також ризики пов'язані з використанням комп'ютерних технологій.

Список використаної літератури

1. Івахненко, С. В. Комп'ютерний аудит: контрольні методики і технології: наукове видання / С. В. Івахненко. — К.: Знання, 2005. — 286 с.
2. Передерій Ю. І. Інформаційні технології в аудиті та проблеми їх впровадження / Ю. І. Передерій // Руснака / Економічні науки / Облік та аудит. — 2011. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Economics/7J5866.doc.htm.
3. Шевчук Л. П. Контроль за формуванням та використанням коштів на оплату праці з використанням комп'ютерних технологій в аудиті / Л. П. Шевчук, Т. А. Рекун, Т. А. Костунець // Руснака / Економічні науки / Облік та аудит. — 2011. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2011/Economics/7_95036.doc.htm
4. Яровенко Г. М. Автоматизація аудиту розрахунків з оплати праці / Г. М. Яровенко, Т. О. Басенко // Ефективна економіка. — 2012. — № 3 — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=989>.
5. Яровенко Г. М. Автоматизація як перспективний напрям розвитку зовнішнього аудиту / Г. М. Яровенко // Інвестиції: практика та досвід. — 2012. — № 4. — С. 34–38.

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

Сборник научных статей

Выпуск 1

Том 2

Глава редакционной коллегии — д.э.н., профессор *Тарасенко И.А.*

Киев 2016

Издано в авторской редакции

Адрес: Украина, г. Киев, ул. Павловская, 22, оф. 12
Контактный телефон: +38(067) 401-8435
E-mail: editor@inter-nauka.com
www.inter-nauka.com

Подписано в печать 20.01.2016. Формат 60×84/8
Бумага офсетная. Гарнитура PetersburgC.
Условно-печатных листов 14,65. Тираж 100. Заказ № 397.
Цена договорная. Напечатано с готового оригинал-макета.

Напечатано в ООО «Спринт-Сервис»
г. Киев, ул. Почайнинская, 28б
Свидетельство: Серия ДК №4365 от 17.07.2012
Контактный телефон: +38(050) 647-1543